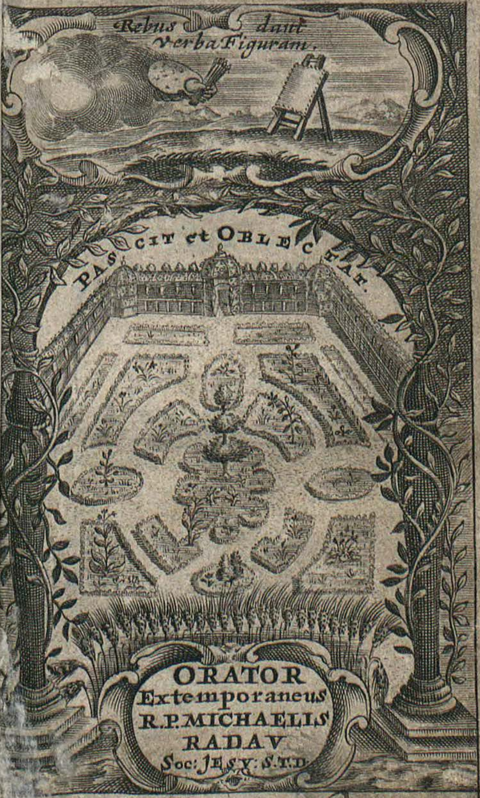

Rebus dant
verba Figuram.
PASCIT et OBLECTAT.
ORATOR
Extemporaneus
R.P. MICHAELIS
RADAV
Soc: JESV: S.T.D.

ORATOR EXTEMPORANEUS,

Seu

ARTIS ORATORIÆ BREVIARIUM BIPARTITUM,

Cujus

Prior pars præcepta continet generalia,

oſterior praxin oſtendit in triplici dicendi genere, præſertim Demonſtrativo;

Nec non ſupellectilem Oratoriam, Sententias, Hiſtorias, Apophtegmata, Hieroglyphica ſuppeditat.

AUCTORE

R.P. MICHAELE RADAU Societatis JESU. S. Theologiæ Doctore & Profeſſ.

Nunc

Secundò emendatius, & tertiâ parte auctius, editum, ac à rapina Georgii Beckheri *vindicatum,*

Per

ADAMUM MOTKOWSKY gratum diſcipulum admodum R. Patris.

(o)

AMSTELODAMI,

Apud JACOBUM à MEURS.

CIↃ IↃC LXI.

Non cuivis Lectori Auditorique placebo;
Lector & Auditor nec mihi quisque placet.

Qui legis ista, tuam reprehendo, si mea laudas
Omnia, stultitiam: si nihil, invidiam.

SERENISSIMO

AC

REVERENDISSIMO

PRINCIPI

POLONIÆ aç SUECIÆ

CAROLO FERDINANDO

EPISCOPO

PLOCENSI & URATISLAVIENSI, &c.

Dno. Dno. Clementissimo.

SERENISSIME PRINCEPS.

SVb Serenissimi Nominis Tui umbone tam securus quam splendidus, ut in orbem prodeat Orator hic extemporaneus, cum bipartito Artis Oratoriæ Breviario; atque ut inter Aulæ Tuæ Sere-

nissimæ domesticos censeatur; non gravatè poteris exorari. Nam quod rarum hoc ævo Principum Epiphonema est: Affabilitas apud Te Ianuariam agit: & quemlibet ingredi rogantem non duntaxat humaniter admittit, sed dubitantis etiam & ad Celsitudinis Tuæ majestatem trepidantis animum, amœno vultu ac fronte demulcet, allicit, invitat, manuducit. Quanquam Virtus & Sapientia, Veteres Serenitatis Tuæ familiares, liberi passus privilegio non indigent ut in conspectum veniant. Omnia Tua habent quando Te habent: ad sua veniunt quando ad Te. Sic pulcherrima inter Te & Virtutem existit compositio, ut nihil Tuum esse velis nisi quod simul Virtutis sit peculium: imo nec ipse dici Tuus si non antè Virtutis. Et appellem alio nomine Aulam Tuam quam nobile Virtutum Templum & singulare Sapientiæ Gymnasium, in quo

parvi Cives Eccleſiam Patriamque diſcunt. In qua tot Nobilium Adoleſcentum cerei adhuc animi ad recti honeſtique cultum formantur; & quod præſtantiſſimum eſt Te Regio & Vivo fruuntur Exemplo ac Imagine, à quâ non erudiuntur magis quàm accenduntur. Breviter dicam Sereniſſime Princeps: tantus evaſiſti in Virtutum ſtudio, ut qui Te non miratur nec laudat, judicio & exiſtimationi detrahat ſuæ; famamque ſuam redimat qui favet Tuæ. Habuit ſemper, hodieque habet Aula Tua Viros ab omni literarum elegantiâ commendatiſſimos, inter quos & ſui mecum olim ſtudioſos hic Orator extemporaneus invenerit. Vel hi ſaltem venienti fores pandent ad Sereniſſimæ Celſitudinis Tuæ Majeſtatem, donec ex hoſpite in familiam tranſcriptus, pleniſſimè totus Tibi deſerviat, æterno gratitudinis ſacramento devinctus

Cliens. Vive diutissimè decus Ecclesiæ; gemma Patriæ nostræ: Virtutis & Sapientiæ singularis Mecænas: tot Regum, tot Imperatorum sanguis. Sic opto, sic voveo, pronus corpore, pronus animo.

Serenissimæ Celsitudinis

TUÆ

servus infimus

ADAMUS MOTKOWSKY.

LE-

LECTORI BENEVOLO.

NObile Horatii commentum est, Corniculam olim Avium Comitia intravisse alienis plumis formosam, & tumente passu, voce, subsellio, contendisse superiorem fieri universis: donec singulis sua certatim repetentibus inops decoris & formæ, ludibrium ac risus facta est omnium. Nec satis fuit sibilis explodi, stultè arrogantem; evulgato præterea plebiscito, è sociali consessu publicè exclusa est. Nulli jam satis fida futura putabatur, quæ sibi se non reliquisset; & impudentiæ fastigium attigisse, dum fúrto gloriam quæreret, quo Judicum censuris alii furcam inveniunt. De quo, *Benevole Lector*, mutatô nomine, præsens fabula occinitur? Nimirum

de Georgio Beckhero Prutheno Elbingensi. Is cornicari ausus est & raptâ aliunde eloquentiâ se Extemporaneum Oratorem coràm orbe venditare. Brevibus grandem hominis audaciam aperio. Breviarium bipartitum Artis Oratoriæ scripsimus in schola Rhetorices sub Professore dignissimo R. Patre Michaële Radau, Brunsbergæ in Prussia, in Collegio Hosiano Societatis Jesu. Anno à pariente Virgine 1641. & quia placuit multis, à multis privatâ doctrinæ & eruditionis ambitione exscriptum fuit. Inter hos erat Georgius Beckherus Elbingensis, tunc Poëseos Auditor sub R. P. Bernardo Roth. S. J. Is hoc Rhetoricæ nostræ monile non accepit solum, sed etiam sui juris fecit: & quod decumanum est; tanquam sui capitis fœtum, sibi suoque Nomini supposuit. Indolui frequentius

tius &, ſic vos non vobis mellificatis Apes, ſed labores veſtri ignavis fucis in gloriam cedunt, centies ingeminavi. Expectavi verò ut Auctor ipſe quod ſuum eſt repeteret ab invaſore; ſiquidem ad id ſtimulos ſuggerebamus omnes quotquot adhuc merito jure, ipſius Auditores ac diſcipuli nuncupamur, quorum nunc plerique Magnates Magnifici, plerique Prælati Perilluſtres, plerique in Principum & Regum aulis fortunam ſuam ſecuti degunt. Sed quia R. Pater graviorum mole negociorum detentus, Philoſophiâ nimirum & Scholaſtica Theologia legendis; ego impatiens moræ, dum ſubinde iterum atque iterum ſub raptoris nomine opus recudi video, ea qua potui diligentia illud vindicare accuravi & legitimo poſſeſſori atque parenti librum reſtituere. Optarunt id mecum plurimi

Ma-

Magnatum Poloniæ, qui mendis ac erroribus ſcatere librum multis in locis obſervabant & dignum ſuis ſuffragiis cenſebant, ut nativæ redderetur puritati ac integritati. Nam forte idcirco Beckherus corrupit ut ſuum faceret quod alienum erat, memor Poëtæ canentis

Quem recitas meus eſt, ô Fidentine, libellus;
Sed malè dum recitas, incipit eſſe tuus.

Contuli cum autographo & correxi; an omnia ſatis ad mentem & guſtum Auctoris neſcio. Ignoſcet ille ſi non ea qua par eſt plenitudine, ipſius doctrinam ad æſtimationem orbis in lucem profero. De ſui nominis fama ſatis ſecurus eſt quam tot experimentis aliàs probavit. Tu *Lector* boni conſule laboris mei levidenſe munus & ſuperbi raptoris gloriam tandem merito fieri ignominiam vel tuo calculo confirma. *Vale.*

PRÆ-

historias, ſymbola, Apophtegmata nec non ſententiarum ſupellectilem, ut inopiæ Tyronum rerum penuriâ laborantium, utcunque ſuccurram. Nam ridiculi juvenes ſæpe caput fatigando cogitant multum; at nihil excogitant, quia nihil habent repoſitum quod cogitare poſſint. Eſt enim cogitare, multa frequenter in unum cogere. Certè niſi vel florum odoratu contactuque, vel cœli ſpeculatione mundique conceptibus impraegnetur caput, nec Iuno Martem nec Iupiter de cerebro ſuo pariet Minervam. Inter eruditiones veluti flores, ac inter alienos conceptus, veluti amœnas viridarii plantulas, ut deambulet cupio Auditor meus: atque adeo vel audeat ſimile vel ſuperet. Nam ut rectè Poëta

Tunc benè fortis equus reſerato carcere currit,
Cum quos prætereat quoſque ſequatur habet.

Aggredior fortiter propoſitum negocium. DEUS *Ter Opt. Ter Maximus*

mus bene vertat ut & feliciter & constanter. Opus erit partim meâ industria elaboratum, partim ex aliorum ſudoribus collectum, ad ſcopum tamen à me præfixum accommodatum, atque idcirco de integro meum. Stat pro me magni Lipſii decretum. Lapides (ait in Politicis) & ligna ab aliis accipio, ædificii tamen extructio mea eſt. Architectus ego ſum & materiam variè undique conduxi. Nec Aranearum textus ideo melior quia ex ſe fila gignunt: nec noſter vilior quia ex alienis libamus ut Apes.

PRÆLOCUTIO.

Explicat propoſitum AUCTORIS.

ARtem Rhetorices nunquam ſatis ſyncerè juventuti propoſuiſſe, mihi viſi ſunt illi, quibus omne ſtudium fuit præceptionibus chartas ſuperfundere, & quid ac quomodo aliquid faciendum ſit, duntaxat dicere: re autem & exemplo illud non demonſtrare. Vtique Ars quælibet ſicut praxi & exercitio viget valetque; ita naſcitur: & longum iter per præcepta, breve & efficax fit per exempla. Neque aliter fabricare diſcitur niſi cum fabricantibus fabricando; imo nec loqui ſciremus niſi cum colloquentibus fuiſſemus

collo-

collocuti. Vt parvuli gressum formaremus, à gerulis parentibusque non docebamur solum pedes alternare sed manuducti præeuntes sequebamur, atque cum euntibus ibamus. In fabulis est: Mandasse Cancrorum Patrem filiis, ut cæterorum ritu animalium graderentur, nec ordine præpostero amplius committerent, ut præcederet cauda, sequeretur caput. Erant ad gerendum morem parati filii, sed exemplo volebant à parente instrui. Ito præ (ajebant) Pater & quod fieri à nobis postulas quî fieri possit & faciendum sit monstra. Sed præcipere potuit Pater, non præire; ideo huc usque cancrorum gressus in posteris manet præposterus. Tanti est præcepto addere exemplum, & linguæ manum. Ad hunc scopum collimant mei conatus currentis anni, quo nobilis juventus ex Majorum meorum imperiô mihi erudienda traditur in Oratoria facultate. Præcepta dare volo sed simul praxes & exempla: ut non solùm audias quid faciendum sit, sed quî fieri debeat etiam videas. Adjiciam histo-

PARTITIO OPERIS.

BREVIARIUM nostrum in duas partes distribuemus: In *Prima Parte* docebimus generaliter *Invenire*, *Disponere*, *Eloqui*: In *Secunda Parte* ad tria dicendi genera *Demonstrativum*, *Deliberativum*, *Iudiciale*, easque Orationes quæ ad hæc genera pertinent, descendemus. Et verendum licet ne in Secunda hac Parte moram nobis ubertas materiæ PRAXIUMQUE scribendarum voluntas injiciat, brevitati tamen studebimus quoad fieri poterit.

PARS PRIMA.

De Inventione, Dispositione & Elocutione.

TRia Eloquentiæ Candidato difficilia obveniunt; *primò* ut habeat quod dicat, & hoc docet INVENTIO: *secundò* ut sciat quo ordine dicat; & hoc docet DISPOSITIO; *tertiò* ut ornate ac venustè

Eloquentiæ Studioso tria potissimum difficilia.

dicat & hoc docet ELOCUTIO. Diſtinctè ergo de his Tribus præcipiemus, diſtinctis Capitibus: Nam de MEMORIA & PRONUNCIATIONE utpote iis, quæ à natura melius; & uſu habemus aut nihil aut aliquid breviter.

CAPUT I.

DE INVENTIONE.

Inventio.

UT clarius procedamus de *Inventione*, quæſtiones aliquot movebimus.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid ſcripturus Orationem invenire debeat?

Invenire quid?

RESP. I. Ante omnia ſcopum Orationis invenire debet ad quem in omnibus collimet, hoc eſt; debet certam propoſitionem ſibi præfigere & excogitare, ad quam omnia dirigat; alias cæcis oculis natanti ſimilis erit, qui brachiorum plauſu multum fatigatur & parum proficit; eo quod littus quo debeat tendere non videat.

Quæ materia eligenda?

Ex materiis vero occurrentibus ea ſemper eligenda eſt, quæ apta eſt tem-

tempori, utilis, ſelecta, quæ non ſterilis, non difficilis, ab Auditorum captu non aliena.

In Demonstrativo genere.

In genere *Exornativo* invenienda materia gravis, magnifica, plauſibilis: Quare cum *Virgilius* Culicem, *Catullus* Paſſerem, Pſittacum *Statius*, *Majoragius* Lutum, Ovum *Puteanus*, Ebrietatem alius, alius Pediculum & Pulicem, ſcabiem & quartanam febrim alter laudavit, exercitii gratia & ingenii factum arbitrare: Ceterùm ſi quis talia ſerio ageret apud prudentes riſum & puerilitatis notam incurreret.

In Deliberativo & Judiciali.

In *Deliberativo* & *Judiciali* talis quæſtio accipienda eſt, qualem neceſſitas requirit & Auditorum capacitas exigit.

Inventio unde proveniat.

Inventio porrò provenit, pulcra quidem ab ingenioſa natura, ea tamen quæ eruditione non careat: Nam *Eruditio* parens eſt & nutrix inventionis; quapropter ſi facile & pulchre invenire vis, ſcito Hiſtorias, gentium conſuetudines, fabulas, Apologos, Sententias, Hieroglyphica, Apophthegmata; Nam ex his non difficulter aliquid quod in rem tuam erit eruere poteris.

Oratores moderni acuta gaudent inventione, vid. quæst. seq. septimam scl.

Obſerva vero Oratores & Hiſtoricos maximè hiſce temporibus laborare ut *acutam* inveniant *Propoſitionem. Acutam* vero *Propoſitionem* vocant illam, quæ ſub *Allegoria* infertur, quippe ſenſus ſimplex eſt & antiqua veritas, ſed nova veſte incingitur, hoc eſt; ſub Allegoria ſimplicitas tegitur, quam, è verbis contextam veſtem ſi detraxeris, nudam, apertam, & ſimplicem cognoſces: Exempli cauſſa; *Iſtius Propoſitionis Allegoricæ; Caſtra vobis metabor Auditores*; Senſus ſimplex eſt; *Bellum vobis ſuadebo.* Et illius; *Togam laceratam hodie conſuam Audit*: Veritas nuda eſt; *Pacem vobis poſt bellum ſuadebo.* Tales propoſitiones argui non poſſunt; ſed cavendum ne affectatæ ſint, leves, & ſcurriles vel nugatorio nixæ fundamento, Gravitas ſiquidem Oratorem decet: Illi tamen, qui primum diſcere incipiunt, aſſueſcant ſimplices & apertas invenire propoſitiones, argumentaque facilia & clara conquirant; ſic enim brevi proficient: & ad propoſitum loqui diſcent. Hoc ubi didicerint facile pro ſuo quiſque ingenio aſſurget.

RESP.

Resp. II. Ubi propositionem invenerit, debet argumenta invenire quibus propositionem stabilire possit, ut apud Audit: sibi fidem faciat. Est autem Argumentum probabile Inventum ad faciendam fidem, hoc est; Est Caussa, qua Orator suam propositionem veram esse suadet.

Argumenta invenienda post propositionem inventam quibus hæc ipsa suffulcitur.

Dixi probabile Inventum, quia duplicia sunt Argumenta, alia certa, evidentia, necessaria, quæ prorsus convincunt: *Vt Petrus non est bestia, quia est rationalis.* Alia sunt probabilia seu persuasibilia, suntque argumenta popularia, habentia speciem veri, hoc est quæ videntur esse vera propter hominum opinionem, vel propter similitudinem quam habent cum veritate, vel propter eventum: Et talia præcipue Orator conquirere debet, non quod necessariis demonstrationibus uti non possit, sed quia plerumque populares propositiones facit quæ carent demonstrationibus: vel quia cum populo agit, qui facilius movetur iis, quæ ingenio & consuetudini suæ magis accommodata sunt, quam demonstrationibus, quæ difficulter à rudioribus intelliguntur.

Argumenta duplicia.

Orator argumenta popularia adhibeat.

Argumenta in Locis quærenda.

Porrò Argumenta in *locis* quærenda sunt; *Loci* enim sunt domicilia & palatia eorum, & hi quidem duplices, *Intrinseci* & *Extrinseci*. *Intrinseci* vocantur, quod in re proposita lateant: *Extrinseci* vero seu *assumti* dicuntur, quod extra rem sint, & ab extra assumantur. Sunt hi, præjudicia vel judicia, testes, leges, tormenta, tabulæ, authoritas, exempla, hieroglyphica, apophthegmata, fabulæ, mores gentium, antiquitates &c. De *Intrinsecis* utpote rerum fontibus hic breviter agendum.

Loci dup.

QUÆSTIO II.

Quomodo argumenta in Definitione sint invenienda?

Argumenta in definitione.

RESP. Definitio est oratio explicans quid res sit, apud *Dialecticos* constat communiter *genere* & *differentia* seu *uno nomine generali, quod rei definiendæ & multis aliis est commune*, & altero nomine quod *huic solum rei convenit*, quæ definitur. v. g. *Homo est animal rationis particeps*. Oratores rarissimè utuntur tali definitione, quia parvam por-

Modi aliquot inveniendi argumenta in definitione.

porrigit copiam, sed alios habent modos res explicandi, quorum aliquos enumero.

Primus.

Primus est, per partes rem describere, quod fuse fit & ornate, sed descriptio potius quàm definitio dicenda est. Exemplum dat Causinus *Papilionem* sic describens: *Papilio animalculum est, ut in urbibus rarum, sic in agris frequens, corpus illi plenum, tenerum, molle, flexile, paulatim in exiguam longitudinem gracilescens, cui supersparsus teneræ lanuginis decor efflorescit, exstant veluti porrecta minutissimis filis cornua, quæ intermicantium oculorum jucundus fulgor irradiat; sed præcipuum in pennis miraculum, quippe supra tenuis corpusculi modulum gemmant floribus, nitent purpura, auro micant, stellis radiant: his veluti remigiis libratus in aërem volitat ludibundus & ad singulas pene stirpes adhærescens, modo delicatissima proboscide foliorum succos pabulatur, modo molliter quiescit inter odorum delicias, modo redintegrato volatu superbius emicat & insultantium puerorum manus, sexcentos in aërem Mæandros pingens, eludit.*

In Eloquentia sacra & profana.

Papilionis descriptio elegantissima.

Secundus est per effecta, quæ à quatuor caussis profluunt: Et hic

Secundus.

modus fuſus eſt; cavendum tantum, ne leves effectuum minutiæ conglobentur. Sic *Ebrietatem deſcripſit D. Ambroſius: Ebrietas eſt incentivum inſaniæ: fomentum libidinis, venenum ſapientiæ Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes &c.*

Ebrietatis deſcriptio.

Tertius eſt per ſimilitudinem, non ita uti communiter ſimilia tractare ſolemus per particulas *Sicut*, *quemadmodum* &c. Sed his omiſſis, ſimpliciter affirmando ſine comparatione, verbi gratia; *Quid eſt vita noſtra? eſt forum in quo venditur & emitur, in quo alter fallit alterum, & ſinguli in rem ſuam attentiſſimi ſunt, & nemo non ſuæ crumenæ invigilat: Eſt fabula, in qua ſuam quiſque peragit perſonam, hic Regis, ille Ruſtici* &c.

Tertius. Per ſimilitudinem.

Vita.

Quartus eſt per Synonymiam res explicare. Exempli cauſſa; *Quid eſt aliud Lilium quam terræ ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, agrorum ſidus, quod ſic terram exornat, ut Cœlum Stellæ, ita floribus addit lumen, ut Iaſpis auro, ſic oculos exhilarat, ut Sol univerſum.* Et apud Cauſinum Sciolus quidam ſe floride deſcribens contra Ciceronem,

Quartus. Per Synonymiam.

Lilium.

Sciolus quidam.

Lib. 3. Epigram.

Cauſin in Eloq. Sac. & prof.

nem, sic effert. *Ego sum Oratorum Lusciniola, Elegiacorum Olor, Epigrammatistarum Psittacus, Lyricorum Graculus, Comicorum Pavo, Tragœdorum Struthio: deinde me cum isto Arpinate comparate, Adamantem cum vitro, gausape cum holoserico comparabitis.*

Quintus. Per caussas. Ædificium Dædali manu exstructum.

Quintus est per *Caussas* à quibus fluunt *Effecta*, quales sunt; *Materia, Forma, Efficiens, Finis.* verbi gratia; *Dædali manu exstructum ædificium est, de vivo & secto lapide, forma orbiculari, cœli injurias non propulsat solum, sed exonerandi curis animum & oblectandi gratiam continet, maximam; Cœlum prope terrestre diceres, ita venustate non abludit.*

Sextus, Per negationem.

Lib. 3. Epigram.

Sextus est per negationem; Quando primo ostenditur; quid res non sit, deinde dicitur quid sit; Sic Bahusius Amicum describit:

Amicus.

Non nuda vox Amicus est, non cassa nux,
Non amabilis risus, non blandi nictus,
Non ocelli ludii &c:
Cernitur Amicus Amore, more, ore & re.

Septimus, per adjuncta & propriet. Christus Dominus.

Septimus per adjuncta & proprietates; Sic Christus Dominus definitur: *Assertor humanæ libertatis, sanctitatis Magister, absolutæ perfectionis Præceptor, Fons perennis virtutum omnium.* Sic Salomon describitur: *Magnum illud sapientiæ humanæ miraculum & oraculum Salomon, cœli discipulus, orbis universi Magister.*

Salomon. — *à Vern læo.*

Homerus. — *Ab eodem.*

Sic Homerus: *Ingeniorum Phœnix scientiarumque fons Homerus, & humanæ terminus admirationis, quem antiquitas veneranda, ore patulo vomentem ita repræsentavit, ut defluentes ab ejus ore liquores & flores in amphoris & canistris colligerent Philosophi, Iurisconsulti, Oratores, Astrologi, Poëtæ, Pictores.*

Plautus. Aristot. Trismeg.

Octavus, per contentionem ironicam.

Octavus per contentionem ironicam, quando res secundum quorundam opinionem definitur prius ironice, deinde remoto joco graviter ex propria mente explicatur.

Qui Oratori utilissimus.

Hic locus definitionis Oratori non ad probandum solum utilissimus est, sed etiam ad amplificandum venustissimus; sed quia ingenia nostra non semper apta sunt ad inveniendum, juvat interdum ex probati

bati Authoris loco occasionem sumere. Quis enim nescit, quantum orationis fundendæ campum aperiat una interdum pulchra *Metaphora* vel *Allegoria* apud Authorem lecta. Itaque definitiones selectas aliquarum rerum hic subjungam, quibus provocatus, in aliis materiis, simile quid attentabit diligens exercitator.

Definitiones, aut si mavis, Descriptiones variæ.

Plautus. Aristot. Trismeg. — Homo.

Homo est fortunæ Lusus, inconstantiæ imago, corruptionis speculum, temporis spolium, mortis mancipium, versatile sepulchrum, fragile simulacrum, tenuis umbra, umbræ somnium, spirans cadaver, viva mors, pila quâ ludit Deus,

Thrasybulus.

Thrasybulus multis victoriis & triumphis inclitus, in magnam apud hostes invidiam incidit, captus ab iisdem cute exutus est & abjectus. Amici quæsiverunt occisum, & exsangue corpus agnoscentes, ita hominem cum lamentis descripserunt: *Quid est Homo, nisi ampulla Sanguinis, consecrata Religioni, Patriæ, veritati?*

Trismegist. *Homo est magnum miraculum.* Hominis definitiones variæ.

Pythag. *Homo est Deus mortalis.*

Plato. *Hominem divinum genus appellavit.* *Marcellin. lib. 7*

Plotinus. *Hominem universum quoddam nominavit.*

Gregor. Pont. *Hominem universam creaturam vocavit.*

Brusonius. *Agesilaus quæsitus quid esset Virtus? respondit: Dictu optimum, & factu honestissimum.* *Drexel in Prodromo æternit.*

Fingunt Poetæ convocatas olim ex præscripto Minervæ Scientias & jussas hominem definire, sic cepisse: Scientiæ definiunt hominem. DIALECTICA; *Homo est breve Enthymema, pro antecedente habet ortum, pro consequente interitum.* ASTROLOGIA *sic, Homo est quasi Luna mutabilis, quia nunquam in eodem statu permanet sed semper ad corruptionem tendit.* Astrologia. PHYSICA *ita, Homo est animal rationale mortale.* Physica. MATHEMATICA *sic; Homo est veluti Figura sphærica, ab eodem quo incipit puncto in idem terminatur.* Mathematica. Sic Homo de terra initium sumens in terram tandem redigitur atque adeò de cinere in cinerem. RHETORICA sic, *Homo est Oratio cujus Exordium est nasci,* Rhetorica.

Nar-

Narratio dolere, Epilogus mori: Orationis hujus figuræ sunt gemitus & fletus, vel gaudium fletu deterius.

Marcellin. lib. 7.

Sapor.

Persarum Rex Sapor in Epistola ad Constantinum sic se descripsit: *Rex Regum Sapor, particeps siderum, frater Solis & Lunæ Constantino fratri Salutem.*

Drexel. in Prodromo æternit.

Soldanus.

Soldanus in literis ita: *Salamander omnipotens ante Carthaginem Dominus Iordanis, Dominus Orientis, Dominus Bethlehem, Dominus Paradisi, Præfectus Inferni; maximus Imperator Constantinopoleos, Dominus aridæ ficus, Dominus qua Sol & Luna meant, Protector primi Iohannis Sacerdotis, Imperator, Rex Regum, Dominus Christianorum, Iudæorum, Turcarum, Amicus Deorum.*

Polonia.

Quidam Poloniam sic descripsit: *Clarum Regnum Polonorum, est Cœlum Nobiliorum, Paradisus Iudæorum, Purgatorium plebejorum, & infernus rusticorum, aurifodina advenarum, caussa luxus fœminarum, multis quidem dives lanis, semper tamen egens pannis, & copiam lini serit, sed externam telam quærit, merces externas diligit, domi paratas negligit, caro emptis gloriatur, empta parvo aspernatur.*

Mundus. *Mundus est choreus constans ex longa & brevi; longa nimirum fatigatione & brevi mercede.* Binetus in Schol. ægror.

Princeps. *Princeps est assecla Deorum.* Herodian. lib. I.

Iovis administer, Caput omnium & Musicus peritus. Plutarchus.

Pater & pastor populi; Lex viva. Xenophon.

Pictor Reipublicæ. Cicero.

Subditorum tutor. Plato.

Princeps est Medicus Patriæ. Seneca.

Rex. *Rex in Regno est sicut pluvia in terra, quæ est Cœli benedictio, terræ vita, viventium juvamen.* Arist. in Epist. ad Alex. M.

Alius quispiam; *Rex est ignis ad quem nec prope nimis accedendum, nec longe nimis recedendum; Nam si prope accedas, adureris, si longe recedas, non calesis.*

Panis. Quidam in Nomenclatura politica panem ita: *Panis est omnibus omnia.*

Christiernus verò Rex Daniæ; *Panis est remus regni.* Hic Rex in stemmate habuit cymbam cum remo in cujus manubrio panis erat, cum inscriptione: *Et pangit & frangit*; scilicet panis frangit hostes, pangit amicitias.

Butyrum. *Butyrum mane est aurum, meridie argentum, vesperi plumbum.* Binetus in Schol. ægror.

Mu-

Hispan. Proverb.

Mulier.

Mulier eſt paradiſus oculis, infernus animabus, purgatorium crumenis, limbus cogitationibus.

Orpheus DEUM *vocavit Cor temporum, Quia mortuum eſt omne tempus quod ſinè Deo tranſigitur.*

Tempus.

Vitalis eſt dies quem religio animat.

Orpheus.

Luna.

Luna eſt cerebrum mundi.

Sol.

Sol eſt Cor & Oculus nec non demonſtrator juſtitiæ. Quia omnibus idem eſt, nec minus torret Dominum quam ſervum.

Tympius.

Oculus.

Oculi ſunt Legati cordis & animi nuncii.

Ex oculis, poculis, loculis, agnoſcitur homo.

Michaël Archangelus.

S. Mihaëlem Archangelum ſic deſcripſit Pantaleon: *Lampas Divinitatis, Aſſeſſor Sanctiſsimæ Trinitatis, Amicus* DEI, *Caput plenum oculis, Oculus ex pluribus oculis.*

S. Maximus Epiſcopus ſerm. 114. Sic.

S. Michaël altiſsimus Seraphim, Sol aſtrorum, Lilium florum, Cedrus lignorum, Aquila volatilium, Rex principum, Dux militum, Caput membrorum, Apex Spirituum, Et ut ſemel totum loquar, Major in regno cælorum,

Major

Major inter magnos, major post ter maximum, Major à seipso, officio, titulo, triumpho.

S. Paulus. S. Chrysostomus describit S. Paulum ita: *Paulus cœli civis, Ecclesiarum columna, Angelus terrestris, Cœlestis homo. Et sicut ferrum in igne ignis efficitur; ita Paulus charitate succensus, totus effectus est Charitas.*

Gregorius 13. Pontifex Fundatores Ordinum Religiosorum sic descripsit: *Dominicus est aurora* DEI, *Franciscus Manna* DEI, *Bruno terror* DEI, *Ignatius Ventus* DEI.

Milites. Bahusius Milites Sic. *Hæc sola nunc est vita militum, Male vivere & bene bibere.*

Salutatio. Quidam salutationem sic: *Salutatio est saltatio in qua qui non cautè vadit, cadit.*

Æneas Sylvius. *Scientias dixit in plebejo homine esse argentum, in Nobilibus aurum, in Principibus gemmas preciosas.*

Vita hominis. Owenus vitam hominis Sic.

Tota hominis vita est nil nisi Nolo, Volo.

Pecunia. *Pecunia est nervus belli, ferri lima est aurum, ferrum hebescit quod aurum non exacuit.* Cassiodorus.

Pul-

Socrates. *Pulchritudo corporis est exigui temporis Tyrannis.* Pulchritudo.

Theophrast. *Pulchritudo est silens fraus.*

Carnead. *Regnum sine satellitio est pulchritudo.*

Diogenes. *Pulchritudinem vocat litteras commendatitias.*

Nigron. Linguam & calamum sic describit: *Quid lingua nisi loquens calamus; Quid calamus nisi lingua tacite clamans, illa Spiritu. hic atramento utitur, illa scribit vocibus, hic clamat litteris, illa auribus locutione, hic oculis scriptione.* Lingua & calamus.

Lib. Epigr. *Pulex est parasitus* (inquit Bahusius) *opes sunt sanguis, non te linquet, opum dum tibi sanguis erit.* Adulator.

Petrarcha. *Amor est gratum vulnus, jucundum venenum, suavis amaritudo, lætum martyrium, blanda mors.*

Seneca. *Morbi sunt usuræ Voluptatum.*

Quæstio III.

Quomodo argumenta invenienda sunt ex partium Enumeratione & Notatione.

Argumenta ex partium enumer. quom. inven.

Resp. I. Partium enumeratio est rei in suas partes divisio, *ut si dividas vitam humanam, in pueritiam, adolescentiam, juventutem, virilem ætatem,*

ætatem, senectutem. Sumuntur verò hic partes late, scilicet pro omni eo quod sub generali continetur, sive hoc generale genus sit, sive totum.

Argumentatio triplex à part. ad Totum.

Tripliciter à partibus ad Totum argumentamur, 1. Ut omnibus affirmatis partibus totum affirmetur: *Ut si probes totam domum vitiosam esse. divides domum in parietes, tectum, laquearia; & ostendes singula vitio laborare:* 2. Ut negatis omnibus partibus, totum negetur: sic *si probare velles nusquam mittendos esse Liberos peregrinationis caussa; diceres nec in Italiam, nec in Galliam, nec Hispaniam mittendos.* 3. Quando rejectis omnibus partibus una aliqua affirmatur: *ut aut amat, aut odit, nihil est tertium, non amat verò, oderit ergo necesse est.*

Tractari solet hic locus venustè per Interrogationem, per Repetitionem, per Subjectionem, per Præteritionem, per Apostrophen; Pro Exemplo placet hic formosam horti descriptionem per partes apponere:

Horti elegantissima descriptio.

In Drexelii Niceta.

Hortus erat amœnissimus & prope Paradisi æmulus, stabant foliorum germine renidentes arbores, quæ cum hilari

hilari odore gratas diffundebant umbras, & clementi brachiorum motu, dulces susurros obsibilabant, has inter loquax rivulus & omni cristallo nitidior errantibus ludebat aquis & querulo rore lapillos vexabat: unde pene musico concentu pulsabatur: Utrimque flores, & copiosa Zephyri familia, hinc è viridi prato argentea ridebant lilia, illinc purpurascentes rosæ promicabant, istinc narcissorum nivem & ebur, hiacinthorum sanguis & aurum acuebat, ventulus ab omni parte placidißimus adspirabat &c.

RESP. II. Notatio seu Etymologia est vocabuli interpretatio quæ inquirit originem verbi & significationem. *Vt Senatus à Senibus dicitur.* Hæc Etymologia apud Grammaticos frequentior est, quam apud Oratores, datur tamen interdum occasio, ut illius suavitate venustemus orationem, quod quidem ad persuadendum parum, sed ad delectandum multum confert: *Sic Cicero in Verrem jocatur cum ejus nomen vel à verre porco deflectit, vel, à verrendo, quod verrere solitus sit è templis aurum, è domibus supellectilem* &c.

Argumenta ex Notation. quomodo inveniend. & quid sit?

Cicero in Verrem.

Li-

Liberius hoc loco utuntur Pöëtæ; Sic quiſpiam in *Eraſmum* è Monaſterio fugientem:

Cur Monachos fratres & clauſtra relinquis Eraſme;
Non miſera factum hoc ambitione caret;
Namque latens illic velut in ſcrobe, vilis eras mus,
In lucem, ut videas, ut videare, ſalis.

Item.

Vnde ſuum ducat quæris Cereviſia nomen?
Quod cerebrum viſat ſæpe Sabelle tuum.

Hic locus à Notatione valet non tantum ad lepores orationis, ſed interdum fœcundam orationi vel concioni porrigit propoſitionem.

QUÆSTIO IV.

Quomodo argumenta invenienda ex Conjugatis, Genere & Forma.

Conjugata quid?

RESP. I. Conjugata illa dicuntur quæ ſunt ex verbis ejuſdem generis. *hoc eſt*; ſunt plura verba quæ ab uno orta varie immutantur; uno verbo, ſunt primitiva cum ſuis deri-

derivativis: *Vt Sapientia, sapiens, sapienter &c.*

Ab his ita argumentamur. *Si pietas amatur & pius amari debet. Si stultitia plenus est, quid nisi stulta effutiet. Et tu homo es, qui omnes humanitatis cancellos egressus, non unam moribus refers belluam.* Erudite Bahusius; *fient aurea secula, aufer aurum: nam sunt ferrea secula propter aurum.*

Argumentatio ab his.

Differunt Conjugata à Notatione, quia in Notatione explicatio verbi fit; in Conjugatis tantum inflexio, derivatio & variatio casuum spectatur.

Resp. II. Genus est quod habet multa sub se specie seu naturis diversa: ut *Ars est genus habens sub se Rhetoricam, Grammaticam* &c.

Genus quid?

Forma autem seu Species est una res ex illis quæ sub genere continentur: *Vt Rhetorica continetur sub arte, est ergo forma.* Locus à genere copiam magnam dat Oratori. Nam hic propositio finita, hoc est, circumstantiis personæ, loci &c. inclusa, ad libertatem propositionis infinitæ reducitur. Argumentamur vero dupliciter à Genere; 1. quando aliquid dicimus de genere; idem etiam

Species quid?

Argumentatio ab his duplex.

etiam de forma dicere debemus: *Vt ſi virtus diligenda eſt, & temperantia diligi debet.* 2. Quando negamus aliquid de genere; idem de forma negare debemus: *Vt ſi neceſſariam militi omnem artem liberalem negas, negabis etiam Rhetoricam militi eſſe neceſſariam.*

Quæstio V.

Quomodo argumenta invenienda ſint in Simili, Diſsimili, Contrariis, Repugnantiis & Comparatione.

Similitudo quid?

Resp. I. Similitudo eſt duorum vel plurium longe diverſorum in aliqua re collatio: hoc eſt; Similia ſunt quæ non ſunt quidem idem ſecum, interea tamen habent aliquid in quo conveniant. Sic, verbi gratia; *umbra & gloria diverſiſsima ſunt: In hoc tamen conveniunt, quod umbra corpus, gloria virtutem comitetur:* unde dictum à Cicerone, *Gloria virtutis umbra eſt.* Poteſt duci ſimilitudo ex factis, dictis, fabulis, & nulla fere res eſt, ex qua duci non poſſit. Valet ad probandum aliquando, frequentius tamen ad illuſtrandam rem aſſumitur. Quando

Unde poſſit deduci?

com-

communiter dicitur, *omnis similitudo claudicat*, intellige quod non per omnia res rei teneatur esse similis, sed satis est, si in aliquo conveniat: Partes similitudinis ligantur passim his particulis: *Vt, ita, ut sic, quemadmodum, pari ratione, sicut, non aliter* &c. Aliquando simpliciter omissis particulis ponitur; verbi gratia; *Responsa tua sint sponsa, iræ lyræ, joci croci, panegyris iris, dicta edicta*: Pulchre Historicus; *quoties*, inquit, *mota est sacra Religionis anchora, toties fluctuavit magna Reipublicæ navis.*

Strada de bello Belgico.

RESP. II. Dissimilitudo est duorum vel plurium diversitas, seu disconvenientia, sicut Similitudo est convenientia.

Dissimilitudo quid?

Ab hac ita argumentamur, cum quod uni dissimili competit, alteri competere negamus, & quod uni non competit, alteri competere asserimus; verbi gratia, *Ignavi cives Reipublicæ damna non curant, generosi itaque & boni civis est ea propulsare.* Clarius Catullus: *Soles occidere & redire possunt, nobis cum semel occidit brevis lux, nox est perpetuo unà dormienda.*

Argumentatio ab hac.

Catullus.

RESP.

Contraria quid? Horum divisio.

RESP. III. Contraria sunt quæ non possunt eidem rei simul convenire, propter eandem rationem; *Sic nemo potest in ea re sapiens esse in qua stultus est.*

1. In Adversa.

Dividuntur in quatuor genera & *primo* quidem in Adversa; hæc sunt illa, quæ sub aliquo generali nomine comprehenduntur & maxime secum discordant, nec in eodem Subjecto se compatiuntur: *ut calor & frigus.* Ab Adversis argumentamur bene, si de quo unum illorum affirmamus, de eodem alterum negamus, ut *Siquidem Petrum à convictu meo alienum audis, quomodo mihi familiarem esse objeceris.*

Argumentatio ab his.

2. In Privativa.

2. Privativa quæ significant rem & absentiam rei, in subjecto apto habere eam rem: ut *auditus, surditas, lux, tenebræ, &c.* A Privatione argumentaberis, quando unum privatorum de aliquo negabis, & aliud de eodem affirmabis, ut *pauperiem optatis mihi, quia divitias invidetis.*

eorum Argumentatio.

3. In Relata.

3. Relata sunt quæ ad se invicem ducunt ordinem: ita *Pater refertur ad filium, Præceptor ad discipulum & simile ad simile.* A relatis argumentamur, ex vi unius inferendo aliud.

v. g.

v. g. *Discipulus diceris, quis ergo tuus est Præceptor?*

4. Negantia ſunt, quorum unum id affirmat, quod aliud negat: ut *eſt bonus, non eſt bonus.* A Dialecticis contradictoria vocantur. Argumentum ab iis ſumitur: ſi uno negato aliud affirmetur aut è contra.

4. In Negantia.

Argumentatio in iis.

Resp. IV. Repugnantia ſunt, quæ ſecum nunquam cohærent: ut *Cupiditas nocendi cum amicitia.* Regula argumentandi ab his, hæc eſt, cui convenit unũ repugnans, non convenit alterum: ut *ſi Petro animus eſt occidendi Paulum, quomodo eum diligit.*

Repugnantia quid?

Argumentandi regula ab his.

Obſerva verò quomodo Contraria, Diſſimilia, Repugnantia differant: Nam Contraria illa ſunt, quæ ſecum pugnant; Diſſimilia non pugnant, ſed ſolum diverſa ſunt. Repugnantia vero ſunt, quando unum Contrarium ponitur & alterius contrarii effectus. Ut *amare & nocere: nam nocere ex odio profluit, odium vero contrarium amori eſt.*

Nota Differentiam.

Resp. V. Comparatio eſt unius rei cum altera collatio. Eſt duplex, *par & impar. Par collatio* eſt quando duo æqualia ſecum comparantur. Ut *fefellit te, igitur & me fallet.*

Comparatio quid & quotuplex?

let. Impar collatio duobus modis fit; primo quando argumentamur à majori ad minus: ut *Deus Angelo superbo non pepercit, quomodo homini parcet?* Secundo quando argumentamur à minori ad majus: ut *Vnum scelus impune non tulit, multo magis ergo plura puniet.*

Argumentatio.

Theoc. Socrat. Seneca. Theoph.

Differt Comparatio à Similitudine quia in comparatione fit duorum collatio respectu tertii alicujus: in Similitudine fit quidem duorum collatio, non vero respectu tertii, sed unum cuique attributum datur. v. g. *Licuit M. Antonio defendere Clodium, cur Ciceroni non liceat defendere Milonem?* Ecce hic Cicero & Antonius conferuntur respectu tertii nempe defensionis. Hic vero, *Sicut infirmi suavitatem cibi non sentiunt, ita improbi veræ laudis gustum non habent:* Hic infirmi cum improbis conferuntur, non est vero tertium respectu cujus conferantur, sed & infirmis & improbis suus gustus corruptus attribuitur.

Cicero.

Idem.

Quæ-

Modus inveniendi Acuminis in locis Oratoriis.

DEFINITIO.

Theoc. Socrat. Seneca. Theoph.

Ex Definit. Acumina.

Definitiones acutæ ſunt quæ fiunt per contrarium: ſic *Formam* deſcripſerunt: *Regnum ſolitarium*; *dulcem Tyrannum: dulce malum: dulce damnum.*

PARTIUM ENUMERATIO.

Ex partium Enumerat.

Hæc acuta fit, *Primo* quando oſtenditur, quod pars ſit major ſuo toto. Sic *Cicero* cum vidiſſet *Q. Ciceronis* fratris imaginem ingentibus lineamentis uſque ad pectus depictam, ipſe vero Q. Cicero erat parvus. *Frater*, inquit, *meus dimidius major eſt quam totus: Secundo.* Quando res intrinſeca in ordine ad aliquam menſuram conſideratur ad exprimendam magnitudinem vel parvitatem. Sic *Cicero de Dolabella. Quis generum meum alligavit gladio?* Tale eſt illud Martialis l. 7. epig. 52.

Cicero.

Idem.

Nunc Roma eſt, olim magna taberna fuit.

Tertio. Quando aliquod magnum oſtenditur includi in aliqua ſui parte. Sic ille de *Venetiis:*

Quid

Quid pugnas Europam, Asiam, Lydiamque. Neamque: — Paul. Melissus.
Quatuor hac una cernis in urbe plagas.

Et illud de incarnatione Christi: — Bauhus.
Vah! punctus ambit circulum.

Et Martial. l. 8. epig. 46.

Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est
Pars vulsa est: unum quis putet esse caput.

Item in ebrium Appium.

In niveis Appi jam regnat Brumæ capillis,
Inque oculis semper vino flammantibus æstas,
Baccifer autumnus pingit nasumque genasque;
Cumque bibit florum dulce illi ad tempora Ver est;
Sic potans totum in vultu gerit Appius annum.

Contraria.

Ex Contrariis. — Locus Contrariorum valde servit Acuminibus, quando idem omnino affirmatur & negatur, salva tamen veritate dicti diversimode intellecti. Sic de malo Principe Historicus; *Omnia in eo Principe sunt, præter-* — Tacit.

Curt. *terquam Princeps.* Et alter: *Hæ manus*, inquit, *sufficiunt desiderio meo, nihil habenti nihil deerit.* Et Philosophus: *Non persuadebis, etiam si persuaseris.* Et Cicero: *Nunquam sum otiosus, quam cum sum otiosus.*

Seneca. *Cicero.*

PRIVANTIA.

Ex Privativis.

Acuta sunt cum prædicatur forma de privatione vel certe quando aliquid proprium formæ tribuitur negationi formæ: Sic *P. Mimus. Pars benecfiii est, si quod peto cito negas.* Et illud: *Congesto pauper in auro est.*

P. Mimus.

Sic illud de ineptè garrulo. *Nec taces nec loqueris, quia sic garris ut nemo te intelligat.*

REPUGNANTIA.

Seneca.

Ex Repugnantiis.

Acuta sunt, quando unum de altero prædicatur: v. g. *Deo parere libertas est:* Et alibi: *Miserum te judico qui nunquam fuisti miser.* Sic de Nuptiis Honorii:

Claudi.

Non odium terrore moves, nec fræna resolvit
Gratia, diligimus pariter pariterque timemus;
Ipse metus Te noster amat.

Sic *si divitem dicas esse pauperem eo*

quod aurum non habeat sed ipse habeatur ab auro.

Sic & Poëta.

Cur oculis pollet surdus, cæcusque quid aure;
Ille oculis audit, auribus iste videt.

Sic & alter de Claudo & Cæco.

Claudum humeris cæcus, claudus per devia cæcum
Dirigit, hic oculos commodat, ille pedes.
Quam benè concordes amor hos univit utrosque,
Alter & alter homo est, sed tamen unus homo est.

Tale est & illud Arabum dictum.

Esto inter homines surdus audiens, cæcus videns, & mutus loquens.

Relata.

Ex Relatis.

Ex his oritur Acumen *primo* quando patienti actio attribuitur, agenti verò passio v. g. *Beneficium dando accepit qui digno dedit.* *Secundo*, Quando una eademque persona ad se tamquam ad aliam refertur. v. g. *Tam autem eras excors, ut tota in oratione tua tecum pugnares ipse, ut non tanta quanta tecum tibi esset contentio.*

P. Mimus.

Cicero Philippica 2. in Anton.

Cau-

CAUSÆ.

Ex Caussis.

Materialis & Formalis, dabunt Acumen, si ostenderis alterutram alteri consentaneam esse & dissentaneam. E. G. de apibus Poëta:

Virg. *Ingentes animos angusto in corpore versant.*

Et:

Statius, *Magna sub exiguo regnabat corpore virtus.*

Et.

Rhetoris hæc Rufi statua est quia saxea; vera est.
Cur dicis? semper Saxeus ille fuit.

Efficiens Caussa & instrumentalis dabit Acumen, si ostendatur res dissentaneas efficere: Sic ille de quodam in rota ad supplicium vecto, caputque casu eâ sibi frangente: *Eodem vehiculo*, inquit, *quo ad pœnam vehebatur, pœnam effugit.*

Sic Poëta:

Gignitur ex visu, non ergo Firmice cæcus.
Nascitur ex oculis cum generatur Amor.

Finalis illa est acuta, quæ ab ipsa actione, quæ propter se exercetur erit dissentanea & consentanea Sic

Martialis: *Cur in theatrum Cato ferò venisti, ideone tantum veneras, ut exires.* Mart.

EFFECTA.

Ex Effectis.

Acumen faciunt cum juxta se prorsus dissentanea sunt, & tamen vera: Sic Scytharum Legati coram Alexandro: *Fuga nostra victoria est, etiamsi vincamur, vincemus.* Curtius lib. 7.

ANTECEDENTIA ET CONSEQUENTIA.

Ex Antec. & Consequent.

Exstruunt Acumen, quando inter se permutantur, id est, quando dicimus ea antecedere, quæ deberent consequi; & contra. Sic *Magnus* ille *Heinsius* de puero in utero Matris mortuo cum eaque sepulto: Heins. l. Epigr.

Sic tumulusque domusque fuit tibi Mater, & ante
Quam natus poteras esse, sepultus eras.

De quodam Prælato omnia per Vicarium faciente, Sic lusit quidam.

Ad noctis horas per Vicarium surgis.

Horas diurnas per Vicarium cantas.

Animas tuorum per Vicarium pascis.

Ani-

Animosque vinclis per Vicarium
Solvis
Convexa cæli per Vicarium vises.

Item.

Omnibus amissis à tergo, à fronte capillis;
Quid tibi jam restat perdere Calve? caput.

Acutum & illud: *Tantum à se discordavit fortuna, ut cui defuerat ad victoriam terra, deesset sepulchrum.* *Paterculus in Pompejo.*

Comparata.

Ex Comparatis. Tripliciter acumen faciunt. *Primo* quando ea quæ sunt majora, fiunt minora V. G. *Fratris propinquorumque extrema hora deseritur, & ad mortem muli concurritur.* *Seneca.* *Secundo*, Quando illa quæ sunt minora vel majora, fiunt paria. E. C. *Par est pauper nil cupiens, Principi omnia habenti.* *Tertio*, Quando illa quæ sunt minora fiunt majora v. g. *Majus beneficium dat, qui gratè accipit, quam qui libenter dedit.* *Idem.* *Idem.* Et hi fuere modi ex supra dicto R. P. collecti quos æqui consule. Pro fine tamen moneo, ut non morose nimium his locis inhæreas, acumen quærendo: Aliquando enim naturalis bonitas ci-

tius quam exacta diligentia illud porrigit, & artificiosa inquisitione interdum tardamus impetum animi sponte sagacem.

QUÆSTIO IX.

Quomodo Orator Acumina in Oratione ponere debeat.

Ut plenitudinem Doctrinæ de Acuto habeas, non erubesco meis scriptis inserere quædam ex decem præceptis orationis acutè scribendæ, quæ ingeniosissimus *P. Thomas Fabritius* quondam observavit.

Orationis acute scribendæ Præceptum I.

Primum Præceptum est.

Ut acuta sit Oratio tractetur dictum aut factum aliquod ita, ut ex occasione ejus aliquid apponatur per modum additamenti sententiose, sive ex *Caussis* sive ex *Effectis*.

Alexander.

Exempla dat *Seneca*: *Alexander victor tot Regum & populorum iræ succubuit: id enim egerat, ut omnia potius haberet in potestate quam affectus, nec sciebat imperare sibi, maximum imperium esse.* Et: *Post Darium & Indos pauper est Alexander, quærit quod suum faciat, scrutatur maria ignota;* *Quod*

Epist. 119.

ibidem. *Quod naturæ satis est, homini non est. Inventus est qui concupisceret aliquid post omnia.* Et alibi: *Socrates eodem illo vultu, quo aliquando solus triginta Tyrannos in ordinem redegerat, carcerem intravit, ignominiam ipsi loco detracturus, neque enim poterat carcer videri in quo Socrates erat.* Et: *Regem prodesse etiam solum oportet, nocere nonnisi cùm pluribus visum est:* Ideoque antiquitus dictum; *Fulmen quod solus Iuppiter mittit, placabile est, perniciosum id, de quo deliberavit, & quod aliis quoque Diis authoribus misit, nimirum ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suum consilium satis est.*

Seneca de Consol. ad Helviam cap. 13. Idem, Natur. quæst. l. 2. cap. 43.

Socrates.

Secundum Præceptum.

Ut acuta sit oratio, ponantur ingeniosæ Causæ Finales, ex occasione facti vel dicti alicujus v. g. *Caligula optabat ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut scelera nimirum sua tot locis ac temporibus diducta in unum cogeret.* Et: *Da pauperi terram ut accipias Cœlum, da nummum, ut accipias regnum, da pauperi ut des tibi, da, quia quicquid pauperi dederis Tu habebis, quidquid pauperi non dederis, habebit alter.* Et: *Magnus*

Seneca lib. 3. de Ira.

Chrysologus Serm. 8.

gnus Paulus cecidit in via, cecidit Iudæus, ut surgeret Christianus. Et: *Sol obscuratus est, ut tanto sceleri officium luminis denegaret, nec luceret eis lumen mundi, à quibus fuerat lumen salutis exstinctum.*

Idem Sermon. 176.
Ambrosius Sermon. 52.

Tertium Præceptum est.

3. Ut acuta sit Oratio, ponantur breves & ingeniosæ definitiones; V. G. *Vilis & tenuis & simplex mensa bonæ valetudinis Mater est.* Et: *Morientem divitiæ non sequuntur, sit ergo tibi pera conscientia tua, sit tibi panis vita tua.* Et: *Voluptas bonum pecorum amplectitur nos, ut strangulet;* Et alibi: *Omnia ad quæ gemimus tributa vitæ sunt, omnia ista in longa vita sunt, quomodo in longa via & pulvis & lutum & pluvia.*

Chrysostomus tom. 3. Homil. 21.
Chrysol.
Seneca.
Idem Epist. 96.

Quartum Præceptum est.

4. Ut acuta sit oratio, ex occasione alicujus veritatis, ponantur vel Similia, vel Exempla, vel Hieroglyphica, vel aliæ veritates sententiosæ. E. C. *Noli huic tranquillati confidere; momento mare vertitur, & eodem die ubi luserunt navigia, sorbentur: Cogita posse & Latronem & ho-*

Idem Epist. 4.

stem

stem jugulo tuo admovere gladium. Et alibi: *Vitia in aperto leviora sunt; morbi quoque tunc ad sanitatem inclinant cum erumpunt.* Et: *Postquam docti prodierunt, boni desunt, docemurque disputare, non vivere.* Et: *non cognoscitur bonum, nisi amissum, Sol spectatorem nisi cum deficit, non habet; adeo naturale est magis nova quam magna mirari.*

Epist. 56. Epist. 95. Senec. Natur. quæst. l. 7. c. 1.

Quintum Præceptum est.

5\. Ut Acuta sit oratio, simile sententiose ponatur. v. g. *Non est admirationi una arbor, ubi in eandem altitudinem tota sylva surrexit.* Et alibi: *Parvus pumilio est, licet in monte constiterit; Colossus magnitudinem suam servabit etiam in puteo,* Sic: *Plures sunt qui orientem quam qui venerantur Solem occidentem.* Et: *In vino nimium veteri delectat etiam ipsa amaritudo.* Et: *Hedera invenit, quo se alliget.* Et: *Apem propter aculeum non odisti, sed propter fructum foves & tueris.* Sic etiam: *Panem sume meum sed non fac Bartholomæum.*

Senec. Epist. 33. Epist. 76. Plutar. in Pompejo. Lycosten. Plutar. Schola Salernitan.

Sextum Præceptum.

6\. Ut acuta sit oratio, ita simile po-

natur ut *protaſis* & *apodoſis* exprimatur, ſed adverbium comparativum non exprimatur. v. g. *Nec gubernator otioſus in tempeſtate, nec præceptor docens & non faciens quidquam mihi prodeſt.* Item: *Corpus totum animo ſervit, tota Reſpubl. Regi.* Sic *Ferdinandus Imperator* apud Reuſnerum: *Boni viri & boni vini non eſt origo inquirenda.*

Seneca Epiſt. 108.

Septimum Præceptum.

7\. Ut Acuta ſit oratio, ſimile ita ponatur ut ſit per modum *Apodoſis*, E. G. *Non ſatis eſt opibus pollere, niſi fortitudo acceſſerit; Nam & Cervis fruſtra ſunt ingentia cornua, cum deſit animus.* Et: *Non accepimus brevem vitam ſed fecimus, nec inopes ejus ſed prodigi ſumus: ſicut amplæ opes, ubi ad malum dominum veniunt, momento diſſipantur; at vero licet modicæ, ſi bono cuſtodi traditæ ſunt, creſcunt.*

Plutar.

Seneca.

Octavum Præceptum.

8\. Ut Acuta ſit Oratio ponatur veritas una in qua tanquam in fœcundo ſemine lateant plures veritates, v. g. *Non dicat homo, non habet manus mea quod det pauperi, det ipſam*

Chryſol.

manum

manum pauperi & plus erit ipsam dedisse manum pauperi, quam nummum. Et: *Hoc habet virtus boni, quod stemma non inspicit, Platonem non accepit Nobilem sed fecit.*

Seneca Epist. 44.

Nonum Præceptum.

9\. Ut Acuta sit Oratio, ponatur aliquid magnum, quod sit velut *Paradoxum*, insolitum, inexspectatum, & hoc ex modo dicendi, vel rerum combinatione, maxime verò fit per contraposita: Sic v. g. *Peccator cum terra sit, in Cœlum pugnat; cum fœnum sit, cum igne bella gerit; cum lutum sit, adversatur ei, qui illum finxit.* Item: *Actum est ut Author seculi, seculo teste moreretur, & à mundo, mundi Dominus prius per pœnam quam per gloriam nasceretur; Pax cœli traditur doli osculo, tenetur tenens omnia, illigatur omnium nexus, ducitur attrahens universa, à falso accusatur veritas, sistitur cui assistunt omnia. Iudæi gentibus tradunt, reddunt gentes Iudæis, sicque commercium fit impietatis pietas, & sanctitas in nundinas crudelitatis producitur, flagellatur remissio, condemnatur venia, illuditur majestas, irridetur virtus, perfunditur sputis largitor im-*

Chrysostom.

Idem de passione Christi.

 brium,

brium, clavis ferri cœli ſtater affigitur, mellis dator cibatur felle, propinator fontium potatur aceto.

Decimum Præceptum.

10. Ut Acuta ſit Oratio; ponatur ſæpe concors diſcordia inter *Subjectum* & *Prædicatum* ſeu aliquomodo diſconvenientia: quia cum Acumen omne ideo gratum ſit, quia admirationem parit & delectationem; videlicet delectationem convenientiâ, diſconvenientia admirationem dabit. Hæc autem concors diſcordia naſcitur ex Tropis & Figuris, maxime *Metaphoris*, *Metonymia*, *Antonomaſia*, *Allegoria*, &c. Et hæc de Acuto atque adeò de Inventione.

CAPUT II.
DE DISPOSITIONE.

POſteaquam quid dicere poſſis inveniſti, naturaliter ſequitur ſcire, quo ordine dicere debeas, ordo enim ubique anima rerum eſt, & illud ſequentibus edocetur.

QUÆSTIO I.

Quid Dispositio, quotuplex, & quid Oratori disponendum.

RESP. I. Dispositio est rerum inventarum in ordinem positio. Duplex est, alia Naturalis cum quis eo ordine de rebus disserit, quo factæ sunt aut quo fieri secundum Naturæ leges solent. Ut si laudares aliquem & *Pueritiam* Primo, deinde, *Iuventutem*, tum *cæteros ætatis gradus* traderes.

Dispositio quid? Duplex, Naturalis.

Alia Artificialis quæ voluptatis gratia aut utilitatis diversimodè res miscet ac confundit, rejiciendo initium in finem & finem in initium; ut ita oblectet & suspensum teneat Auditorem, pendentes enim Auditorum animi ex inopinato eventu plus hauriunt jucunditatis Sic Disposuit *Æneidem suam Virgilius*, in qua narrat Æneæ discessum in Italiam non eo ordine quo incepit. Sic ordinavit *Argenidem* suam *Barclajus.* Sic faciunt omnes ii qui Tragœdias & Comœdias per successus deducunt inexspectatos.

Artificialis.

Æneidos dispositio Virgiliana.

RESP. II. Orator habita propositione videat *Primo* an simplex

ſit, an partes habeat propoſitio & quæ pars Primo, quæ Secundo loco ſit ponenda vel tractanda potius. *Secundo* Ex inventis pauca ea quæ meliora argumenta ſeligat & valida quidem initio, debilia in medio, fortiſſima in fine Orationis collocet, quia initio ſtatim Auditor rerum cognoſcendarum avidus præoccupari debet & convinci, in fine vero valide confirmari & impelli. Robuſtiora autem argumenta ſunt ex *Definitione*, ex *Partibus*, ex *Genere*, ex *Cauſis*, ex *Effectis*, quia naturam rei explicant: Minus ponderis habent quæ ex Adjunctis levibus & aliis Conjecturis ſumuntur. *Tertio* Rationes & Argumenta diſponat ſibi Dialectice; Primo in Syllogiſmos, deinde videat quomodo oratorie eadem tractare poſſit; *Quarto* Videat in quot partes Orationem debeat diſtribuere; ſed de his infra clarius.

QUÆSTIO II.

Quomodo Argumentatio Dialectica facienda?

Argumentatio Dialectica quid?

RESP. Argumentatio eſt Argumenti diſpoſitio ſeu explicatio. Conſtat, cum perfecta eſt, tribus pro-

propoſitionibus, quarum, quæ Primo loco ponitur vocatur à Dialecticis *Major*, à Rhetoribus *Propoſitio*, quæ Secundo loco ponitur vocatur à Philoſophis *Minor*, ab Oratoribus *Aſſumptio*: quæ *Tertio* loco ponitur, dicitur à Dialecticis *Concluſio*, à Rhetore *Complexio*. Et hæ tres Propoſitiones, quando ordinatè ponuntur vocantur *Syllogiſmus*, quem formare debes ex propoſitione tua & Cauſſa ejuſdem à Te inventa. v.g. Propoſitio Tua fuit, *Clodius jure eſt occiſus*; Argumentum ſeu Cauſſa inventa, *Quia fuit inſidiator*. Jam forma ſyllogiſmum ita, accipe Cauſſam hanc & conjunge illam cum *Prædicato* propoſitionis tuæ, dicendo *Inſidiator jure eſt occiſus*; & ecce *Major*; Accipe deinde *Subjectum* propoſitionis tuæ & conjunge cum Cauſſa eadem & dic, *Clodius fuit inſidiator*, & in promptu eſt *Minor*; denique pone ipſam propoſitionem tuam, dicendo: Ergo *Clodius jure eſt occiſus*, ſic fiet concluſio atque adeo totus *Syllogiſmus*. Sic fac in aliis; ſemper autem cogita quibus rationibus aut exemplis aut ſententiis, aut ſimilitudinibus

Argumentandi praxis.

Major

Major vel *Minor* confirmari rurſus debeant, maxime ſi probabiles tantum ſunt & debiliores. Nam ſi veriſſimæ ſint, non probandæ ſed exornandæ ſunt. Ubi hoc feciſti, jam cogita, quibus modis Oratoriè eoſdem Syllogiſmos trades.

Quæstio III.

Qui ſunt modi Argumentandi Oratoriè?

Aliquot modos uſitatos tractandi Argumentum oratoriè hic pono.

Primus Modus.

1. Argumentandi Oratorie modus.

Solet diſponi Syllogiſmus eo ordine quo à Dialecticis ponitur, ita ut prius *Major* ſit cum ſuis rationibus ac comprobationibus. Secundo *Minor* itidem cum ſuis rationibus. Denique *Concluſio.*

Exemplum.

An ob ſcelus Rex dejiciendus Regno. Contra Regem.

Fingamus Regem quempiam occidiſſe fratrem Principem ex ambitione regnandi; Et fiet Propoſitio, v. g. *Rex dejiciendus eſt*; Ratio: *Quia ſceleſtus eſt*: pone Dialectice ſic: *Sceleſtus nobis in regno ferendus*

non

non est. Rex est ſceleſtus: Ergo in regno ferendus non est. Ratio Majoris: Quia famam læderemus noſtram apud exteros, apud quos honeſti & virtutis ſtudioſi audivimus, nunc ſceleris patroni & ſervi diceremur. *Ratio Minoris:* Fratrem occidendo fraudulenter ex ambitione, in nos & in naturam injurius fuit. Oratorie v. g. ſic tractari poſſet.

ELABORATIO.

Eoſne tandem Cives N. in ſcelerum amore progreſſus fecimus, ut ſceptrum deferri ſceleri ſuper capita noſtra & libertatem non erubeſcamus? Itane inter ſceleratos ut cenſeamur, principem in ſcelere, ſcelus in Principe diutius venerabimur? Miſeret me proh dolor! Cives N. miſeret me gloriæ noſtri nominis, quam Majorum noſtrorum emptam ſanguine, ſic temere apud exteros incuria noſtra prodigimus, ut qui antea virtutum Patroni, nunc ſcelerum mancipia audiamus. Ecquid dicent finitimæ, quid remotæ nationes. En inquiunt viri quorum rebus cum Virtute geſtis orbis anguſtior erat; qui amplecti noverunt nihil, agere

Major.

Ratio Majoris.

agere nihil, nisi quid limites vel attingeret vel non excederet honesti: Ecce eousque in malitiam delapsi ut projecta verecundia scelus in throno adorare non pudeat. Et quæ cæterorum civium facies? quis procerum honor? si turpitudo in Diademate sic volentibus triumphat. Certe non possunt scelera non diligere, qui scelera pati & honorare voluerunt. Et haberet fortasse umbraculum utcunque immanitatis suæ Rex noster, si minoris subsellii scelus cruentis manibus perpetratum posset gloriari; sed in Principem fratrem, liberis omnium nostrûm vocibus sceptro admotum, crudeliter sæviisse, quid aliud est quàm nobis & naturæ bellum indixisse, atque omnium gentium una hac impietate offendisse tribunalia. Revera si ab aurora recte diem describimus, possumus non vani augures ominari, quem nobiscum sit acturus *Neronem* is, qui crudelitatem suam suorum sanguine incepit saginare, & ibi Tyrannidis suæ initium fecit, ubi finem cæteri. Quapropter evigila generosa Lechi progenies & si nominis tui, si gloriæ publicæ injuria vul-

Minor.

Ratio Minoris.

Comprobatio.

vulneraris, throno ſcelus dejice. Audiat orbis, audiant poſteri, ſcelus in Regno fieri potuiſſe, impune abire in Principe non potuiſſe.

Secundus Modus.

2. Argumentandi Oratorie modus.

Interdum Orator Primo loco ponit *Minorem* cum ejuſdem Rationibus; Deinde *Majorem* & Rationes illius; tandem *Concluſionem.*

EXEMPLUM.

Pro Rege.

Sit Propoſitio priori contraria v. g. *Rex de Regno nec dejiciendus nec occidendus ob commiſſum piaculum.* Ratio eſt: *Quia hoc faciendo famam noſtram offenderemus*: Pone Dialectice ita: *Famam noſtram lædere cives non debemus. Sed ſi Regem throno detrudimus & occidimus, famam noſtram lædimus. Ergo Regem neque de throno dejicere, &c. Ratio Majoris.* Quia fama divitiæ publicæ noſtræ & nobile Reipublicæ patrimonium eſt, quod ſinguli curare debemus. *Ratio Minoris.* Quia hactenus laudabamur, quod nunquam Principem dejecerimus aut occiderimus, ab hac gloria jam cademus occidendo Regem. *Comprobatio*, Quia Majores noſtri

malos

malos etiam Principes habuerunt & tamen tolerarunt. Oratorie v. g. ſic tractabis.

Elaboratio.

Minor. Optarem Cives N. ut in poſteritatem oculos conjicerent illi, qui crudeli ſuffragio non è throno duntaxat Principem, ſed è vita exſecrando prorſus & auſu nefario deturbandum decreverunt, adverterent utique majorem noſtro nomini maculam ſua temeritate, quam patientia Principis infligi. Ratio Minoris. Fuit enim hactenus ea gloria præcipue noſtra in pectoribus nobis libere Reges non in cunis naſci, natos autem nullibi majori veneratione haberi; nec audivit unquam orbis Ducis ſanguine noſtras manus cruentatas fuiſſe, quod ſicut ſupra reliquas nationes præconium ſingulare eſt, ita noſtro ſtudio perennare deberet. At modo ſi manus Principi injicimus, nonne de faſtigio commendationis dejiciemur? & parricidæ cum reliquis perenni ſarcaſmo condigne celebrabimur. Comprobatio. Vel Majores noſtros reſpicite & ab eorum veſtigiis recedere vobis ſit religio. Utcunque illi heroës

roës in ſolio, homines tamen habuerunt, quorum omnium ſine vitiis vitam fuiſſe, & neminem ſcelere thronum oneraviſſe mihi veriſimile non eſt; ferre illi nihilominus ſceleratum, quam tollere; & nimia potius pietate peccare, quam furore voluerunt.

Quid degeneres igitur famam dilapidabimus, quid in Rempublicam crudeles cruenta machinari ſuſtinebimus? Nos, qui gloriam veluti publicas omnium divitias & nobile regni patrimonium inter principes curas habere ab ipſa honeſtate compellimur; & alii quidem gladiis, alii recte factis, alii juſtitia, alii clementia, tamquam quoddam honoris ærarium debemus comportare.

Major cum Ratione.

Fuerit Rex in fratrem ſceleſtus, nos in Principem ſceleratos præcipitatio non faciat; nec rideat æternitas ſcelus alio ſcelere à nobis fuiſſe vindicatum; habeat locum apud nos Sapientum parœmia; *Principem ſi bonus eſt audi, ſi malus tolera.*

Concluſio.

Tertius Modus.

3. Argumentandi Oratorie Modus.

Solet non raro *Conclusio* Primo loco poni & huic *Major* aut *Minor* ſubjicitur per particulas *Enim, propterea, idcirco, quapropter, &c.* Et ſi ſequitur aliud Argumentum, *Conclusio* vel jam non repetitur, vel ſi neceſſe eſt repetitur: Quod ſi Oratio brevis ſit, ut ſunt plerunque noſtrates vernaculæ, ponitur denuo communiter Concluſio, ſed aliis Verbis.

EXEMPLUM.

Gratiarum Actoria Dignitatis oblatæ.

Sit Oratiuncula gratiarum Actoria. Cujus Propoſitio eſt: *Debeo Tibi magnas gratias.* Ratio: *Quia dediſti mihi dignitatem omiſsis aliis competitoribus.* Pone dialectice ita: *Cui datur dignitas omiſsis competitoribus aliis, is magnas debet gratias; Sed mihi.* &c. Ergo. Oratorie ſic.

ELABORATIO.

Concluſio.

Gratiæ, Sereniſſime Rex, quas pro collata dignitate Majeſtati Tuæ debeo, tantæ ſunt, ut ne verbis explicari, minus multo referri à me unquam poſſint, cogorque neceſ-

ſitate

ſitate doctus, quod *Socrates* olim *Platoni* fecit, coram Sereniſſima Majeſtate Tua uſurpare: Qui cum parem beneficiis facultatem apud ſe non reperiret, inopiam ingenue profeſſus, *Socratem*, *exclamavit*, *pro beneficiis ô Plato accipe*: Non aliter ego amplioribus ornatus muneribus, ſiquidem tenuitas regiæ gratiæ non ſufficit, me meoſque tuæ Majeſtati perpetuum devotos in pretium beneficiorum adnumero. An enim grandi obſequiorum debito obæratum ſe non ſentiat is, ad quem de regia liberalitate promanavit honor, multorum obvio ſinu captatus, multorum precibus quæſitus. Certe cumulatur gratia ex votis & deſideriis aliorum & in uno duplex pullulat beneficium, quando & petito honore exornaris, & ornato æmulis longe anteponeris. Eccui vero aut obſcurum aut dubium quanti viri quam bene de Majeſtate Tua, quam egregie de Patria meriti, hanc præſentem dignitatem & votis ad ſe & precibus tam ſuis quam ſuorum provocaverunt, cum quibus ego, ſi in contentionem venire debeam vix ullatenus meritis poſſem

Major.

Ratio Major.

Cum Ration.

possem comparari. Sed tua Majestas Serenissima animum meum semper Majestati Tuæ, semper Reipublicæ devotissimum adspexit, humanitateque ac clementia, quod tenuitate defuit, liberalissimè explevit. Quid jam pollicear nisi sollicite elaboraturum, ut apud ingratum animum non collocavisse beneficium videaris. Me igitur meaque studia, meos, meorum obsequia ad nutum & voluntatem Serenissimæ Majestatis tuæ humillime depono: Libeat imperare & vitam nobis imperiis Tuis viliorem esse experieris.

Conclusio repetita.

Quartus Modus.

4. Argumentandi Oratorie Modus.

Aliquando ponitur Primo loco *Major* cum suis rationibus: Secundo *Conclusio*, Tertio *Minor*. Quarto si videtur necesse, repetitur *Conclusio* Verbis aliis.

EXEMPLUM.

Gratulatoria de Adventu Viri M.

Si v.g. Gratulari velles in Adventu viri Magni & Regis cujuspiam Legati, hanc faceres Propositionem: *In Tuo adventu ad nos est gaudendum*; Ratio: *Quia vir magnus es*. Pone Dialectice ita: *In adventu viri magni* gau-

gaudendum est: Tu vir magnus, &c. Ergo. Oratorie sic proferes.

ELABORATIO.

Nec Sidera sine orbis gaudio, nec magni viri sine animorum serenitate transire possunt. N. N. Eam illis legem natura dixit, ut esse non possint, nisi prosint: Hanc pulcherrimam necessitatem virtus imposuit, ut magnis esse nullibi liceat, nisi ad minores favor & clementia inclinet. Utinam liceret hodie vel de lucida *Momi* fenestra omnium nostrûm animos vicinius contemplari, videres utique amorem cum timore, gaudium cum tristitia, vota cum Eloquentia, non ineleganti conflictu in pectoribus nostris concurrere: Ut quando Te magnum hospitem salutamus, adhuc an Te metus noster amet, an amor Majestatem timeat, aut gaudium de sua tenuitate tristetur, an tristitia de tuo adventu gaudeat, an vota perorent, an Eloquentia faveat, dicere non possimus: Toti gaudium fieri, toti amor, toti votum, toti Eloquentia volumus, ut animorum de Te adfectus coram Te dignè explicemus.

Major.

Ratio Major.

Conclusio.

Minor cum ſuis proba-tionibus.

Et ſane Te magnum eſſe non ſtirpis ſolum claritudo, non prudentia ſingularis, non omni humanitate perſuſi mores, non virtutes dumtaxat cæteræ perorant, quas niſi modeſtiæ vulnera timeret, in lucem facile præeunte fama produceret facundia: Sed totius Regni judicio Te magnum veneramur, quod cum hos dignitatis radios in Te poſuit, Orbi Te Sydus ſuum propoſuit. Magnum Rex noſter judicavit, cum arcanorum Te conſcium & regii conſilii non ſemel Arbitrum voluit. Magnum, quando Te perſonæ ſuæ capacem, iterum atque iterum oſtendit, & hanc non per Germaniam tantum & Britanniam, &c: circumferre ſed etiam in Regni ſui ambitu dedit, ut foris & domi Magnus haberêre: Magnum Te & litteræ noſtræ fatebuntur, vel ex hac ſubmiſſione Tua, qua illuſtrem vultum & excelſum animum ad noſtram tenuitatem tam benevole inclinaſti. Magnos ſiquidem ſe demittendo creſcere nemo noſtrum eſt, qui ignoret.

Quin-

Quintus Modus.

Aliquando omittitur *Major*, & ejus loco ponitur *Ratio Majoris* cum suis comprobationibus. Deinde *Conclusio*, tandem *Minor* cum suis probationibus; & ultimo *Conclusio* repetita. Pro hoc vulgare accipe.

5. Argumentandi Oratorie Modus.

EXEMPLUM.

Sit Propositio: *Non debes in morte amicorum graviter dolere* Ratio est, *Quia mors est commune malum:* Pone Dialectice ita: *In communi malo graviter dolendum non est*; *Sed mors amicorum est commune malum*; Ergo, &c. Ratio Majoris est, quia malum commune vitari nequit; Oratorie sic tractabis.

Consolatoria in morte Amici.

ELABORATIO.

Quod vitari nequit patienter ferendum esse, Sapientes existimavere. Ita enim fit ut alienum malum à nobis videatur cum non sentitur. Male igitur profecto agimus si animum nimio mœrori ob amicorum discessum damus, & veluti eodem funere lætitiam cum amicis tumulamus. Non enim hoc malum ad unum aliquem refertur, unum pe-

Ratio Majoris. Comprobatio. Conclusio. Minor.

tit, unum premit; ſed in omnes pariter graſſatur, univerſos affluit. Ii enim quibuſcum vivimus, quorum vita fruimur, quorum uſu oblectamur, omnes eadem conditione devincti ſunt, omnes mortalitate damnati. Infirmum enim & debile hoſpitium animus noſter incolit, quod & intra ſe pugnantia hoſtiliter Elementorum bella alit, & plurimis aliunde maximiſque periculis oppugnatur. Perquam egregie Seneca: In hoc multi erramus, quod mortem tamquam venturam præſtolamur; magna pars illius tranſiit, atq; hoc ipſum quod vivimus mors eſt. Divide igitur dolorem omnibus, quem ex communi acerbitate Fortunæ tibi aſſumpſiſti: eodem in curſu ſumus iidem, omnibus tolerandum eſt, neque recte factum judica, ſi animum doloribus nimiis diſcerpendum ultro conceſſeris.

Ratio Minoris.

Confirmatio.

Exornatio.

Concluſio repetitur.

Sextus Modus.

Frequenter omittitur *Major* & ponitur ſolum *Minor* cum probationibus & *Concluſio*: dicitur hæc Argumentatio *Enthymema*, cujus Prima pars vocatur *Antecedens*, altera

6. Argumentandi Oratorie Modus.

tera

tera *Consequens.* Ponitur vero sicut placet vel Primo loco *Antecedens*, deinde *Consequens*; vel contra.

Exemplum.

Sit Propositio: *Iuvenes rigida disciplina coërcendi non sunt.* Ratio: *quia rigore non fiunt meliores sed pejores.* Dialectice omissa *Majore*, pone sic: *Rigore disciplinæ pejores fiunt juvenes: Ergo sub rigida disciplina habendi non sunt.* Oratorie sic V. G.

Iuventuti indulgendum Suasoria.

Elaboratio.

Erras & vehementissime erras, si disciplinæ severitate & timore juventutis recte reliquæ ætati consultum existimas. Nam in speciem mitigari videntur, austero animo revera efferantur. Invoca experientiam & ad sui juris libertatem dimissos, eos plerumque pessimos inveneris, qui graviori sub disciplina juventutem egerunt. Veluti enim aquæ objecto aggere coërcentur utcunque & collectis fluctibus quiescunt, ubi vero obicem fregerint, diuturnitatem otii ferociori impetu compensant; sic juventus sub crudis pressa imperiis, posteaquam legum clau-

Consequens.

Antecedens.

Ratio.

Exornatio à simili.

claustra egreditur, insolentius effervescit, & non concessis antea Sirenum illecebris, animos plenissimis conatibus immergit: Nitimur enim in vetitum semper & ardentius negata concupiscimus. Hunc animi morbum melius aliqua indulgentia curaveris: Nam ut optime *Naso* illud naturæ compendium.

Quod licet ingratum est, quod non licet acrius urit. Ovidius.

Ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.

Septimus Modus.

7. Argumentandi Oratorie Modus.

Ad *Herennium* hic Modus à *Cicerone* præscribitur: ut Primo, ponatur *Expositio* seu res probanda. Secundo, *Ratio* una seu plures. Tertio, *Comprobatio*; Quarto, *Exornatio* seu *Illustratio* à *Contrario* vel *Exemplo*, à *Simili*, *Testimonio*, *Sententia*, &c. Quinto *Complexio* in qua totum colligitur; Modus hic facillimus est & ad Oratiunculas extemporales aptissimus.

EXEMPLUM.

Mediocris malitia juveni non nocet.

Sit Propositio; *Brevis malitia & petulancia non nocet juventuti*: RATIONES; *Quia non ideo dicentur statim*

statim mali esse. Quia homo bonus semper esse non potest. Quia & Sol suas habet nebulas. COMPROBATIO: *Et hi qui modo senes sunt petulantes fuerunt dum juvenes essent.* EXORNATIO à TESTIMONIO; Quod Poëta quidam dixerit: *Ver ex anno tollit, qui ex juventute petulantiam.* A SENTENTIIS; *Quod quævis ætas sibi convenientes debeat habere mores.* A CONTRARIO; *Turpe est senem juveniliter agere; ergo & juvenem instar senis graviter.* A SIMILI; *Nam recens cerevisia nisi insaniat, & fæces depellat, nil valet in posterum.* Oratorie sic v. g. tracta.

Persuasoria.

vidius.

ELABORATIO.

Persunctoria & brevis malitia quid damni tandem Juventuti importaverit. An ideo aquam bibunt *Hispani*, quia vinum diluunt; aut si una caleat dies, æstatem statim censebimus; & quis mortalium omnibus horis sapiat. Solem adhuc tam felicem non vidimus ut diem interdum euntibus sursum terræ marisque sudoribus non maculaverit; & in juvenum vita minimum nævum tam religiose perhorrescimus:

Expositio. Rationes.

Quamquam, (ignoſcite liberius dicenti) pridem & nos vera rerum vocabula amiſimus, & quod petulantia eſt, malitiam novo Calepino appellamus. Quid enim eſt deambulatione ſocia plateas coronare; uno vini, vel mulſi poculo cum ſociis indecoram juveni triſtitiam mergere, vel amiſſas revocare vires, ludicro certamine alter alteri cæſariem vellere, brachia brachiis amico prælio fatigare, non perpetuo doctorum in cœtu plantis terram premere, nec ſemper lucubrationibus invigilare atque libris impalleſcere, aliquando riſui, ſalibus, ſaltibus indulgere, quid inquam aliud niſi juventutis blandimenta ſunt & deſæcantis ſe ad maturitatem ætatis certamina. Nimirum niſi inſtructa frontis ſcena Saturnum induas, niſi damnatis perpetuò ad terram oculis, lapides omnes & pulverem computes, niſi depoſita in humeros cervice devotionis larvam præferas, Gyaros jam & ultimam Thulen vitioſus promeruiſti. O rigidos juventutis Catones! O Cenſores Manlio judice digniſſimos! vel ipſi ſuam relegerent juventutem, diſcerent utique ex priſtina

Comprobatio.

ſtulti-

ſtultitiæ ſuæ indulgentia ad noſtram aliquantiſper connivere, nec auderent violato juventutis privilegio naturam arguere, cum idem ſit (ut bene Vates cecinit) Ver ex anno, petulantiam ex Juventute tollere. Habet ſuos quælibet ætas limites, & ſicut veſtimenta corpori, ita mores annis conguere neceſſe eſt. Si vero puerilem Senem ridemus, cur non æquali arbitrio juvenem vetulum deteſtamur. Et quæ hæc crudelitas eſt in aurora ætatis, gravitatis meridiem deſiderare & dum vix prudentiæ crepuſculum adfulget plenum Sapientiæ diem exigere. E quis certe juvenciſque in primorum annorum libertate incurioſos impetus effundere conceditis, & adeò cæcæ mentes quod in cæteris animantibus videtis in veſtris pignoribus aut negligitis aut neſcitis. Saltem ex Cereviſia (ut mitiſſime dicam) veritatem bibite, hæc niſi à Coctione juvenis petulanti tumultu auram, dolia, cellaria miſceat, nec guſtui nec valetudini, ubi maturuerit prodeſſe poterit. Hic *Complexio* poni poſſet, in qua hortatio fieret, ut boni conſulatur ubi juventus petulca fuerit.

Exornatio.

à Teſtimonio.

à Sententiis.

à Contrario.

Octavus Modus.

8. Argumentandi Oratorie Modus.

Fit per *Inductionem*. Est vero *Inductio* Oratio, quæ præmissis non dubiis infert ex iis unum aliquid. Duo in illa observanda sunt. *Primo*, Ut ea quæ præmittuntur sint certa. *Secundo*. Ut id quod infertur sit præmissis simile Hæc *Inductio* familiarissima est Oratori & ad ornandum illustrissima. *Suaviter instillat, inquit Causinus, & probando delectat, & si rerum, quæ inducuntur, magna sit multitudo, latissimum præbet campum Orationis.*

Exemplum.

Commendatoria per Inductionem.

Sit Propositio: *Homo à se debet commendari non ab extrinsecis bonis*; Ratio: *Quia & navis & gladius & regula à se non ab ornamentis suis commendantur.* Oratorie sic tractat Seneca.

Elaboratio.

Navis bona dicitur non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui rostrum est aureum, nec cujus tutela ebore celata est, nec quæ fiscis aut opibus regiis pressa est; Sed stabilis

&

& firma, ad ferendum incursum maris solida, gubernaculo parens, velox & consentiens vento. Gladium bonum dices, non cui deauratus est balteus, nec cui vagina gemmis distinguitur: Sed cui ad secandum subtilis acies & mucro munimentum omne rupturus. Regula non quam formosa sed quam recta sit quæritur, quodque illi proprium est laudatur: Igitur in homine quoque nihil ad rem pertinet quantum aret, quantum fœnoret, à quam multis salutetur, quam pretioso incumbat lecto, quam pellucido bibat poculo, sed quam bonus in se sit, &c.

Huc quoque pertinet illud Legatorum Scytharum probantium Alexandro non esse nimis fidendum magnitudini atque fortitudini per *Inductionem* sic: *Quid Tu, inquit, ignoras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari, stultus est qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit, & ferrum rubigo consumit, nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido.*

Curtius.

Nonus Modus.

9. Argumentandi Oratoriæ Modus.

Eſt argumentari per *Exemplum*. Eſt autem *Exemplum* imperfecta inductio ſeu argumentatio ab uno ſimili ad aliud. Fit duobus potiſſimum modis: *Primo* per *Protaſin* & *Apodoſin* rem explicando. Ita hæc propoſitio V. G. *Dux belli debet litteras amare ſicut Iulius Cæſar fecit*; tractetur ſic: *Iulius Cæſar bellicis victoriis quam nomine clarior tanto ſtudio eſt litterarum amplexus eruditionem, ut gladium ſæpe calamo permutarit, & manum qua palmas hoſti eripiebat ſtilo imbueret.* Quis ergo *Principum, quis Imperatorum litteras convenire bello negare poteſt? imo ſi ſaniore uti conſilio non detrectaverit, ſi omnes boni Principis partes explere cupiet has magno ſtudio ſedulus exercebit*, &c. *Secundo* Argumentamur ab exemplo, quando poſt narratum illud rationes probantes vel reprobantes ei ſubjicimus ita ſicut in cæteris Orationis partibus facimus, poſt rationes vero ſubjunctas rem ad noſtram cauſſam referimus & in illa aut paritatem aut diſparitatem oſtendimus. Hic modus quotidianus eſt venuſtus; Sed obſer-

Plutarchi.

observa pulcherrimum esse usum Exemplorum (& idem de Sententiis, Apophthegmatibus, Hieroglyphicis, &c. dictum volumus) quando per illud sive ab initio sive in aliis partibus Orationis eum sensum exprimimus quem aliàs nostris verbis exprimere deberemus. V. G. *Vellem dicere, cavendum est, Iudices, ne præmiorum spe ad Tribunalia accedatis*; hoc exprimerem Exemplo; *Agathocles iturus ad Iudicium dicebat: Eamus ad auream messem.* Deinde subjungerem rationem quam essem subjuncturus meæ propositioni V. G. *Improbe id quidem, qui ab alienis malis se ditari voluit.* Postea idem latius probarem & amplificarem. Possem etiam loco hujus exempli uti illa sententia V. G. *Non tamquam ad nundinas eundum est iis, qui Magistratus sibi à Republica habent commissos:* Eidem sententiæ subjungeres rationes & probationes utiliores. Diligenter tantum attendendum est, ut exemplum aut sententia illum ipsum sensum significet qui eo in loco exponi debet. Solet Exemplum & simplici modo brevissime poni v. g. sic: *Iulii Cæsaris fata exspectent Tyranni,* &c.

Agathocles iturus ad Judicem.

Plutarchi.

Appendix.

Appendix.

Ad Tyronem monita.

Etsi modi prædicti Oratoriè argumentandi summe utiles sint & in praxi quotidiana proficuæ; Tyro tamen sciat *Primo*, non semper per dispositionem oratoriam ita argumentum dilatari, sed aliquando. sive in membra, sive in unam sive in duas periodos Argumentum cum conclusione compingi atque ita commisceri ut distincte evidens non adpareat. V. G.

Si rotas omnes & omnem suppliciorum crudelitatem promeruit ille, qui deposito filii animo in amantissimam Patriam sævit viperino adfectu; Quid Tu pœnarum exspectare debes Catilina? qui dies noctesque ad excidium Reipublicæ invigilas, & quasi bonos sustulisse parum sit, aris etiam & Deorum templis interitum machinaris, &c.

Sciat *Secundo*, Quod quando *Conclusio* ex antecedentibus satis intelligitur, tunc ab Oratore *Major* aut *Minor* tractari tantum debeat. Nam post singula argumenta Conclusionem repetere, esset *molestam Crambem recoquere:* Imo verò ut fastidium & satietatem evitet, non eodem semper

ſemper elocutionis paſſu Argumenta tractet; Sed nunc rotundo circuitu ac paribus membris circumſcribat, modo longioribus ambagibus diffundat Orationem, modo in commata ac membra ſcindat.

Sciat *Tertio*, Omiſſum eſſe à me *Dilemma* (quod eſt cornutus Syllogiſmus ſeu Argumentatio ab utraque parte concludens) eo, quod minus frequens ſit apud Oratores & à Syllogiſmis nihil differat, niſi quod hic duæ partes ponantur, verbi gratiâ; *Vel verus eſt timor, vel falſus; ſi verus diſcedo, ne opprimar, ſi falſus abeo, ut aliquando timere deſinam.*

Quæstio IV.

Quomodo partes Orationis diſponi debeant.

Orationis partes.

Ubi inventa in certum ordinem digeſſit Orator, conſtituat apud ſe quas velit in Oratione partes ponere. *Quinque vero ſunt ſecundum Ciceronis doctrinam partes: Exordium, Propoſitio, Narratio, Confirmatio, Peroratio:* Nam *Confutatio in Confirmatione* comprehenditur: Scias tamen non ſemper ponendas has eſſe: Nam ingenioſus Orator ſicut expedire

dire videbit aliquando *Narrationem* omittet, interdum *Exordium*, nonnunquam *Conclusionem* : Imo & *Confirmatio* ſæpe vix dignoſcitur, quando nimirum res certæ ſunt & non tam probantur quam ornantur, ut plerumque fieri aſſolet in officioſis Oratiunculis, *Gratulatoriis*, *Salutatoriis* & *Similibus*; ſi ſpectes *Diſpoſitionem naturæ* eo ordine debent poni partes Orationis quo paulo ante numeratæ ſunt, niſi quod *Narratio* frequenter omittatur : ſed de ſingulis enucleatius loquendum eſt in ſequentibus.

QUÆSTIO V.

Quid ſit Exordium & quale debeat eſſe.

Exordium.

Exordium eſt facies & atrium Orationis in quo Orator animos ſibi aptat Auditorum ad reliquam dictionem : Aptat verò tribus modis, videlicet *Captando benevolentiam*, *Docilitatem faciendo*, *Attentionem conciliando*. *Benevolentia captatur* ſeu favens redditur Auditor vel ex perſona ipſius Oratoris; vel ex Auditorum ipſorum; vel ex Adverſariorum; vel denique ex re & negotio præſente. Ex propria perſona

Captatio benevolentiæ.

ſona captas benevolentiam ſi Te moribus Auditorum accommodes, ſi modeſtiam præferas, ſi tua merita, dignitatem, virtutem modeſtiſſime enumeres; (ſi enumerari debent.) Ex perſona Auditorum: Si eorum in Rempubl. merita vel in te vel in alios aut dignitatem aut virtutes enumeres. Ex adverſariorum perſona, ſi eorum vitia aperias & Auditoribus infenſos facias, modeſte tamen & quaſi injuſte criminando eos: Non enim gravis criminatio forte eſſet placitura. Ex Negotio ſeu re propoſita; ſi dicas Rem celebrem eſſe, neceſſariam, utilem &c.

Docilitas. *Docilitas fit* cum clare Orator aperit quid, & de quo, & quomodo dicturus ſit. Attentio. *Attentio excitatur* cum dicit ſe dicturum de magnis & mirabilibus, de jucundis, neceſſariis, pertinentibus ad Auditores &c.

Vitia Exordii. Vitia Exordii ſunt *Primo*, ſi ſit vulgare, hoc eſt quod in diverſis Cauſſis uſurpatur. *Secundo*, Longum quod magnitudini Orationis totius non quadrat & quaſi verbis obeſum intumeſcit. Tertio ſeparatum; quod cum reliquis Orationis partibus non bene cohæret. Quartò tranſlatum,

tum, quod non efficit hòc quod Caussa postulat.

Bonum Exordium.

Bonum Exordium est, quod elegans & venustum est, aptum rei propositæ, verbis & sententiis concinnum, faciens Auditorem docilem & benevolum, & à quo non violentus nec coactus, sed facilis & connexus est accessus ad *Propositionem.*

Quæstio VI.

Quomodo Exordia formari debeant.

Exordium.

Prolixe licet nimium in Exordiis occupetur *Cicero,* ut scilicet ejusmodi sint ex quibus propositio connexe possit inferri: Attamen hoc optime docebit optimus rerum Magister usus, & diligens observatio, quomodo Authores Exordia in suis Orationibus confecerint. Solent tamen Rhetores certas formas præscribere secundum quas Tyrones exordiri recte assuescant, ex quibus quatuor tantum selectiores pono.

Prima.

Exordiorum Formæ.

Ponatur *Primo,* aliqua propositio seu *Protasis,* à qua facile accessus fieri potest ad rem propositam. *Secundo. Ratio* seu *Confirmatio* quæ & *refutationem* potest habere adjunctam, nam libe-

liberum est cuique dum confirmat vera, refutare falsa. *Tertio, Redditio,* seu *Apodosis*, quæ aliàs Rationis corroboratio dicitur. *Quarto, Conclusio* seu *Complexio Exordii* quæ ponitur post *Protasin* veluti aliquid particulare, potestque illi etiam ratio addi & sic jam fiet accessus ad Propositionem.

EXEMPLUM.

Sit *Propositio*; *Volo famam meam quam læserunt Improbi, coram vobis Auditores defendere.* ad eam sic posses descendere. Nihil non violare solet malignitas, & adeò eximium reperiri potest nihil, quod non è vestigio aut Theonino dente arrodat aut nigro contumeliæ sarcasmate conspuat. Accidit hoc ex infami seculi nostri genio quo plerique jam sine humanitate homines vivunt, & non contemnere dumtaxat, quæ cum virtute fiunt, laborant, sed quæ ad honestatis etiam regulam facta vel audiunt vel vident, verborum ludibriis: siquidem aliter non possunt, velut injecta caligine opprimunt. Et nonne pedetentim eo delabemur vitio indulgentiæ nostræ, ut

Exemplum.

Protasis.

Ratio.

Rationis Corroboratio.

ut improbi Momi familia indies incrementum sumente nos singulos tandem honesti pudeat: siquidem scelera in triumpho cum plausu ferri, virtutes ad exilia, ad sannas, ad odia condemnari impune adhuc & intuemur & patimur. Noluissem ego primus hanc sceleratorum Camarinam commovere, sed procella quæ super caput iterato fluctu incubuit, patientiam meam vincit, & nociturum me bonis arbitror, si malis ignoscam. Jam enim non fortunas meas invadunt quod per se miserabile esset, non fundos diripiunt & ædes quod nefarium, non vitæ inhiant & Saluti quod plus quam inhumanum; Sed famam meam sed honorem sed opinionem, probo cuivis vita longe cariorem, aggressi, plenis convitiorum plaustris obruere machinantur. Ut igitur hæc Improborum Audacia per vos Sapientissimi Audit: semel reprimatur dabitis gratiam hodierna die, & me pro me dicentem brevissimi temporis humanitate donabitis.

Compl. Exordii.

Ratio Complexionis.

Accessus ad Propositionem.

Secunda.

Exordii *Secunda* forma.

Intellige prius bene Propositionem

nem tuam de qua dicere vis; deinde deduc ex illa *generalem Rationem*, quæ ſit ex ipſis rei viſceribus, tum hanc amplifica & exorna jam per *Sententias*, jam per *Exempla*, jam per *Similitudines*, &c. Tandem ſubſume Propoſitionem tuam, quæ ſit quaſi quædam particularis aſſumtio illius diſcurſus generalis: Hæc forma Exordii in gravioribus Orationibus communiter adhibetur, etiam in Epiſtolis, dum rei de qua ſcribunt, quoſdam prius generales diſcurſus ponunt per modum acceſſus ad rem ſcribendam. Pro Exemplo ſit Exordium Orationis funebris olim in obitu cujuſdam Viri non Ignobilis compoſitæ.

EXEMPLUM.

Orationis funebris Exordium.

Super omnes omnino mortales juſſa & confirmata de Cœlo vivit ſententia ut aliquando exeat, qui ſemel mundum intravit. Quemadmodum enim vivis aquis ſic morituris hominibus uno in loco conſiſtere non conceditur: Trudit dies diem, annum devorat annus, fluctus fluctum depellit: non aliter plane volentes aut nolentes de tranſitoria

toria vitæ tranſitione tandem migrare & diſcedere urgemur. Fovemus namque animum in noſtro humano corpore, teſte *Seneca*, Deum hoſpitem; numquid verò Deus terram amare quem alta trahunt, numquid hoſpes diverſorio affigi debeat, quem ſui repetunt per naturam?

Pegaſus. *Pegaſo alato Solis equo hominem imponunt Ægyptii ſacerdotes*, nimirum quoniam tempus, quod volucri Pegaſo exprimitur, portat quidem ac devehit hominem tamquam equus Seſſorem, ſed exigua mora per terram circumfert, mox enim quo loco non ſperaveris, quo tempore non expectaveris, de terris ſub terras, de vivis ad defunctos ſubducit atque exportat, & more alitis freno regi aut voce revocari non potentis ex ſenſibus evolat & non rediturum

Acceſſus ad Propoſitionem. diſcedit. Vellem cum vero pugnaret mea Oratio. Sed nimium eſſe veram, Illuſtriſſimus juxta ac Ampliſſimus Senator N.N. duos ante menſes luci Patriæque ſurreptus exſerte probat ac teſtatur. Probat inquam, exorta occidere, probat intranti exeundum eſſe, probat animum noſtrum in corpore non regnare, ſed

pere-

peregrinari, non morari sed hospitari. Fuit, fateor, Vir ille ad summa omnia natus, ad summa designatus; cogente tamen inevitabilis necessitate fati, de summis vivorum apicibus ad ima mortuorum sepulchra jussus est descendere, Abiit è Sella Senator abiit, &c. Sed de funebri urna fluentes oculos parumper transferte & spectata duce itineris virtute in Capitolium æternitatis illustrius abivisse, quam olim Barbararum gentium Triumphator urbem Romam invectus est, intuebimini. Tu &c. O ventura olim posteritas quem virum ante Te habueris; quam absolutum imitationis exemplar amiseris, tecum poteris sollicita expendere, &c.

Tertia.

Exordii *Tertia* forma.

Pone prius sententiam contrariam tuæ opinioni cum vel sine ratione; *Secundo* Pone tuam sententiam propriam cum ratione una vel pluribus, vel etiam sine ratione. *Tertio* Solve rationem Contrariam, si videbitur id necessarium esse, & fac accessum ad Propositionem; id est, pone sensum aliquem in præcedentibus

tibus locutionibus, à quo connexe Propoſitionem tuam aperte vel occulte inferas. E. C. Sit Propoſitio v. g. in aliqua oratione: *Nobili maxime convenit Sapientia:* Hanc ut deducas, pone primo contrariam ſententiam, nempe *multi ſunt qui putant Sapientiam ad Plebejos tantum pertinere.* Ratio contrariæ Sententiæ. *Quia Nobiles ad bellum naſcuntur, non ad Scholam, & à fortuna commendationem habent.* Tua Propria Sententia: *Mala hæc opinio eſt & refutanda*; Ratio & Solutio contrariæ; *Quia multum nocet Orbi,* Acceſſus ad Propoſitionem: *Oſtendam ergo Nobili maxime convenire ſapientiam.* Oratorie ſic; præmiſſis generalibus ſententiis de mutabilitate judicii humani.

Nobili Sapientia proficua.

Nobiles ad bellum nati.

Exemplum.

Nihil diu placet mortalibus, & alterno ſaltu honor & contemptus judicia hominum obambulant; quodque ſuam modo Majeſtatem ſuper capita ceterorum protuliſſe videmus, everſo rurſum ordine, miſerabilem dediſſe ruinam, omniumque pedibus ſuccumbere non uno expe-

Contraria Sententia.

experimento diſcimus. Credidiſſet hoc contingere potuiſſe quiſquam, ut princeps bonum ſapientia, in Regum hactenus palatiis dominata & Templis ad ignobile vulgus damnaretur? Ecce! jam illud vivimus ſeculum quo factum prius inter funera ingeniorum dolemus, quam fieri potuiſſe arbitramur. Populi clamor eſt & inter oracula Urbis noſter recenſuit eos, quos Majorum claritate illuſtres in mortalitatis theatrum natura produxit, manu non lingua, pedibus non ingenio indigere atque adeò ab ipſa ſtirpis proſapia Marti non Palladi initiari. Illos autem qui ad tenuiorem projecti ſunt ſortem, apud Muſas debere fortunam mendicare & de caliginoſa originis nube cum artibus emergere.

Ratio Contrariæ Opinionis.

Fatalis enimvero & relabentis in barbariem ſeculi opinio, quæ conſuetudine robuſta ne remedii tandem impatiens fiat, rationum robore profliganda eſt, atque in annuis ſapientiæ encæniis pro ſapientia perorandum.

Propria ſua ſententia & ſolutio Contrariæ.

Dicam igitur Auditores in hoc doctiſſimo conſeſſu veſtro & omnibus quidem congruere ſapientiam, inprimis tamen Nobili contendam,

Acceſſus ad Propoſition.

dam, atque adeo *Nobilem sine sapientia oculum esse sine pupilla, ignem sine fulgore, Sidus sine lumine demonstrabo.*

Quarta.

Exordii Quarta forma.

Sumitur à *Sententia* vel *dicto* alicujus vel ab *historia* vel à *fabula, consuetudine, legibus, Apophthegmatis, Adagio, Hieroglyphico*, vel ab *alia eruditione.* Tractari verò solet eo modo quo *argumentatio ab exemplo* tractatur. Exempla habes passim in *Mureto, Perpiniano, Vernulæo* & aliis, quapropter his immorari supervacaneum: In omnibus vero videndum ut quam optime accessus ad Propositionem fiat.

Nota.

Nota vero quod aliquando hæ eruditiones sumantur ex Caussæ visceribus, id est, de eadem ipsa re de qua loquimur, & tunc facillima via est ad Propositionem. Aliquando sunt contrariæ rei de qua dicimus, & tunc tractantur per rejectionem. Ut plurimum vero adducuntur & tractantur per modum Similitudinis.

QUÆSTIO VII.

Qui sunt fontes præcipui Exordiorum.

Ut

Ut omnis cura circa Exordium attenuetur, duodecim fontes tantum indigitant meliores Rhetores, è quibus liberaliter exordia hauriantur.

Fontes Exordiorum.

Primus Fons est.

Enumeratio Caussarum, cum Orator Caussas dat, cur dicat, v. g. Dicturus de laude cujusdam Herois, ejusmodi tibi faceres Exordium. *Non debes mirari, quod ego dicam: Hæ me Caussæ impulerunt* (& hic Caussas adducit) Ergo dicam. Sic *Cicero* pro *Roscio*, item pro *M. Marcello*.

Primus.

Secundus fons.

Ab Adjunctis personæ vel Oratoris ipsius vel Auditoris vel illius de quo dicis: Exemplum *Primi* v. g. Laudaturus aliquem sic exordireris: *Majorem hic quidem Panegyristen requirit Vir, tamen & ego loquor ut adfectum meum & gratitudinem ostendam, quia benefactor meus est*: Exemplum *Secundi* v. g. sic: *Licet tenuitas mea mihi silentium indicit, vestra tamen Auditores, benignitas, qua soletis dignari dicentes, me allicit & invitat; Igitur loquar &c.* Exemplum *Tertii*

Secundus.

v. g. *Demosthenem aliquem aut Tullium requiret hæc persona, si pro Majestate laudari deberet; tanta enim & talia sunt quæ ad laudandum in illa occurrunt: Dicam tamen quia instar silentii erit, pauca dixisse vel tenuiter.*

Tertius Fons.

Tertius. *Ab Adjunctis loci* v. g *Si loci dignitatem spectassem hodie, non dicendum hodie susciperem vel à dicendo abstinerem* (Et Caussas ponit cur) *Sed ego magis vestram Humanitatem specto, aut rei necessitatem:* Ergo dicam.

Quartus Fons.

Quartus. Est *ab Adjunctis temporis* v. g. *Tempus desiderat, ut hodie dicam* (& Caussas subjunge.)

Quintus Fons.

Quintus. Ab *Adjunctis Personæ, Loci, Temporis* & *modi* simul. Exemplum habes in Oratione *Secunda* Mureti, ad quem Te remitto si lubet.

Sextus Fons.

Sextus. *Ex hominum adfectu & opinione:* Nam aut lætantur homines aut contristantur, aut dolent aut irascuntur,

tur, &c. Et ita variabis Exordium pro adfectu & opinione hominum. v. g. Dicturus de victoria Regis diceres: *Communis gaudii ubertas, quo omnium pectora implentur, meum etiam inundavit & in verba debuit emanare, &c.*

Septimus Fons.

Adfectus quivis gravior, quem secum Orator adfert, sive ira, sive admiratio, sive dolor; sive gratitudo; Sic Cic. Catilinariam incepit primam; Sive per invocationem.

Septimus.

Octavus Fons.

A difficultate rei de qua dicendum est v. g. *Onus Ætna gravius humeris meis impositum est, cum de hac re dicere debeo, &c.*

Octavus.

Nonus Fons.

A purgatione Sui, vel ab *improbatione adversariorum* v. g. Si alicui contradicturus diceres, Tibi non placere illius sententiam, adductisq; rationibus tandem tuam sententiam subjungeres. Vel si aliquem accusaturus diceres, *Te non odio aliquo privato aut animo nocendi adductum*

Nonus.

id facere sed boni communis amore vel necessitate vel justitiæ studio impulsum.

Decimus Fons.

Decimus.

Cum per *præteritionem* dicis posse Te quidem multa de aliquo dicere, sed nolle omnia, atque ideo unum tantum eligere.

Undecimus Fons.

Undecimus.

Ex iis quæ jam præcesserunt, seu quæ ante jam dicta sunt vel facta: Ut si aliquem accusaturus diceres: *Non hoc est Tempus primum quo hic reus factus est, jam ante criminibus obnoxius erat, sed tolerari potuit, modo jam ultro tolerari non potest,*

Duodecimus Fons.

Ultimus.

Si compares & opponas sententias vel personas v. g. Si suadeas pacem, diceres: *Multi bellum & sanguineum laborem volunt, ego vero existimo pace nihil melius nobis esse.* Vel si Conferas personas, sic: *Perorarunt quidem alii ante me Viri & dignitate & doctrina maximi, quibus cum ego nullatenus conferri possum, quia tamen de Republica sermo, ego quoque loquar.*

Potest hic ultimus fons esse à *Simi litu-*

militudine, ab *Eruditione*, à *Consuetudine Veterum, Fabulis, Exemplis, Sententiis*, &c.

QUÆSTIO VIII.

Quid sit Propositio, ubi ponenda & qualis esse debeat.

Propositio est pars Orationis in qua Orator proponit, de qua re dicturus sit, & breviter hortatur Auditores ad se audiendum, si necessum est. Ponitur aliquando statim post *Exordium*, aliquando post *Narrationem*: debet autem esse brevis, clara & accommodata ad *Confirmationem*, ne aliud sit *Propositio*; aliud *Oratio*: Sed.

Propositio quid?

Ubi ponenda.

Adverte Primo quotupliciter poni possit Propositio, nempe *Primo Aperte*, quando Orator clare denuntiat de quo sit dicturus. *Secundo Occulte*, quando vel res de qua est sermo nota est, & facile ex contextu patet: vel quando id quod probandum est, non tanquam pars separata ab *Exordio* ponitur, sed veluti membrum ejus adnexum insinuatur, probandum tamen ulterius.

Quotupliciter ponenda.

Adverte Secundo; Quod Propo-

Quomodo distribuenda.

ſitio quando longior eſt, debeat diſtribui in aliquot partes, ut & Orator rem clarius explicet, & Auditor melius retineat. Sic *Cicero* pro Lege Manilia: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo eſſe dicendum.*

Quæstio IX.

Quid ſit Narratio, quotuplex & quomodo facienda.

Narratio quid? quotuplex.

Narratio eſt facti vel rei geſtæ relatio; *Duplex* eſt vel ſeparata pars Orationis & communiter ſtatim poſt *Exordium* ponitur, ut ex illa *Propoſitio* cum *Confirmatione* eliciatur: Vel conjunctim cum confirmatione ponitur, quod fit in illis Orationibus, quæ ad probandam rem ipſius rei geſtæ explanationem aſſumunt: v. g. *Si probares generoſum fuiſſe militem quempiam in bello, neceſſario deberes narrare geſta & facta in quibus generoſitatem oſtendit.* Jam vero in illa narratione quæ ut ſeparata pars Orationis ponitur, debet res geſta breviter & ſimpliciter ſine exaggeratione narrari: In hac vero Narratione quæ Confirmationem

nem

nem intrat, facta & gesta magnis & collucentibus verborum gemmis, *Sententiis* & *Figuris* illustrantur. Præterea adhibentur *Discursus*, *Æstimationes facti*, *sententiæ*, *Acumina*, *Amplificationes*, præsertim ex *Similitudine* & *Comparatione*. Denique ubicunque *Protasin* vel ex Historia vel Fabula constantem ponere voles, cui deinde subjungas applicationem, ibi debes *Narrationem* instituere, quod fieri potest in quavis parte Orationis, etiam *Exordio*; maxime tamen vigent hæ Narrationes in *Laudatoriis* & *Vituperatoriis* Orationibus, ubi aliorum Virtutes & vitia narrare necesse est.

Ut sit bona observa.

Ut bona sit Narratio observanda sunt hæc: I. *Primo*, Ut res nota breviter in memoriam revocetur, ignota prolixius narretur: II. *Secundo*, ut narratio sit morata & adfectibus plena, hoc est, ut habeat Sententias aptas & hominum mores exprimat; v. g. *Avari*, *Divitis*, *Superbi* &c. Valent vero ad hoc *Hipotyposes*, *prosopopœjæ* & *id genus figuræ*, tunc scilicet, cum inducuntur aliqui cogitantes, deliberantes, vel dicentes aliquid naturæ suæ & propensioni conforme.

III. *Tertio*, ut ſit perſpicua & clara; Erit vero talis, ſi longæ verborum ambages evitentur; ſi nimia rerum perſonarumque multitudo non ponatur veluti uno impetu; *Si Parentheſes* crebræ & longæ, & digreſſiones inutiles omittantur.

IV. Quarto, ut ſit probabilis; quod fiet, ſi *Circumſtantiæ* congruentes, *loci*, *temporis*, *perſonæ*, *modi* ponantur. Inſuper teſtimonia breviter adducantur, licet narrans ipſe probus fuerit & fide dignus. Quod ſi occurrat quid minus probabile, præmuniendum eſt, ſive Cauſſam addendo v. g. *Sprevit avarus divitias, quia videbat ſibi periculum imminere. Vulpes contempſit uvas, quod cauda decutere non poterat.* Sive Confitendo, ſi non poteſt defenſio inſtitui idque aut ſimpliciter ſic: *Mirabile dictu ſi fides adhibenda Poëtis:* aut cum compenſatione ſic: *Mirum eſt, ſed tamen verum.* Aut ad teſtes appellando ſic: *Cauſſam ignoro ſed ita viri graves aſſerunt.* Sive petendo ab Auditoribus ut in præſentia fidem habeant ei rei, quam poſtea ſis probaturus. Quinto ut omnia narrata ad finem propoſitum ſpectent, ut ex ea

pro-

probationes instituantur. Porrò hæc maxime in re narranda observet; *personas, rem, tempus, locum, modum, caussam* quæ ubique fere interveniunt: non omnes tamen hæ circumstantiæ semper exprimendæ sunt, sed prout judicium sanum suggesserit.

Narrationis Vitia.

Vitia Narrationis supra dictis virtutibus contraria sunt: Nempe si sit de rebus notis prolixa, si non plena affectibus, si incredibilis. *Exemplum habes in Miloniana Ciceronis.* Mihi placet hic apponere nitidam Narrationem de Fabrica Cosdroæ potentissimi Regis machina Chrystallina. *in qua,* ut est apud Cedrenum *mirum dictu, Cœli immensitas, Solis cursus, Lunæ labor & æternæ conversiones micantium Syderum cernebantur; aderant quoque machinæ, è quibus vis aquarum exsiliret quæ modo subirent in imbres, modo rigescerent in grandines, modo tumescerent in fluctus, modo præcipitarentur in torrentes: Tum vero aër modo serenus, blandæ velut Etesiarum amœnitate ridebat, modo nubibus obducebatur, furebat procellis, micabat fulguribus, minaci fulminum terrore confundebatur: Ipse*

Ex Caussino.

Cosdroa

quasi Deus aliquis in medio collocatus, ad nutum compositos cursus recursusque stellarum contemplabatur, pluebat, ningebat, tonabat, fulminabat, permiscebat omnia. Simili profecto ratione animus in capite velut in arce positus sedet & dominatur; Nunc, ut ait Plato, *cupiditatum gynæcea dispensat, nunc desideria, veluti volitantes prodromos emittit, nunc furiales irarum exercitus è castris educit, nunc serena luce circumseptus suavius renidet, nunc variis adfectuum turbinibus totus circumstrepit; atque cum talis & tantus ipse sit, duas habet facultates omnium præstantissimas, quibus veluti manibus rerum apprehendit species, intellectum dico, & Voluntatem, hac in amorem fertur & odium, illo vera discernit à falsis, investigat, capit, cognoscit; & si acutior fuerit atque solertior, vocatur Ingenium, cujus, Deus bone! quanta velocitas, quam celeres motus & plane ignei; vis disjunctissimas terrarum partes peragrare, jam peragravit, præcipis Oceanum tranare? jam tranavit; jubes in cœlum evolare? jam evolavit; cupis detinere? non potes, quos enim obices oppones? pone terræ molem, penetrabit; pone claustra adamantina, per-*

perrumpet; pone cœlum, perfringet; ad extremam usque Naturam pervadet, & sic quid extra est, scrutabitur.

Aliud Exemplum Narrationis.

Ut quærat aliquando stilus ubi luxuriet, appono hîc Epistolam insignem & delicatam *ad Picum Mirandulam de Paulo Ursinii filiolo, quæ sic incipit.*

Angel. Politianus lib. 12. epist. 2.

Filiolus est illi Fabius undecim annos natus, insignis cum pulchritudine tum virtute; flavi puero crines in terga molliter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, status elegans, decorus habitus, atque is militaris.

Fabius.

Ut ergo discubuimus, canere quædam jussus notata musicis accentiunculis carmina, simul cum peritis aliis, statim suavissima quadam voce sic in aures nostras illapsus, imo verò in præcordia est, ut me quidem (cæteros nescio) pene extra me rapuerit, certe sensu tacito, divinæ prorsus voluptatis cujusdam affecerit. Pronunciavit heroicum deinde carmen, quod ipsemet nuper in Petri Medicis laudem composuerat; roges quale carmen; quale fere nec meum dici sanus recusem. Vox ipsa nec quasi legentis, nec quasi canentis, sed in qua ta-

men utrumque ſentires, neutrum diſcerneres, variè tamen prout locus poſceret, aut æqualis, aut inflexa, nunc diſtincta, nunc perpetua, nunc ſublata, nunc deducta, nunc remiſſa, nunc contenta, nunc lenta, nunc incitata, ſemper emendata, ſemper clara, ſemper dulcis. Geſtus non otioſus, non ſomniculoſus ſed nec vultuoſus tamen ac moleſtus: Roſciolum diceres prorſus aliquem in ſcena verſari. Poſtularunt quidam ſubito carmen, ut illud in proſam retexeret & Oratione ſoluta totum rurſus ut argumentum colligeret. Cunctatus paululum quaſi deliberabundus, cœpit mox dicere verecunde quidem ſed tamen admirabiliter. Et fluebant ex ore tenello verba lectiſſima tanto curſu, quantum facile nec ſtilus ipſe ſuppeditat; Miraris hæc Pice? dabo aliud majus, majuſque quod mireris. Impleverat hoc jam munus, & eum pater juſſerat ibidem cibum capere ſtantem, non enim ſolet aliter; jam Secundæ menſæ erant cum proponere jubeor, quid & quæ Epiſtolarum argumenta velim, quas ille ſimul pluribus dictaret ex tempore: Propoſui quinque duntaxat non enim plura libuit, ne forte puerum fatigarem, plura tamen ille blande adhuc depoſcebat. Sed quæ propo-

proposui nata ibidem sunt, varia, nova, quædamque ridicula, sic ut ad ea comparare se prius non potuerit. Collocati igitur quinque Librarii per ordinem cum stylis & pugillaribus excepturi quod ille dictasset. Consistit puer in summo, terram intuens modeste, cogitat aliquantulum, mox tamen oculos attollit, imperat ei, qui summus consederat, ut jam scribat, ubi pauca dictavit, innuit & Secundo, dictat & huic alterum argumentum, pergit ad ceteros deinceps, donec ad infimum: Rursus quoque ad primum revertitur, sarciens quod omiserat, fulciens quod pependerat, dissidebat ibi nihil, claudicabat nihil; ita sæpius in orbem remeans Epistolas uno tempore, (quis credat,) absolvit quinque.

QUÆSTIO X.

Quid sit Confirmatio & quid in ea curandum Oratori.

Confirmatio est Cor Orationis & Anima quâ præcipuè vivit Oratio: Seu est princeps pars Orationis in qua producuntur argumenta ad probandam *Propositionem* nostram, & adversariorum si necesse est refutantur.

Confirmatio.

In hac quid curandum ſit, ex di-ctis conſtare jam poteſt. Nam cum Confirmatio conſiſtat ex rationibus inventis & recte diſpoſitis; & quomodo inveniri & quomodo diſponi debeant jam ſupra diximus: Attamen ut totam doctrinam in compendium colligam: In *Confirmatione* curet Orator *Primo*, ut aliquod argumentum fortiſſimum in principio ponat, ſimiliter & in fine *Confirmationis*, in medio vero debiliora collocet; *Secundo*, curat ut creſcat ſemper Oratio, quod fiet ſi verbis minus ſignificantibus, magis ſignificantia ſubjiciat, ſi adfectus circa finem major erit. TERTIO, curet ut ſingula argumenta bene propoſitionem probent. QUARTO, ne argumenta ſemper eodem modo tractet & una forma: quod fiet, ſi per varias figuras ea tractaverit & modo in *Syllogiſmum*, modo in *Enthymema* diſpoſuerit, modo *majorem* omiſerit, modo *Concluſionem*: ut videbit expedire. QUINTO, curet ut agnoſcat *Crinomenon*; Sed claritatis gratiâ

Curet Orator. 1. 2. 3. 4. 5.

PE-

PETES I.

Quid sit Crinomenon.

Crinomenon est illa propositio in Argumentatione sive generalis sive particularis, in qua est tota vis, & qua probata, videtur tota res probari, quam proindè Orator maxime confirmare & declarare debet.

Crinomenon.

Sed Nota I quod aliquando Crinomenon idem sit cum propositione totius Orationis, & tunc plura argumenta diversa adduci possunt ad probandam propositionem, v. g. sit hæc propositio. *Ostendam vobis Audit. Quod Rex debeat amare subditos suos & Rempubl.* Primum Argumentum est, *quia Caput debet amare membra, Rex est Caput, subditi membra*, Ergo; Secundum Argumentum; *Patrimonium suum quivis debet amare, Respubl. est Regis patrimonium*, Ergo: Hic vides multa adduci diversa Atgumenta ad confirmandam propositionem, quia hic Crinomenon idem est cum propositione Orationis.

Nota II. Quod aliquando Crinomenon diversum sit à propositione Orationis totius, & tunc unicum

cum argumentum principale in tota Oratione dominatur, in quo confirmando & amplificando omnis industria verti debet. Porro agnosces Crinomenon si præcipuum argumentum tuum in recta Syllogismi forma posueris; aliquando enim *Minor* Syllogismi est Crinomenon, ut in Primo argumento Orationis Milonianæ *Insidiator jure est occisus, Clodius fuit insidiator.* Ergo: Ubi *Major* verissima & notissima est. *Minor* saltim probanda incumbit Ciceroni, & probat eam per totam Orationem. Aliquando *Major* est Crinomenon: Ut pro S. Roscio: *Nullus filius sine magna caussa occidit Patrem. Sextus Roscius est filius,* Ergo: *Minor* hujus Syllogismi verissima est; *Major* ergo tantum probari debet, in ea enim tota vis est. Aliquando & *Major* & *Minor* est Crinomenon V. G. *Cui bono fuit mors Roscii, ille occidit eum; Capitoni bono fuit mors Roscii, Ergo:* Hic *Major*, & *Minor* indiget probatione. Itaq; & in legendis Orationibus & in componendis, Crinomenon est advertendum. Quando vero Orationis propositio plures habet partes, tunc etiam Crinomena erunt plura.

Pe-

PETES II.

Quid sit Transitio & quomodo usurpanda.

Transitio.

Transitionibus connectuntur argumenta Confirmationis, imo & partes Orationis, ut bene cohæreant. Est autem Transitio Locutio quæ, quod dictum est paucis repetit, & quid dicendum sit breviter exponit. Duplex est perfecta & imperfecta. Perfecta Transitio est quæ & dicta repetit & dicenda infert: ut si dicas; *Satis de necessitate armorum dictum sit, jam quæ utilitas inde veniat, videamus.* Imperfecta Transitio est quando non revocantur ea quæ dicta sunt, sed tantum transitur ad dicenda per has vel similes particulas: *Quid; quod; jam vero; & vero; præterea; adde; adjunge; sed enim; deinde; ad hæc*, &c. Sed Nota etiam tunc bene argumentum unum cum altero connecti, quando in Fine præcedentis argumenti ponitur aliquis sensus hujusmodi à quo facile occasio porrigitur loquendi & argumentandi ulterius.

Perfecta alia.

Alia Imperfecta.

Debet Transitio esse elegans ex Verborum delectu & perspicua, quia per

per illam *benevolentia*, *docilitas* & *attentio* renovatur.

PETES III.

Quid sit Sententia & quomodo adhibenda.

Sententia.

Quia pulchrum est, quod aliquando Orator argumentum per modum sententiæ enunciet, ideo hic de illa disce quod duplex sit Sententia: Alia aperta, alia occulta:

Vel aperta alia.

Aperta Sententia est veritas paucis verbis inclusa, seu est locutio universalis de bonis expetendis, de malis fugiendis, de Deo, de Religione, de providentia, de rebus utilibus, de magnis, de admirandis, de dissimilibus & similibus rebus ad vitam hominum moresque pertinentibus V. G. *Nemo mortalium omnibus horis sapit*: Vel: *Veritatis una facies est semper: Falsis, nulla constantia, variantur & dissident.*

Vel occulta.

Occulta sententia, est Locutio singularis facta ex generali, adjectis circumstantiis *personarum, loci, temporis*, &c. V. G. sic dicendo: *Non potest fieri, ô Petre, ut omnibus horis sapias.* Vel: *Cum sis mortalis ô Cæsar, mortales iras gerere debes.*

Ejus-

Ejusmodi sententiæ occultæ frequentissimè debent esse in Orationis quacunque parte, ornant enim mirificè & capiunt Audientem. Apertæ etiam possunt esse, tamen hæ potissimum senibus conveniunt & experientiam habentibus. Usus earum in rebus gravibus esse debet.

PETES IV.

Quid sit Digressio & quando Oratori usurpanda.

Digressio.

Hæc sæpe & pulchre Confirmationem intrat: Est autem tractatio rei diversæ à proposito ad utilitatem caussæ pertinentis. Solet poni vel breviter, & tunc nulla facienda est Transitio: vel longius & fusius, & tum Oratio velut à longo devioque cursu revocanda est ad propositum.

Potest Orator uti digressione cum sermo incidit de rebus communibus & universim sumptis. V. G. *De vitiis, de virtutibus, de servitute, de libertate, de morte, de vita,* &c. E. C. *Probaret quis, literatum esse non ejiciendum ex urbe, posset digredi in laudes literarum, earum necessitatem utili-*

tatem-

tatemque oſtendendo. Ad Digreſſionem revocantur rerum geſtarum expoſitiones, deſcriptiones *locorum, perſonarum, morum,* &c.

P E T E S V.

Quid ſit Amplificatio & quomodo adhibenda.

Amplificatio. Amplificatio eſt Oratio, quæ id, quod ſimpliciter prolatum parvum videtur, auget, deſcribendo ex adjunctis, ex circumſtantiis. Duplex eſt Verborum & Rerum; de utraque ſigillatim.

De Verborum Amplificatione.

Verborum Amplific. fit. *Amplificatio Verborum* eſt, per quam res verborum delectu atque elocutionis genere augetur. Poteſt autem ex uno Verbo undecim modis dilatari Oratio.

1. Additione aptorum Epithetorum; Sic Cic. *quod uno* B E L L I *Verbo dici potuit*, dixit: *Horrificum quoddam & nefarium atque omni ſcelere imbutum bellum.*

2. Adverbiorum commoda appoſitione. Ut, *jure ac merito laudare poteſtis.*

De-

3. Definitione vel descriptione: ut *Consceleratorum ac perditorum manus*; pro *sicariis*. Sic Cic. *Cum debuit dicere Sardius Clodii minister*, dixit: *Armiger Catilinæ, stipator Clodii, signifer seditionis, concitator tabanorum, damnator injuriarum, percussor, lapidator, fori depopulator, obsessor curiæ*,

4. Notatione: ut *Aureum illud os Chrysostomus*.

5. Cum una vox in duas secatur: ut, *improborum furor*, pro *improbis*.

6. Synonymiâ; cum idem significantia multa ponuntur: ut *hanc animorum conjunctionem, hanc in unum conspirationem, hanc jucundissimam vitæ atque sociorum societatem*; pro *amicitia*.

7. Periphrasi. Ut: *id populi sermo in animis nostris jam ante defixit*, pro *audivi ex populo*.

8. Formarum enumeratione; ut *Sanctissimus, prudentissimus, fortissimus, amicissimus Reipublicæ*; pro *optimo*. Vel *Omnia contra mores legesque majorum, temere, turbulenter, per vim, per furorem gesta sunt*; pro *nefariè*.

9. Partium enumeratione: quando loco totius, partes ponuntur: ut; *afflicto Senatu; perturbatis Equitibus, suspen-*

ſuſpenſa ac ſollicita civitate; pro *commota urbe.*

10\. Cauſſarum Commemoratione, ſeu rerum antecedentium & conſequentium: ut *Hunc tu ferro civem & armis & exercitus terrore & Conſulum ſcelere, & audaciſsimorum minis obſeſsione templorum, occupatione fori, oppreſsione curiæ, domo & patria cedere curaſti*; pro *vi.*

11\. Adjunctorum frequentatione: ut *Frugum inopia, fames, vaſtitas, cædes, incendia, rapinæ, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordiæ*; pro *bello.*

De rerum Amplificatione.

1\. Rerum fit ſubſequentibus.

Amplificatio rerum eſt, cum res ipſa gravibus ſententiis augetur & confirmatur. Fit ex iiſdem locis ex quibus Argumenta ſumuntur Communiter tamen, cum Definitiones ſeu Deſcriptiones unius rei multæ ponuntur: ut *Hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vitæ memoria, nuntia vetuſtatis, magiſtra vitæ.*

Hiſtoria quid?

2\. Cum conſequentia multa ponuntur; h.e. cum ea ponuntur quæ conſequutura ſunt, vel quæ jam ſequuta ſunt: ut, ſit Propoſitio; *Neglectam libertatem multa damna ſubſequun-*

sequuntur; hæc si amplificaretur; *Quid libertatem negligi patiemini? negligitur hoc pacto simul fortunarum cura, negligitur bonorum possessio, negligitur fidelitatis tutela, negligitur civium defensio, contra furiosorum hominum audaciam objecta propugnatio, negligitur vita ac salus communis, & latissime panditur aditus ad injuriam, jam violentiæ sine vitio, malitiæ sine judicio, scelera sine accusatione, neces sine pœna exercebuntur*, &c.

3. Caligula

Cum contraria contrariis opponuntur: V. G sit Propositio; *Caligula factus Imperator turpissime vitam in pejus commutavit*; amplificaretur sic: *O Turpe monstrum & latens sub purpura prodigium, quem virtus ex servo Imperatorem fecit; vitium ex Imperatore in servum transformavit; transit pietas in pravitatem, in odium patientia, pudicitia in pudorem, generositas in ignaviam, humilitas in superbiam, comitas in barbariem, liberalitas in prodigalitatem, sanctitas in Deorum contemptum, gaudebat audire Dominus, & vitiis serviebat, gaudebat salutari Deus, & Sacra prophanabat: pulcher miles, turpis Dux; bonus servus, malus Dominus; ante Regnum*

ſceptro dignus, in regno jugum meritus; ante dominium omnium gratiam habuit, in imperio omnium execrationem. Idem *fortis & ignavus, pius & ſceleſtus: Patriæ Pater & carnifex, cuſtos civium & oppreſſor.* Huc pertinent etiam *Repugnantia & Diſsimilia.*

4. Cum Cauſſæ multæ conglobantur V. G. ſit Propoſitio: *Nunquam fac, quod aliquando feciſſe pœniteat:* hæc ita amplificaretur: *Quando id agis quod dolore luendum eſt, impetu ageris, quo quid ſtultius? animo deſtinueris, quo quid miſerabilius; furore raperis, quo quid imprudentius? futura non proſpicis, quid periculoſius? cupiditates non refrænas, quid indecentius?*

5. Cum multa effecta conglobantur. v. g. ſit Propoſitio; *Antonius multa damna fecit Romanis.* Amplificatur ſic: *Doletis tres exercitus populi Romani interfectos, interfecit Antonius; Deſideratis clariſsimos viros? eos eripuit Antonius; Authoritas noſtri ordinis afflicta eſt? Afflixit Antonius.*

6. Cum multæ ſimilitudines ponuntur V. G ſit propoſitio: *Si vitia cum parva ſunt non corriguntur; difficile poſtea cum creverint emendantur.*

Ampli-

Amplificares, sic: *Prohibete igniculos scelerum si conflagrare non vultis; obstruite fontes si violento fluctu abripi non optatis; succurrite languori si morbo exstingui timetis. Quemadmodum enim ignis de parva scintilla ortus non raro integras urbes demolitur. quemadmodum fluvius guttatim aggeri se infundens universam molem eruit & evertit; quemadmodum levis febricula ingentes morbos excitat, totasque familias absumit; sic vitia Iuvenum nisi initio opprimantur fortius radices agunt, donec omnem animi virtutem, omnem honesti ornatum turpissima labe conficiunt.*

7. Cum multa exempla adferuntur. Sic *Cicero* pro *Milone*. *Vteretur eadem confessione Milo, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi,* &c.

8. A Comparatione fit pulchra amplificatio. ut, sit Propositio. *Frustra disputatur utrum literarum studia an armorum potiora sint, cum utrinque maxima dignitas emicet*; Amplificaretur sic: *O supervacaneos eorum labores, qui literas armis oppugnant, aut literis contra armorum dignitatem abutuntur: desistite ab infestis contentionibus,*

Collatio studiorum cum armis.

nibus, utrinque magnum decus, magna commoda, magna gloria emicat. Arma Deorum inventum ſunt & à Vulcano fabricantur; literæ Deorum ſunt proles & Iovis cerebro prodierunt. Arma Bellonam colunt, Literæ Palladem. Arma ad fortitudinem & audaciam animum exercent, Literæ mentem honeſtate & virtutis amore excolunt. Armatus ab hoſte non facile vincitur, ſapiens à ſortuna. Armatus gladios & vulnera non timet; Sapiens mortem contemnit; Armatus res in manibus gerit; Sapiens in conſilio. Armis dura franguntur; Sapientia emolliuntur. Arma in corpus poteſtatem gerunt; Sapientiæ in animum; Armis Rempubl. defendimus, Doctrina obſervamus. Armis libertatem propugnamus; Doctrina diſcernimus. Armis imperia diſtendimus; Doctrina & jure ſub pace retinemus. Ab Armis robur & vires Reipublicæ accedunt; à litteris induſtria, doctrina, ars donatur, &c.

Pro pleniori Doctrina nota I. Quod omnes figuræ vehementiores ad Amplificationem valeant, præcipue autem; *Interrogatio, Repetitio, Subjectio, Converſio, Complexio, Apoſtrophe, Exclamatio, Hypotypoſis, Suſtenta-*

ſtentatio, Etopæja, Proſopopæja, Communicatio, &c.

Nota II. Quod neceſſe ſit, ut cum amplificare velis Orationem, ſemper ille verſiculus ante oculos ſit *Quis, quid, ubi, &c.* Quæ amplificandi Ratio tam ſingulis periodis quàm rebus poteſt ſervire, & videtur melior pro Tyronibus quam per locos communes. Nec tamen requiritur omnes hæ circumſtantiæ ut exaggerentur aut ut certo ordine, ſed ſatis eſt interdum aliquam vel aliquot adhibere, eo ordine quo placuerit.

Quæstio XI.

Quid ſit Confutatio & quomodo ponenda.

Confutatio. Confutatio eſt pars vel ſpecies Confirmationis, in qua objecta vel objicienda rejicimus, ponitur vel ante Confirmationem vel poſt illam vel etiam ſpargitur per partes in tota Oratione. Refutantur autem objecta vel omnia ſimul, vel ea prius quæ prius objecta ſunt, & deinde ea; quæ poſterius: Vel firmiora prius, ut iis fractis leviora ſponte ſua

corruant: Vel leviora prius ut illis elusis fortiora infirmentur & extenuentur.

Confutandi modus.

Modus vero Confutandi, est ostendere id, quod ab adversario dictum est, esse falsum, repugnans, impossibile, incertum, incommodum, non cohærens. Et quia Orationis pars est, plena caloris & sæpe furoris, ideo admittit Dialogismos, seu collocutiones, *Ironias*, *Illusiones*, *Subjectiones*, *Interrogationes*, *Execrationes*, & alios adfectus atque vehementiores figuras. Sæpe autem rejicitur adversarius comtemptu, sæpe non ita rationibus quam voce & gestu eluditur: Sæpe increpatione vexatur, premitur interrogationibus, sæpe similibus objectionibus impetitur: sæpe id quod ex nobis quæsivit sine responso omittitur: Sæpe responsum non statim redditur, sed diu prius suspenditur.

QUÆSTIO XII.

Quid sit Peroratio & quas habeat partes.

Peroratio.

Peroratio, aliter Epilogus, est ultima Orationis pars, in quo debet

accu-

accuratè desudare Orator, ut aculeum in animis Audientium relinquat, eosque in suas partes pertrahat: Ideo figuræ vehementiores hic esse debent & adfectus motusque incitatiores. Duas partes habet potissimum, *Enumerationem* & *Amplificationem*: *Enumeratio* requirit ut Argumenta Orationis in contextu fusius dicta, breviter, clare, & nova Verborùm varietate repetantur, non iisdem verbis, ne cramben recoquas ad nauseam. *Amplificatio* desiderat ut gravibus verbis, sententiis, figuris hæc repetitio fiat. Vult adhuc Cicero requirere *adhortationem, & adfectum pro peroratione*, sed Amplificatione hæc includuntur. *Exemplum* Perorationis Legè celeberrimum *in Ciceronis Oratione pro Milone.*

Hæc Orationis pars vel ideò diligentius facienda est quod communiter Orator tanti fiat quanti æstimatur Peroratio. Eam enim tenaci memoria excipit Auditor, & ex ea de Nobis fert judicium.

Caput III.
DE ELOCUTIONE.

INter quinque Rhetoricæ partes meo quidem calculo principem obtinet locum *Elocutio*, quippe parum eſt acute inveniſſe, parum bene diſpoſuiſſe Argumenta, niſi eadem aptis & idoneis verbis, figuris & ſententiis ad audientium aures devehas. *Ab Elocutione Eloquentia & Eloquentes dicimur.* Ab ea quantum quiſque Orator poſſit judicium fertur. Eſt autem Elocutio idoneus verborum, figurarum & ſententiarum apparatus; quia Eloqui eſt, omnia ea quæ mente concepiſti ornatè promere. Jam Elocutio ut artificioſa ſit, oportet *Primo* ut ſit *Latina*; *Secundo* ut *Plana*; *Tertio* ut *Ornata & apta* ad id de quo agitur, de ſingulis enucleatius.

Elocutio.

Quæstio I.

In quo conſiſtat Elocutio Latina.

Latina.

Cum de Latina Elocutione agimus, cave putaveris Latinis dumtaxat verbis Orationes efferri, ſiquidem vernacula & quavis lingua poſſunt

ſunt combinari: Sed nobis qui Latinitati nomen dedimus, inquirendum eſt de Latino ſermone, ne barbare & inſulſe loquamur. Hoc univerſim diſce, ut, quacunque uſus fueris lingua, ejus morem patrium ſequâre: *Est enim cuivis linguæ ſuus genius, ſuus lepos.* Jam vero ille Latinam Elocutionem artificioſe ſervabit. *Primo*, qui verbis pure Latinis & apud probatos Authores receptis utetur, non peregrinis aut alterius linguæ, niſi forte conſuetudine longa pro Latinis ſuſcipiantur, ut ſunt nonnulla Vocabula Scientiarum & Artium V. G. *Philoſophia*, *Theologia* & quæ cum artibus ſimul à Græcis ad Latinos tranſiverunt. *Secundo*, Is recte loquetur Latine, qui Latina utetur conſtructione; quamquam publice conſtat non à Poëtis ſolum, ſed etiam ab Oratoribus maxime panegyricorum ſcriptoribus item Hiſtoricis Græcam paſſim conſtructionem & Syntaxin uſurpari, eſt quippe vere elegans & eximie ornat, ut videre licet apud *Paterculum*, *Sallustium* & alios; Ut ergo ejuſmodi conſtructiones in legendis Authoribus & noveris & judicioſe imiteris,

 oſten-

ostendam hic quomodo *Hellenismus* seu quod idem est *Græcanica constructio* in Latinis Verbis fabricari possit: Et quod docebo ex Latinis probatis Authoribus confirmabo.

Primus Hellenismus.

Helle-nismus.

Nominativus eleganter apud Græcos *adverbii loco* ponitur; hoc imitantur Latini dupliciter; *Primo* ponunt *Neutrum* pro *Adverbio*, *Neutrum* tamen illud transit in *Adverbium* & *Accentu* notatur V.G. *Acutùm clamat*, *Acutùm ludit* pro *Acutè*. Et alibi: *Crudelè micat*, *dulcè loquitur*, *dirùm minari*, *dirùm insonuit*. Et alibi: *grandè ingemuit*, *immanè fremit*, id est, *valde*. *Secundo Rectum* ponunt pro *Adverbio*, non *Neutrum* sed cujusvis generis, ut *atrox instat*, id est, *atrociter*; *matutinus veni*, id est, *mane*. *Vespertinus fecit*, id est, *vespere*; *nullus dixeris*, id est, *ne dixeris*. Et hæc fiunt per *Enallagen* figuram ubi pars Orationis una pro altera ponitur.

Horat. *Silius.* *Statius.* *Cicero.*

Secundus.

Apud Græcos eleganter ponitur *Verbum* inter *Nominativum* unum & *Geni-*

Genitivum alterum : ita ut apud Latinos inter duos *Nominativos* solet poni. v. g. *Fies Nobilium tu quoque fontium*, id est, Tu quoque fies fons nobilis.

Horat.

Tertius.

Adjectivum Neutrum venuste jungitur *Substantivo masculino* aut *fœminino*. Ut, *Varium & mutabile semper fœmina*; Et alibi *Tutißimum pœnitentiæ confeßio*: Et alibi, *Triste lupus stabulis*.

Quinctilianus.

Quartus.

Adjectivum apud Græcos *Substantive* ponitur & more *Substantivorum* construitur : Latini eos pulchre imitantur dupliciter. *Primo* ponunt *Adjectivum* loco *Substantivi* ut *æquum* pro *æquitate* : v. g. Sic Poëta : *Servantißimus æqui*, id est, *justus*: *honestum pro honestate*; *pium pro pietate*; *serenum pro serenitate*; *verum pro veritate*; *sinistrum pro infelicitate*. *Secundo* *Adjectivum* ponunt in *Neutro pluralis numeri* & *Substantivum in Genitivo*. V. G. *amara curarum*, *id est*, *amaræ curæ*. Sic, *ardua rerum*; *incerta viarum*; *opaca sylvarum*; *plana camporum*.

Virgil.

Horat.

Quintus.

Idem. *Claudianus.* *Cicero.*

Eleganter apponitur *Adjectivo Casus genitivus*; ut *Abstinens pecuniæ. Abundans corporis*; *Cæcus futurorum*; *Candidus Eloquii*, *doctus Choreæ*, *Literarum*; *Nimius animi*, id est, *iracundus*; *nimius imperii*, id est, *Severus*; *nimius sermonis*, id est, *Loquax*; *plenus fori*, id est, *inter lites versatur*, *plenus litium*, *animi*, *crapulæ*, *iræ*, *negotii*, *somni*, *timoris* &c. *parcus irarum*; *parcus oris*; *reus voti*, id est, *debet solvere votum*.

Sextus.

Verba admirandi, *appetendi*, *amandi*, *privandi*, *consequendi*, *participandi*, *aberrandi*, *incipiendi*, *dominandi*, *abstinendi*, junguntur apud Græcos cum *Genitivo*; quod præclare, Latini imitantur. v. g. *Abstine irarum, calidæque rixæ*; *desine tristium querelarum*: *Fallor animi*.

Virgil. *Plaut.*

Septimus.

Adjectivis Græci adjungunt *Infinitivum*; hoc imitantur Latini. Sed fere tantum Poëtæ; & *Primo* apponunt *Infinitivum Activum*, seu *Neu-*

Neutrum Adjectivo. ut *Amicus ferre jugum; cereus diffluere; doctus ludere, durus componere versus; Facilis dare; piger ire. Secundo Infinitivum verbi* apponunt *Paßivi* vel *Deponentis, Adjectivo; ut audax perpeti; blandus loqui; celeres vehi horæ, cereus in vitium flecti; mitior adspici frons; fluvius sedulus labi.* *Horat.* *Idem.*

Octavus.

Pulchre Latini imitantur Græcos illa constructione, in qua *verbum* aliquod apponitur *Infinitivo*, quod fit dupliciter. *Primo* apponitur *verbo Infinitivus Activus* aut *Neutrius verbi:* ut *Amo vivere tecum; descende promere vina. Secundo* apponitur *verbo Infinitivus Paßivus* aut *Deponentis*, ut *Amat dici; gaudet aſpici; annuit capi*, &c. *Idem.*

Nonus.

Multa *Adjectiva* laudem, vituperationem, patriam, gentem, nomen, vel partem significantia *Accusativum* regunt apud Græcos, item *Participia & verba.* Latini imitantur hoc frequentiſſime intelligendo ante *accusativum particulam Se-*

 cun-

cundum, aut aliquid aliud: ut auctus opes, id est, secundum opes; cuncta pares fratres, id est, Secundum cuncta; tecta caput nube, &c.

Hæc sufficiant de constructione, plura colliges ipse legendo; pro fine tamen moneo, ut Orator se exerceat unam eandemque rem pluribus modis efferre. Deinde ex istis aptiorem seligat, sic copiam acquiret & ad Latinæ linguæ gratiam perveniet.

QUÆSTIO II.

In quo consistat plana Elocutio.

Plana Elocutio.

Plana Elocutio est quando verba & modi loquendi, ita clari sunt, ut ab Auditoribus facile intelligantur; plane enim dicere, est clare dicere.

Reprehendendi qui?

Hinc illi sub reprehensionem veniunt, qui, ut subtiles & acuti videantur, orationes suas aut phrasibus & inusitatis verbis aut sensibus obscuris, ita infarciunt, ut ad intelligendum candela indigeas; certè extremæ dementiæ est, loqui ad aliquem & ab eo nolle intelligi: Suadetur tamen à doctis viris ut juvenes quoad fieri potest, tumide scribere

&

& cum ingenii oſtentatione adfectent, omnemque ſuam gloriam in ea ſitam arbitrentur, quod magnifice & phraſtice ſcribere poſſint, modo phraſes quærendo, ſenſum & rem non perdant, facile enim ubi judicium maturuerit, detumeſcent & medium invenient.

Ut ergo plane loquaris, hæc quatuor obſerva: *Primo* Longas parentheſes & frequentes non uſurpa. *Secundo* Abſtruſas phraſes & modos loquendi non uſitatos rejice. *Tertio* Acumina crebra & inepta evita. *Quarto* Membra & periodos ultra juſtam menſuram non extende.

QUÆSTIO III.

In quo conſiſtat ornata Elocutio.

Ornatus Elocutionis in multis ſpectari poteſt, *Primo* in verbis ſingulis. *Secundo* in verborum conjunctione. *Tertio* in numero Oratorio. *Quarto* circa incipientes Syllabas & finientes periodum. *Quinto* circa figuras. *Sexto* circa affectus. Diſtinctionis gratia de ſingulis quam breviſſime ſigillatim.

Ornata Elocutio.

Quo-

Quomodo ornatus in verbis singulis ſpectandus.

In verbis ſingulis.

Verba, quibus Oratio conficitur vel ſimplicia ſunt ſive propria; vel tranſlata ſive impropria. Simplicia & propria ut ornata dicantur, has tres virtutes habeant; ſint uſitata, ſonent optime, rem maxime exprimant. Uſitata ſunt illa quæ à bonis Authoribus uſurpantur. Optime ſonant *primo Superlativa*, ut, *conſpectus veſter, multo jucundiſsimus. Secundo Verbalia*; ut *dominatrix animi cupiditas*, pro *Domina. Tertio Compoſita*, ut *conſceleratus*, *conſtuprare*, &c. *Quarto. Quæ habent plures Syllabas*, ut *tempeſtas* pro *tempore*; *moderatio animi* pro *modeſtia. Quinto. Quæ longiores habent Syllabas*; ut, *princeps* pro *primus*, *quamquam* pro *licet*. Uno verbo; illa verba ſunt ſonora in quibus vocales ſunt A O V; Molliora & delicatiora illa in quibus I E frequentius; quæ vero verba maxime exprimant rem, judicio uniuſcujuſque relinquitur: Ita *Clementia* melius exprimit quam *lenitas*; *perditus & profligatus*, quam *malus*; *exterminare* melius quam

ejice-

ejicere; *trucidare* quam *occidere*; *excruciare* quam *torquere* &c. De Alienis ſeu tranſlatis nil attinet dicere, ſatis de iis paſſim Rhetores.

Quomodo ornatus in Conjunctione Verborum ſpectandus.

In verborum conjunctione.

In conjunctione verborum erit ornatus *Primo*, Si apta *Vocalium* & *Conſonantium* ſtructura ſervetur. Quod ad vocales attinet; *primo Vocalium* concurſus eſt fugiendus frequens: *Secundo*, ne eadem *Vocalis* & præcedens verbum finiat, & ſequens inchoet, exaſperat enim Orationem v. g. *ampliſsima actio oritur*: Maxime tamen hoc vitandum eſt in A & E. ut autem hoc fiat natura *vocalium* eſt cognoſcenda: Ergo concurſus A & A faciunt orationem hiulcam v. g. *ad ea arma accingimur*. A & I obtuſam, ut, *diligentia inimicum vicit*; A & V inſuavem, ut, *Sylva uritur*. E & A minus diſſonant, ut, *tua voluntate ad bellum ivi*. I & A ſuavius audiuntur ut, *proſtrati ad pedes jacent*. O & A inſuavia ſunt, ut, *æquo animo tuli*. O & E mollius concurrunt, ut, *reprehenſio exigua non nocet*; O & I abſona ſunt, ut, *ſine modo*

ne modo injuria. V & A pulchrius ſonant, ut, *urbs adſcenſu ardua. Tertio, Vocalium* brevium & tenuium vitanda eſt multitudo, ut, *ſpeciei progeniei.* Sed in his nec negligentes nec diligentes nimium eſſe oportet, alias ſingulorum verborum ſingulas Syllabas anxie inſpicere, quæ tandem Oratori libero & quam intolerabilis eſſet ſervitus!

Quod *conſonantes* concernit bene monet Rhetor aſperum eſſe concurſum, ſi S præcedens verbum finiat & X ſequens incipiat; ut, *Exercitus Xerxis:* Item ſi S incipiat & S finiat, aut ſi X finiat & X incipiat; ut *Ars ſtudiorum, Rex Xerxes.* II. erit ornatus in conjunctione verborum, ſi monoſyllaba multa non ponantur ſimul. III. Si nomina aut verba brevia multa non continentur, ſic enim compoſitio fit minuta & conciſa. IV. Si nec longa verba multa in unum conglobentur, adferunt enim tarditatem, Plura lege apud *Soaret*, lib. 3. Cap. 33.

Venuſtam etiam facit Orationem quando voces certæ, vel anteponuntur vel poſtponuntur, quod in Oratoribus paſſim obſervare potes.

Quo-

Quomodo ornatus sit in numero Oratorio spectandus.

Numerus Oratorius est quædam mensura & vocum coordinatio; ut hæ longis brevibusque Syllabis constent, quæ voces vel partem sensus faciunt, vel aliquem sensum, sed pendentem, vel perfectum & integrum. Si voces aliquæ partem sensus faciunt, vocatur *Comma* seu *incisum*, si aliquem sensum, sed pendentem, vocatur *membrum* seu *colon* vulgò *duo puncta*; si perfectum & integrum *periodus* vocatur. *Comma* est pars sententiæ seu elocutionis ex duobus vel pluribus verbis constans nihil adhuc perfecti & absoluti significans v. g. *Etsi vereor Iudices*, *Duplex est comma*; aliud est *membri actualis pars*, aliud *pars membri potentialis*: notatur *comma* virgula per modum mediæ lunulæ inversæ (,) ut quotidianus docet usus. Longitudo ejus proprie sumpti, ad septem Syllabas longas extenditur aut ad breves quatuordecim, quia cum longa quævis Syllaba duo faciat tempora, possunt pro una longa breves duæ substitui. Sed in Syllabis nume-

In numero Oratorio.

Comma quid?

Quotuplex.

numerandis terendum tempus non eſt, aures enim terſæ & politæ de omni ſuperfluo & defectu facile ferunt judicium: Et hac in re optimus magiſter ſit uſus.

Caput IV.

De Memoria.

Memoria.

Memoria eſt facultas animæ retinens ea & conſervans quæ cognovimus & impreſſimus: pulchre à Cic. *Theſaurus & ſinus animi dicitur:* à Cauſino, *horreum mentis*; ab aliis, *Ærarium ingenii*; *quia in illa quæ volumus deponimus, ut pro tempore recipiamus.* De hac multum loqui conſilii mei non eſt, ſiquidem ea contenti eſſe debemus, quam à Deo accepimus; nec ullus ſibi per præcepta ſi caret, formabit. Solent tamen Rhetores multa ſuggerere auxilia, ut quam natura nobis conceſſit Memoriam excolamus, amplificemuſque; Suadent omnes & docent loca ſibi quædam fingere atque imagines, ſive nota ædificia, ſive caſtella, ſive alia ſpatia quæcumque concipere animo, atque in eorum partibus certas rei dicendæ partes collo-

Localis.

collocare, ut sic visa aut revocata loci parte, statim occurrat pars rei, de qua dicendum est, & hanc illi *Memoriam localem* sive *artificialem* appellant, eamque Rhetoricæ partem esse volunt: Utatur hac ope qui volet; mihi præsentiora videntur auxilia, quæ sequuntur.

Primo: Ut Orationem commendaturus memoriæ, post invocatam Dei opem, semel totam prius legat, ut quasi confusam ejus habeat notitiam; deinde per partes ediscat, nec facile saltet ab una parte nondum plene possessa, in aliam. *Secundo*, Quia tempus matutinum longe commodius est ad ediscendum quam meridianum & Vespertinum, ideo illud curæ sit: tamen perquam utile est pridie vesperi priusquam dormitum concedas, semel & iterum percurrere ea, quæ postridie sunt ediscenda.

Tertio, dicerem ut curet intelligere, quia intellecta facilius hærent & fortius, sed Rhetori loquor qui sine dubio nihil declamabit quod non intelliget.

Quarto, proderit multum ex iisdem chartis, in quibus composuimus,

mus, ediſcere; quia ad paginæ loca & partes jam aſſuevit memoria, hinc ſcimus, quo in chartæ angulo aliquid ſcriptum ſit, atque adeò ſedem verbi cujuſque quaſi oculis tenemus. Turbatio verò & confuſio, ſi in alia charta ſcribas & ex alia diſcas: inter dicendum enim utriuſque chartæ imago occurrens, diſtrahit & confundit animum perorantis.

Quinto, Utile eſt, ut ſi quidpiam difficilius addiſcitur, illi loco aliquod ſignum vel notam aliquam apponas, cujus admonitu citus occurrat, & infigatur.

Sexto, Puto utilius eſſe ſi non tumultuarie ſed declamando ſtatim & cum geſtu diſcat, eumque ſenſum quem jam infixit aliquoties ſecum revolvat, tum demum ulterius pergat.

Breviter; Maxima fabricandæ & ſervandæ ſibi Memoriæ ars eſt, indies illam exercere, aut ſaltem ſæpiſſime: quia otioſa diu & ſine uſu hebeſcit, & infidelis efficitur.

ORA-

ORATORIS EXTEMPORANEI

Seu

ARTIS ORATORIÆ BREVIARII

PARS ALTERA.

Quæ circa Praxin in specie occupatur potissimum.

BREVIARII ARTIS ORATORIÆ PARS POSTERIOR.

De genere Demonstrativo & Deliberativo.

TAmetsi generalia Oratoriæ facultatis præcepta, pro omni Oratione componenda, abunde sufficere possint: Uberioris tamen Doctrinæ & claritatis Caussa, ad particularia descendere volumus; & post ostensos fontes, rivos etiam demonstrare: Ut si forte aliqui minus felici studio artem in genere scriptam non penetraverint, salem hinc laboris fructum colligant: quod utique gratum esse nemini non poterit, cum illud jam vivimus seculum, in quo cum Orationibus nihil non inchoatur, nihil non perficitur. Nam & nascentes nos Orationes excipiunt & mortuos deducunt, & mensæ, hospitia, fora, congressus ac singuli ferè motus Orationibus personant: ut nostrum fere loqui, sit eloqui, atque adeo nullibi non sedem sibi Eloquentia

Accessus ad rem.

cum libertate & theatrum elegisse hac ætate videatur.

Instituti ratio.

Hæc autem instituti nostri ratio erit; *Præcepta* prius dicam, juxta quæ Orationes *Demonstrativi* ac *Deliberativi generis* componi debeant. Deinde *Praxes* subjungam & præcipue in *genere Demonstrativo*, quia genus hoc crebrius est; postremo supellectilem dabo ex *Sententiis*, *Historiis* & *aliis eruditionibus*, quibus in ejusmodi Oratiunculis conficiendis maxime indigemus. Sed prius in communi docebo, ex quibus præcipue locis Argumenta invenienda sint pro utroque genere; & quibus modis Oratiunculæ facile possint componi ac disponi.

Caput I.

Ex quibus locis præcipue Argumenta invenienda sint in utroque genere.

Quæstio I.

Ex quibus locis præcipue inveniantur in genere Demonstrativo.

Demonstrativum genus quid?

Genus Demonstrativum in quo laudamus vel vituperamus. Laudamus bonum, utile, jucundum: Vituperamus malum.

malum. Porro, laudare vel vituperare possumus, aut *personas* aut *res*; De utrisque aliquid distincte.

Personas laudaturus maxime argumenta sumes ex *Caußis*, *Effectis*, *Adjunctis*, *Comparatione & Similitudine*. Sunt verò *Adjuncta personæ Patria*, *Majores*, *Parentes*, *Bona animi*, *Corporis*, *Fortunæ*. *In Patria* considerandum est, qualis sit, clarane & magnorum Heroum genitrix; an obscura, quam ferax, quam splendida, abundans, ubi & quomodo sita. *In Majoribus* nobilitas & res præclare gestæ. Deinde in ipso qui laudatur, natalis dies, & si quæ laudabilia aut prodigiosa nativitatem præcesserunt. *In Pueritia.* Ingenium, indoles, docilitas, institutio, proclivitas ad virtutes, ad alta, &c. *In Adolescentia* mores & studium seu virtutis & sapientiæ seu vitii & ignaviæ, quomodo vitam egit, apud quos, sub quibus Præceptoribus, cum quibus æqualibus, quibus artibus & studiis vacabat. *In Iuventute*, genus vitæ, fortunæ, bona, ut honores, dignitates, facta præclare gesta, virtutes. *In Senectute* consilia, pietas, morbi, pa-

Laudamus Personas ab Adjunctis Personæ.

tientia, constantia in bene cœptis, &c.

Sed Adverte *in factis vel operibus laudandis vel vituperandis* bene ponderandum esse quale opus sit, *honestumne an turpe, utiléne Religioni, Patriæ aut alteri, an vero noxium: Faciléne an difficile, jucundum an molestum.*

Quid vero sit *honestum* esse, *utile*, *jucundum* infra dicam. In *Rebus* hoc universim spectetur, ut rei laudandæ vel vituperandæ partes diligentissime inquirantur: Rursus examinentur *Genera, Species, Caussæ, Effecta, Contraria, Adjuncta.* Porrò *res Naturales*, item *artes, linguæ, virtutes, scientiæ*, laudari vel vituperari solent *ab honestate aut turpitudine*, *à Caussa efficiente*, *à necessitate*; aut contra *ab utilitate* vel *à damnis*, *à facili vel difficili, à circumstantiis aliis*, &c.

Sic *Vrbes*, *Castella*, *Arces* commendantur *ab antiquitate*, *à conditoribus, à forma, à situ, partibus, ædificiorum structura*, *aëris clementia*, *fertilitate soli*, *abundantia rerum*, *à Fluminibus*, *quibus irrigantur*, *à Civium moribus*, *à Studiis, Operibus*, *à Politia, Senatu, rebus gestis.* Vituperantur *à contrariis.*

In-

Insulæ, Regiones, loca alia laudantur *à situ, figura, amplitudine, antiquitate incolarum, à Regibus, Ducibus, à cultu Religionis, à fertilitate, fontibus, aquis, stagnis, urbium frequentia & celebritate, ab institutis & legibus, à rebus gestis,* &c.

Insulas, Regiones, &c.

Arbores, Plantæ, Herbæ laudantur *à nomine seu Notatione; à forma, à loco subjecto, ab adjuncto tempore, à virtute, ab Effectu.*

Arbores. Plantas. Herbas.

Flumina & Fontes ab ortu seu scaturigine, ab amplitudine, colore, natura aquæ, à velocitate cursus, à locis nobilioribus per quæ fluunt, à piscium generibus, copia, salubritate, ab effectibus.

Flumina. Fontes.

Montes laudantur *à situ, ab iis quæ in illis nascuntur ut herbis, arboribus: vel quæ effodiuntur, ut metallis, à feris, quæ in illis degunt, ab Arcibus & Turribus*, quæ in ipsis sunt, *à fontibus inde scaturientibus, à rebus memorabilibus aut prodigiosis ibi factis.*

Montes.

QUÆSTIO II.

Ex quibus locis præcipue Argumenta sunt sumenda in genere Deliberativo.

Deliberativum genus est, in quo de rebus futuris, quæ in potestate no-

Deliberativum genus quid?

ſtra ſunt, quæque evenire poſſunt & non evenire, deliberamus, Nobile & Civile genus dicendi, *duabus partibus conſtat: Suaſione & Diſſuaſione. Suademus bonum, diſſuademus malum.*

Argumenta potiſſimum in hoc genere quærenda ſunt in *Cauſſis, Effectis, Conſequentibus, Contrariis, Adjunctis, Comparatione.* Seu ut clarius loquar, capita univerſalia pro Argumentis *in Deliberativo genere* ad ſuadendum ſunt hæc:

Suademus.

A neceſſario, ab honeſto, ab utili, à jucundo, à glorioſo, à juſto, à poſſibili, à facili.

Diſſuademus.

Ad diſſuadendum vero hæc:

A non neceſſario, à turpi, ab inutili, ab injucundo, à periculoſo, ab impoſſibili, à difficili, à probroſo, à moleſto & damnoſo.

Honeſtum.

Porrò *Honeſtum* illud dicitur quod à Deo ac Religione vera commendatur, quod rectæ rationi, quod ſanis legibus, quod ſapientum dictis ac monitis conſonat. E contra vero *Inhoneſtum ſeu turpe*, quod Deus, quod pietas reprobat, quod ſanæ rationi repugnat, quod ſanis legibus, quod ſapientum dictis ac monitis

Inhoneſtum.

nitis

nitis non congruit. *Vtile* illud dicitur quod bona animi vel corporis vel fortunæ aut acquirit, aut auget, aut conservat. *Inutile* quod ad nihil horum conducit. *Iucundum* est quod animum voluptate perfundit; *Injucundum*, quod nihil voluptatis habet. *Necessarium* illud dicitur sine quo vel salus vel libertas vel Relligio vel aliquid aliud esse non potest, vel quod necesse est ut fiat, alias multum nocetur. *Poßibile* est, quod habet Caussas à quibus fieri potest. *Facile*, quod sine labore magno; *Difficile*, cura & pretio.

Utile. Inutile; Jucundum. Injucundum. Necessarium. Possibile. Facile. Difficile.

Probrosum, ex quo infamia sequitur. *Molestum*, quod aufert voluptatem sensuum vel animi, quod tædium vel fastidium generat.

Probrosum. Molestum.

Adverte verò diligenter Oratori considerandum esse *in Suasione vel Dissuasione*, quinam & quales Auditores sint: Nam si Generosi & Nobiles, tunc maxime argumenta sumenda erunt *ab honesto:* Si vero plebeji animi & mechanici maxime *ab utili: utili* enim hoc genus hominum maxime trahitur.

CAPUT II.

De Dispositione Orationum generis Demonstrativi & Deliberativi.

PRæter ea quæ supra de *Dispositione* diximus, nihil speciale hic occurrit; de *genere Demonstrativo* hoc solum addendum est, quod cum sit perpetua *Narratio cum Amplificatione*, laudando aliquem solemus incipere *à Patria*, deinde laudare *à Majoribus*, à *Parentibus*, *Consanguineis*, *&* *Familia* utriusque lineæ. Postea *nativitatem* describimus, tum *Pueritiam*, *Adolescentiam*, *Iuventutem*, *Virilem ætatem*, *Senectutem*, denique *mortem*, atque ita quem ordinem vita habuit, eundem oratione sequimur. Aliquando verò accipimus unam tantum, vel aliquot virtutes laudandi tota oratione tractandas, atque ad eam vel ad eas alia honeste gesta deducimus quæ possimus, prætereundo *Patriæ* laudes, *Generis* *&* *Familiæ* &c. Sed *Decem modos disponendi vel conficiendi Oratiunculas à Neotericis collectos proponere lubet*, in quibus si sedulus te exercere

Decem Modi disponendi.

ercere volueris facile in Oratorem etiam extemporaneum evadere poteris.

Modus Primus est.

3. Cum voles *Gratulari*, *Salutare*, *Valedicere*, *Propinare* & alia ejusmodi præstare, *Primo* rationem seu Caussam invenias propter quam id facere velis: *Deinde* rationem cum propositione *in Syllogismum* dispone faciendo *Majorem*, *Minorem*, *Conclusionem*, ut supra diximus, & facillime paraveris Orationem.

Exemplum.

Velles v. g. Amico gratulari *Natalitia festa*; quæreres ergo prius *Rationem* propter quam facere velles & occurreret hæc; *quia Amor impellit:* Ex hac igitur *ratione & propositione* conficeres hunc *Syllogismum*: E. C. *Amor urget amicum ut Amico debeat gratulari. Sed ego habeo tui Amorem.* *Ergo* &c.

Gratulatoria.

Oratorie hoc sic facile efferres.

Elaboratio.

Habet suas faces, habet stimulos Foecundus votorum Amor, & eo

Major.

perurit, eo lacessit usque Amici pectus, donec in Amici præsentia totum in vota, totum in desideria exundet. Quid vero pectus meum, nonne Amoris in Te singularis palatium? quem humanitate hactenus non vulgari & favore ornavisse parum fuit; etiam plurimis & maximis beneficiis nutrivisti, fovisti. Certe ursit & jussit ille in amicissimum conspectum Tuum prodire, & hoc tuæ benevolentiæ Domicilium, siquidem re non potest, verbis aperire commendavit; Obsecundo, aperio, & cum has Natales Christi Ferias tibi evenisse felices gratulor; tum à Deo rerum & fortunæ Arbitro omnia fausta apprecatus annos etiam meos in felicis vitæ tuæ prorogationem depono. Dixi.

Minor.

Conclusio.

RESPONSORIA.

Qui vellet gratulanti respondere, hunc *Syllogismum* institueret. v. g. *Gratulatio Amici gratissima est, Tu Amicus gratularis, Ergo*: Oratorie sic tractabis:

ELA-

ELABORATIO.

Nullius quidem vota & salutis apprecatio grata esse non potest, ab amico tamen quæ venit pectore solet esse semper gratissima. Ut enim pretiosis nobilius pretium adjicimus, quando aurum adjicimus; Ita quæ amore condiuntur, si bona sunt fiunt optima. Jam vero à Te quid non amore plenum prodire potuit, qui totus amor es, & amoris mei singulare Elogium. Aperuisti hodie pectoris dulce Sacrarium, & me novo favoris radio rursus perfusum beavisti: Fecisti quod prior facere debui & in amicitiæ certamine me longe superior triumphare potes: Quid ad gratissimas amoris tui voces adjiciam? quia majora non possum paria repono, vive & vale semper felix, semper meus, & quem tempus inter nos inchoavit amorem, æternitas consignet.

Responsoria.

Major.

Ratio Majoris.

Minor.

Conclusio.

Adverte hic: *Primo*, quod si fusius loqui voles propositionibus tuis hoc est, *Majori* & *Minori*, *&c.* plures *rationes*, *confirmationes*, *exornationes* subjunge.

Nota.

Adverte *Secundo* Quod ii qui e-

ruditiores videri volunt, communiter *rationes Majoris* aut *Minoris* per *Sententias & aliorum dicteria* efferunt. Quanto autem cultiores erunt *rationes*, tanto etiam ipsa Oratio plus habebit gratiæ.

Adverte *Tertio* Communiter in officiosis Oratiunculis loco *Conclusionis* ipsam adfectus testificationem poni, servientem ei rei, quam assumpsisti, ut si gratularis, gratulationem, si salutas, salutationem ponis in *Conclusione*.

Secundus Modus.

2\. Quando immutantur partes *Syllogismi*, & *primo loco particularis propositio* ponitur, seu quod idem est *Minor*: *Deinde universalis propositio* seu *Major*: vel ante vel post *Conclusionem*, ita tamen, ut si *Conclusio* ante *Majorem* posita fuerit, rursus repetatur aliis Verbis in fine.

Exemplum.

Si velles v. g. Capitaneum primo ingredientem Capitaneatum nomine aliorum excipere, hanc pro fundamento simplicem *rationem* acciperes: *Lætamur quod salvus ingrediaris*, *quia*

quia hoc aſſequimur quod optamus.
Syllogiſmum formares ſic :

Qui aſſequitur quod optavit, jure lætatur ;

Sed nos, cum incolumem Te accipimus, aſſequimur quod optavimus : Ergo.
Oratorie ſic :

ELABORATIO.

Oculos noſtros hodie primum auſpicatus ingrederis, ſed in animis omnium & votis pridem habitas. N. N. Idem ipſe Dies qui Te feliciter Capitaneum noſtrum denunciavit, deſideriis noſtris impreſſit, ut de Te unice ſolliciti, hoc in votorum ſumma portaremus Te incolumem accipere : Sæpe lentum accuſavimus Solem, quod eum moraretur diem quo magis apprecationibus hominum & plauſu, quam curru hanc Urbem & ſedem invectus, nominis tui magnitudine exornare inciperes ; quam ut à Majoribus liberaliſſimè derivare poſſis ; in hoc tamen maximus es quod menſuram magnitudinis tuæ totus in te habeas & fortunam quantamcunque animo & meritis exceſſeris. Ecce verò deſideria hodie felix coronat eventus,

Salutatoria. Minor.

 tus,

Major. tus, quando Te Salvum nobis, quando faustum explicat. Et quis votis suis subscripsisse Numen non triumphet? quis voluntati diuturnæ? qui sollicitis animorum curis satisfactum esse non vehementer gaudeat. Conclusio. Gaudemus certe, triumphamus, & quem hodie ingredientem salvum felicem salutamus, eundem progredientem diu faustum, diu incolumem ut amare & venerari eveniat solliciti unanimes Cœlum imploramus.

Tertius Modus.

3\. Quando *Conclusionem primo loco* ponis & ei *Majorem* & *Minorem subnectis* eo ordine quo melius videbitur. *Denique* repetis *Conclusionem* & facis testificationem adfectus, convenientem rei assumptæ.

Pro Exemplo.

Sit oratiuncula, qua *Cancellarius Regni Poloniæ Georgius Ossolinsky* à nobis salutatus est. Pro cujus fundamento hæc simplex *ratio* fuit. *Salutamus Te, quia magnus Hospes es & ad nostram tenuem Salutationem audien-*

diendam Te demittis : Syllogiſmus talis eſt :

Lætitiæ & amoris opus eſt, quando magni Viri ſe demittunt ad tenues : Salutatoria.

Tu magnus ad audiendam tenuitatem noſtram Te demittis. Ergo :

Oratorie ſic.

Elaboratio.

Erubeſcere debet coram Te Eloquentia noſtra, Princeps Illuſtriſſime, & pudore quam verbis ornatior Te hoſpitem orbis judicio magnum venerari: Felicitatem noſtram Tua humanitate metimur, quod magnis aſſuetas aures ad noſtram dicendi infantiam inclines: Et explicatam Principibus præſentiam noſtrorum intra oculorum compendia contrahas. Ut natura in magnis miranda ſit, in parvis ſemper amabilior eſt, ita magni Principes quando Majeſtatem in anguſtias colligitis, forte magnitudinem ſtringitis, ſed amorem amplificatis; fit molis jactura, ſed pretium creſcit æſtimationis. Anguſtum pridem nominis tui ſplendori *Poloniæ Cœlum* fuit, Mundus aperire debuit, ut illu-

Concluſio.

Major.

Minor.

illuſtraretur : Imo ipſe Mundi ocu-
lus *Roma* ad Polonæ indolis radios
connivere, & cui omnem prope ad-
mirationem Heroum frequentia ſu-
ſtulit, cum Te vidit & loquentem
audivit, etiam admirari. Quod *Fer-
dinandus Imperator* & in eo Orbis
Chriſtianus de Te ferret judicium,
ſatis aperuit, cum Virtutes tuas *Du-
cis* titulo æſtimavit. Quo in Amore
collocaret *Patria*, luculenter annu-
lo publicæ fidei, quam tradidit, te-
ſtatum fecit; Quo loco Rex *Vla-
diſlaus* poneret, quando toties no-
men & perſonam in Te ſuam trans-
fudit, ad terrarum regna & Duces
circumferendam; eccui tandem
obſcurum reliquit? Quid mirum
igitur ſi cum humili Salutis appre-
catione ad Majeſtatem Principis au-
dacter vicini, à tui nominis radiis
tenebras etiam noſtras illuſtratum
iri nequaquam dubitemus.

Concluſio repetita.

Quartus Modus.

4. Quando facto *Syllogiſmo* omittis
Majorem & incipis à *Majoris Ratio-
ne*: eamque ſi placuerit exornas vel
confirmas. *Deinde Minorem* ponis,
cum ſuis itidem ſi placuerit *rationi-
bus*

bus & *exornationibus:* Tandem *Conclusionem:* Vel si placebit pone *primo Rationem Majoris*, *deinde* subjice statim *Conclusionem:* Tandem pone *Minorem*, & rursus in fine repete *Conclusionem*.

Exemplum.

Si velles v. g. Suadere non esse flendum ob Juvenis obitum, hanc *rationem* invenires; *quia maturus Cœlo propter virtutes mortuus est: Syllogismum* hunc faceres:

Qui maturus Cœlo licet juvenis moritur flendus non est, Sed hic &c. Ergo; &c. *Ratio Majoris* est, *quia Cœlum non à diebus ætatis, sed à moribus annos computat.* Oratorie Sic.

Elaboratio.

Suasoria.

Si more nostro Cœlum, vitæ dies in Annos computare arbitramur, vehementissime nos ipsi fallimur & Cœli ingenium ignorare videmur.

Ratio Majoris.

A moribus ætatem æstimat & de immatura adolescentia maturos virtutum fructus frequentissime decerpit.

Exornatio.

Hæc miserorum mortalium cæcitas est, sua non nôsse gaudia, & in lætitia sæpissime moerorem,

rorem, in mœrore lætitiam comminiſci: Ecce in mortali vita currimus omnes per plana & aſpera, trudimur per ſumma per ima, mera fortunæ & tempeſtatum ludibria ſine pace, ſine ſolatio, ſemper miſeri, ſemper indigi; donec manumiſſo ſemel quod gerimus corpore, quaſi procellarum ſolenni theatro, innocenti vita & morte, immortalitatis metam attingimus. Cur igitur ubi pleroſque feliciter attigiſſe intelligimus, temere in lacrymas ſolvimur? Cur locum qui maturæ virtuti debetur invidemus? Nautam certe ſuperata hyeme in portum feliciter evaſiſſe nemo niſi hoſtis fleverit: & militem potitum victoria, quis niſi inimicus doleat. Doleat tuum occaſum N. N. qui Virtutis tuæ & felicitatis conſcius non eſt: qui mecum ſanioris conſilii rationes inire voluerit, gratulationes parabit & panegyres. Cecidiſti in primo ætatis flore, ſed bonus Salvatori Tuo odor; Ad urbis & parentum ſpem adhuc immaturus, ſed jam maturus Cœlo: Annis non attigiſti Senectutem, attigiſti virtute, & quo cum mora temporis vix pervenire ſolent alii,

Concluſio.

Minor.

alii, eo celeri innocentiæ cursu festinus pervenisti; quid multis? Parentem Deo, vitam æternitate, immortalitate mortem, mundum Cœlo permutâsti. Hoc morum de Te innocens suavitas: hoc facilis animi in honesti studium propensio, hoc in Cœlum & Parentes pietas, hoc in socios & pares amor suadent existimare. Et ut vitæ inter nos ad probitatis regulam transactæ mentionem non injiciam, cujus cum socii fuimus, testes semper erimus; Qua mentis magnitudine morbum ingressûs fueris, quis enarrando satis explicabit? Ostendisti in juvenili pectore virilem habitare animum, quando grassantes per membra cruciatus & ante-ambulones mortis dolores invicta fortitudine sustinuisti: Atque in maximo febrium æstu, nonnisi in Christi Salvatoris nomine solatium posuisti. Vere Christianus Athleta, qui & agere honesta didicit & fortia pati non ignoravit; qui defixis continuo in Fixum cruci oculis cordis tanquam in patientiæ Magistrum cedro dignas & auro voces emittebat: En, inquit, Christe JESU à tuo pen-

deo

deo nutu, si mori jubes, lubentissime morior; si vivere placet, tibi vivere non renuo: Cæterum in omnibus sanctissimæ voluntati tuæ subscribo, & me ex asse dedico. Sic Herois ille vixit vitam; Sic Heros mortuus est, & juvenem adhuc occubuisse lacrymabimur. Absint à vultu, absint næniæ tristes & querimoniæ: Juvenis vixit filius, vir mortuus est; matura virtus excedere terris debet: Depositum tibi Natura & Deus credidit: quod suum est, repetiit uterque: E tuis brachiis in beatitudinis sinum migravit, an meliorem Pater filio optaveris locum. Nos verò adolescentes, quando ultimum N. N. parentamus obsequium, cum JESU vivere discamus, ut cum JESU moriamur.

Conclusio repetita.

Quintus Modus.

5. Cum partes *Syllogismi* imminuo & ex ratione inventa *duas* tantùm *propositiones* conficio, quarum *prima* sit inferens *alteram*, & *una* vocatur *Antecedens*, altera *Consequens*. Vocatur hic modus disponendi vulgo *Enthymema*: Fit vero dupliciter: *Primo* cum *una propositio* nudè poni-

tur.

tur, & *altera* ei *per modum rationis* ſubjicitur, exornaturque & confirmatur prolixius. *Secundo* Quando & *Antecedens* & *Conſequens* ſuis *rationibus* pluribus vel paucioribus roboratur, prout res videbitur exigere.

EXEMPLUM.

Vide ſupra Parte prima Cap. 11. Quæſt. 3. Modo Sexto, pag. 75.

Sextus Modus.

6. Quando *prius* præmittitur per *diſcurſum aliquem generalem Expoſitio* ſeu *Explicatio rei illius* de qua dicturi ſumus: *Deinde* verò res ipſa ſubnectitur, ſive illa *gratulatio* fuerit ſive *ſalutatio*, ſive quid aliud. Modus eſt & facilis & frequens, & cultus pro iis maximè, qui eruditionis famam volunt promereri. Conſtat his partibus: *Primo* ponitur *Propoſitio* ſive ſermo explicans rem, de qua dicturus ſum. *Secundo* ponitur *Ratio* una vel plures. *Tertio Confirmatio* ſeu *Exornatio* quæ communiter accipitur ab *Exemplis*, *Sententiis*, *Symbolis*, *Similitudine* &c. *Quarto*; ponitur

Con-

Conclusio, seu illa ipsa res tua, quam voles dicere.

EXEMPLUM.

Si quispiam v. g. vellet conjugium Sponso gratulari, Orationem posset optime hoc modo construere: *Primo* assumeret hanc *Propositionem, Felix est & eximium, invenire sibi fidelem amicum*; *Secundo*, Daret *Rationem*, *quia cum eo potest prospera & adversa omnia communicare*. *Tertio*, Confirmaret hoc *ex dictis Sapientum*; *quia Amicus dimidium animæ est & sine eo omnia etiam dulcia amarescunt*. *Quarto, Gratulatio* quod Sponsus fidelem hactenus amicum diu quæsitum tandem invenerit, & ut in hac interna amicitia felices vivant optabis. Oratorie sic;

Gratulatoria Conjugii.

ELABORATIO.

Propositio. *Thesaurum invenit qui amicum invenit, & votorum suorum culmen videtur attigisse.* Ratio. Enimvero si visceratio *Lupi* & *Leonis* vita est, quæ sola est, ut *Romanus rectè Sapiens existimat*; annon supremæ felicitatis tessera erit, cum sibi adscivisse, in cujus sinum arcanas pectoris cogitationes

nes confidentius poſſis effundere? cum quo velut tecum loqui, cujus Spiritu vivere, in cujus animo ſecurus habitare, ſuaviter quieſcere, aſſiduus lætari liceat. Certè non deſipuit ille, & à veritate laurum promeruit, qui *Amicum partem animæ ſuæ alteram aut dimidium ſui nuncupavit*: perinde enim quaſi non integer homo, qui ſine amico eſt; & dumtaxat in vita moratur, non vivit, magna ſui parte verſatile cadaver. Et verò habe fortunas omnes cum *Crœſo*; numera candidos cum *Polycrate felici* dies; fluant ultro dormienti in gremium victoriæ cum *Timotheo*; fiat aurum quidquid tetigeris cum *Myda*; fiat roſa quidquid calcaveris cum *Perſeo*: niſi amicum tamen habeas, quo cum adfectus & animum commiſceas, inter fortunas & ſolatia *Tantalum* te & *Irum* invenies. In Comitiis ſapientum definita veritas eſt, & experientiæ calculis probata perſeverat; *Nullius boni ſine ſocio jucundam poſſeßionem eſſe, & abſque amico etiam dulcia amareſcere*. Hunc igitur amicum diu quæſitum tandem te N. N. inveniſſe, & vaga hactenus deſideria in domo

Exornatio.

Gratulatio.

mo N. N. conſtitiſſe gratulamur, & applaudimus in hodiernis mutui amoris feriis: Atque ut hæc animorum & cordium conjunctio, quam bene precantibus ſuperis æternam eſſe juſſiſtis; Eccleſiæ, Patriæ, Familiis utrinque nobiliſſimis ornamento ſit & gloriæ, multis vocibus ſed uno corde apprecamur: Facit ſpem non exiguam ſimilis ſplendor utriuſque Domus & ſtirpium clariſſimarum æqualitas, quæ cum concordiæ mater ſit & amicitiæ parens, quidni hoc liberum, quod veſtris cordibus injeciſtis vinculum plus quam *Gordio Nodo* confirmabit: Vocabunt vos in amplexum Majores veſtri, qui cum recte geſtis & nomine famam impleverunt, non difficulter cuivis allucere poterunt & facem præferre. Sed eximiæ inprimis virtutes, quæ in vultu utriuſque veſtrûm, velut in ſolenni animorum theatro, ſe late explicant, illa, inquam humanitas, ille pudor, illa comitas, illa modeſtia, illæ ceteræ mentium generoſarum dotes ac pediſſequæ, annon æternas mutui amoris nutrices ſe fore polliceantur. *Mollibus eſt verbis,* inquit Poëta,

ta, *dulcis alendus amor*; Ego ſatius dixerim perennem Amoris ignem ibi conſtrui & foveri, ubi honeſti fomitem ſuppoſueris.

Hic modus diſponendi Orationem adhuc gratior eſt, ſi *diſcurſum generalem* incipias *ab inopinato* ſeu ab aliquo adfectu & figura vivaciore maxime in materia pathetica. Tunc enim & arriguntur animi auditorum & ſtatim initio capiuntur.

EXEMPLUM.

Si velles dolere ſupra mortem Adoleſcentis poſſes diſcurſum communem *de imbecillitate vitæ humanæ ſic affectuoſe exordiri.*

ELABORATIO.

Oratiuncula ſupra mortem Adoleſcentis.

Adhuc ne ſpes noſtras in ſecula explicabimus? & cum unius puncti poſſeſſores eſſe non liceat, longas æternitatis ambages, in hac morientium Republica ſomniabimus? O ploranda mortalitatis felicitas! vix è portu pleriſque in altum ſolvere contingit, & inſperatis acti tempeſtatibus nunquam reparabile vitæ naufragium facimus; vix in Adoleſcente ætatis Vere, Autum-

num promittimus & contra Naturæ ordinem crudelissimam hyemem experimur. Nimirum inter mortales nihil non mortale est, & anni etiam teneriores diem cum morte partiuntur. Clarum heu nimis clarum ante oculos nostros decumbis speculum N. N. & de silenti tumba nimis ad mœrorem publicum vocalis, humanæ imbecillitatis exemplar peroras. Certe si viridem ætatis tuæ statum adspicimus; floruisti Juvenis! Si tui Parentis Spem de te conceptam consideramus; floruisti! Si omnium expectationem de tua juventute revocamus; floruisti! Si erectam tui ipsius ad omne honestum indolem memoramus; floruisti! Parenti Spes & Corona, Scholæ decus & gloria, studiosæ juventuti sidus & exemplar. Et quem illimis morum candor, simplex animi tralucentis suavitas, innocentiæ & Relligionis, pietatis & studii imago non recreabat aspicientem? At ecce tecum ceciderunt omnia, ac præterquam tui desiderium & mœrorem reliquerunt nihil! Exaruisti, proh dolor! pulcherrime plantarii flosculc; cecidisti formosum Juven-

ventutis lilium! abiiſti ſpes parentum & lætitia. O duram neceſſitatis legem! O acerbam mortis tyrannidem! O fati inclementiam immanem! Sed fruſtra lamentis agimus Auditores, Juvenis fuit N.N. Sed & homo; humanæ naturæ tributum eſt mori, & quicquid *ortum* habet, *occaſum* exſpectat: Nulli non eadem terenda ſemita eſt. Hac lege naſcimur ut moriamur. Præceſſit N. N. Serius aut citius omnibus & ſingulis ſequendum eſt.

Septimus Modus.

Per *Protaſin* & *Apodoſin* hoc eſt, quando Orationem incipimus ab antiquitate aliqua; ſive id ſit *ab exemplo*; ſive *à conſuetudine gentis*, ſive *ab Adagio* quodam, ſive *à Sententia* vel *dicto Sapientis* alicujus; ſive *Hieroglyphico*, ſive etiam à ſimilitudine pulchra, aut aliquo alio: deinde rem noſtram ei applicamus, eamque rationibus & confirmamus & exornamus. Solet hoc fieri dupliciter: *Primo* quando rem de qua dicimus ſimpliciter ſubjungimus, & ſubjunctam confirmamus. *Secundo* quando partes *Protaſis* cum parti-

7.

bus *Apodosis* & membra cum membris conferimus. Modus sic disponendi Orationem venustus est & valde usitatus eruditis, præsertim si ex occasione antiquitatis incipias discursum generalem, pertinentem ad rem de qua dicturus es.

EXEMPLUM.

Sit in hac Oratione gratiarum Actoria, qua captivus aliquis hostis ab Imperatore & vita & beneficiis donatus posset gratias agere: Si sumeret, pro fundamento Orationis, *consuetudinem Venetorum, quâ solent singulis annis solenni plausu in Mare annulum conjicere, illudque quasi sibi despondere ac amicum facere.* Oratorie sic.

Mos Venetorum.

ELABORATIO.

Gratiarum Actoria. Protasis.

Cor hominis mare esse tempestatibus varium, Sapientissimi judicarunt olim, & nos quotidie discimus N. N. Tamen sicut in commendationem cadunt nationes illæ, quæ quotannis consuetudinem susceperunt, injecto annulo Oceanum sibi despondere, & quasi temerario hoc munere ejus fidem devincire: Non

secus

ſecus merito in laudem veniunt illi, qui hominis Cor diverſis adfectibus quaſi ventis tempeſtuoſum beneficiis demerentur. Non tuæ Majeſtati peregrinæ opis haud indigæ, ſed noſtræ conſuluiſti varietati, his tantis ac tot muneribus uno pene temporis momento in hoſtes nos tuos, digna vere Imperatoris throno liberalitate effuſis: Ita Cor noſtrum Tibi obligaſti, ut excluſo cogitationum æſtu in Te dies noctesque ſua non poterit deſideria non convertere; quaſi compedes injeciſti, ut obæratum undequaque, ad tuum debeat nutum ſponte ambulare. Orbis prædicet hanc animi tui celſitudinem, erga inimicos etiam benignam: Sciat æternitas hoc Tibi COR eſſe Regium, quo & tuos poſſis Cives & Hoſtes una complecti. Nos cum hanc throni tui aſſiſtricem Clementiam adoramus, tum hanc, quam à Te accepimus vitam, beneficiis impares refundimus: Hâc uti, tui erit arbitrii; res adeò difficilis erit nulla, quam ſubire recuſabimus, rati pulchrum pro te mori: Quod dum fecerimus, ingrati adhuc manere nobis videbimur.

Apodoſis.

Octavus Modus.

8\. Per *rejectionem*, quando ſcilicet incipimus ab eo quod nobis contrarium eſt, illudque refutamus; deinde noſtram opinionem ſubjungimus, atque ad rem de qua dicere volumus, tranſimus. Et hic modus venuſtus pariter ac frequens eſt eruditioribus.

EXEMPLUM.

Si quis Profeſſor v. g. vellet ſuis Diſcipulis gratulantibus ſibi valetudinem reſpondere: Poſſet *prius* aſſumere fabulam *Momi* deſiderantis feneſtram ad Cor humanum: eamque rejiceret & oſtenderet, quod per Verba benevola & candide dicta, ſufficienter animus videatur: *Deinde* gratias ageret pro hac oſtenſione & animorum dedicatione. Oratorie ſic.

ELABORATIO.

Reſponſoria ad Gratulatoriam.

Pereat veritatis latro & emiſſarius invidiæ ſatelles *Momus* qui benevolum non aliter animum, in cognitionem amici devenire exiſtimavit, niſi tralucens in pectore vitrum

trum ad altiſſimos Cordis labyrinthos conſpectum admitteret: Quaſi vero mendax color non æque luderet oculos; & quod nunc latebris tunc apertiori dolo non poſſet abſcondere. Verba ſpeculum cordis eſſe, voces animorum imagines ſcire debuit; & ſicut radii Solem in notitiam deducunt, ita Orationes animum. *Clavis pectorum Lingua eſt*, aperit mentem qui loquitur: Et quemadmodum qui viam ad mare neſcit, amnem ſibi Ducem eligit; Ita qui ignorat mentem, qui Cor indagat, per verba intelligit. Plus quam luculenti teſtes ſumus, quando Scholam hodie noſtram in amoris mutui campum & gratiarum amphitheatrum explicuimus. Produxiſtis imagines N. N. cordis & animorum, & me tot ornaſtis adfectibus, quot verbis; Toti ſinceri; toti lympidi, toti mei. Alter altero ſuperior eſſe voluit, & dulci conflictu nemo veſtrûm victus eſt, ſinguli amorem eviciſtis. Sileant jam Athenienſes annuas amoris ferias, in quibus Amicos amicis ſimulachra amoris mittere ſolenne fuiſſe legimus: Coloribus illi divites animorum ty-

pos donare potuerunt; Vos ipsos animos obtulistis. Accipio gratissime nobilissima munera & quod *Æschinii Socrates* hoc vobis polliceor, vobis vos meliores restituam.

Nonus Modus.

9. Quando orationem incipimus aut per *extenuationem* nostræ facultatis & ingenii, aut *à magnitudine rei*, de qua dicendum est, aut *ab excellentia Personæ* coram qua aut de qua dicendum; sive id fiat separatim ab his singulis, sive ab omnibus simul: Et ex occasione *generalem discursum* aut *de tenuitate dicentis* aut *de beneficii magnitudine* aut *de excellentis Personæ* laude facimus. Possum etiam ab optatione & voto Orationem dicere; optando mihi aut felicitatem alicujus, aut copiam & suavitatem omnium simul Oratorum ad explicandum animum meum, & postea subjicere rem meam, de qua dicere institui.

EXEMPLUM.

Si quis deberet nomine Reipubl. Regi gratias agere & gratulari pro debellato hoste, posset ab extenuatione

tione ſui & à magnitudine beneficii præſtiti Reipubl. ex perſonæ conferentis excellentia ſic diſcurrere.

ELABORATIO.

Gratiarum Actoria.

Publicæ interpres lætitiæ & quaſi omnium lingua ad tuam Majeſtatem miſſus venio; ut ſingulorum animos ad Majeſtatis tuæ pedes explicem & deponam. Felicitas fateor eſt tot cordium, Atlantem fieri, ſed metus & ſollicitudo me revocat, ne aut ob magnitudinem oneris, obſequium tenuitate corrumpam: aut ad hoc officii minus idoneus anxia hærenteque devotione gravius in præſentem delinquam Majeſtatem. Quod enim jam ex orbis Comitio dari poteſt ingenium, quod Eloquentia ſua ad nominis tui altitudinem aſſurgat; aut cum id non poſſit, ſaltim ad parem meritis venerationem & gratias ſe demittat. Eviciſti obſequiorum noſtrorum abundantiam, & immortales alias gratiarum horti, in tuis beneficiis nobis deficiunt: Nec de divite inopum penu uſitatum illud (agimus gratias) niſi per violatam beneficii dignitatem poſſumus expromere: ita

omnis facultatis poteſtatem debiti abſtulit magnitudo. Voluimus collatum Reip. à Tua Majeſtate beneficium in noſtri adfectus pignus præſentare, & è benefactoris (ut fieri amat) ærario noſtra redimere debita; ſed novo rurſus miraculo experimur plus pictorum tabulas, quam mentem poſſe humanam; quod illæ orbem referant, nulla veri injuria, aliqua molis: Hæc tuæ Majeſtatis in Rempublicam meritorum magnitudinem ita in ſummam cogere non poſſit, niſi & amplitudinem attenuet & veritatem minuat. In his tamen gratitudinis noſtræ anguſtiis illud ſolari debet, quod hanc vobis magni Principes à natura impoſitam neceſſitatem videamus, ut eſſe non poſſitis, niſi proſitis: & ſicut ſidera lucem habent ut effundant, ita vos dotes & animos benevolentia plenos ut communicetis. Cum vero plurimis meritis hominum obligaſtis voluntates, hoc rurſus vicinum vobis cum Deo eſt; par recipere non poſſe, & in gloriæ ſtipendium ex beneficiis dumtaxat ſumitis, dediſſe. Vix dum in Regem noſtrum ac Dominum ex orbis judicio liberis ſuffra-

fragiis electus fuisti, nondum Majestatis aurum capite indueras & jam Te salutis publicæ ac felicitatis Parentem sensimus; agnovimusque luculentissime in tuo nomine tantum à virtute muneris, ut regni famam gubernaret, animos in spem erigeret, cives securitate, hostes terrore percelleret. Et quis non cohorruit Sereniss. Rex ad primas perduellis Moschi irruptiones: postquam tot annorum pacem in bello nobis fabricando posuisse audivimus, tot valentes undique ex orbis regionibus populos, immensis stipendiis collegisse, belli molem jam extra suarum fines provinciarum exportavisse in Regni partem & ferro sævire & igne, fossas novo gentis artificio indies duci, delineari valla, erigi propugnacula, montes tot castris jam instructos, vias passim densis cratibus septisque impeditas? Ferale diluvium Patriæ incumbere ominabamur, & de coactis tanto turbine nubibus, ingentem sanguinis pluviam, aut aliquam provinciæ ruinam timebamus. Cum ecce Tu serenum sidus oriri cœpisti & simul diem facere; vix solium ascendere

& tuos conſervare: Ut curantibus Tuam ſatis gloriam occulte, hoſtem quoque tuæ laudis operarium fuiſſe viderimus. Quando enim tot ex orbis provinciis manus comparaſſe recordamur, vel hoc nomine factum concludimus, ut per Te in illo Orbis vinceretur. Iviſti in perſona ad eam partem Regni, ubi dolor erat, & ſi quidem jam Cor & anima Reipublicæ palpitabat anxie, ibi ſanguinem & auxilium contra metum & ſtuporem ſuggeſſiſti. Erigebantur ad adventus tui famam, quæ prope in proclivi erant, & terra illa vires ſibi ſenſit cum ſacro tuo veſtigio imprimi. Tum meliorem Te Reipublicæ *Mercurium* diximus, cum quocunque gladium ferres, animi populorum redirent: meliorem *Perſeum*, cum quidquid calcares in laurum cederet. Quis inſomnes curas tuas Rex Potentiſſ. ſatis celebret? Quis exantlatas *Cœli* injurias? quis in cæteris patientiam pro dignitate exaggeret? Hoc univerſum ſatemur; tuis curis noſtram quietem; tuis vigiliis noſtrum ſomnum; tua inquietudine noſtram pacem procuratam ac fundatam eſſe. E tuo ſudo-

re

re effloruit hæc palma & gloriæ Patriæ laurus, qua plerisque nationibus umbram facimus: Ex tua manu, secundùm DEUM, desiderata manavit Pax, qua soli fere in Europa felices hac bellorum tempestate fruimur; Tua Virtus, Tua fortitudo, petulanti hostium fortunæ frænos injecit, ut servire disceret, & cum nostram minuere somniaret, sui imperii portionem haud exiguam prostitueret, ac in redemptionis tributum Regno nostro adnumeraret. Quis igitur nostrum Cor tibi non subjiciat? quis magnitudine beneficii & gaudii obrutus eloquentiam deliquium pati non sentiat? Desideriis & votis amor & gratiæ perorant ubi vincuntur, & per me Respublica tuis meritis minor, æternæ tuæ Majestati debito devincta, superos precatur, ut diutissime Te in Regno adorare liceat, &c.

Decimus Modus est.

10. Quando rem sub *Allegoria* tractamus: hoc est quando accipimus alicujus *Allegoriæ* partes & adjuncta: & singula alicujus rei laudibus vel vituperio applicamus. Hujus-

modi *Allegoriarum* occaſio, maximè in ſtemmatibus nobis offertur. Ut v. g. Velles devictum Turcam ab Imperatore Romano deſcribere, poſſes ex ſtemmate gentis utriuſque *Allegoriam* formare & dicere, quod *Turcicæ Lunæ cornua*, ſuis decuſſerit expanſis Alis *Aquila Romana*, & in tenebras & noctem ſuam ſidus hoc barbarum compulerit. Curanda autem ſunt hic diligenter duo; *Primo*, Ut *Allegoriæ* accipiantur ex rebus non humilibus ſed magnificis; quales ſunt *res Cœleſtes*; *res naturales*, quæ magni æſtimantur; *res artificiales*, quæ rariores & celebriores ſunt. *Secundo*, Curandum, ut obſcura non fiat Oratio: & ideò apertis verbis ac ſimplicibus permiſcenda erit.

EXEMPLUM.

Exemplum I.

Sit in oratiuncula in qua *Chriſtus patiens* ſub *Allegoria* apiculæ mellificantis proponitur ſic.

ELABORATIO.

Chriſtus patiens ſub Allegoria apis mellif.

Salve magna Cœli Apis dulciſſime Servator. Satis ſuperque nobis Te ſuaviſſimam eſſe Apem hi aculei tui probant, quos fronti tuæ defixiſti;

sti; ut tibi aculeos, nobis mella relinqueres: deque tuo capite favum salutis faceres, in quo tot dulcissimi nectaris cellulæ, quot perforatæ spinarum aculeis rimæ essent. Horruimus hactenus cognominis illius vilitatem, quando Te vermem & non hominem vocasti: quasi magnus superbusque titulus esset Deo homini, hominem vocari; Nunc autem, cum non quemque inutilem abjectumque vermem, sed apem Te esse circa Caput densissimis aculeis edocemur: amamus in tam vili nomine suavitatem, satisque jam mellis ad animæ pabulum à Te nobis paratum arbitramur, cum sic Te vocasti. Sed Tibi magnæ Api parum hoc fuit, nisi nobis plus, de tuis doloribus mellis faceres, ut non tam vocula quam fructu Te nobis Apem probares. Ergo in hortum *Gethsemani* primum volasti ut eo loco redemptionis mella colligere inciperes, nec alibi dignius quam in horto apis caperêre; inde Te parricidarum crudeles manus, tamquam ventorum tempestates, ad iniqua judicum subsellia, cæteraque supplicia asportarunt; & tamen quasi

Psal 22. v. 7.

prata

prata quędam nactus esses, ita ibi mel salutis fecisti, ubi felle acerbissimo pascebare: Nec vero hæc deformia in vultu tuo sputa contemno; quia suavissimi oris tui contactu, in suavissimum nectar sunt conversa: nisi aliquis forte credat Apis Paradisi, in ore tuo aliquid quod mel non esset, esse posse. Vulnera quoque tua non aliter aspicio quam in tanto alveari, id est, corpore tuo magna foramina, è quibus hyblæo nectare quovis gratior sanguis promanavit. Ita enim suavissima Apis etiam sanguinem tuum mel facis, memorque te esse florem, de Te ipso mel legis. Merito dulcissimus vocaris Salvator; quandoquidem Te undique sanguine quasi suavissimo nectare perfudisti: & quod de *Terra promissionis* narratur, melle atque lacte affatim de tuis vulneribus manante, totus immaduisti. Caput tuum plenum rore, sic in pectus demissum index est, multum divini mellis in tuo pectore esse, indeque suave animæ libum peti oportere. Curemus ergo ô inutiles tui placida Apis fuci, ut laboris ignari, parato à Te melle de tuo pectore perfruamur.

Alius

Alius nobis uberior favus non erit, quam is quem in corde tuo hastâ perforato, tuus ille amor magnus mellis artifex aperuit. Aculei hi tui nihil terrebunt, quos tu sanguine capitis tui imbuisti, ut nulli terribiles essent. Denique juvat ad tuum mel, ô suavissima Apis, etiam per aculeos pervenire.

EXEMPLUM ALIUD.

Sit in illa Oratiuncula in qua Christus patiens sub *Allegoria* horti vepribus consiti proponitur. Sic:

Exemplum 2.

ORATORIE.

Ave delicate animarum Hortule, ac veprium corona, tanquam armato quopiam firmatoque septo admodum munite. Fideliter hactenus claudebaris, nec ulli omnino interior opum florumque tuorum copia & pulchritudo undecunque aperta fuit: Nunc primum ad Te tot januæ quot vulnera patuerunt: per quæ tota florum tuorum pulcherrima forma, clarissima à quolibet potest videri. Mali agricolæ Judæi, omnia tua membra in pulchro corpore ararunt: ut virtutum lilia, reliquaque animi decora, in Te non tam

Christus sub Allegoria horti.

tam plantarent, quam plantata aperirent. Vultum quoque tuum omni prato amœniorem, turpi labiorum pectorumque fimo commacularunt; ut inde fœcundi aureæ gloriæ manipuli, hilari olim ubertate meterentur. In manu vero tua, in illo nempe tam amplo divinarum virtutum perenniumque Nardorum arvo, levem plantarunt arundinem, quæ, ut ut nihil præclari habeat, contemtu tamen tuo nimium floret & damnato ad vilitatem vanitatemque homini imperia & regna parit. Pulcher in ore tuo livor violarum colorem præfert; factæ toto in corpore maculæ, majorem quolibet Amaraco inhalant odorem; & quot rubicunda vulnera, tot veluti pulcherrima in novo Horto poma virent vernantque. Hæ quoque ah nimium duræ immanesque virgæ, quæ te auream Vitæ Arborem cæciderunt, cruore tuo tanquam fœcundo rigatæ imbre, in nova germina pullulavêre, fructumque grandem animarum affatim protulêre: ut non jam rudium immaniumque virgarum, sed nobilium palmarum; sed pulcherrimarum laurearum habeant

beant Majestatem. Botri loco Cor tuum pono, è quo duo optima animæ vina, sanguis nimirum & aqua tam largo flumine manârunt. O Hortum tanta fructuum florumque varietate fœcundum! O vineam hac aurea ubertate ornatam! Parco nunc tuæ crudelitati barbara carnificum furia parco! pulcherrimoque huic Horto meo veprium à te super injectam molem, non adeò graviter fero; siquidem inde armatum tutumq; vallum ac munimentum Horto meo paratum animadverto. Flore beate! Hortule flore! & ne quid à me quoque Operarum requiratur, hanc meam tanquam exiguæ aviculæ cantilenam in Te audiri admitte.

EXEMPLUM ALIUD.

Exemplum 3.

Sit in illa Oratione gratulatoria Novi Anni, in qua Annus sub *Allegoria* maris proponitur: sic v. g.

ORATORIE.

Gratulatoria Novi anni sub Allegoria Maris.

Anno velut Mari committimur, per tot undas vehendi, quot dies; per tot fluctus & procellas, quot horas & momenta. Ecce ad portum adhuc & prope littus consistimus;

mus; quidni, quod prudentiores Nautæ in consiliis habent, votis vela instruimus, ducem itineris cœleste sidus intuemur? Magnetem cursus magistrum expedimus. O Auguste temporis & fortunæ Imperator; qui educis de thesauris ventos, lenem favoris zephyrum adspira! aut si mavis nobilem gratiæ tuæ Favonium, ut siccis oculis monstra natantia, decertantem Aquilonibus Africum, naufragos fluctus, sonoras tempestates, & si quos alios occasio objecerit scopulos, felici progressu transeamus. Sed quid undas? quid procellas perhorrescimus? Cœlestem hodie Cynosuram, nomen JESU accepimus; non mergendi certò si pietatem pectoris in Magnetem adhibeamus: mugiat procella & madidam minitetur mortem! JESUM voca; vita est, sedabit. Misceant Cœlum Terramque Venti! JESUM aspice & obmutescent. Diem eripiat Tempestas & *Ponto Nox incubet atra!* JESUM intuere, Lux est, fugabit. Irruant Balenæ, & Cete grandia, aut si quod monstrum Mare parturit crudelius! Ad JESUM curre, Asylum est, tuebitur.

tur. Melius cum JESU quam sua fortuna CÆSAR navigabis, & quasi ferres Halcyona, quocunque ratem direxeris, malaciam facies. Quis enim saluti nocere præsumat, ubi salutis tuæ custodem ipsam salutem viderit. Ite felices temporis Nautæ, & jam decisis rudentibus, mergite remos, transcendite fluctus, subigite procellas; cursus ego vestri me socium porrigo & votis meis ac desideriis JESUM itineris annui Rectorem ac portum non magis exopto quam exoro.

CAPUT III.

De Orationibus Sponsalitiis.

TAnta est Orationum prodigalitas, quibus Nuptias exornant hocce seculo, ut in Catalogum redigere fere operosum sit. *De quadruplicibus* hic agere tantum est animus; nempe de SPONSALITIIS; de NUPTIALIBUS; & EPITHALAMICIS deque MUNERUM OBLATORIIS: Nam vel hæ celebriores sunt, vel ad eas cæteræ revocantur. Jam vero *Sponsalitiæ Orationes* illæ dicuntur, in quibus

Orationes Sponsalitiæ quæ dicantur.

bus Sponſa à Parentibus impetratur, vel per amicos Sponſi, vel aliquando per ipſum Sponſum: & Parentes vel patroni Sponſæ reſpondent; vel promittendo; vel negando, vel differendo. Sit itaque

Quæstio I.

Quomodo conficiatur Oratio in qua petitur à Parentibus vel Patronis Sponſa per amicos Sponſi.

Petiturus Sponſam notat. Qui petiturus eſt Sponſam à Parentibus vel Adfinibus vel Patronis, debet *Primo* invenire *Rationem* unam vel plures, quibus dicat Sponſum eſſe inductum ut hanc conjunctionem deſideraret; *Secundo* Inventas *Rationes* debet aliquo modo ex ſupra dictis decem diſponere: Hæc tamen puncta obſervet præcipue, *Primo Rationes* tales inveniat; quibus facile animum Parentis vel Adfinium Sponſæ conciliare poſſit & ad Connubium permovere. *Secundo* Pone laudem Sponſæ & Parentum ejus à familia, à virtutibus, &c. *Tertio* Exponat quis ſit ſponſus, quo genere, quibus dotibus, virtutibus, meritis ornatus: breviter quidem ſi notus

Margin notes: 1. — 2. Obſervet ad hæc. 1. — 2. — 3.

notus est, latius autem si ignotus. *Quarto* Explicet quo adfectu & desiderio ad hoc Conjugium feratur, quam magno, quam justo, quam perpetuo. *Quinto* Si differri non placet, petat promptum ac determinatum responsum: Si vero placet differri, dicat quod Sponsus velit dare suorum morum & animi experimentum. Solet etiam fieri indolis & possessionum Sponsi mentio, sed communiter hoc punctum privatim tractatur.

Observa quod si aliqua alia puncta occurrant, quæ in argumentatione commode exprimi non possunt, debeant conclusioni subjici.

Ejusmodi Oratiunculas facile conficies, si ad jam dictos modos decem fueris attentus. Ego ut Te vel leviter manu ducam, aliquot Praxes hic dialectice dispositas subjicio, quas Oratorie vertendas tibi relinquo.

Praxis Prima.

Praxes aliquot. I.

Virtus speculum interioris hominis est: & Magnes non oculos tantum, sed pectora & voluntates aliorum ad se inclinans. Ast in Tua

N. N.

N. N. domo eſt virtus. *Ergo* incli-nant & oculos & voluntatem Do-mini N. N. *Majorem* exorna *Ratio-ne* aliqua vel Similitudine. *Minorem* proba ex laude familiæ ejus, quem petis. In *Concluſione* pete ut annuat voluntati inclinatæ: & ſi qui adfe-ctus & officia occurrent, ibidem pone.

PRAXIS ALTERA.

2. Cervus Dictamum ſaucius quærit. Hirundo Chelidoniam.

Vulneri ſuo quiſque medelam quærit; Cervus telo ſaucius ad her-bam *Dictamum* natura docente fe-ſtinat: Hirundo *Chelidoniam* inqui-rit, ut oculos recuperet. Vulnera-tus quoq; eſt ab amore domus tuæ Clariſſimus Dn. N. N. & maxime à filiæ tuæ dotibus; quam Oculum & pupillam oculi ſui nominat. Igi-tur remedium petit vulneri cordis. Et quia in Amore idem qui facit vulnus, ſanat; In domo tua à Te Nobiliſſime Domine ſuppetias ro-gat, ſuccurres ei pro tua gratia.

PRAXIS TERTIA.

3. Ignis & Amor in hoc conve-niunt, quod aliquandiu latere poſ-ſint, ſed tandem debeant erumpere: Fuit Amor pridem in Corde N. erga

te

te & domum tuam N. Accendit eum claritas Majorum tuorum & familiæ nobilitas & virtus tua & virtus filiæ tuæ. Latuit hactenus, sed jam per nos ecce manifestatur: atque ut fomentum in domo tua per gratiam tuam inveniat, orat.

PRAXIS QUARTA.

4. A veritate non aberrarunt illi, qui Amori Citharam dederunt, & alterum *Orpheum* nominarunt: Non quod Sylvas & Saxa in Urbes & communitatem convocet, ut ille, sed quod suavi melodia & concentu animos & corda in pulchram amicitiam connectat. Lusit hic Amor Nob. Domino N. & quidem suavi concentu virtutum tuarum N. N. Majorumque tuorum, præcipue Avi M. Proavi, fratris, &c. Igitur hoc concentu victus, merita domus suæ cum meritis domus tuæ, Virtutes suorum Majorum, cum virtutibus tuorum Majorum conjungere desiderat; atque adeò Cor suum cordi tuo subjicere per nos petit ut sibi liceat.

PRAXIS QUINTA.

5. In hominum notitia habitare &

ſama ita pulchrum eſt, ut generoſæ mentis poſſeſſores univerſas inter curas hanc principem numerent & in votorum culmine portent. Hinc & Romanus ille cryſtallinam domum, vitreos parietes & perſpicuos habere optabat, ut velut in Theatro & cognitione omnium viveret. Sed quid opus eſt cryſtallo? res cum virtute geſtæ pro Eccleſia & Patria clariſſima ſpecula ſunt, quæ nobilem familiam tuam N. in omnium pridem cognitionem deduxerunt; deduxit N. hoc cum conſideraret Nob. Dominus N. maturo ſecum conſilio concluſit, meritorum horum particeps fieri, atque ideo ut hæc illi fortuna contingat per nos enixe poſtulat.

PRAXIS SEXTA.

6. Amicum ſibi ſincerum & ſocium reperire inter labores & curas graviſſimus eſt. Nam & quæri ſapienter debet & inveniri vix aliquando inter mille ſolet. Ideo & prudentes antiqui, quærenti Amicum tabulam proponebant, in qua Cor inter oculos, lampades, & ſtellas depictum eſſet, cum hac inſcriptione;

Vide

Vide Cui: quasi monebant, Amicum quærere, esse, Cor velle tradere. Sed hic *centoculum Argum* esse oportere nec unam *Diogenis* lucernam, sed mille accendendas, imo cœlitùs lucem petendam, ut satis cautus & felix inveniaris. Non temere, sed matura deliberatione rem exegit Dominus N. antequam nos ad Te Domine N. mitteret; ut hoc grande munus, COR suum in domo tua posset deponere, atque nobilem thesaurum, amicum perennem invenire. Persuasit hoc illi virtus familiæ tuæ, virtus tua &c. Ut ergo desiderio illius annuas, & nos petimus.

QUÆSTIO II.

Quomodo Oratio facienda sit in qua Sponsus ipse Sponsam petit.

Sponsus ipse petiturus Sponsam.

Hæc Oratio eodem modo disponi debet, quo & aliæ; hæc enim puncta in ea observanda sunt. *Primo*, ut reddas Caussam, cur eam conjunctionem desideres. Caussæ autem plerumque sumuntur ex laude familiæ Sponsæ & parentum ejus. *Secundo*, ut magnitudinem adfectus declares, quo ad eam conjunctio-

nem traheris. *Tertio*, si ignotus es, qui Sponsam petis; manifesta conditionem tuam & possessionem, modeste tamen: si notus es, fac idem sed brevissime. *Quarto* si placet differri responsum, dicas te ex dilatione non offendendum; si verò non placet, pete responsum quantocitiùs. *Quinto* Omnem gratitudinem & ad omnia obsequia animum paratum offer: Et ut Verbo me absolvam: In Oratione ejusmodi dicendum est, quid petas, quare, quis vel à quo missus & quanto adfectu.

Praxes vel similes, vel eædem, quæ jam datæ sunt, hanc Doctrinam illustrant: tantum ibi alieno fit Oratio nomine, hic proprio.

QUÆSTIO III.

Quomodo facienda sit Oratio in qua respondetur Sponso vel Amicis ejus petentibus.

Responsoriæ ad petitoriam Sponsi.

Qui respondere volet, sive *concessurus*, sive *dilaturus*, sive *negaturus*; hæc debebit puncta exprimere. *Primo* dicet, sibi summe gratum esse adfectum petentis & se merito jure ad compensationem teneri. *Secundo*

do Laudes ſuas & merita modice & modeſte extenuabit. *Tertio* Si Sponſus notus eſt; dicat merita ejus & ſibi & omnibus aliis perſpecta eſſe: Si vero ignotus fuerit, dicat, ſe minime dubitare de ejus dignitate & excellentia: atque plurimum ſe ei debere, quod è longinquo venerit, ut ſtudia ſua & officia offerret. *Quarto* Offerat gratum animum etiam Amicis ipſis, qui à Sponſo miſſi fuerunt, & eorum gratiæ ſe quoque commendet. Præter hæc puncta, ſi *Concedere* voles quod petitur, *Quinto* dices Te concedere & in parte felicitatis futurum tibi adventum Sponſi; quem proïnde invitabis, ut domi Tuæ impoſterum ſiquidem elegit, tamquam Amicus & domeſticus agere velit. Quod ſi vero *Differre* volueris; dices Te paratum quidem eſſe ad omne obſequium, rogare tamen ut abſque offenſa rem differre liceat & maturiore conſilio digerere; ſiquidem hoc certiſſimum futurum eſt quod fata ordinaverunt. Quod ſi *Negare* voles, præter ſupra dicta puncta, hæc *tria* maxime obſerva: *Primo* liberalius Sponſum à virtutibus & meri-

Conceſſurus notet.

Dilaturus.

Negaturus.

tis lauda. *Secundo* Caussas da quare neges, tales tamen quæ Sponsum non offendant: Sumuntur vero hæ passim vel ex alia intentione Sponsæ vel ex ordinatione divina. *Tertio*, Roga ut hoc fiat sine læsione amicitiæ, & offer obsequia tua Sponso, Procis, atque Amicis pro omni alia occasione.

Pono *Praxes* Dialectice dispositas, quas ubi placuerit Oratorie vertes.

Praxis Concedendi.

Praxis Concedendi

Prima.

Prima. Major.

Jure hospitalitatis apud eos qui humanitatem colunt, debet gratus esse, sacer & acceptus omnis quidem hospes; Ille tamen qui cum nova amicitia, novo domus ornamento venit, & cum gemma singulis optanda non potest non esse gratissimus, etiam ei apud quem crudeliores mores humanitatem nonnihil libaverunt. *Ratio est*: Quia, *qui Amicitiam offert, adfert solatium & senectuti parentum & amicorum desideriis & filiorum votis ingens* &c.

Minor.

Sed Vos Nob. Domini cum nova Amicitiâ N. in domum meam veni-

veniſtis, & in benevolentia, erga me ſervum veſtrum, plane prodigi, adfirmatis, & Vos & Eum maxime, cujus nomine veniſtis, meis meritis & virtutibus provocatos eſſe. Utinam eſſet aliquid in me & domo mea, quod tantorum virorum oculos & corda poſſet advertere. Lætor tamen Nobiliſſimo Domino N. aliquid in me placuiſſe, & hunc adfectum quem mihi domuique meæ offert, libenter accipio, ejuſque voluntati reſpondere paratiſſimus ſum: ratus domum meam tanti viri dotibus & virtutibus conſecratum iri. Cæterùm oro enixe, ut Dominus N. ſi quidem ita ſatis placuit, ad me & domum meam, jam non ut nobilis Hoſpes, ſed ut ſingularis Amicus aut filius potius imposterum divertat.

Concluſio.

Secunda.

Secunda.

Et laudare adfectum Domini N. & me domumque meam felicem hodie prædicare debeo. Orbi enim notum eſt, quantæ familiæ & quantorum Parentum homo ſuas virtutes & monilia in domum meam inferre deſiderat, prout ex veſtris ver-

bis N. N. intellexi; Cæcus ſim, ſi ornamentum non videam, quod ex utriuſque domus conjunctione conſurget; Barbarus, ſi tantum Domini N. adfectum non admitto: Invidus mihi ipſi & domui meæ, ſi huic fortunæ fores & oſtium non aperio. Veniat Dominus N. ut Amicus & filius noſter, ſiquidem Deo, ſiquidem illi placuit, & noſtram domum ſuis meritis & dotibus exornare pergat. Unicum noſtræ ſenectutis fulcrum erit, & ſolatium ingens. Vos vero N. N. qui tantæ felicitatis authores eſſe cœpiſtis, gratia veſtra & adfectu ſingulari adeſtote. Vobis ego & domus mea, æterno gratiarum vinculo obligabimur.

Praxis Differendi.

Praxis Differendi.

Non ſoli vos limen domus meæ intraſtis N. N. vobiſcum venit lætitia omnis & ipſa fortuna, nobile & aureum vinculum manu offerens, quo corda & domus noſtræ in perennem concordiam colligentur: Et non gaudeam, quando Dominus N. tot Majorum ſuorum, tot ſua merita hic deponere, & apud me deſide-

ria ſua coronare deſiderat. Utinam aliquid in me aut domo mea eſſet, quod hunc animi impetum Domino N. ſuccendere potuiſſet! Sed cum nihil dignum videam, adfe-ctum tamen & voluntatem meam petitioni Domini N. inclino: Deum ter O. M. precor, ut, felix principium, felici exitu definiat. Vobis N. N. immortales gratias refero, pro favore, adfectu, lætitia, cujus Authores veniſtis, oroque enixè, ut mille ſalutes Domino N. à me dicere dignemini; poſtulantes, ut deliberationi aliquod tempus concedere non gravetur: Magna quippe, magnis ſunt incipienda conſiliis. Erit utique hoc certiſſimum; quod adamantinis libris Fata futurum inſcripſerunt: nec voluntati divinæ ulla mora temporis reſiſtet.

Praxis Negandi.

Praxis Negandi.

Et hoc mortalitatis infortunium eſt, quod fortunæ frequenter occurrentis, ultrò Dominos, fieri non liceat: debeamúſque inviti interdum felicitatem è gremio ejicere. Eſt Altior ſupra nos Poteſtas, quæ cogitationes & voluntates noſtras

ordinat, ut noſtrum ſæpe numero tantum proponere ſit, Illius propoſita diſponere. Nonne feliciſſimus ego hodie ſum, ad quem Dominus N. omni ex parte, ſive Majores ſpectes, ſive ipſiuſmet ſtudia & merita, Nobiliſſimus divertit, ut æterno fœdere domum meam tantarum virtutum heredem faciat. Sed ecce jam aliter cecidit alea; aliter Deus, qui diſponit omnia, diſpoſuit. Quare ſi Domini N. voluntati hac in re reſpondere non poſſum, pro alia omni occaſione obſequia mea & ſtudia domus meæ, pro hoc favore & honore offero: enixe ſimul precor, ut priſtina gratia me excidere non ſinat. Vobis etiam N.N. pro obſequiis & ſtudiis veſtris, æterno me compenſandi debito obligatum profiteor.

QUÆSTIO IV.

Quomodo aliquæ aliæ Orationes parantur ſpectantes etiam ad Sponſalia.

Aliquæ Aliæ Orationes quomodo perficiantur.

Multæ ſunt aliæ Orationes quæ haberi ſolent à modernis Politicis ante & poſt Sponſalia: Sed de omnibus dicere non eſt neceſſarium; eo quod vel ſimiles ſint prædictis, vel

ad

ad eas pertineant, de quibus jam ſumus dicturi. Nam *Gratiarum Actio* pro promiſſione; utique ad *Gratiarum Actorias* pertinet. *Significatio de adventu Sponſi*, utique ſpectat partim ad *Salutatoriam*, partim ad *Petitoriam*: quia in illa, nihil aliud agitur, niſi ſalus dicitur à Sponſo, & oſtenditur fervor durantis deſiderii: deinde facta mentione temporis, petitur nomine Sponſi, ut actus ille utrique domui honorificus terminetur.

De Desponsatoriis *Orationibus hoc habe.*

Deſponſatio eſt, cum jam mutua promiſſio fit futuri Matrimonii; præſentibus Amicis utrinque & teſtibus: Certaque pacta & leges ex utraque parte intercedunt. In Oratione ergo deſponſatoria hæc puncta exprimimus *Primo* Explicamus Dei nutum & lætitiam Amicorum Sponſi, qua hanc futuram conjunctionem proſequuntur. *Secundo*. Exponimus adfectum quo omnes eam optant, & gratias agunt Parentibus & Amicis Sponſæ, pro hac in ſe propenſione. *Tertio*, Ominamur quod

Deſponſatoriæ.

decus, quod ſolatium inde in utramque familiam ſit venturum. *Quarto* petes ut gratiæ promiſſæ Confirmatio in conventu tot illuſtrium virorum & Amicorum peragatur. Ejuſmodi Orationes vix differunt ab iis; in quibus Sponſa petitur: niſi quod ibi coram Parentibus aut Adfinibus Sponſæ fiat; hic vero coram Amicis utriuſque partis, & quod hic petatur promiſſæ gratiæ confirmatio ultima: Quare Praxes ſuperius dictæ facile hic accommodari poſſunt.

Nota. Eſt alia Oratio in qua ſolet petere facultatem Sponſus devovendi ſe in famulum Sponſæ; aut ſe ultro devovet, in obſequia illius. Hanc conſtruendo hæc exprime puncta. *Primo*, Expones adfectum gratitudinis ob factam promiſſionem: & quam Te lætum, quam felicem hæc promiſſio fecerit, explicabis. *Secundo* Ages gratias quod Te dignum famulatu ſuo habuerit, & rogabis, ut imperare Tibi quam plurima velit, ut animum tuum ei obſequiis tuis poſſis aperire.

PRA-

PRAXIS.

Oratio qua se devovet Sponsus, Sponsæ.

Et me copia gaudii verborum facit inopem; nec possum eloqui, quæ lætitiæ pectus meum inundaverunt, ubi precibus meis locum apud Te concessum video, & me nobili promissionis debito obligatum. Illud gaudio identidem sufficit, quod servus tuus esse cœperim: Hoc dulce nomen ante omnes titulos cordi meo vicinius est: hoc euntem, hoc sedentem oblectat. Cujus dignitatem ut jure portem, & jure portare merear, unum oro, ut audacter imperes, & certissimo imperia ante vitam mihi esse experieris.

SENTENTIÆ VARIÆ

His materiis servientes.

Eccl. c. 6. — Oratoria Supellex.

Qui invenit Amicum, Thesaurum invenit. Applica, invenisse sibi videtur Dominus N. in domo Tua Thesaurum, morum, virtutum, stemmatum, splendorum, charitatis.

Caßiodorus in Epist.

Sine Amico omnis cognatio est tædium, omnis operatio labor, omnis terra peregrinatio, omnis vita tor-

mentum; ſine ejus ſolatio vivere eſt mori. — Caßiodorus in Epiſt.

Quidquid Amor juſsit, non eſt contemnere tutum. — Ovidius.

Gubernatores accommodant ſe ventorum mutationibus, & viri ſapientes adfectibus. — Stobæus.

Amor eſt latens ignis, gratum vulnus, ſapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, jucundum ſupplicium, blanda mors. — Petrarcha.

Quod eſt in Navigio Gubernator; quod in Civitate Magiſtratus, quod in Mundo Sol; hoc inter mortales eſt Amor. Navigium ſine Gubernatore labaſcit; Civitas ſine Magiſtratu periclitatur; Mundus ſine Sole obtenebratur; & mortalium vita, ſine Amore vitalis non eſt. Tolle ex hominibus Amorem; Solem è Mundo ſuſtuliſti. — Philippus Beroald.

Ut vincula ex commiſſura vires accipiunt, ſic ex conſenſu Viri & Mulieris familiæ ſtatus. — Auguſtinus.

Amicitia eſt divitibus pro gratia; pauperibus pro cenſu; Exulibus pro Patria; imbecillis pro virtute; pro medicina ægrotis; mortuis pro vita. — Petrus Bleſen.

Amicus eſt animæ dimidium. — Horat.

Nulla eſt amico jucundior poſſeſſio. — Canic. Græcus.

Quo-

Idem. — *Quærendus ægro Medicus est corpori, & ægritudini mentis amicus.*

Petrarc. — *Fama præsens, absentes parit amicos.*

Idem. — *Si amicum invenisti, magnas te divitias invenisse scias.*

Idem. — *Magnus thesaurus, est amicus.*

Idem. — *Cui Amicus abest, manus ei dextera & oculus abest.*

Plutar. — *Amicus magis necessarius est quam ignis & aqua.*

Nazianzen. — *Amicitia, quæ disjuncta sunt, propinqua efficit.*

S. Greg. — *Amicus animæ custos.*

Borea. — *Amicus in pectore quæritur non in atrio.*

Hieron. — *Amicus est alter Ego: igitur qui amicum non habet, se non habet.*

Cato. — *Anima ibi plus est ubi amat, quam ubi animat.*

Arist. — *Arma potentissima sunt hominibus Virtus.*

Tympius. — *Quatuor abscondi non possunt; Amor, Tussis, Ignis, Dolor.*

Adagiũ. — *Unus Homo, nullus Homo.*

Arist. apud Dion. Laërt. — *Amicus est anima in duobus corporibus una.*

Arist. l. Rh. c. 20. — *Non est Amicus qui sempiterne non amat.*

Eurip. in Troa. — *Non est Amicus quisquis amare desiit.*

Ami-

Amicitiæ immortales, mortales vero inimicitiæ esse debent. Livius.

Amore conciliatur Amor: Magnes amoris Amor. August.

Dogma naturæ est ut amatus ames. Nazianzen.

Ostendam Tibi potissimum remedium Amoris, ut ameris ama. Seneca.

EXEMPLA
Et Alia Supellex.

Catenæ, pedicæ, manicæque sunt Symbolum vitæ conjugalis. Applica; Dominus N. non refugit hæc vincula dulcia, sed appetit. Pierius.

Vxores sunt aureæ compedes rationis & adfectus, Senec. in Dial.

Parthen. Sodal. Symbol. Catena sine nexu connexa.

Parthenica Sodalitas in collegio Romano habuit in Symbolo suo CATENAM *ex annulis non nexis sibi invicem, sed secreto complexu à superstante magnete compositis, nam Magnes primo attrahit annulum ad se, annulus vi attractiva imbutus, trahit secundum, secundus tertium; & sic fit catena sine nexu connexa: Lemma fuit:* ARCANIS NODIS. Applica; potentem Magnetem Amorem esse; qui corda hominum arcanis nodis connectit, & ad se pertrahit. Petrarcha.

Soda-

Idem. *Sodalitas Mariana aliud Symbolum habuit; Columbam odore perfusam, quam gregatim aliæ insequebantur:* cum Lemmate: IN ODOREM. Emissa enim una odorifera columba, plurimas addûcit. Applica Te odore famæ, virtutis, Domini N. adductum esse. Sodal. Mari. Symbol. Columba.

Itidem. *Duæ faces vinculo colligatæ, sunt Amoris mutui indicium. Significatur etiam per Lyram Amor, quia debet esse concors.* Lyræ autem ea vis est, ut non solum *Alexander* ludente *Timotheo*; sed & saxa paruisse, ludente *Amphione*, dicantur.

Plato. *Amorem magnum Deum esse*, dixit, *& omnipotentem: quippe cui nec Hercules resistere potuit; & cujus famulum se esse Socrates ex Delphico oraculo Sapientissimus publice professus est. Et quid non vincit Amor?* Applica, & Te ab Amore devictum in Domum D. N. opima Spolia Te & tuos Majores deferre.

Ravisius lib. 7. *Apud Athenienses Amori in eodem Templo cum Pallade Sacra fiebant:* Nimirum ut Sapienter ames non temere; amare enim & sapere vix Deo conceditur. Templum Amori ac Palladi commune.

Romæ Imago Fidei sic fuit expressa: Ab Fidei Imago.

Ab una parte ſtabat *forma Viri*, cui nomen erat adſcriptum HONOR. Ab alia parte *forma Virginis*, cui adſcriptum erat nomen VERITAS. Hæc autem Honori manum porrigebat: Inter has duas ſtatuas, media ſtabat alia, cui nomen adſcriptum erat AMOR. *Applica*: Hæc duo eſſe quibus Amor ſupervenit, nempe *honorem natalium*, & *Veritatem adfectus*: quæ duo cum Dominus N. habeat, & in Domo D. N. eſſe agnoſcat, *tertium*, *Amorem* videlicet ſupervenire deſiderat.

Guliel. Choulius de Imag. Deo, & nat. Gall.

Amicitia pomo lucrata.

Mater dedit filio *tria poma*, ut hunc inſtrueret quem eligere amicum deberet. *Hunc nimirum qui traditum ſibi pomum æqualiſſime divideret*: Nam qui ſibi majorem ſumeret partem, hunc utilitatis ſuæ ſtudioſum fore putabat: Qui ſibi minorem accepiſſet partem & filio reddidiſſet majorem, hunc Adulatorem: qui æqualem ſibi & filio ſumpſiſſet, hunc verum amicum & ſincerum. Applica *per Rejectionem* arguendo temeritatis, quod Amorem pomo lucrari vellet: Non ſic Dominus N. COR, *Se, Sua offert.*

Tympius.

Sylla. Felix.

Lucius Sylla cognomine *Felix* hoc pri-

Plutar.

primum inter fortunas sibi esse dixit; *quod P. Metellum haberet Amicum.* Applica: Dominus Feliciorem se habebit, si apud Te Amicitiam poterit inire.

Plutar. in Apophtheg. — Virgo.

Lacænarum Virgo quædam, roganti cuidam quam dotem esset allatura, respondit: *Pudicitiam, virtutem mihi à Majoribus traditam.*

Pyerius lib. 46. Idem. lib. 54. — Amor.

Amor alas habere pingitur, sagittas item & arcum. Pingitur etiam Amor in una manu pomum habere, in altera papaver; significat jucunditatem fructuosam, securitatem & fœcunditatem.

Narratur, olim Amicos duos ad *Vulcanum* ivisse, postulantes, *ut se in unum hominem transformaret & transcuderet.*

Nat. Comes Myth. l. 7. c. 8. — Mos Antiq.

Mos antiquus fuit multorum, *ut nuptias præstantium Mulierum virtute comparandas proponerent.* Sic *Antæus Rex Lydiæ* filiam suam *Alceim* victori cursus proposuit: Sic Danaus filias, *Pisander Camirensis* Sorores, &c.

Nat. Comes in Myth. Et Ovidius in Metam. — Atalanta.

Atalanta Iasii Regis filia corporis viribus & elegantia atque pedum velocitate excellens, nulli volebat nubere nisi à quo in cursu esset victa. Multi atten-

attentarunt hæc sponsalia, sed victi ab illa, sicut conventum fuit, in pœnam occisi sunt: Tandem *Hippomenes* tria poma aurea sumens ex *Hesperidum hortis*, cum illâ certamen ingreditur, & quoties antecedit *Atalanta*, toties *Hippomenes* ad partem pomum aureum projecit, cujus pulchritudine & pretio capta morabatur, & pomum sustulit. *Sic ter dum fecit, victor evasit & Sponsam accepit.* Applica; Ludicra esse hæc media quærendi Sponsam.

Pythagoras.

Erasm. in Apophtheg.

Pythagoras docebat eos qui Amicitiam colere vellent, omnia ad commune conferre debere. Applica; hoc vult facere Dominus N. omnia quæ à Parentibus decora & à virtute sua habet, ad usum Amicitiæ ecce confert.

Mos Græcorum.

Alex. ab Alex. lib. 2.

Apud Græcos & Macedones dum inibant sponsalia, Sponsus & Sponsa debebat panem gladio divisum gustare.

Symbolum Friderici Duc. Julia.

Carolus Fridericus Dux Iuliacensis pro Symbolo habuit parmam, sicut scutum cordibus humanis plenum, cum inscriptione; HIC MURUS AHENEUS ESTO. Applica; omnes nos defendere nitimur ab hostili tempore & oblivione subruente omnia: nullus autem murus fortior

est,

est, quam concordia familiarum & conjugium, in quo tot corda connectuntur. quot in amicitiam admittuntur.

Lib. 16. natur. histor.

Cœlius Rodig. lib. 6. antiq. lect.

LARIX.

Plinius ait *reperiri Arborem quandam nomine* LARIX *quæ igne non comburitur, quin potius si in ignem conjiciatur ac si esset lapis, ejus flammis resistit*; quod experimento probavit *Cæsar*, circa civitatem *GeZgobiam*, ibi namque erat Turris ex hoc ligno confecta, cui ignem apponi jussit & cum flammis undequaque circumdaretur, nullum detrimentum passa est.

Turris.

Alex. ab Alex. l. 4. cap. 7.

Amori victimæ.

Lacedæmonii priusquam ad bellum moverent victimas *Amori* immolabant: Cur non potius *Marti* bellorum Duci? *credebant victoriam in bello subditorum potius affectu quam ab Armorum robore dependere.*

In Embl.

Ulysses. Diomedes.

Alciatus pinxit Ulyssem consilio prudentissimum, & Græcorum Diomedem fortissimum cum inscriptione UNUS NIHIL, DUO PLURIMUM POSSUNT.

Caput IV.

De Orationibus Nuptialibus.

Orationes ad Nuptialia spectantes.

POst firmata *Sponsalia*, ubi dies Nuptiarum advenit, iterum Orationibus certatur: sed pleræque *Salutatoriæ* sunt; *Gratulatoriæ*; *Gratiarum Actoriæ*; quæ proprie ad Nuptias spectant hæ sunt: *Primo*, Est Oratio, qua nomine Sponsi petitur Sponsa ante vinculum maritale à Parentibus vel Adfinibus Sponsæ. *Secundo*, Est Oratio quâ respondetur nomine Sponsæ, sponso. *Tertio*, Est Oratio qua traditur post Copulationem; à Parentibus vel Adfinibus Sponsa Sponso; & omne jus Parentum vel Adfinium in Sponsum transfunditur. *Quarto*, Est Oratio qua gratiæ aguntur pro Sponsa nomine Sponsi. *Quinto*, Sunt Orationes quibus gratulantur Amici & Hospites præsentes. De Singulis distinctè quomodo construendæ sint, quæramus.

QUÆSTIO I.

Quomodo construitur Oratio in qua nomine Sponsi petitur Sponsa ante Copulationem.

Hæc puncta servari solent: *Primo*; Discursus aliquis ponitur, sive de voluntate Dei disponentis omnia, cui ne in minimis resistendum est: Sive de lætitia qua perfunditur is, qui expectatum tempus desiderii explendi tandem advenisse videt: Sive de Constantia adfectus ac Amoris qui temporis mora, si verus est, intepescere non solet, sed incrementum sumere.

Petiturus Sponsam ante Copulationem observet.

Secundo; Fit applicatio ad Sponsum qui vel voluntati divinæ, à qua ductus fuit in Domum Sponsæ, repugnare non vult; vel lætatur tempus venisse quo promissio expleatur: vel adfectum habere dicitur æque stabilem ut ante, erga Domum Sponsæ & ipsam Sponsam. *Tertio*: rogatur Parens vel adfinis Sponsæ, ut promissam Sponsam, nunc, quia tempus venit, ei extradere velint, & hoc æternum amicitiæ vinculum inter utrasque nobiles familias inchoare. *Quarto*: Offeruntur obsequia

quia & gratiæ. *Breviter*, optime hæc Oratio construitur, si in illa revocetur promissio facta Matrimonii; Si protestatio fiat durantis animi & amoris; Si rogetur extraditio Sponsæ; si gratus animus offeratur.

PRAXIS.

Græcis dicitur Asbeston Lapis. I. Praxis.

Frustra Secretarius Naturæ *Plinius* tantis verborum phaleris *Asbesti* lapidis constantiam famæ & admirationi proponit; quod succensus igne semel, imposterum nullo possit extingui Oceano. Pectus ille sincero candens Amore vidisset, magis Amoris ingenium admiratus, majorem fecisset commendationem.

Profecto *Adamante scribit, qui vere amat*; nullisque evertendum machinis gerit propositum, amato potiri: Hoc donec fiat omnis illi festinatio mora est; omnis exspectatio, violentia: Imo pone gladios; funde maria; explica ignes, & mille discrimina rerum; per omnia perget audax Amor, in amplexum dilecti, citiusque volet emori, quam non pervenire. Recens & Domesticum ante oculos exemplum videre licet in D. N. Domum, ille Tuam N. ama-

N. amare cepit, cum tua ſtirpe nobili amicitiam inire petiit: & quid ardentius voluit hactenus quam conjungi? quid ſolicitius expectavit, quam eum diem qui ſummam rerum ferret, coronaret fortunam & deſideria felici fine abſolveret? Hic igitur cum fauſtus advenerit & jucunda hoſpitum comitia id exigere in partem lætitiæ videantur. Dominus N. promiſſam ſibi dilectam, velut eximium & dulce debitum à Te Domine N. repetit. In te ſolatia & gaudium, à Te tot Amicorum vota pendent & deſideria; annue verbo & diem lætitia implevisti: Cæterum Dominum N. æternis tibi meritis perpetuo obæratum experieris.

Praxis Alia.

Supra vocem & Eloquentiam eſt lætitia, quâ hodie Dominus N. perfunditur, cum ex hodiernæ diei diu expectata præſentia, tum ex tot Magnificor. Dominorum Illuſtri hoſpitum Corona; qui ferias amicitiæ hodiernas & negotium Domini N. inter omnia maximum, præſentes exornare non recuſarunt: Amico amplexu excipit omnes & æternum

ſibi futura cordi hæc tanti momenti beneficia ſanctiſſime pollicetur. Sed ut cumuletur lætitia & culmen accipiat; Tu Author eſſe debes Domine N. A Te Dominus N. à Te Domini N. N. Amici enixe orant, ut quam ſibi dilectam & præ omnibus unicam fata deſtinaverunt, virtutis & familiæ tuæ ſplendor ſuaſit, nobile verbum & gratia tua promiſit, ei nunc in æternam fidem & amorem porrigas: ut hic perennis Amicitiæ auſpex dies inſurgat auctior. Hoc unanimi conſenſu volunt omnes, hoc perpetuum tibi devota Domini N. iterum iterumque petunt deſideria.

QUÆSTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua reſpondetur Sponſo à Parentibus Sponſæ vel Adfinibus.

Primo fieri ſolet vel diſcurſus brevis de voluntate Dei diſponentis omnia; vel de conſtantia amoris veri; vel de lætitia, quæ percipitur ex adventu Sponſi, Amicorumque ejus, & ex præſentia diei nuptialis; quo Nobile Amicitiæ Vinculum utrique Familiæ debet imponi; vel ab

Reſpon- ſoriæ quomodo con- ſtruen- dæ ad præce[...]

ab æstimatione adfectus Sponsi, qui non satis habuit rogare semel sed iterum iterumque precatur. *Secundo* Annuitur petitioni & siquidem ita volentibus animis Deoque disponente fit, omen sumitur futuræ faustitatis.

P R A X I S.

Praxis.

Etiam nunc noster in Te calet adfectus & magis succenditur ex tot Illustrium Hospitum Amicorumque præsentia & iteratis precibus tuis Domine N. Non sic levi momento fundatam habeo fidem, ut facilis inconstantia everterit : non sic hoc Nobile Amicitiæ Vinculum, quod subire paramus semel placuit, ut displicere possit. Quod maturis utrimque consiliis ponderatum est, quod nobili verbo & promissis decretum, adhùc inviolabile possidetur. Ne verò tempus amplius gaudia differat, fiat feliciter! fiat bene precantibus Superis quod sic amat fieri nobis volentibus! *Vox Populi, vox Dei est* : quod autem vocante Deo fit; anne prospero successu destitui potest? Hilares præterea vestri Hospites & effusi in vultus ani-

mi, ad omnem fauſtitatis ſpem, non inutile mihi augurium porrigunt.

QUÆSTIO III.

Quomodo conſtruitur Oratio, in qua poſt Vinculum Maritale traditur Sponſa Sponſo à Parentibus vel Adfinibus?

Traditoriæ quomodo fabricandæ poſt Copul.

Primo, Præmitti ſolet vel laus Conjugii: vel lætitiæ manifeſtatio de vinculo injecto: vel diſcurſus alicuis de Amicitia: vel quid ſimile. *Secundo*, Laudatur Sponſa à Majoribus, Parentibus, Nobilitate, Adfinitate & ab iis virtutibus, quæ illi propriæ ſunt; ut eſt Pietas, Verecundia Honeſtas &c. *Tertio*, Explicatur adfectus Parentum; quo in Sponſam feruntur, & quo eam tradunt. *Quarto*, Exponitur adfinium lætitia, & votum pro felicitate, virtute, imitatione parentum. *Quinto*, Commendatur Sponſa Sponſo ut ejus curam habeat, amorem & venerationem.

Nota.

Adverte vero non ſemper neceſſe eſſe omnia hæc prædicta puncta in Oratione exprimere, ſed quæ pro tempore & loco videbuntur, dices;

ces; quæ itidem videbuntur, omittes.

Praxis.

1. Praxis.

Breviſſima quidem eſt illa *Epiſcopi Wilnenſis Euſtachii Wollonicz* ſed nervoſa & plurima continens; qui ex tempore juſſus *à Sigiſmundo* III, *glorioſiſſimæ memoriæ*, tradere Sponſam ex Reginæ Gynæceo nomine *Leonoram*, cuidam Magnati, ſic dixit: Illuſtriſſime D. *Hæc eſt Leonora*, Tu illam in Conjugem accipe, ama & honora. Dixi.

Praxis Secunda.

2. Praxis.

Adhuc felicitatis plenitudinem, quam dies hodiernus in ſinum veſtrum & animum infudit, non ſatis explicuero, ſi nobilem Conjugii Copulationem inter omnia Societatis vincula & arctiſſimam & jucundiſſimam eſſe dixero, & quoddam humanæ felicitatis Corollarium. Altius eſt beneficium quam ingeniis attingi poſſit. Latius & amplius quam verbis ſuis Eloquentia circumſcribere. Nec late fluens ſolum *Ciceronis* copia hic deficiat, nec ſtagnans *Iſocratis* ſuavitas; ſed cen-

tum ora & centum Linguæ, ſolemne Poëtarum in cauſſis gravioribus votum ad enarrandum non ſuffecerint. In cæteris enim inveniendis aut mortalis neceſſitas aut induſtria ſubtilior humana excogitando laboravit: Connubium, ipſius Potentis omnia, naturæ Authoris inventum eſt, adhuc ab ipſis Mundi incunabulis, in illo voluptatis Viridario; Cui magnam beatitudinis partem deeſſe credidiſſet, niſi primos inter homines hoc decumanum munus inſeruiſſet; quod cum tempore deinde ad nos hereditaria felicitate tranſiret. Parentis & Filii amorem, ſupremum naturæ vinculum & jus credimus? Ecce ſtrictius Sponſi charitatem & fœdera, quæ & Parentem à Filio deſeri, & Filium à Parente manumitti poſſunt, perſuaderem: Phytiam Damoni acceſſiſſe, Oreſtem Pyladi uberrimam gaudii materiem reputavimus, virtutiſque & fortunæ ſingulare privilegium: Conjugio tot Amicos paraveris, quot utriuſque familiæ homines in unam ſanguinis lineam facis convenire. Parum eſt thori Sociam, curæ vitæque Conſortem accipe-

cipere; dulcissima humanæ conversationis & gravissima nomina, *Imperium & Servitus*, ea hic temperantia mansuescunt, ut & dulcedo gravitatem minuat, & gravitas augeat dulcedinem: Sic alter in alterius jus concedit, ut suo non abeat; sic suus manet, ut totus sit alterius; uterque servit: & quæ duo erant ac diversa, Sacra Metamorphosi eadem sunt & unum. Quid quod aliquam æternitatis imaginem æmuletur & perenni nepotum successu, familiam ab oblivionis ruina sustineat? aureæ non inconveniens Arbori, in qua

Ramo avulso uno, non deficit alter
Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Hinc felicitatis acervum nobis hodie cœlitus obvenisse Nobil. N. cum cæterorum plausu Amicorum gratulor. Tibi vero inprimis Domine N. qui hanc N. Virginem in perenne vitæ consortium & eligere voluisti & copulare; cujus ego vitam cum inspicio, ita omnium honestarum actionum societate contextam invenio, ut sub nobilibus figuris Natalitia Claritas velut aurea

tela lateat, emineatque decentius, si Paternum Maternumque Genus; tot utriusque ordinis Heroës, uno impetu obtutum incurrunt, ut me quos proferam, quosve sileam, in ambiguo sistant. Sed quis in Sole nisi noctua cæcutiat? quis nobilissimam stirpem nisi hospes in Patria ignoret? Adhuc fama non consenuit, nec senescet unquam, Sed immortalis gloriæ *Phœnicem* in memoria posteritatis faciet æternum juvenescere. Quis Nob. *Avum* &c. N. quis *Parentem* Virginis, quis *Fratres* nescit? &c. Adhuc Subsellia Senatorum ornant &c. ut me tempus citius deficiat, quam singula virtutum magis quam virorum nomina possim enumerare. Ipsa Virgo Nob. quos hactenus vitæ annos exegit, cum probitate egit, ut in summam de se semper Parentum Amicorumque animos spem erexerit, & mitiorem honesti familiam, qua se hic sexus solet exornare abunde collegerit. Hanc itaque tantorum Heroum Heredem, tanti sanguinis Neptem, & tantarum virtutum Sponsam cum hodie ad intimam cordis familiaritatem admiseris, Paren-

rentum & Amicorum nomine atque adeò animis omnium Illustrissimor. hospitum iterum & rursus gratulari debeo. Nam ut foveas perenni amore, ut honores Sociam nec monere me sinit tua Nobilitas, nec orare pietas. Ultra spem & preces dignaberis illam, quam tanto desiderii molimine, tanti adfectus promulgatione quæsivisti, elegisti. Adsint modo *Superi* & quam inchoavimus Amicitiam in felicem faciant sobolescere posteritatem.

QUÆSTIO IV.

Quomodo construitur Oratio in qua respondetur nomine Sponsi ad traditoriam Sponsæ.

Responsoriæ ad præced.

Primo, præmitti solet vel laus Conjugii vel Amicitiæ; vel solet explicari lætitia ex inito Conjugio orta; vel aliquis alius discursus fieri *ex consuetudine Gentium* vel ab aliqua *Antiquitate*. *Secundo* Laudatur Sponsus à familia & Virtutibus. *Tertio* Explicatur animus Sponsi de tali Socia, aguntur que gratiæ pro illa sibi tradita. *Quarto* promittitur adfectus, debitusque cum amore

more honos Sponſæ. *Quinto* Vota fiunt & apprecationes.

P R A X I S.

Praxis. Amico diu quæſito, diu deſiderato potiri, hæc demum lætitia eſt, quæ nullis Eloquentiæ cancellis poſſit definiri. N. Clamat hilaris *Celeuſma ſuum Nauta*, ubi procellis ſuperior tempeſtates tranſiit, & incolumis portum ingreditur: canit *Pæana miles*, quando hoſte ſubacto victoriam adipiſcitur: *Curſor in Olympiis* ubi conſecutus Coronam eſt, *plauſus hominum & Triumphos præſtolatur:* Sed potiori jure Amicus, poſtquam Amico frui conceditur; nec *Celeuſmate*, nec *Pæane*, nec *Triumpho*, aut ſi quid Orbis amplius excogitat, lætitiam ſuam poteſt evolvere. Quippe Amici pectoris & portus, & victoria, & triumphus & corona alter Amicus eſt. Blandiatur ſibi, ut moris habet, de ſui ævi gloria Antiquitas; fingat, ſcribat, dicat duos ſibi ejuſmodi prærogativæ Amicos fuiſſe, *quorum uterque à ſe abire & alter in alterum Vulcano artifice recudi voluerit, atque unus homo fieri: Ferias etiam Amoris Solemnes inſtituat*;

tuat; quibus Amicis convenire Sanctum fuerit atque in reciprocum æterni adfectus debitum conjurare. Habuisse hoc, sicut alia pleraque comminisci antiqui poterant & imaginaria felicitate lætari: Nos sacro Conjugii fœdere & videre fieri possumus & possidere gratulamur. Nonne enim hæc pulchra Metamorphosis & unio? quando non Sponsi dumtaxat Cor & animum, in Cor & Animum Sponsæ transire intuemur, sed nobiliss. præterea stirpes venusta confusione commisceri; ut amplius Reip. lumen crescat & ornamentum. Hæc ego cum dico Te non possum non laudare N. cujus arbitrio & gratia hoc nobilissimum par conjugum convenire potuit: qui omni ornatam Choragio virtutum filiam tuam Domino N. pleno jure in æternam amicitiam concessisti. Non errasti certe in amico deligendo: Nam sive stirpem Domini N. spectare velis, eam utique esse nôsti, quam merito jure *Equo Trojano* cônferre possis *ex quo tot Heroës quot homines prodierunt*, in Orbis & Patriæ defensionem. Fuerunt in hac Illustri Domo qui victrices A-

quilas in hoſtium caſtris plantave-
runt; fuerunt, qui Conſiliis, fue-
runt qui Manu fulſerunt Rempubl.
fuerunt qui ſanguinem & vitam,
ubi occaſio volebat & neceſſitas, in
Patriæ ſalutem profuderunt; longe
ab eorum conſuetudine diverſi *qui
immenſis poculorum certaminibus &
quaſi bello nihil præter vinum pro Reip.
ſalute effundunt.* (*Hic laudetur fuſius
familia*) Majorum ſuorum veſtigiis
inſigniter inhæſit Dominus N. &
cum teneriores annos in Scholis ad
virtutem & probitatem exegit, tum
reliquos in cæteris exercitiis, in ex-
teris Nationibus, in Caſtris, in Mi-
litia, in Aula Seren. probavit: &
poſt hæc cum laboribus ſuis por-
tum quæreret & familiæ ſuæ ſola-
tium, hoc non alibi quam in domo
tua N. inveniſſe lætatur. Gratias ha-
bet immortales pro adfectu, & hanc
nobilem filiam quam in conſortem
ei dediſti, non cordi ſibi futuram,
ſed Cor & Animum ſuum, ſanctiſ-
ſime pollicetur. Tibi interim obſe-
quia ſua æternum devovet, hoc uno
ſollicitus ne ingratus moriatur.

QUÆ-

Quæstio V.

Quomodo construuntur Orationes in quibus hospites & Amici præsentes gratulantur Sponsis.

Gratulatoriæ.

Primo; poni solet vel significatio lætitiæ exundantis in omnes, vel discurritur breviter de felicitate ejus, qui æternum & fidelem Amicum invenit; vel laus connubii ponitut. *Secundo*; fit Gratulatio Sponsis super præsenti felicitate. *Tertio*; Omen sumitur de futura faustitate. *Quarto*; Laudantur Conjuges, à Familia & virtutibus. *Quinto*; Vota fiunt & apprecationes. *Exemplum* habes hujusmodi Orationis, supra Capite 2. sub sexto Modo. Exemplo 1.

Caput V.

De Orationibus Epithalamicis.

Epithalamicæ Orationes illæ dicuntur, quæ haberi solent ad thalamum, quando Sponsa Sponso iterum traditur. Vix in aliquo differunt hæ Orationes à superioribus Nuptialibus, nisi tantum tempore. Claritatis tamen gratia etiam de illis distinctè dicamus.

Duæ præcipue ſunt; *Vna* nomine Parentum & conſanguineorum in qua traditur Sponſa Sponſo & plenum jus transfunditur in Sponſum. *Altera* eſt nomine Sponſi, in qua gratiæ aguntur pro ſponſa.

Quæstio I.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua nomine Parentum vel Conſanguineorum traditur ad Thalamum Sponſa Sponſo pleno jure?

Epithalamicæ.

Fere eadem puncta ſervari debent, quæ ſervari dixi in Oratione Nuptiali traditoria Sponſæ: nam *Primo*, poni ſolet vel laus Nuptiarum: vel diſcurſus aliquis de Amore aut Amicitia; aut de fortuna ejus qui fidelem & inſignem invenit Amicum: vel explicatur lætitia communis de inito Matrimonio inter hos conjuges. *Secundo*, Laudatur Sponſa à Familia & dotibus. *Tertio*, commendatur Sponſa Sponſo & traditur ei in illam plenum jus. *Quarto*, fit cohortatio ad mutuum Amorem & concordiam. *Quinto*, Apprecatio felicitatis & benedictio impertitur.

PRA-

PRAXIS.

Praxis.

Ea eſt creatarum rerum ambitio, ut nulla non Societatem deſideret: N. Domine. Forum Univerſi Aërem ſi adſpicimus, concolores AVES pariter volare videbimus; ſi in Sylvas & Nemora deſcendat cogitatio, CERVOS gregatim currere & quodcunque Animal cum humanitate communicat, ſimilium contubernia veſtigare & ſequi animadvertemus: Et viventia quidem convivere non utcunque admirationem ſuperat: illud ſtupore magis quam verbis dignum, quod *Ioannes Buſtamantius* inter *Adamantes duos* ſe vidiſſe hiſtorica fide confitetur: *Duos*, inquit, *Adamantes hæreditarium unius familiæ pretium vidimus, naturali connubio ita ſociatos, ut marem alter, alter fœminam retulerit; hos ſi loco componeres uno, videbas perenni amplexu & oſculo ſecum hærere: ſi ſeparares ſpatiis & ſitu, radiis tamen & quodam promicante fulgore ſe mutuo intuitu irrorabant, donec fœcunditate mirabili tertius è duobus Adamas, ſingulos in annos naſceretur.* Quod ſi muta mutuus tangit Amor, quidni ho-

Adamantes duo.

homo animal ad ſocietatem natum? ut ſollicitus inveniat, cui cor amicitiæ obliget vinculo, deſideriis orbem inambulet? Utcunque enim bonis animum vitamque impleverit; ſi amico tamen careat, nullius boni jucundam poſſeſſionem habebit. Non quieſcit *Magnes* niſi *Cynoſuram* habeat; nec Homo ſi non Amicum. *Abſque igne & aqua vivere homini non eſt poßibile*; potiorem tamen igne & aqua magiſque neceſſarium Amicum eſſe cenſuit cum cæteris *Plutarchus*: Unde venuſte Latini *Amicitiam à neceſſitate Neceßitudinem* voluerunt nominare. Sed quid multa? Tu N. impetu naturæ & imperio perſuaſus, amicum Tibi & ſocium prudenti diligentia quæſiviſti, quæſitum inveniſti, inventum ecce è paterna manu accipis. Accipe & poſſide, quam per me ſervum & Amicum tuum Tibi tradit N. Dominus filiam: accipe Nobilem Nobilium Heroum ſanguinem, Familiæ Gemmam, Parentis Spem, Matris ſolatium, & *Animæ dimidium*. Accipe ſimul cum ea verecundiam virgineam, & fere dixerim Angelicam; Accipe humilis ani-

Magnes.

mi

mi pietatem, devotionem ad tuos nutus & obſequia promptitudinem, & cæterarum virtutum gynæceum, accipe jus & poteſtatem, quam Pater cum amore pariter omnem tibi cedit in filiam ſuam. Quod ſi & ſtirpis claritatem deſideras, eum Te ſanguinem accipere cogita, qui liberaliſſime in amorem Patriæ fuſus, eos nutrivit Heroës, qui & Sago & Toga celebres, apud famam vivunt, viventque in memoria poſterorum, donec Orbis recte geſta ſciverit revereri. Veniat in mentem Dominus N. Patruus; veniat Avus &c. Hunc igitur amicum perennem, hoc ornamentum Domus Illuſtriſſimæ, ut amico pectore & ſuſcipias & foveas, & Parentes Magnif. per me orant, & precamur Amici. Nec tua ſponte inclinata voluntas multis eget precibus inflecti: Nulla *Erynnis* infelix concordiam veſtram temeret: aut *Alecto* tumultuum obſtetrix domi veſtræ reſideat; ſed Amor, ſed faciles *Gratiæ*, ſed honor, ſed fortuna & omnis felicitas comitentur, aſſideant; nec hoſpitentur, ſed habitent. Hoc bene precati vovent N. Parentes: hoc nos Ami-

Amici & Adfines unanimi desiderio precamur.

Este pares & ob hoc concordes vivite, nam vos
Et decor & Virtus & Amor sociavit & ætas.

Quæstio II.

Quomodo construitur Oratio in qua gratiæ aguntur ad thalamum, pro Sponsa sibi tradita, ab Amicis Sponsi.

Responsoriæ ad præced.

Primo; Solet præmitti vel Matrimonii laus vel discursus de beneficii obligatione; vel de Amicitia aut Amore vel etiam lætitia explicatur, quæ omnibus inest ex felici nuptialis diei successu. *Secundo*, Breviter laudatur Sponsus à Majoribus & virtutibus. *Tertio*, Acceptatur Sponsa & pro ea gratiæ aguntur. *Quarto*, Promittitur omnis Amor & honor Sponsæ. *Quinto*, Vota fiunt & apprecationes & ad omne obsequium oblationes. Solent interdum aliqui hic subjicere Gratiarum Actionem ad Parentes Sponsæ, pro bona educatione Sponsæ Sponso enutritæ: & mentionem simul facere hospitum maxime præcipuorum, quibus gratiæ dantur, quod adfuerint.

PRA-

PRAXIS.

Praxis.

Odium perenne apud veritatem meruerunt, tamquam ſacrilegio infames, *quicunque* AMOREM *& puerum eſſe & cæcum auſi ſunt comminiſci.* An enim Amor immaturus ſemper & ſemper fragilis eſt? cujus fortitudini nullum robur par poteſt Orbis invenire. An ſemper ſtupidus & incogitans conſilii? ut quem hodie in animum & pectus admiſit, eum cras mutato ſuffragio non de memoria ſolum, ſed oculis etiam exturbet. Leviorem iſti plumâ gratiam putaverunt, & in omni pectoris deſiderio, neſcio quid puerile decreverunt inveniri; ipſi pueris magis pueriles, quibus maturo mentis obtutu nondum licuit adultum agnoſcere Amorem. Vel cum nomen improbitati dederunt, quod ipſi non ſunt, alios non eſſe arbitrantur. Suis moribus metiuntur cæteros, & aſpicere ſolent nullum, niſi ſuæ de ſe opinionis vitro oculos inumbrent. *Argum* ego potius Amorem dixero & ſupra Heroës invictiſſimum, qui plena timoris ſollicitudine inſpicit omnia, attendit omnia, vitamque

Amor Cæcus & puer.

prius

prius destituere, quam amatum obstinato conatu laborat. Et verò prophanus Amor, si forte levi receptus fomite, ubi aliquantum arsit illustrior, non difficulter exstinguitur. Hic certe connubii, quem natura & naturæ Author consecraverunt, flammæ cœlestis æmulus est: lucet & ardet semper, si in fidelia cecidit pectora, tenebrasque & fumum ignorat: Hoc prudenti Amore succensus animus N. nobilis prosapiæ & Majorum imaginibus clarissimus, socium vitæ & consortem quæsivit; hoc, invenit; hoc, è benigna & paterna manu tua Domine N. hodie accipit; hoc, habebit; hoc, possidebit, donec vita superaverit. Lætari quidem ille potest, de Majorum suorum non vulgari luce; atque ut lucernam in sole non præferam, quot suæ familiæ viri, tot Patriæ ornamenta, sunt, à quorum gloria & dotibus ne latum unguem abivit: sed nobilissimam hanc domus suæ lucem, cum nobiliss. stirpis tuæ radiis commisceri, tot Heroës Majorum suorum tecum & cum Heroibus Majorum tuorum in recte gestorum communionem concedere,

hoc

hoc gaudiorum ingens diluvium est, cui omnium nostrûm animi atque pectora non innatare debent sed mergi. Aderunt Boni superi sine dubio, & quod hodie felici initio incipimus, hoc felix successus, non sine fama & posteritatis commendatione perficiet. Magnif. vero Dominus hanc nobilem filiam tuam Domine N. non in cordis dumtaxat & animi sociam, sed, si dulce Mariti nomen patitur, in Dominam servus ad honorem & cultum paratissimus admittit: Et hanc à Te sibi hactenus enutritam, optimisque & sanctissimis moribus imbutam fuisse, & gratulari debet & gratias reponit immortales. Tunc ad voti culmen se venisse arbitrabitur, si grande quod subit debitum, sua obsequiorum gratitudine, non dico adæquare laborabit, sed æstimare æternum ostenderit. Vobis etiam Perillustres &c. Domini hospites, qui vestra nobili præsentia, hoc perennis amicitiæ sacramentum condecorare voluistis, siquidem verba non suppetunt, quibus gratiæ possint referri, animum suum Dominus N. cum utriusque familiæ obsequiis, voluntati

tati Illustrium Dominorum N. N. & nutui devotum æterna dedicat subjectione. Dixi.

APPENDIX.

Observa Primo, Posse interdum fieri, ut solitaria Oratio dicatur nomine Sponsæ, in qua gratiæ aguntur parentibus pro honesta educatione: Quæ Oratio quomodo construenda sit, & facile patet cuivis, & siquidem Gratiarum Actoria est, inferius docebimus.

Observa Secundo, Interdum contingere ut alter conjugum conditione inferior sit altero, nec adeò clarus, ut cum dignitate ex familia & majoribus laudari possit: tunc ergo prudens Orator, vel communem locum de nobilitate tractet: vel in utraque Oratione tam traditoria quam responsoria nobiliorem Conjugem laudet, non instituendo comparationem familiarum, sed potius dicat, æstimandum beneficium esse quod talis ac tantus eam personam ambiverit. Laudet ergo prolixius ejus virtutes & dotes, cujus Natalem fortunam laudare non poterit.

SENTENTIÆ
his Materiis Servientes.

Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem prudens Uxor. — Oratoria supellex.

Prov. *Mulier digna, corona est viro suo.*

Eccl. 9. *Mulieris bonæ beatus vir, nam numerus duplicatur dierum ipsius.*

Eccl. 16. *Gratia super gratiam mulier sancta & pudica.*

Petrar. *Conjugio ornatus speciosa vinctus es catena, unde Te sola mors liberet.*

Phocyl. *Ne maneas sine Nuptiis, ne sine nomine pereas.*

Plutarchi. *Amor conjugalis naturam nostram pessum euntem generando resuscitat.*

Gregor. *Amicus Animæ custos est.*

Idem. *Amicitia est una anima, duo corpora ferens.*

Idem. *Inimicitiæ terminos cognosce, Amicitiæ nullos.*

Chrysostom. *Quot Amicos paraveris, tot oculos habebis, quibus quæ velis videas: tot aures, quibus quæ decet, audias; tot consilia, quibus de iis quæ conducunt consultare possis,*

Seneca. *Nihil æque ægrum reficit; sicut Amicorum adfectus; non judico me mori,*

mori, cum illos superstites relinquo; puto me victurum non cum illis, sed per illos.

Non exercitus neque thesauri præsidia regni sunt; sed Amici. Sallust.

Nulla est pretiosior possessio bono veroque amico, nec aliunde plus fructus ac voluptatis capitur. Seneca.

Amici non debent esse, ut supputatorii calculi, qui interdum valent multa millia, interdum nummum, interdum nihil. Solon.

Tota domus duo sunt, iidem parentque jubentque. Ovid.

Tristia omnia vince, aut Animo aut Amico. Anonym.

Satis magnum Regnum est Marito Uxor & Liberi. Eurip.

Optimæ sunt divitiæ generosam invenisse Conjugem. Menander.

Virtutis penu est generosa mulier. Alexander.

Genus humanum sociale est, ipsius autem societatis principium est Conjugium. Athenæus.

Conjunx aut perenne refugium aut perenne tormentum. Fulgent.

Bonum Maritum agere, quam in Republ. magnum virum esse, plures veteres amplius censuerunt. Alexa.

Conjugium genus hominum immortale reddit, Plato.

In-

Plutar. *Inter Conjuges pullulent quotidie timor, gratia, amor mutuus atque fides.*

Aristot. *Vxor existimet mariti mores esse legem vitæ suæ impositam quam sequatur.*

Tacit. *Quod honestius levamen quam assumere conjugem prosperis dubiisque sociam?*

Hieron. *Tanto Vxor est honoratior, quanto amplius virum honorat.*

Concordia fulciuntur opes.

August. *Conjugum dissensio, est totius domus perturbatio.*

Theodat. *Similes sunt senectus & nuptiæ: utrumque consequi desideramus; postquam vero nacti fuerimus, tristamur.*

Eccle-siast. 36. *Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem.*

Cassiodor. *Qui verè amicus est, omni tempore amicus est.*

Aurelius Imp. *Pulchra mulier est sæpe inaurata pillula, formosa ad videndum, acerba ad sumendum.*

EXEMPLA
Et Alia Supellex.

Themisto. *Themiſtocles dicere ſolebat eligendum potius eſſe virum ſine pecunia, quam pecuniam ſine viro*; alluſit ad *Diogenis* dictum, qui viſo divite indocto, *en*, inquiebat, *Ovis aurea*. Ovis propter ſtultitiam, Aurea propter divitias! Stobæus. Diogenes.

Democritus. *Democritus dicebat, eum qui bonum generum nactus eſſet, inveniſſe filium: eum autem qui malum; perdidiſſe & filiam.* Idem.

Olympius. *Olympius dicebat, quidam nec auribus nec oculis, ſed digitis Uxorem ducunt, ſolam ſpectantes dotem.* Eraſ. l. 5.

Socrat. *Socrates* conſultus à quopiam Adoleſcente, *an Uxor ducenda eſſet?* dixit; *Piſces qui nondum intra naſſam ſunt, volunt intrare: qui autem jam intus ſunt, volunt exire: ſic tu vide ne idem tibi contingat.* Anton part. 2.

Epaminond. *Epaminondas reprehenſus à Pelopida, quod cælebs viveret; non curas tu, inquit, rempublicam Epaminonda, qui nullos poſt Te filios relinquis, quorum manu ſalus Patriæ defendi poſſit.* Briſſon.

Socrat. *Socrates dicere ſolebat, normam Conjugis virum eſſe.* Anton.

Pho-

Idem. *Phocionis Vxor* interrogata, quare auro & muliebri splendore non uteretur: *Satis*, inquit, *Vxoris magnus ornatus est, viri sui virtus.* Uxor Phocionis.

Sabell. Vel ut alibi: dixisse fertur, *Meus ornatus non est talis, sed Phocion me ornat, jam vicies Athieniensium Imperator.*

Lucerna ardens apud Onocritas Symbolum Conjugii fuit. Quia Amore Conjugium ardere, fama lucere, calamitatum tenebras pellere & solari mutuo convictu debet. Conjugii Symbolum.

Valerius Maximus. 4. *Artemisia Cariæ Regina, Mausolum virum suum defunctum eo honore & amore prosecuta est, ut mortuum intra se sepeliverit. Nam cineres defuncti, vino immiscens paulatim ebibit. Deinde sepulchrum ei* Mousoleum *dictum & inter Orbis septem miracula connumeratum construxit; ad funus quoque ex tota Græcia Principes Oratorum convocavit.* Artemisia.

Hieronymus ad Iovianum. *Democio: Areopagitæ filia*, mortuo Sponso negavit se alteri nupturam, dicens: *aliis quidem mortuum esse, sibi tamen adhuc virum vivere.* Democ. filia.

Propert. *Prothesilao sub Troja occiso, Vxor ejus Laodemia in solatium mœroris orabat, ut saltem umbram mortui viri vide-* Prothesilai Uxor.

re posset: Quod cum impetravit, præ gaudio in amplexu umbræ exspiravit.

Philippides. *Philippides dicebat, bini cum uxore sunt jucundißimi dies, unus quo ducitur, alter quo mortua effertur.* Floril. mag. sub tit. Nupt.

Antiphanes. *Antiphanes ajebat, infortunium extremum Nuptias esse.* Ibidem.

Diogenes. *Diogenes dicebat Amorem esse otiosorum negotium, eo quod plerumque adfectus otio deditos invadat.* Laërtius. lib. 6.

Cato Major. *Cato major ajebat amantis animum in alieno corpore vivere & animam illic potius esse ubi amat, quam ubi animat.* Plutarc. in ejus vita.

Amoris adjuncta. *Quemadmodum radius à Sole, calor ab igne, frigus à glacie, candor à nive nequeunt separari: ita ab Amore divelli non possunt benevolentia, societas, necessitudo, concordia.* Philip. Beroaldus.

Amor Deus munditiæ. Apud *Plautum* senex *Amorem* appellat *Deum munditiantem*, seu *omnis elegantiæ & munditiarum patrem, eumque nitoribus nitidißimis antecellere.* Plautus.

Amor ludibundus. *Qui Amorum agmina depingere solent, pingitant eos plerumque malis colludere & inter arbores poma decerpere, abrodere, jactare &c.* Pierius. l. 4.

Martia Catonis filia. *Martia Catonis filia quæsita quare post mortem Mariti cum alio copulari* Eras. l. Apoph.

nollet,

nollet, respondit: Quia non facile virum invenio qui me magis velit quam mea.

Idem.

Portia cum diutius defunctum virum lugeret, rogata; *quem esset diem ultimum habitura luctus*, respond: *eum quem & vitæ.* — Portia.

Idem.

Cato dicebat, si sine Uxoribus mundus esse posset, vita nostra non esset sine Diis. — Cato.

Idem dicebat cum uxoribus incommode vivitur, sed sine illis non vivitur omnino: Unde Uxor quid est, nisi necessarium malum.

Erasm.

Alphonsus dicere solebat tunc matrimonium tranquille & citra querimonias posse exigi, si Maritus surdus fiat, Uxor cæca, hoc est, si garrulitatem patiatur Uxoris Maritus, & Uxor non laboret suspicionibus malis de Marito. — Alphonsus.

Diog. Laërt. l.6. c.1. in Laconic.

Antisthenes ajebat Uxorem ducere debetur naturæ & Patriæ: Nam rem propius intuenti; (inquit Plutarchus) *non ita magnum discrimen est inter eum qui civem occidit, & qui civem Reipub. cum dare posit, recusat.* — Antisthenes.

Anton. Serm. de Mulier. for.

Democritus interrogatus cur pusillam Uxorem duxisset, respondit: *Ego ex omnibus malis minimum elegi.* — Democritus.

Facetiæ Polon.

Periclitantibus quibusdam in mari

ac jam prope naufragium ſubeuntibus cum nauta dixiſſet, ut ejectis oneribus levarent Navim: alii merces ejiciebant & quæ habebant onera: unus arreptam Uxorem in mare projecit, eam ſibi graviſſimum onus eſſe dicendo.

Uxor cuidam onus grave.

Ariſtippus mulierem parvam ſed pulchram conſpicatus: Parvum quidem pulchrum, inquit, *magnum autem malum.*

Ariſtippus. — *Anton. ſerm. de mulier. fort.*

Prothagoras quæſitus cur inimico filiam ſuam nuptam dediſſet? *quia*, inquit, *nihil illi dare poteram deterius.*

Prothagor. — *Idem. ſerm. de mul. imper.*

Philoſophus quiſpiam interrogatus quid eſſet *mulier mala?* reſpondit, *viri naufragium, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vitæ captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, ſumptuoſum bellum, bellua conviva, ſollitudo confidens, Leæna complectens, exornata Scilla, animal malitioſum, malum neceſſarium.*

Mulier mala. — *Maximus ſem. 9.*

CAUSSÆ NUBENDI

Cauſſæ nubendi

Ex Antiquitate.

Antiq. Mos Carma:

Apud Carmanos nemo Uxorem ducebat, niſi qui hoſtis caput prius ad Regem detuliſſet.

Alex. ab Alex.

Apud

Arrianus l. 8. de reb. g.

Apud Indos ille in præmium accipiebat conjugem, qui in pugnis & lucta prævaluisset,

Indorum.

Alex. M. Herodotus l. 4.

Nemo inibat connubium nisi qui hostem confecisset apud AmaZones; idem Stobæus de Sauromatis; Et Mela lib. 1. *de populis circa Meotim adfirmat.*

Amazonum & alior.

Strabo l. 1.

Apud Persicam gentem mulier equitandi perita jus habebat nubendi, sic enim, ait Historicus; *quæ optime judicatur quadrigas ducere, cuicunque vult, nubit.*

Persarum.

ORNATUS NUBENTIUM
Apud Antiquos.

Nubentium ornatus.

Apud Romanos induebat Sponsa Rectam Tunicam & togam puram; Erat autem *toga pura*, vestis, quam nullus purpureus limbus prætexebat: neque adscitus alter color candorem ejus ullo modo vitiabat: unde *Candidus Vmbo* vocatur apud *Persium. Tunica* autem *recta* fuit purpurea & picta: Inde forte & moderna consuetudo apud plerosque inolevit, ut vestes albæ sumantur ab iis, qui Matrimonii fœdus sunt inituri.

Apud Romanos.

Tanaquil tunicæ rectæ inventrix.

Tanaquil omnium prima (*teste Plinio*) *rectam tunicam fecit, quam simul cum toga pura tyrones induebant novæque nuptæ.* Erat vero hæc vestis miri candoris, subtilitatis & odoris, & fortunæ consecrata. Unde & *vestis fortunæ* dicta fuit. Non cuivis verò concedebatur, sed ei tantum qui virtutibus & probitate famam meruerat, eaque uti tantum quadrante horæ licitum fuit: *Servio* tamen *Tullio, qui natus radios circa caput & flammam habuisse sine damno visus est*, concessum fuit integro die ea veste uti. Addit *Varro* hanc vestem ad *Sejani* tempora duravisse & ideo dictam fuisse. *Vestem immortalitatis.*

l. 5. natural. historiæ cap 48.

Fest. Pompej. lib. 3.

Servius Tull.

Plut. de connubio.

Dion. l. 4.

Vestis immortalitatis.

Varro.

Strabo. l. 3.

Apud Hebræos.

Apud Hebræos quamdiu Sponsæ statum virginalem profitebantur, tunicis albis utebantur: quibus in introductione solenni injiciebant floribus pictam vestem: Hinc apud *Philonem* filia cujusdam à spe conjugii lapsa inducitur sic loquens; *& albam quam nevit Mater mea, tinea comedet eam.*

Philo.

In quæst. Rom. num. 87.

Hieronym. de Hebræorum veste clypeata.

Divus *Hieronymus* in illa verba: *In fimbris aureis circumamicta varietatibus*, dicit *vestem Sponsarum apud Hebræos scutulatam fuisse, dictamque vestem*

Psal. 45.

vestem clypeatam: eo quod Clypei acu picti in ea fuerint, & in clypeis singulis, singulæ Majorum imagines. Hinc Sponsa Majoribus suis induta ad Sponsum ducebatur.

Fest. Pompej. lib. 3.

Corollæ.

Ex verbena & floribus nectebat olim sponsa corollam, eamque sub amiculo ad virum deferebat; & hæ corollæ quando ex variis floribus erant nexæ, appellabantur Pancarpiæ.

Plut. de connubio.

In Bœotia.

In Bœotia Sponsam Asparagine coronant: ut ait Plutarchus. *Fit autem id ad significandam urbanam jucundamque vitæ societatem.* Nam *Asparagus*, ut dicitur, fundit suavem fructum ex spina asperrima.

Strabo. l. 3.

Lusitani.

Apud Lusitanos ex Solis rosis debebant esse serta sponsalitia.

Græci hasta caput comeb. Sponsæ.

Apud Græcos caput Sponsæ, hasta gladiatoris comebatur, & crines discriminabantur: sed hasta hæc nullum debuit caput mortui tetigisse. Ejus rei *Plutarchus* dat triplicem caussam: *Prima*, Ut monerentur nuptæ, quod bellicosis viris jungerentur, ideo ipsas debere à luxu & mollitie alienas simplici ornatu uti. *Secunda*, Ut innueretur hoc solo ferro Conjugium discissum iri. *Tertia*, quia pleraque ad Nuptias perti-

In quæst. Rom. num. 87.

nentia ad *Iunonem* referuntur : *Iunoni autem sacra habetur hasta & plerumque ejus statuæ hastis nitebantur. Quartam* dat *Alexander ab Alexandro : Opinari*, inquit, *licet quasi fortes ea de caussa viros genituram se ominetur. Quinta*, ut hoc signo subditam se sponsi disciplinæ fatetur. *In Genial. die.*

Flammeum. *Flammeo etiam caput tegebant, dependebat autem ita ut vultum tegeret : Erat autem lutei coloris. Caussa à Festo l. 1. cap. 6. datur : Flammeo*, inquit, *amicitur nubens boni ominis caussa : quod aßidue eo uteretur Flaminis uxor, cui non licebat divortium facere.* Idem mos fuit apud *Spartanos & alias Nationes*, ut prodeuntes foràs puellæ, vel totam faciem vel dimidiam velarent. *Ovid. l. 4. Fastor.*

Romani. *Cingulo cingebatur Romana Sponsa, ex ovis lana contexto, quod Herculano nodo cinctum erat.* Inde *Iunoni* natum nomen ut *Cinctia diceretur.* *Fest. l. 3.*

Athenæ. *Athenis in usu erat, ut Sponsi caput Caricis & palmarum fructibus inspergeretur. Idem fiebat servis novitiis, qui primo domum Dominorum ingrediebantur.* *Alex. ab Alex. l. 2. c. 5.*

Monile. *Ornabantur Sponsæ monili, & tunc exsecrabantur monile filiæ Martis, quod fin-* *Natalis Comes.*

fingebatur adeo infaustum esse gestantibus, ut vel discordiam Conjugum, vel aliquem interitum insolitum portenderet.

Tert. de coron. mil. c. 13. Moys. Bercepha Syrus lib. de Parad. cap. 28.

Coronantur Spons.

Sponsi & Sponsæ solebant coronari fere apud omnes Gentes: Sic enim *Tertullianus*, inquit; *coronant & Nuptiæ Sponsos*. Hic mos manavit ab *Adam* qui *Evam* gramine viridissimo dicitur coronasse, quando eam Deus ad se adduxit. Coronæ istæ erant prius è floribus textæ, postea etiam aureæ. Et inde natum ut *Sponsæ Reginæ*, *Sponsi Reges* vocarentur. Et in Sacris literis vox Hebræa, quæ est *Uxor*, dicitur etiam *Regina*. Bene ergo dixit *Chrysostomus*: *Cuilibet viro Regnum ejus est Conjunx*.

Adam primus coronavit Evam gramine.

Plutarc. in Lycur.

Apud Coos & Spartan.

Apud Coos Sponsus Sponsalia initurus muliebri veste induitur.

Apud Spartanos verò, Sponsa capite raso in indumento virili ad Sponsum deducitur.

Pol. Virg. l. 1. c. 4. de rer. Invent.

Anglorum mos.

In Anglia Sponsa corona spinea redimitur, & manu aliam gerere debet.

Modus Nubendi.

Varro l. 4. de ling. Lat.

Nubendi modus. Apud Roman.

Apud Romanos ignem & Aquam in limine appositam ambo tangere jubebantur; qua etiam nova nupta

 asper-

aſpergebatur : quaſi eo fœdere æterno nexu eſſent copulati. Cauſſam dat *Feſtus Pompejus : Aqua & igni interdici ſolet*, inquit, *damnatis : contra accipiunt nuptæ, videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maxime continent.* Clarius *Plutarchus*; *Ignis*, inquit, *luſtrat, aqua purgat : debet autem quæ nubit puritatem & caſtimoniam ſervare.*

Ignem & Aquam tangebant novæ nuptæ. — *lib. 1.* — *in quæſt. Rom.*

Alexander Magnus more patrio panem diviſum gladio cum Sponſa libavit. Hoc enim erat apud Macedones Sanctiſſimi Matrimonii ſignum.

Apud Maced. — *Curtius. lib. 8.*

Apud Galatas inituri connubium ex eodem poculo bibebant.

Apud Galatas. — *Plutar. lib. 8.*

Romulus in communicatione panis & aquæ dicitur iniviſſe Matrimonium.

Romulus. — *Dion. Halic. lib. 2.*

Apud Latinos Sponſus & Sponſa amicti Vitta purpurea, candido colore diſtincta aut veſte verſicolore, jugum ſubibant : unde *Iuno Iugalis* dicta eſt : *Virgilius : Iunoni ante omnes cui vincla jugalia curæ.*

Latini. — Juno jugalis. — *lib. 4. Æneid.*

Perſæ & Medi inibant Matrimonium dextris datis.

Perſæ & Medi. — *Arrian. lib. 3.*

Apud Gallos ſignum electi mariti erat aquam manibus dediſſe.

Galli. — *Iuſt. l. 4.*

Apud Maßilienſes cui Sponſa phialam impletam porrexiſſet, ei nubebat.

Maſſil. — *Athenæus. l. 4. cap. 12.*

Apud

Olaus. cap, 14. *Apud Gothos quando Sacerdos benedictum annulum porrigit, adstantes impingunt colaphos Sponsis.* Gothi.

Pol. Virg. l.1. c.4. *Apud Anglos Sponsa à Sacerdote benedicta incipit in templo bibere, Sponso & reliquis idem facientibus.* Angli.

Binetus. *Megarenses Sponsum cum Sponsa copulaturi, eosdem à Templi vestibulo usque ad Altare pugnis concutiebant:* Indicantes neminem ad gaudia pervenire, nisi per tolerantiam adversorum. Megarenses.

SACRIFICIA NUPTIALIA.

Sacrificia.

Alex. ab Alexan. *Apud Hetruscos in conjunctione nuptiali porcam immolabant.* Hetrusc.

Plutar. in quæst. Græca: l.1. c.2. *Apud Græcos in Epithalamio Deos præsides nuptiarum invocabant*, videlicet, *Iovem adultum; Iunonem adultam; Dianam suadelam.* Græci.

Plutar. in Aristide. *Apud Bœotios & Locros nihil erat in Sponsalibus firmum, nisi Sponsus & Sponsa in Ara Ecclesiæ Virgini dicata prius libarent:* Dum nuberent invocabatur *Deus Iugatinus:* Dum Nupta domum duceretur; *Deus Domiducus:* ut domi esset, *Domicitius.* ut cum viro maneret, *Manterna:* cum postes ungerentur, *Iuno Vnxia.* Bœotii.

Fortuna muliebris.

Erat Romæ *Templum Fortunæ muliebris* in memoriam *Veturiæ* & *Volumniæ* dedicatum, id est, Matris & Uxoris *Coriolani*: cum dedicaretur ei Simulacrum, auditæ bis sunt voces hæ: *Rite me Matronæ vidistis, & iri dedicastis.* Addit *Dion*: *Halicarnasseus, quod monitu primæ Sacerdotis sit institutum, quod hoc simulacrum solæ novæ nuptæ coronarent.*

Valer. Max l. 1. *cap.* 8. *num.* 4. *lib.* 8.

Modus Deducendi *Sponsam.*

Romani.

Romani non patiuntur nuptam transcendere limen, sed sublata transportatur à pronubis. Hujus reì tres causas dat Autor: *Prima, quia in raptu non ultra intraverunt mulieres Domos; Sed illatæ sunt ut Livius lib. secundò. Secunda, quia videri volunt non volentes, sed vi coactæ eo ingredi. Tertia, quia hoc signum est eas exire etiam domumque relinquere non debere, nisi vi ejiciantur, sicut vi introducuntur.* Nam etiam in *Bœotia* in nuptiis axem plaustri ante fores comburunt: significantes Sponsæ hic jam manendum esse, sublato avehendi instrumento. *Quartam* causam subjungit

Plutarchus in quæst. Rom. num. 15.

Jungit *Cicero* de claris Oratoribus, ubi de *Scipionis familia* dicit, *ex duarum familiarum conjunctione, gloriam stirpis in unam domum vel in unam arborem inseri:* Hoc igitur modo illiminatur Sponsa seu in limen infertur alienæ familiæ; ut ibi nomen suum deponat novumque Sponsi induat.

Plutar.

Cajus, Caja.

Sponsa introiens domum Sponsi debuit dicere ubi tu Cajus ego Caja: Cujus rei duas dat caussas. *Primo, quia Sponsa hac conditione intrat, ut particeps omnium rerum & gubernationis fiat.* Itaque hæc verba hoc significant, ubi tu Dominus eris & paterfamilias, ego Domina ero & materfamilias. *Secundo, quia Caja Tarquinii prisci Regis Uxor optima lanifica fuit: ideo institutum ut nova nupta ante Mariti januam interrogata quomodo vocaretur: Cajam se esse diceret.*

Valer. Max.

Romana Sponsa.

Romana Sponsa domo egressa ibat præcedente Tibicine; & eo qui canebat Hymenæum, colum secum ferens & fusum cum stamine: Canebatur autem sic, *Hymen, ô Hymenæe Hymen: Ades ô Hymenæe Hymen.* Fiebat autem in gratiam *Hymenæi Dei nuptiarum,* qui à *Græcis* pariter & *Latinis* cole-

Hymenæus Deus Nupt.

colebatur, & pingebatur *coronatus floribus & Amaraco, dextra facem tenens, sinistra flammeum in pedibus croceos soccos habens.*

Pueri ductores Sponsæ.

Apud eosdem ducebant Sponsam duo pueri, qui ex eodem patre & matre sunt nati; seu (ut Festus ait) quorum uterque parens in vivis esset: tertius autem præibat, & præferebat facem ex spina alba; Fax vero hæc diceba-tur *Prælux:* & rapiebatur ab Amicis, ne forte illam cito vir ferret in sepulchrum ut ibi combureretur, quod erat ominosum. *Plutarchus dicit quod quinque præferebantur faces,* & dat caussam; *quia impar numerus diffindi pariter non possit; quinarius vero maxime congruit Nuptiis: Nam ternarius primus est de imparibus: binarius primus de paribus: ex his tanquam mare & fæmina nascitur quinarius.*

Festus.

Faces.

Plutar. in quæst. Rom.

Græci.

Apud Græcos medio in curru Sponsa locabatur: comitabatur eam Sponsus & adfinis aliquis necessarius, qui Parochus dicebatur eo quod pedibus iret.

Rodig. l. 4. c. 15.

Morem fuisse apud eosdem fertur, ut Sponsam in viri domum euntem puer Spina & glande querna obsitus præcederet, & canistrum panis præferens clama-

clamaret: Effugi malum, inveni bonum,

Tiraquellus. *Apud Romanos Sponsa in domum Sponsi deducta in gyrum vertebatur: caussam dat, ne scilicet viam sciret ad paternas ædes.* Roman.

MODUS DISPONENDÆ

Domus, quam Nupta ingrediebatur.

Plinius l. 28. c. 9. *Ianua cingebatur lana apud Romanos & lauro exornabatur. Sponsa vero ingrediens, postes vittis laneis attingebat, & oleo vel adipe suillo vel lupino inungi jubebat: ne quid perniciosæ pestis irreperet.* Et ab hac unctione quam novæ nuptæ faciebant, dicit *Servius* dictas *Uxores quasi Unxores.* Roman. Uxores quasi Unxor.

Alex. ab Alex. Horat. lib. 1. Sat. 8. Plin. lib. 29. c. 4. *Alii felle nigri canis suffitum faciebant: Alii in villarum foribus ponebant rostrum lupi, ne quid periret aut fascinaretur. Alii caput Draconis limini subjiciebant.* Fel. Rostr. lupi. Caput. Drac.

Al. ab Alex. *Alii Stellam marinam vulpino sanguine illitam, ne quid periculi aut noxæ foret, defigebant.* Stella.

Varro. *Focus accendebatur à Sponsa & deposito in eo nummo, in signum cultus Larium, pluribus ornabatur corollis:*

Ædium

Ædium vero fores exornabantur floribus & frondibus.

Cibus. **Cibus Nubentium.**

Succus papaveris. *Sponsis apponebatur papaveris succus lacte & melle dilutus.* Ovidius lib. 4. Fastor.

Persæ malum. *Apud Persas malum edebatur aut cameli medulla: nec licebat alieno cibo vesci eo die.* Strabo.

Thymiama. *Babylonii & Arabes thymiama gustabant.* Herod. lib. 1.

Cydonium malum. *Ex Solonis instituto malum Cydonium epulis nuptialibus adhibebatur.* Plutar.

Repotia. *Repotia apud novum maritum postridie nuptiarum dabantur; & tunc jam Sponsa Dominam agebat: clavis adhæc ei tunc porrigebatur.* Apoll. lib. 2.

Ritus. **Ritus Nubendi.**

Cimbri. *Cimbri in more habebant ut ipso nuptiarum die, postquam inter propinquos de matrimonio convenerat; Sponsus ungues sibi demeret, Sponsæque præsegmina mitteret & Sponsa vicissim Sponso; quæ si invicem accepissent, mox pro justis conjugibus habebantur.* Guevarra in Horol. Princip.

Teutones. *Teutonum ritu Sponsus Sponsæ & Sponsa Sponsi caput radebat, quod simul atque uterque consensu mutuo fecissent, nuptias celebrabant.* Idem.

Ar-

Idem. *Armeniis Lex fuit ut Sponsus dextram aurem Sponsæ, Sponsa vero Sponsi aurem sinistram rumperet, quo facto & illa se illius conjugem, & ille se hujus maritum testabatur.* Armenii.

Idem. *Elamitis solenne fuit, ut Sponsæ digitum annularem Sponsus pungeret, & sanguinem inde manantem sugeret, & Sponsa itidem digitum annularem Sponsi pungeret, & simul atque sanguinem alter alterius è digitis libasset, conjuges erant.* Elamitæ.

Idem. *Numidæ habuerunt in more, ut Sponsus in terram spueret, idemque Sponsa faceret, lutoque ex amborum Sputis temperato mox Sponsus Sponsæ & ipsa Sponsi frontem illineret, & sic lutum alter utrinque illitum, contracti conjugii signum erat.* Numidæ.

Idem. *Daci Nuptias celebraturi, certum in locum Sponsum Sponsamque devehebant; quo cum convenissent; Sponsus novum nomen Sponsæ quod libuerat, itemque Sponsa Sponso vicißim imponebant: quæ nominum impositio, si ab utroque rata habebatur, signum erat contracti conjugii.* Daci.

Idem. *Apud Pannonas Nuptiarum initio Deum familiarem, quem Larem vocabant, id est, Deum domesticum, Sponsus Spon-* Pannonæ.

Sponsæ ex argento factum; itemque Sponsa Sponso Deum suum argenteum mittebat, & postquam alterius Deum alter acceperat, jam conjuges erant.

Thraces. *Apud Thraces nova nupta ferramento subtilißimo candente, quendam caracterem fronti novi mariti inurebat, Sponsus vicißim in fronte Sponsæ; quibus cauteriis notati conjuges habebantur.* Idem.

Sicyonii. *Sicyoniorum lex nuptialis fuit, ut Sponsus Sponsæ & Sponsa Sponso calceum mitteret; quod si alter alterius calceum accepisset, signum erat contracti Matrimonii.* Idem.

Tarentini. *Tarentini in more habebant ut nupturi mensæ accumberent, & Sponsus Sponsæ & Sponsa vicißim Sponsi manu ingesta comederet; quod si per incuriam aliquis eorum propria manu in os ingereret cibum, nec firmum nec ratum erat conjugium.* Idem.

Scythæ. *Scythis lex erat, ut quemadmodum nostro ævo matrimonium inituri manus dant & accipiunt, ita pedibus Sponsus Sponsæ pedes, genua genibus, manibus manus, cubitos cubitis, capite caput tangeret; & tandem postquam inter se complexi erant, satis confirmatum habebatur matrimonium.* Idem.

SYM-

SYMBOLA NUPTIALIA.

Cyrı laboriosa Conjunx.

Cyro Regi spectaculo se oblectanti in Scenam produxerunt tres fratres sororem Colum nentem, Equum adaquantem, & Amphoram cum aqua. Miranti Regi virginem, & quæ sit quærenti; fratres responderunt sororem suam esse. Placuit Regi tam laboriosa Virgo eamque in Uxorem duxit. Hæc jam Regina facta in sua corona insculpi *formicam* & *apem Symbolum sui laboris cum lemmate*: HOC EXSTO, QUOD GESTO in tumba vero sua excidi curavit *Colum, Amphoram, Equum.*

Ejus Symbolum.

Ægyptiorum Torques.

Ægyptii ornabant filias suas etiam pauperrimas torquibus: & ab aliis pro torquibus filiæ stipem erogabant. In his torquibus figuræ erant sex: Prima, TURTUR, *cum lemmate,* SIC SOLA. *Secunda,* COLUMBA, *cum lemmate;* SIC CASTA. *Tertia,* AQUILA *cum lemmate;* SIC PROMPTA. *Quarta,* CICONIA, *cum lemmate;* SIC PIA. *Quinta,* NOCTUA *cum Lemmate;* SIC VIGIL. *Sexta,* ALAUDA *cum lemmate;* SIC SANCTA AUT DEVOTA.

Pau-

Porphyrites. *Pausanias inquit, tracta Virginem ut Fulvia Porphyriten. Porphyrites* vero lapis est, in quo quidquid vis sculpere possis. *Fulvia* ergo sculpsit in illo virginem super testudine stantem: à partibus duos serpentes: in dextera manu pomum stellatum: lævâ corniculam pellebat: ex capite crescebat palma. *Hoc Symbolum Virginis est. In testudine stat*, ut sciat Virgini convenire: graviter & tarde moveri. *Serpentes à lateribus* significant, ut sit Sapiens & circumspecta ubique. *Pomum stellatum* notat, ut Cœlum habeat in operibus manuum, & virtutibus velut stellis vitam suam ornet. *Corniculam pellit*, ut non sit garrula & litigiosa. *Palma crescit ex capite*, quia virgo vincere debet virtute sua omnes pravas cogitationes & desideria.

Virginis Symbol.

DuxMediola. Sponsæ Annulum mittit: remittit illa Lances aureas. *Iohannes quidam Dux Mediolanensis Leonoræ Sponsæ duos annulos misit, in quorum singulis, singulæ gemmæ erant pretiosissimæ. In gemmarum una scriptum erat* Ave, *in Secunda* Age id est, Saluto te & rogo ut facias hoc quod faciendum promisisti. *Leonora hæc remisit tale hieroglyphicum:*

Platina.

phicum : duas lances aureas & in una verbum EXPENDI, *in altera verbum* APPENDI *posuit* ; id est, consideravi hoc quod petis & ad pectus meum appendi seu admisi.

Athe-nienses Festum Amoris celebr.

Athenienses singulis annis festum Amoris celebrabant : in quo mutuæ caritatis Symbola depicta exponebant, & specialiter Amorem invicem aut conciliabant aut redintegrabant. Alii ergo Geminos ; alii Castorem & Pollucem ; alii alia caritatis Symbola promebant.

Tympius.

Amici pictura.

Petr. Rébuffus lib. de privilegiis.

Antiqui scite admodum ac perbelle Amici figuram descripsêre. Pingebant insignis formæ *Adolescentem, capite nudatum, hirsuta veste indutum, in cujus fimbria scriptum erat :* VITA ET MORS. *In fronte* HYEMS ET ÆSTAS ; *habebat latus usque ad Cor apertum, ubi hæc aurea verba legebantur,* PROPE ET LONGE : Hæc autem omnia, insignia quædam documenta præmonstrabant. Quid *ætas viridis*? quod vera amicitia virescat semper, tempore senescat nullo. Quid *vilosa vestis* adumbrat ? quod fidelis amicus debeat esse paratus toleranda quælibet ardua pro Amico. *Dete-*

ctum

ctum Caput indicat, amicum nunquam esse negandum. *Latus apertum* quid? innuit Amicum esse diligendum, non ore tantum sed corde & opere. In *fronte Hyems & Æstas*; quia verus Amicus tam in prosperis quàm in adversis leges amicitiæ conservat. Circa *Cor* erant hæc duo verba literis aureis exarata; *Prope & Longe*: hinc deducitur quod veri amici etiam absentes tanquam præsentes se mutuo diligunt; distantia enim loci non tollit Amicitiam; Corpora quidem sed non corda animosque separat. In *fimbria Mors & Vita*: Quid hinc? qui vere diligit, usque ad mortem amat.

Symbolum aliud.

Huc quadrat quoque Symbolum istud: *Columbæ duæ utrinque pedibus tenent annulum cum inscriptione* COMMUNIS UTRIQUE: Supple compes seu vinculum; Annulus enim compes cordium est. Infra pingitur *Ciconia* Serpentem lacerans; *lemma* NECAT NE NOCEAT: significat à connubio omnem acerbitatem & venenum abesse debere.

Marchionis & Uxoris Symbol.

Carrepta Wilhelmi Marchionis uxor in Symbolo Lunam habuit cum lemmate Tipatius.

mate ME TUIS ORNARI. *Ipse vero Marchio Solem habuit cum lemmate.* SIC MUTOR AD ILLAM.

Idem.

Hieronyma Arragonia M. Antonii Columnæ uxor ad significandam perpetuam cum marito concordiam, duas faces vinculo quodam aureo colligatas habuit pro Symbolo; cum lemmate; UNA FUIT, & UNA ERIT, id est, una anima, una vita cum marito.

Uxor M. Ant. Col.

Faces.

Idem.

Constantia Sfortia Ducissa, ut suum serenum candorem inter conjugales curas testaretur, Cygnum in aquis natantem & desuper tres vespertiliones suo volatu quasi tenebras minitantes pro Symbolo habuit: Lemma; CANDOR ILLÆSUS.

Constantia. Cygn.

Idem.

Anna Regina Ungariæ & Bohemiæ Ferdinandi I. *Imperatoris Uxor, manus connexas cum rosa pro Symbolo amoris habuit: Lemma:* SIC IN PERPETUUM.

Ferdinand. I. Uxor.

Isabella Caroli V. *Imperatoris Uxor in Symbolo suarum virtutum quibus Sponso placeret, pingi curavit Tres Gratias, quarum una rosam, altera myrthum, tertia glandem præferret: Lemma;* HAS HABET ET SUPERAT.

Caroli V. Uxor. Gratiæ.

Renata Herculis Uxor.

Renata Uxor Herculis Secundi Ducis Ferrariæ pro Symbolo habuit duas manus quasi invicem se salutantes: & duos ramos in modum crucis positos, desuper coronam: Lemma, UNA FUIT.

Margarita Friderici Uxor.

Margarita Ducissa Mantuæ Friderici Uxor in Symbolo habuit duas manus ad se porrectas & junctas. Lemma: IN ÆTERNUM.

Elisabetha Ferdinandi Filia.

Elisabetha Austriaca Ferdinandi Imperatoris filia, Arborem fructiferam habuit in Symbolo, desuper verò è nubibus manus fulmen tenebat, ac illo Arborem findebat; Lemma; SOLA MORS SPOLIAT MUNERA NOSTRA.

Sigism. III.

In Nuptiis Sigismundi III. *Regis Poloniæ cum Austriaca Archiduce*, tale numisma cum Symbolo cudebatur. Stabat à dextris *Aquila Nigra biceps Imperii Romani:* à sinistris *Aquila Alba Regni Poloniæ:* utraque vero Aquila insistebat Stemmati Austriacæ domus, quod est, *Alba Tænia in scuto rubro:* Lemma: POST ANIMOS SOCIASSE JUVABIT.

Idem.

Secundum Symbolum ejusdem Regis erat, *Duæ Palmæ* supra adver-

sas

ſas partes ripæ fluminis, ſe invicem, verſum ſe acclinantes cum hac inſcriptione. AMOR DISTANTIA JUNGIT.

Franciſcus II. Valeſius.

Franciſcus II. *Valeſius, Rex Galliæ habuit pro Symbolo aureum nummum coronatum, quem dextra ad lapidem Lydium probabat: Lemma:* SIC SPECTANDA FIDES. Significabat fidem Amicorum & amorem Conjugum, non verbis ſed re præſtari & cognoſci.

CAPUT VI.

De Orationibus Munerum oblatoriis.

MUnera offerri ſolent variè: Alia inter Sponſalia & Nuptias: alia poſtridie Nuptiarum: & hæc quidem partim à Sponſo Sponſæ, partim ab Hoſpitibus, partim ab Invitatorum Legatis. Sed omnibus idem modus offerendi convenit: itaque de duplici Oratione hic dicere ſufficiat: De Oblatoria ſcilicet munerum, & de Reſponſoria ad eandem.

QUÆSTIO I.

Quomodo construitur Oratio in qua munera offeruntur?

Oratio Munerum oblatoria.

Postquam *rationem* aliquam inveneris, propter quam munus istud te offerre dicas, dispone eam juxta aliquem modum supra dictum: hæc tamen puncta in ipsa rationis expositione include. *Primo*, Expone animum & adfectum offerentis & benevolentiam ejus semper consecratam alteri commenda. *Secundo*, Extenua breviter & ingeniose munus oblatum. *Tertio*, Roga ut munus benevole recipiatur & constantem imposterum adfectum offer. *Quinto*, si munera post Nuptias offeruntur, potést addi apprecatio felicis & concordis vitæ in Connubio: Meminerit supra omnia Orator brevis esse in ejusmodi oblatoriis & in ea laudem sciat positam esse, si compendiose & erudite hoc officium transegerit. *Duos autem præcipue modos à modernis observare licuit in ejusmodi Oratiunculis.*

Primus est.

Incipiunt ab aliqua Sententia vel Exem-

Exemplo vel aliquo discursu de testificatione Amoris; deinde exponunt benevolentiam suam: quam munere oblato testantur: tandem extenuant munus, ut suscipiatur orant, offeruntque se ad cætera obsequia liberalissime.

Secundus est.

Ex occasione muneris quod offertur, omnia hæc supra dicta puncta per *Allegoriam* exprimere: ad quod plurimum conferent jam jam scribendæ eruditiones.

PRAXIS PRIMA.

Praxis prima. Oratio Oblatoriæ mun.

Utcunque verbis Amorem nostrum & lætitiam explicare conati fuerimus. N. amplius tamen in pectore fervet desiderium, quod satis Linguâ exsolvi non potest: grandior urit adfectus, qui interpretem sui vultum, pro dignitate nescit ad cognitionem incendere. Optime itaque ex Majorum instituto, aliam Eloquentiam invenimus, & cum ore non sufficeret, manu loqui incepimus, cujus dicere, dare est, cujus verba munera sunt. Et licet hic etiam Amoris Orator infirmus sit

& infans, uberius tamen & clarioris pectoris benevolentiam perorat Elocutione. Hac igitur & ego facundia instructus, cum N. tibi hoc simplex amoris argumentum porrigo, Tu N. in æternam amicitiæ persuasionem admittes, sed una cum animo meo, à quo sicut humanitatis testimonia veniunt, ita pretium accipiunt: Humilis fateor Amoris caracter est; sed cogitabis omnes amare posse & lætari, à nemine amorem & lætitiam satis explicari.

Praxis II.

Cymbium,

Si offerre velles *poculum navis instar fabrefactum*, quod vulgo *Cymbium* dicitur & insuper anchoram adderes; hac uti posses Oratione.

Praxis Altera.

Onerariam plenam non mercium gemmarumque, sed votorum tibi veho. N. Gubernacula tua petit hæc Navis: Sincerius nemo *Navigium* regere potest, quam is qui sua gerit regitque commoda. Occupa prudentia tua *Malum*, ut in integro attingas. Enaviga feliciter his remis omnes tempestates: *Navim* inconcussam turbulentis exime fluctibus. *Favonii* benigni, venti placidi

cidi fidique Te propellant, quo te fortuna, quo te quies tua vocat. *Anchoram* etiam eidem *Navigio* addo, quam jacere ad felicitatem tuam, quietemque poteris, tunc potissimum cum tempestates te exagitârint. Hæc te *Anchora* tutæ ac firmæ benevolentiæ sistat inter ipsas turbas ac mota discrimina: hæc Portum tibi inter maris procellas statuat. Utere illa feliciter, nullumque naufragium pertimesce.

PRAXIS III.

Oblatio Torquis.

Praxis Tertia.

Amoris compedes & amicæ servitutis Catenam, qui Torquem esse diceret, an à veritate calculum non mereretur? N. Ad quid enim colla cingimus; nisi ut publico argumento nos amicorum captivos voluntaria deditione profiteamur. Et sint dulcia licet semper vincula, sint amabiles catenæ, quas AMOR Tyrannus injicit: non eo tamen nomine hunc Torquem N. offero. In servum me & amicitiæ mancipium dedico atque vincula simul, quibus in omnia obsequia meam obliges

voluntatem, porrigo. Non *Gallicus* olim duntaxat *Hercules*, ea gaudebit prærogativa, ut missis ab ore catenis, omnes ad suos nutus inflexerit: etiam Tu inter amicos felix imperabis. *Imperare enim invicem & servire amicorum est.* Cæterum cum torquem hunc vile adfectus mei documentum benigne admiseris, animum meum cum tuo aurea unione colligatum esse interpretare.

QUÆSTIO II.

Quomodo construitur Oratio in qua respondetur ad Oblatoriam mun.

Responsoriæ ad præced.

Responsurus hæc puncta observet. *Primo*, Demonstret gratum sibi esse adfectum offerentis. *Secundo*, Munus oblatum æstimet & breviter collaudet. *Tertio*, Mutuum adfectum polliceatur.

Nota.

Adverte autem, quod tota respondentis industria in eo verti debeat, ut respondendi occasionem sumat vel ex verbis offerentis, vel ex re oblata. Ad hoc autem multum juvabit: *si rerum earum, quæ pro munere offerri solent Qualitates & Adjuncta bene considerabit.* Pulchros enim

enim & ingeniosos conceptus eruet. v. g. *si de Serto dicturus dicat*: Amorem semper floridum esse, semper coronatum incedere, semper amœnitatibus tanquam floribus cingi, & nunquam finem scire, ut circulus serti, &c.

PRAXIS I. RESPONSORIA

Respons. ad I. præced.

Ad primam Praxin præced. quæst.

Non Amorem & lætitiam tantum persuasisti, hac duplici oris manusque Eloquentia. N. Sed animum & gloriæ commendationem meruisti non vulgarem. Nefas est inter eos Te numerare Oratores qui ut facundissimi, *Mel & Rosas* locuti fuerint, non nisi tamen clamores suis auditoribus dederunt. Eorum Catalogo inscribimus, qui ab aurea elocutione aureum nomen acceperunt: Teque novum nostri ævi (absit invidia verbo) & potiorem Chrysostomum, Chrysologumque placet appellare. Crede mihi non in summa aure hæret hoc aureum amoris verbum: altissime in pectus à N. demittitur, ut in aureas gratias

exſurgat. Cui ſiquidem pro majeſtate impræſentiarum reſponderi non poteſt, animum erga Te ſuum æternis obſequiis N. perorabit.

PRAXIS II.

Reſponſ. ad II. præc.

Reſponſoria ad Secundam Praxin præcedentis Quæſtionis.

Feliciter in portum benevolentiæ gratiſſimus Amoris Nauta Onerariam tuam appuliſti. N. Excipit votorum merces lætiſſimus N. Dominus, & quia in regno Amoris COR & *Animus* monetæ ſunt, quibus emuntur omnia: non alio etiam pretio hæc amicitiæ mercimonia redimit ſolvitque. Utcunque faverint venti & Dominum N. ſuper procellarum capita tempeſtates vehent incolumem, non ſe felicem tamen opinabitur, ſi non magis te quam *ſuam Cæſar fortunam*, comitem ſecundorum habuerit. Hoc cum vovet, cum exoptat, tum æternam lætitiæ *Anchoram* apud animum tuum ſuumque jeciſſe ſe arbitratur.

PRA-

PRAXIS III.

Responsoria ad Tertiam Praxin præcedentis Quæstionis.

Uti servitus Amoris grata est, ita Symbola amicæ servitutis non possunt esse non gratissima N. Certe accipit lætissima fronte Torquem hunc quem tradidisti: & quod *Manlius* olim fecisse ad famæ commendationem perhibetur, hoc in amoris tui meritum faciet. *Detractum ille in acie è collo Galli torquem, suæ cervici imposuit, & eam ob rem apud posteritatem Torquatus audire meruit:* Dominus N. Catenam hanc Amoris, quæ non è collo sed corde tuo processit, gratissimi instar muneris, imo dicam opimi instar Spolii de tuo animo reportati habebit, meliusque in Corde quàm collo Torquem hunc portabit, ut & ipse Amoris tui *Torquatus* possit nominari.

Respons. ad III. præced.

Manlius unde Torquatus dictus.

SENTENTIÆ Huic Materiæ Servientes.

Non Abel ex muneribus sed munera ex Abel placuerunt.

Greg. l. 12. — Abel.

In beneficio conferendo plus animus quam sensus operatur.

Augustinus.

Regium est & humanum parvula accipere & largiri magna. Plutarc.

Nihil offertur Deo ditius bona voluntate. Gregor.

Ante Dei oculos non est vacua manus à munere, si arca cordis plena est bona voluntate. Augustin.

Rejiciendi genus est protinus aliud invicem mittere, & munere munus expungere. Sen. l. 4. de Benef.

Benefactorum recordatio jucundissima est. Aristot.

Beneficia eo usque grata sunt dum videntur exsolvi posse; ubi multum antevenêre pro gratia odium redditur. Tac. l. 4.

Liberale officium, serere beneficium, ut possis metere fructum. Cicero.

Interdum beneficii solutio est ipsa confessio. Senec.

Duo beneficentiæ venena seu vulnera sunt hinc exprobratio largientis, hinc oblivio accipientis: utraque Mater ingratitudinis & beneficii Noverca. Petrar.

Nemo habet eam in beneficiis manum, ut non sæpe fallatur. Seneca.

Maximum beneficium est, unus in fame panis. Seneca.

Animum in beneficiis spectemus, nec pretium iis umquam à se faciamus, sed ab affectu. Lipsius Cen. 1. Epist. 4.

Lipsius. In beneficiis non ut in pecuniæ redditione quærere opus est ut solvas sed agnitione & grato animo.

Mart. Extra fortunam est quidquid donatur Amicis,
Quas dederis solas semper habebis opes.

Ovidius. Acceptißima semper munera sunt,
Author quæ prætiosa facit.

Idem. Multiplicat doni gravitas authoris honorem.
Et Majestatem res data dantis habet.

Cicero. Ei plurimum tribuamus, à quo diligimur plurimum.

Epictet. Quoniam non potest fieri id quod vis, id velis quod poßit.

Seneca. Non quanta quæque sint sed à quali & quo Domino dentur, perspiciendum est.

Idem. Valentior fortuna Voluntas est.

Cato. Melius est benefacere quam benedicere.

Cicero. Vultus & frons animi est Ianuæ, quæ abstrusam animi voluntatem significat.

Oratoria supellex.

ERUDITIONES & Alia Supellex.

Annulus.

De Annulis.

Plinius pessimum vitæ scelus patrâsse dicit eum, qui annulum digitis primus induit. lib. 13. cap.

Prometheus Annuli Author.

In Fabulis Prometheus habetur author annuli: Hic exsectum circulum ex catena, qua ad *Caucasum* ligatus erat, dicitur gestasse cum tubis fragmento ut maneret pœnæ recordatio. Unde factum est, *ut in gratiam Promethei Parentis homines deinde annulos gestarent.* Kirchm. de Annul.

Servis dabatur annulus.

Servis in libertatem vocatis; circulus ex catena cum particula lapidis de quo fuerant empti eidem circulo inserta dabatur, ut essent memores conditionis pristinæ. Deinde ex luxu ferrum in aurum, lapis in gemmam transiit: cœpitque esse gestamen quod antea fuit vinculum, & ornamentum quod fuit tormentum. Petrasanta l. 3. de Annulis.

Spons. dantur annuli.

Annuli dantur Sponsis, quia servire invicem conjuges debent, nec retinent sui in matrimonio libertatem.

Apud

Apud *Pythagoram* etiam *Annulus Symbolum servitutis fuit*, ideo proverbio monebat; *arctum annulum ne indue*, id est, in duram servitutem te non committe.

Annulus servitutis Symbolum.

Flamini Diali interdicebatur annuli usus: nam Sacerdotes maxime debent esse liberi: Nostri tamen utuntur utcunque, quia Deo & virtuti servire debent.

Sacerdotibus interdictus.

Numæ Pompilii & Servii Tullii statuæ cum annulis erant tempore Plinii in Capitolio; quia Rex bonus est servus publicus.

Statuæ cum annul.

Post exactos Reges annuli ferrei erant Romæ apud Imperatores, & manserunt tamdiu quam manserunt aurei amores.

Imperator. annul. ferr.

In funere apud Romanos, luctu & acerbis Reipublicæ casibus aureos annulos deponebant, & ferreos induebant.

Mos. Rom.

Erant annuli æstivi pro Æstate, hyberni pro Hyeme, Verni etiam & Autumnales, Candida gemma Hyemem, Cerasina Ver, flava Æstatem, rubea Autumnum repræsentabant.

Annuli diversi.

Petrasant. lib. 3.

Erant pro singulis Mensibus singuli annuli, imo Heliogabalus quotidie toto anno annulos mutavit, & singulos semel tantum induit.

Heliogabalus.

An-

Annulus pronubus. *Annulus Sponsæ dabatur loco pignoris, quem Tertullianus* Pronubum *vocat, & Iuvenalis* Pignus digiti.

Seleucus. *Seleucus in annulo Anchoram sculptam habuit*; convenientissimam Sponsis; quia est signum fixæ firmæque benevolentiæ, ut possit dici illud Poëtæ:

Anchora. *Anchora jacta mihi est*: *Propert.*

Et illud: *Iam Anchoram ad felicitatem jeci.* *Pindari.*

Nec novum est Anchoram portare in manibus, dicit enim *Philostratus* Consuetudinem apud *Indos* fuisse *ut Anchoram auream in manibus gestarent.* *Philost. in vita Apoll.*

Indi.

Polycrates. *Polycrates in annulo habuit sculptam lyram, quæ signum est concordiæ.* ex hoc: *Clemens Alexandrin.*

Annulus corona cordis. *Vbi nuptiæ ibi harmonia, ubi harmonia nostra Deus jungitur.* *Ambros.*

Annulus nuptialis in quarto digito manus sinistræ portabatur. Ratio hujus præcipua est, quia in eo digito vena quædam reperitur, ad Cor usque pertingens: & hoc modo putabatur, ab Ægyptiis cor ipsum coronari. Ideo bene non nemo dixit, annulus est corona cordis.

Romani. *Romani soliti sunt omnes alios digitos* *Pierius. lib. 4.*

gitos coronare præter medium, qui morosus, sordidus, impudicus dicebatur.

Plin. l. 3. cap. 1. — Annulus sine gemma.

Annulus qui à Sponsis offerebatur ferreus fuit, & sine gemma; pertinet hoc ad durationem & robur: vel ad modestiam & fugam luxus: Gemma autem Annulo deerat, quasi ipsa Sponsa gemma esset.

Persæ.

Apud Persas Annulis ac monilibus uti nulli licebat, nisi cui à Rege data essent. Proinde donari annulo, magnæ benevolentiæ & amicitiæ signum erat.

Plin. — Rom.

Apud Romanos soli honoratiores, uti Centurio, Tribunus &c. aureis utebantur annulis; alii omnes ferreis.

Idem. — Legati.

Iidem legatis ad exteros profecturis annulum aureum tanquam insigne munus dabant.

Idem. — Carthagin.

Carthaginenses pro munere expeditionum militibus annulos dabant.

Idem. — Hannibal.

Hannibalis annulus venenum pro necessitate servatum sub gemma habuit.

Petrasant. — Victimæ obsignatæ.

Nefas erat olim victimas offerre, nisi eas prius Sacerdotes annulo obsignavissent. Habuit verò hic annulus in gemma sculptum hominem procumbentem manibus junctis, cum gladio ad jugulum.

Plin. lib. 13. cap. 1. — Annulus Midæ.

Midæ aut potius Gygis annulus erat cujus gemma si versus volam manus verteba-

tebatur, ipse à nemine cernebatur & omnes cernebat. Hoc annulo ipse usus *Opilio in Regem Lydiæ* evasit.

Adami annuli duo.

Adamus duos dicitur habuisse annulos; unius nomen OBLIVIO, *alterius,* MEMORIA fuit.

Ex Tal. Iudæor.

Mos Venet.

Princeps Venetus quolibet anno, die Ascensionis Domini cum solemni supplicatione per mare vehitur, & illi annulum injicit, ut ita Mare Reipubl. Venetæ desponset.

Alex. Magn.

Alexander Magnus ante ipsam mortem cum jam loqui non posset, Perdiccæ magno amico suo, annulum quo usus fuerat in signum Amicitiæ dedit.

Curt.

Polonus Legatus.

Legatus quidam Polonus apud Imperatorem quendam Germaniæ, cum illi Imperator thesauros ostentaret, quibus se Polonos debellaturum gloriabatur, annulum ex digito detractum in thesaurum injecit, dicens: Addamus aurum auro. Cui Imperator vernacula respondens dixit: Habt danck, *Ex hoc nomen deinceps promeruit familia* Habdanckorum.

Cromer.

Sacrificaturi.

Annularem digitum Sacerdotes sacrificaturi variis odoribus inungebant.

Pierius.

Pyrrhi Annul.

In Pyrrhi annulo Apollo cum novem Musis exsculptus fuit ac ferè Parnassus integer.

Alex. ab Alex.

Pli-

Plinius jun.

Plinius junior quadrigam in suo annulo habuit.

Carol. Magn.

Carolus Magnus pro annulo signatorio gladii capulo utebatur.

Pharaonis annul.

Pharaonis Annulus quem Iosepho dedit, habuit signum crucis significans quod ei sumendorum suppliciorum potestatem daret.

Agell. Flamen Dial.

Flamen Dialis casso & pervio annulo utebatur. Nimirum Sacerdos ipse gemma est.

Annul. vetust.

Abrahamus Gorleus scribit se reperisse annulum aureum vetustum cui simul adnexa erat clavis: in gemma habuit duas spicas sculptas, inter quas erat gubernaculum navis & in manubrio gubernaculi, crux.

Sponsis annuli dati.

Dabantur Sponsis annuli, qui insculptam sponsorum aut sponsarum effigiem ad memoriam eorum cordi habendam gererent. Puto ego insculpta fuisse quædam amoris Symbola, nam & in calceis ejusmodi Symbola ferebant, ut testis est *Clemens Alexandrinus*; *Multæ* inquit *fæminarum soleis quoque amatorias salutationes imprimunt, ut vel per terram numerose incedentes meretriceos Spiritus in incessu insculpant.* Castæ autem Sponsæ in superiori parte calcei Symbola

l. 2. Pædag. c. 11.

hæc

hæc geſtabant, vel in parte ſubjecta calcei, *addebant ſoleis clavos, cum iis formis inſignes, quas in ſigillis exſtare videmus.* Et hinc arbitror natum loquendi modum, cùm ex veſtigiis alicujus dicantur flores erumpere. Sic dicitur quoque: *Quidquid calcaveris, hoc roſa fiat:* Quia fortè clavis inſcripta fuit roſa.

Fiat roſa quidquid calcaveris; unde hoc natum.

Apud Perſe.

Carolus V. In annulo horologium habuit, quod non ſonabat ſed pungendo digitum, horas indicabat, monebatque Imperatorem temporis exacti.

Carolus V. Horologium in annulo.

Petraſant.

Quædam Regina Vngariæ annulum ex Smaragdo habuit; ſed prima nocte nuptiarum fractus eſt: Sentit enim hæc gemma jacturam Virginitatis.

Smaragdus.

Idem.

Philoſophi ſuos Magiſtros in annulis cælatos habuerunt. Stoici Zenonem: Academici Platonem: Peripatetici Ariſtotelem: Alii Epicurum.

Philoſophi Magiſtros in ann. habuerunt.

Idem.

Alii parentes, Avos, Patriam: Aphricanus Patrem: Lentulus Avum: Iulius Cæſar Venerem: Galba canis caput.

Alii Alios.

Alexander M. in annulo uno habuit Darii imaginem, pro Epiſtolis in Aſiam à ſe victam obſignandis: Epiſtolas vero in Europam ſuimet imagine obſignavit.

Alex. M. Annuli.

In Pompeji annulo ensifer Leo fuit. Pomp.

In Augusti, Sphinx (significabat robur cum solertia, vel secreta esse principum consilia) Deinde cum murmuraretur Augustum ænigmata scribere, imago Alexandri magni in eodem annulo sculpta fuit. Augusti annulus.

In quorundam annulis *Harpocrates Deus silentii*: in quorundam *Amor Leoni insidens habenisque regens iram*, fuit. Harpocrates Deus silentii.

In *Mecœnatis* annulo *Rana* fuit ex *Insula quapiam*, ubi ranæ perpetuo silent. *Hic Mecœnas cum esset Secretarius Augusti, omnem silentii fidem ei promittebat.* Mecœnas in annulo Ranam hab.

Plinius. *Olim gravatis somno & morientibus detrahi debebant annuli.*

Seneca lib. 3. *Tiberius sub pœna gravi prohibuit, ne quis annulos imagine singulari notatos in lupanaria, latrinas, aut alia loca obscœna inferret, & ob id accusatus est Paulus Prætorius quod matulâ indigens manum cum annulo & imagine Tiberii obscœno vasi admovisset.* Tiber.

Guevar. *Cato in annuli sui gemma scriptum habuit: Amicus unus, inimicus nullus.* Cato.

De

De Torque.

Con-ſtant. *Conſtantinus Imperator in Torque ſuo Solem aureum tulit cum Inſcriptione:* Et Astris, et sibi. Niceph.

Idem Imperator alium Torquem habuit, in cujus medio pendebat Cor aureum, circumcirca verò omnia ſuppliciorum genera erant expreſſa cum Inſcriptione; Nihil, nihil, nihil : quaſi diceret Cor vere Deum & patriam amans pro Dei & patriæ amore hæc omnia contemnit. Idem.

Burch. Mont-morent. *Burchardus Montmorentius ſtetit in Acie infractus, dum alii è prælio fugerent:* poſt intravit ſemel aulam *Philippi* I. *Regis*, torquem in collo habens connexum ex aureis capitibus Cervorum, ex quibus dependebat *caput canis.* Aulici indignati, quod venationum trophæa circumferret, ſed ille Regi quærenti de inſolito Torque, reſpondit: *Notari illo torque proceres illos, qui fugerunt ex prælio timidi inſtar Cervorum, dum ipſe manſiſſet inſtar fidelis moloſsi ad cuſtodiam ſui Regis.* Petra-ſant.

Boleſl. *Boleſlaus Rex Poloniæ* circumferebat in *Torque, parentis ſui imaginem* Cromer.

ne unquam aliquid turpe aut parente suo indignum faceret.

Tipocius. Quidam *Prorex Neapolitanus* cum in extremis, illi allatus esset torques à Rege, collo eum imponens dixit: *O quam magna ciphra ex multis ciphris constans.* Prorex Neapol.

Dion. *Cum Sardinius quidam habitandi caussa Carthaginem migrare vellet, Claudius Imperator eum magno studio retinuit, inquiens, Ego Te aureis compedibus obligabo.* Intellexit per hoc Senatoriam dignitatem. Aureæ compedes.

Herodot. *Darius Medicum qui se graviter infirmum sanavit, duarum compedum aurearum paribus donavit.* D rius.

Philo hoc sensu dari torquem dicit: Damus Tibi torquem ornamentum in prosperitate, vinculum in adversitate. Philo.

Pulchra est illa catena quam efficit *Magnes* ferreos annulos attrahens ad invicem, cum inscriptione. *Arcanis nodis.* De qua supra. Catena.

Curtius. *Tirii obsidione pressi Herculis Dei Imaginem ne à se discederet, aureis torquibus alligaverunt.* Tirii.

Pierius lib. 41. *Torques Fabii Quadrati in marmore incisus, in medio speciem candelabri habuit.* Fabii torques.

Alex. ab Alex. c. 3. *Qui in prælio se insigniter gesserant* Romani.

apud

apud Romanos torquibus donabantur: ſed Externi aureis; Romani ferreis.

In Galliis erat Ordo qui torquem ex liliis aureis concinnatum geſtabat, vocabaturque ordo liliatus.

Ludovicus. II. Valeſius inſtituit ordinem ex Proceribus Galliæ qui uterentur torque de quo pendebat bulla cum imagine S. Michaëlis Archangeli Draconem calcantis, cum inſcriptione. IMMENSI TERROR OCEANI. *Supra torquem verò erat corona regalis.*

Cardanus.

DE POCULIS.

Græci tria pocula apponunt.

In Cœna apud *Græcos tria pocula* apponebantur, unum *Mercurio*, alterum *Gratiis*, tertium *Iovi Servatori.*

Alex. ab Alex.

Grammaticum poculum Palladi ſacrum.

Grammaticum poculum ſeu poculum literarum fuit *verſibus Homericis* circumſcriptum & *Palladi* ſacrum: Hoc poſtea fuit adfixum in *Dianæ Templo.*

Cymbium.

Erat etiam genus poculi quod dicebatur *Cymbium*, qui erat in formam cymbæ aut navis factum.

Pocul. Veri Imper.

Verus Imperator habuit calicem cryſtallinum, qui nominabatur VOLU-

Capitol.

CER *seu* EQUUS: ab ejus equi nomine quem dilexit.

Tursell. Henri. Scyph.

In Scypho *Henrici Galliæ Regis* gemmeo, erat *Angelus aureus, lilium adamantinum manu tenens.*

Virgil. l. 1. Æneid. Didonis.

In *Didonis* poculo erant res gestæ Majorum sculptæ, id est, *Iovis, Beli, Agenoris, &c.*

Mart. lib. 8. Epigr. 49. Poculum Rufi.

Poculum *Rufi* ex Electro fuit, habens caprum aureum efformatum cum aureo vellere, in quo sedebat Amor aureus, alatus, inflans tibias, qualibus Epithalamia canebantur.

Philo lib. 3. cap. 41. Onagri cornua contra venen.

Ex cornibus *Onagri* fiunt pocula, ex quibus qui potaverit, eo die nec ferro, nec igni, nec venenis est obnoxius.

Poculum machinam horariam præ se ferens.

Ferdinandus Rex, Solimanno Turcæ Poculum aureum obtulit, totum gemmis distinctum, habens argenteam machinam horariam, quæ non horas tantum, sed motus etiam errantium signorum & lunares mutationes exprimebat: Erat autem tantæ magnitudinis ut duodecim viri portarent.

Iovius & Sab.

Tipoc. Ludovicus XII.

Ludovicus XII. *Galliæ Rex* utebatur pro Symbolo, *Cratere Cœlesti*, cum inscriptione: *Inter ecclipses orior.*

Neſtor.

Scyphus, quo *Neſtor* olim utebatur, dicebatur *Neſtorida*: fuit aureis clavis confixus; anſæ ipſius quatuor erant, & circa quamlibet duæ columbæ aureæ paſcebantur: duæ Columbæ aureæ ſub pedibus Scyphi erant: Hunc Scyphum vocat *Alciatus* Cœlum:

Eſt cœlum Scyphus ipſe colorque argenteus illi
Aurea ſunt cœlis ſidera claviculi.
Plejades eſſe putant quas dixerat ille columbas,
Vmbilici gemini magna minorque fera eſt.

Apollo & Nept. in ædificatæ Trojæ præmium pocul. accep.

Neptunus & *Apollo* in præmium ædificatæ *Trojæ* poculum aureum acceperunt: Cecinit autem *Apollo Lyrâ*, qua ſonante muri ſteterunt. *Mart.l.8.*

Figurabantur etiam pocula exſculpto intus ſpeculo ad multos angulos: ut uno intuente turba appareret.

Quem quiſque gratum habebat, ej. s ſpeciem inſculpebat in poculo: quod de *Epicureis* teſtatur *Cicero*. *Vlt. de Fin.*

Cornel. Marc.

Cornelius Marcus utebatur poculo ex Electro, in cujus medio *Alexandri M.* vultus erat expreſſus: in *Trebell. Pollio.*

in circuitu autem omnis historia & bellum illius exprimebatur.

Alex. Aphro. in Probl. l. Erat & poculum *Baucalium*, ita dictum, quod redderet quendam sonum cum infunderetur. Baucal.

Achill. lib. 2. Pater *Clitophontis* habuit poculum, cujus oram vites in ipso natæ coronabant: è vitibus racemi pendebant cum botris, qui sicco poculo omnes acerbi, immissi autem vino rubentes & maturi fiebant. poterat hoc *poculum* dici *Vinea*. Poculum, vinea.

Gen. 44. v. 5. Joseph Patriarcha ex poculo divinabat teste S. Scripturâ. Joseph. Pocul.

Alex. ab Alex. l. 5. Priusquam in convivio pocula gustabantur Diis libabant Antiqui; & convivis apprecatio instituebatur. *Primus* autem calix *Iovi Olympio* miscebatur; *secundus Heroibus*; *tertius Iovi Servatori*. Mos Antiq.

Idem. Remotis mensis mos fuit Antiquis, maximum scyphum afferri, qui dicebatur *Scyphus boni ominis*, quia boni ominis caussa circumferebatur, & de illo omnes gustabant. Scyphus boni omin.

De Coronis, Sertis & Floribus.

Idem l. 4. *Cajus Caligula* coronas invenit instar Solis & Lunæ. Caligula.

Corona. Donabantur antiquitus *Coronâ* viri fortes & strenui in bello. Alia

Civica. autem erat *Civica*, quam perpetuo gestare licebat & fiebat ex fronde, hanc qui meruisset in ludis à populo universo & Senatu ei assignabatur.

Obsidionalis. *Corona obsidionalis* erat ex gramine in eo loco collecto, in quo cives obsidione liberati erant. *Alex. ab Alex. lib. 1.*

Muralis. *Corona muralis* desinebat in similitudinem

Navalis. Pinnarum; *Navalis* autem instar navis rostrata erat.

Persæ. Apud *Persas* non modo Sacrificuli, sed omnes qui Sacro intererant, coronabantur. *Idem.*

Barbaræ gentes. Apud *Barbaras gentes*, florentes corollas imposuisse, pacis & Amicitiæ signum fuit. *Polybius.*

Romani. *Romani* in conviviis etiam ministros conviviorum & pocula & postes coronabant. *Alex. ab Alex.*

Nuntii victoriæ, literæ & naves & fasces victorum lauro coronabantur, *Idem. l. 6.*

Templum Floræ & Sal. *Deæ Floræ* & *Deæ Salutis* in eodem loco apud Romanos templum erat. *Idem.*

Coronæ Musarum. *Coronæ Musarum* ex pennis nectuntur quas ex *Sirenum* alis evulsere, quo significatur earum famam Orbem peragrare, *Pierius.*

Etiam

Idem lib. 55. Etiam Mortuorum sepulchra solita fuisse coronari, refert *Pierius*, & quidem *Valeriani filio*, *Romæ*, *ternæ coronæ*, *roseæ in Iulio*, *Myrtheæ hyeme ex testamento superimponi debebant.* Sepulchra coronata apud Rom.

Alex. ab Alex. *Triumphatori sertum laureum fuit, sed prius myrtheum: dum autem curru in triumpho veheretur, flores per plateas spargebantur. Sertum autem triumphatoris Iovi consecrabatur.* Triumphat.

Pierius lib. 55. *Rosam olim spinis caruisse docet Basilius: sed post peccatum Adæ spinas assumpsisse:* Unde *Rosa* sine spinis apud Authorem est *Amoris Hieroglyphicum.* Rosa absque spinis.

Idem. *Ægyptii* si quem vixisse ad extremum inoffensa valetudine & dignitate observassent, *Amaranthi* corollam capiti ejus imponebant. Est autem *Amaranthus* spica purpurea potius quam flos: & postquam flores defecerunt, aquis madefactus reviviscit, & hybernas coronas facit. Ægypt.

Æstas & *Pax* in Spiceo serto dicuntur à Poëtis ambulare.

CAPUT VII.

De Orationibus Funebribus.

Orationum funebrium duplex genus

eſt in uſu. Nam aliæ dicuntur ab Hoſpitibus ad Amicos defuncti; Aliæ ab Amicis defuncti ad Hoſpites. De utriſque agendum ſeparatis quæſtionibus, & deinde *Epitaphiis* ſeu Sepulchrorum & Vexillorum Inſcriptionibus.

QUÆSTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio funebris ab Hoſpitibus ad Amicos defuncti.

Orationes Funebres ab Hoſpitib. ad Amicos.

Tria præſtare debet talis Oratio: exprimere dolorem ſuper defuncto: Laudare defunctum: & conſolari Amicos defuncti: Hæc autem ita fiunt optime. *Primo*, Exordiendo ab aliquo diſcurſu de Mortis certitudine, aut de incertitudine temporis mortis, aut de varietate, aut de potentia: vel dicendo de brevitate vitæ aut de mutatione fortunæ aut deCalamitatum impendentium hominibus multitudine: vel declarando quis dolor ex morte ſecutus ſit: vel optando lætiorem occaſionem, in qua adfectum tuum & obſequia defuncto oſtendere velles: vel dicendo, ferreum eum fore, qui mortuum

tuum talem non defleat: vel describendo dignitatem & potentiam mortui, & ex ea occasione erumpere in querelas & commiserationem: vel laudando Amicos à constantia amicitiæ &c. *Secundo*, Laudando defunctum à Nobilitate Majorum, à factis Parentum, à meritis & bene gestis erga Patriam, Ecclesiam, alios. *Tertio*, Consolari Amicos; adferendo Causas quæ dolores mitigare possunt. Tales autem Caussæ communiter sunt: *Voluntas Dei*; *necessitas moriendi communis*; *recte acta vita*; *bene merita in Rempubl. & Ecclesiam*; *memoria secutura, posterorum felicitas, exempla aliorum, qui mortem suorum tulerunt patienter*; *dicta Sapientum*; *Amicorum constantia &c.*
Sed

Nota quod hujusmodi in oratione maxime hi dominari debeant affectus; *Amor, Dolor, Commiseratio, & alii graviores:* atque ideo valent *Primo*, *Exordia* ex abrupto aut alio singulari impetu fusa. *Secundo*, Possunt adhiberi frequentes *Exclamationes*, *Epiphonemata*, *Descriptiones*, *Apostrophe*. *Tertio*, Excurratur sæpe in querelas de incon-

ſtantia vitæ, de fallacia ſpei, de afflictione Amicorum, Patriæ, Eccleſiæ, quando vir ſingularis occumbit. *Quarto*, *Apòſtrophe* fieri ſolet vel ad Amicos defuncti, laudando quod talem virum in ſuo genere habuerint; vel ad hoſpites excitando eos ad mortis terrorem & conſiderationem: vel ad defunctum gratulando illi æternam Patriam & perennem ex benefactis famam apud poſteros: vel ad Familiam, Patriam, Relligionem, Templa, Xenodochia, filios, conjugem; excitando ad fletum, quod benefactorem amiſerint: vel valedicendo defuncto nomine ſingulorum hoſpitum & Amicorum: aut illius nomine hoſpitibus & Amicis: vel introducendo ipſum defunctum valedicentem.

PRAXIS.

Funebris Oratio.

Hæc eſt humanæ conditionis infelicitas, ut cum interituram ſe publico æternitatis decreto noverit, interitus tamen ſui deſtinatum tempus ignoret. Eſſet aliquod adhuc in malorum maximo ſolatium, ſi, ubi cauta declinatione evitari non poſſet, poſſet tamen prævideri, ut cum inopinato ictu vim amitteret. Sed

ô ſa-

ô fatorum inclementiam, ô crudeles supra nomen suum *Parcas!* latet ultimus dies, ut observentur omnes: & quasi parum sit, fragile vitæ filum invida manu carpere, omne præterea quod vivimus tempus, timore inundat. Sæpe nimium de Tempestate securi negotiorum æquor adimus: hilaresque & salvi super procellarum capita triumphamus & nescimus *sub malacia insidias esse*, ponenteque vento *Brevia* superesse & *Scopulos*, qui etiam in portu parant naufragium. Omnino *sicut Fortuna, ita Vita nostra vitrea est, cum maxime splendet, maxime frangitur.* Et hæc ego non eo animo dico, quasi Dominus N. cujus ossa mœsti tumulamus existimem non exspectato mortis telo præventum esse: & in eorum vixisse contubernio, quibus omnia casu metientibus, omnia accidunt, non eveniunt: Illudque temerarium & imprudens verbum subinde occlamant, *non putavi.* Semper ille mortis memor, ubique mortem exspectabat: Semper virtutis Alumnus, nunquam non æternitati maturus fuit: & ne ignavi militis more, ab impedimentis oneratus, tunc vasa

colligeret primum, cum jam in acie ſtandum eſſet, ſuam quotidie in numerato habebat *Conſcientiam.* Exire è vita voluit, non excludi, cum ſciret *volentem à Fatis duci, nolentem trahi.* Noſtram hic ego lamentor miſeriam, Reipublicæ calamitatem defleo, quæ tantum virum nobiſcum præter ſpem amiſit; Cujus ſi redimere vitam integrum foret, nemo noſtrum eſſet, qui de ſuis illi annis non concederet. *Atlas* certè noſter fuit & Patriæ delicium; qui, ſi mœrorem noſtrum noluiſſet, numquam naſci debuit; ſi perenne Reipublicæ decus & commodum, numquam mori. Magnus quidem ille fortunâ fuit & Majorum imaginibus inſignis; quippe cujus familiæ claritatem nec ille ignorare poteſt, qui in Patria noſtra plus quam peregrinus & hoſpes vivit: Sed in hoc vere maximus dici meruit, quod Avorum virtutes ſupergreſſus, menſuram ſuam totus in ſe habuerit, & fortunam quantamcunque & animo & meritis exceſſerit: ut novo naturæ ingenio, non ille ex Majoribus, ſed Majores ex illo ad gloriam & famam nati videantur. Juventutem

& lu-

& lubricos ætatis annos laudent in illo, illi, qui disciplinis regendum habuere commendatum; Nos putavimus & meminimus innocentiam cum lacte imbibisse, cum ætate corroborasse: & sæpius incertum fuit, an in eo differret à virtute natura. Iverat æmulo *Vlyßis* studio in exteras Provincias, quod hac tempestate Nostratibus nimium solemne est: Sed innocens exiit, innocens rediit, quod heu nimis rarum. Excepit redeuntem Patria, ut amantissimum filium sollicita Mater; & in Reipubl. obsequiis instructum ad Off. N. honorem primum, deinde & Off. N. Reipubl. evexit. Hic ille virtutis campum nactus, quid non egit ut decurreret. Summam adhuc Juvenis authoritatem atque admirabilem in rebus tractandis industriam habuit: huic suavis accedebat affabilitas, affabilitati humanitas, humanitati diligentia. Sic universi hominum ordines, eum necessitatis suæ *Asylum* habere; in auribus ejus suarum precum domicilium collocare; neque ullum esse audivimus vel infimæ conditionis, qui non illum, quem supremum dignitate su-

ſpiceret, parem ſibi facilitate experiretur. Privatorum dumtaxat eſſe ajebat *ſibi & ſuis vivere, ſe publicæ luci expoſitum velut candelam aliis lucere debere, ſibi conſumi.* Quid quod ſemper ille in publica territorii noſtri corona prudentiâ ſuperior triumpharit? noſque velut à Sole minora ſidera conſilium accipere potuimus, & illi, qui ætate ei non cedebant, ſententia tamen libenter. Et cujus tandem facundia, Patriæ ſibique non morituram apud exteros famam conciliatam, ſatis enarret? plus cogitationi hic relinquendum quam ſermoni concedendum eſt; ſiquidem multa de Te N. N. dicere poſſumus, ſed nemo ſatis. Si tamen has lugubres noſtras admittis gratias, agit Tibi, agetque immortales Patria pro conſiliis & ornamento: agunt Senatorum ſubſellia pro prudentia; agimus nos pro fama & laude: & Tibi ſimul illuſtris familia gratulamur, quod tantum viri decus protuleris, quem imitari poſſumus omnes, admirari debemus. Prohibe jam cadentes lacrymas ac æternæ Numinis voluntati defunctum concede. *In hanc neceſ-*

ſitatem

sitatem nascimur ut moriamur; serius aut citius, ad illum pertinet, cujus arbitrio totus componitur Orbis. Juvenis quidem Dominus N. vixit, at senex mortuus est, si non ætatem annis, quod hominum est, sed recte gestis & virtutibus, quod Heroum est, censemus. Quamquam, quid vixit? quid mortuum dico; adhuc vivit, vivetque non in hoc mortali corpore fortunæ & calamitatum theatro, sed in animis cordibusque omnium; mortalitatem deposuit; Vitam non exuit, sed mutavit. Dixi.

QUÆSTIO II.

Quomodo construitur Oratio in qua gratiæ aguntur nomine defuncti Hospitibus?

Ad Hospites Gratiarum Actoriæ nomine defuncti.

Similis in multis esse hæc Oratio priori debet, ita tamen texi solet: *Primo*, ponitur aliquis discursus de morte, aut de miseriis humanis, aut de vita præsenti; aut ex abrupto describitur dolor propter defunctum: aut quocunque alio modo, supra in præcedenti quæst. dictio inchoatur. *Secundo*, instituitur laus defuncti. *Tertio*, fit gratiarum actio

 hospi-

hoſpitibus, qui funebri pompæ adeſſe voluerunt, ſive per ſe, ſive per Legatos miſſos: & fit repromiſſio obſequiorum in alia lætiori neceſſitate & occaſione. *Quarto*, fit invitatio ad Convivium funebre.

Nota. Nota quod pleriſque in locis inter Magnates legati mitti ſoleant, qui nomine eorum perorent: illis ergo, cum gratiæ agendæ erunt, prioribus dignitate, prius reſpondendum erit.

P R A X I S.

Gratiarum Actoria ad Hoſp. Et non ille latiſſime humanæ imbecillitatis imaginem explicuit, qui duarum vocum anguſtiis incluſit Elogium & *vivam mortem vitam hominis* appellavit N. N. Omnino non morituri, ſed morientes vivimus, alterniſque momentis vita & mors, dies & annos ſibi partiuntur. Ruina & perennis fuga eſt tempus quod vivimus. Labitur Infans in puerum, Puer in juvenem, Juvenis in virum, Vir in ſenem; & ſic omnis rerum humanarum Hiſtoria, eſt interire. Atque utinam hoc ordine conſtanter procederet negotium, & ultimus qui omnes conſumat dies

non-

nonnisi cum senectute incumberet: Sed cæca Mors nescit discrimina, & latronis more quidquid obvium est diripit, juxta maturos immaturosque invadit, eo solùm nomine, quia mortales. Ecce recens ante oculos exemplum Dominus N. cujus si recte gesta & virtutes consideramus non immature obiit: si annos & desideria omnium, eheu nimis immature!

Ut enim famæ satis, ut satis immortalitati vixerit; Nobis certe non satis, non satis Patriæ, non satis bonorum votis, qui cum tot immortalia gerentem viderent, vix censere volebant mortalem, Fuit benigniore natus genio, & cœlo liberali, utpote in quo Natura parens nimium permiserit sibi cum genuit, quandoquidem unum habere concessit ea, quæ vix multis concessit. Cum *Sidonio* dicam, *Natura, Virtus, fortuna in eo sibi compendium fecerant, & nobilem nobiliss. Heroum epitomen.*

Et quis non in illo *Aristidis* justitiam suspexit? quis non *Lycurgi* prudentiam admiratus est? quis non *Alexandri* magnanimitatem? *Iulii Cæsaris* fortunam? imperterritum in ad-

adversis *Catonis* & *Pompeji* pectus vidit, coluit, adoravit? Nemo illo incorruptior; nemo in negotiis agendis aptior; in gratificando humanior; in bene de aliis merendo paratior. *Non sibi Se, sed Patriæ natum sciebat*; quare quod *Themistocli Miltiadis* trophæum, hoc illi amor Reipubl. fuit. Vigilabat, dormiebat, & Patriæ cura semper versabat animum: cujus publicam quietem, privata inquietudine dicebat sanari oportere. Et audivit illius ex ore verbum aliquis, quod Relligionem, quod Cœlos, quod famam violaret? Sane nihil virtuti ipsius arduum, nihil impervium fuit; quod autem impietatis & Religionis Amore præcipuum est, *nescivit velle, quod velle non debuit*. Sint igitur multa quæ luctum familiæ & Patriæ mitigare possint. N. N. illud grande & magnum doloris solatium, Dominum N. sub onere Reipubl. fractum occubuisse. Quamquam & serenitas & tranquillitas, qua supremum clausit diem, quanta & qualis? Deus immortalis quam non perturbatè, quam suaviter: In morte sibi vel maxime vivere videbatur, qui

dum

dum viveret, aſſidue ſibi moriendum eſſe cogitabat: ut minime illius vita mori oblivione poſſit, cujus vel ipſa mors viſa ſit immortalis. Sed quæ jam vobis gratiæ referantur Domini Hoſpites &c. quod Supremo amicitiæ & Chriſtianæ pietatis officio egregiè perfuncti, frequentes confluxeritis, ut diem hunc Patriæ & nobis luctuoſum veſtro etiam dolore levaretis: Revera Amici; revera vicini & uſque ad ſummam fatorum urnam in amore conſtantiſſimi. Faxint Superi ut hanc obſequiorum induſtriam lætiori occaſione compenſare liceat: ad hoc prompti & alacres, animos & corda conſecramus. Interim ut mutuus dolor, mutuo convictu melius mulceri & profligari poſſit, poſt lugubrem laborem ad lugubre convivium N. N. Dominos invitamus.

SENTENTIÆ
Huic Materiæ ſervientes.

Epictetus. *Vno eodemque ubere vitam mortemque ſugimus.*

Seneca. *Non eſt res magna vivere, magnum eſt honeſte mori.*

Ne-

Nemo unquam mortalium erravit ad Sepulchrum. Idem.

Alia vos, ô Reges, Aula deducit in sepulchrum, vermis, putredo, tenebræ. Gers. Paris.

Quem Dii diligunt Adolescens moritur. Plaut.

Optima quæque rapit mors, peßima quæque relinquit. Homer.

Puer centum annorum moritur, & peccator centum annorum maledictus erit. Iesaias c. 65. v. 20.

Mors ultima Linea rerum. Horat.

Somnus frater mortis. Seneca.

Mors medicus Malorum est. Æsch.

Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur; non quorum laus emori non potest. Cicero.

Mors nobis quasi Saxum Tantalo imp n det. Idem.

Impie & impudenter vivere, non tantum est male vivere, sed diu mori. Democrat.

Vndique eadem est via ad Sepulchrum. Diog.

Nos accendimur & extinguimur, medio tempore aliquid patimur. Seneca.

Quoniam vita qua fruimur brevis est, memoriam nostram, quam maxime longam efficere studeamus. Sallust.

Tota

Seneca. *Tota vita discendum est mori.* Et: *Nullius rei difficilior est scientia, quam vivere.*

Isocrat. *Cogites velim mortale Corpus nos habere, sed gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis.*

Euripid. *Bene moritur, quisquis moritur cum lucrum facit.*

Plutarc. *Post mortem non opuscula, sed opera pensanda meminerimus.*

Seneca. *Non vivere bonum est, sed bene vivere.* Et: *quid est novi hominem mori, cujus tota vita nihil est aliud, quam ad mortem iter.* Et:

Quisquis ad vitam editur, ad mortem destinatur.

Senec. Trag. *Illi mors gravis incubat, qui notus nimis omnibus, ignotus moritur sibi.*

Seneca. *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc cum crescimus, vita decrescit: & hunc ipsum quem agimus diem, cum morte dividimus.* Et: *Vir fortis & Sapiens non debet fugere ex vita, sed exire.* Et: *Quidquid egeris tunc apparebit cum animam ages.* Et: *Omnes eadem conditio revinxit, cui nasci contingit, mori restat; intervallis distinguimur, exitu æquamur.*

Com-

Commorandi nobis diversorium natura, non manendi, dedit.

Ex vita discedendum est, tamquam ex hospitio, non ex domo. Cicero.

Mihi nec diuturnum videtur illud, in quo aliquid est extremum. Et: *Vestra quæ dicitur vita, Mors est.* Seneca.

Nunquam bono quidquam mali evenire potest, nec vivo, nec mortuo.

Iustus mortem cavet, non pavet. Bernh.

Non potest male mori, qui bene vixerit. August.

Compendium est male agentibus, si cito moriantur. Ambro.

Inopi quanto longior vita, tanto plus supplicii. Tacitus.

Tota vita hominis unus est dies. Fabius.

Non est ullum majus solatium mortis, quam ipsa mortalitas. Seneca.

Mala mors putanda non est quam bona vita præcessit. Aug.

Mors vitæ est testimonium. Ambrosius.

Cui peregrinatio dulcis est, non amat Patriam. Augustin.

Non domus est hoc corpus, sed Hospitium & quidem breve hospitium, quod relinquendum est, ubi te gravem esse hospiti videas. Seneca.

Sicut mali nascuntur ut moriantur, sic boni moriuntur, ut vivant. Guevar.

Vir

Idem. *Vir bonus etiamsi moriatur vivit; vir malus etiamsi vivit, moritur.*

Idem. *Mundus est taberna fortunæ, in qua omne mercimonii genus suspectum est.* Et: *In Fortunæ nundinis nihil nisi mendacia venduntur, nihil nisi nostræ vitæ stipe solvitur, nihil ad pondus & mensuram datur.*

Idem. l. 3. c. 44. *Viri Sapientes magis duos vitæ hujus dies felices, quam ducentos fortunæ adversæ formidant.* Et:

Non minus egent consilio felices in rebus secundis, quam auxilio miseri in rebus adversis. Et:

l. 3. c. 51. *Maximum ultionis genus, quo inimicos nostros afficimus, est; ut eos diu vivere sinamus.* Et:

Mors est verum perfugium, perfecta sanitas, portus securus, integra Victoria, caro sine osse, piscis sine spina, frumentum sine paleis. Et:

l. 3. c. 53. *Vita innocens mortem reddit securam.* Et: *Immoderatum in vita risum, largus in morte ploratus sequitur.*

Idem. *Quod Phœnix inter aves, hoc filius inter homines, qui Patris mortem non exoptet.*

Idem. l. 3. c. 35. *Divitiæ, Adolescentia, Solitudo, Libertas, sunt quatuor pestes quæ vivos occidunt, mortuos infamant.* Et:

Pau-

Pauper ut requiescat moritur, Dives ut crucietur. Et: — cap. 56.

Soli felices appellandi sunt, qui ex hac vita Deo chari, & hominibus non invisi discedunt. Et: — Ibidem.

Germanus & minime ingratus filius, quo die Patrem in tumulum durum miserit, eo ipso die illum sepelire in tenero corde debet. — l.3.c.59.

Ita vivere hominem oporteret, ac si post horam ei esset migrandum. Difficile est tacere cum doleas. — Lactan. lib.7. Cicero.

Loquacissima res est homo infelix. — Philos.

Non ii optime vixerunt, qui diutissimè, sed qui modestissimè. — Varri.

Quo facilius obrepat mors, sub ipso vitæ nomine latet. — Seneca.

Qui est hodie, in eum qui cras erit, morietur; & qui heri fuit, in eum qui hodie est, mortuus est. — Plutarc.

Vita Comœdia est, cujus Epilogus Mors est.

Vita Græcis Comœdo-Tragœdia est, nam mista habet lætis tristia: Porphyrius Matrimonium etiam sic appellavit.

Quomodo fabula, sic vita: non quam diu, sed quam bene acta refert. — Seneca.

Congenita sunt sibi prorsus; vita & dolor. — Philem.

Vitæ

Plutar. ex Arstoph.

Vitæ humanæ accinitur perpetuo cantilena, Eja, Eheu!

Ad majora natus sum, quam ut terræ serviam. Philosoph.

Apophthegmata.

In Orat, contra gent.

Clemens Alexandrinus hominem esse Citharam dixit: Pulchre, nam sicut Cithara è variis chordis, ita homo ex corpore & anima, opibus, honoribus, compingitur; ex quibus tamen omnibus una harmonia fit in laudem Dei, Patriæ, sui: Rumpitur hæc cithara dolore & morte. Homo Cithara.

Diogen. Laërtius in vit. Phil.

Braxillus Philosophus moriturus cum à senatu frequenti visitaretur & deploraretur; propter quatuor se lætari dicebat. Primo, propter bonæ conscientiæ testimonium. Secundo, quod tantos viros suam mortem lugere videret. Tertio, quod 60. annis Reipubl. & aliis prodesse studuerit. Quarto, quod cultum [illegible]em debuit aliis, præstiterit semper; denique subjunxit, Ergo mihi hodie vitam exordiri videor. Braxillus moriturus ob quatuor lætatur.

Macrob. Saturn. l. 2. c. 21.

Isidorus Pellusiot. vocabat Mundum perpetuam ruinarum ruinam. Allusit puto ad Ethnicorum veterum consuetudinem, qui Deum suum Mundus ruina.

non

non in forma humana depingebant, ſed in forma baculi ſimplicis, appellabantque hoc Idolum; *Iupiter Tigillus* ſeu *Fulciens Dominus*: quaſi humana omnia ad interitum ruentia fulcire Dei munus continuum ſit.

Jupiter Tigillus.

Jupiter Stator.

Huc pertinet quod *Romulus Iovis effigiem in Capitolio* poſuerit; cum titulo: *Iupiter Stator*. in manu baculum hic *Iupiter* habebat, ut eo fulciret *Novam Romam*; ſed *Sempronius Conſul ibidem juſsit Vulcanum locare, quaſi dividentem Iovis baculum in baculos minores pro aliis Diis* v. g. *in ſceptrum pro Plutone*; *in tridentem pro Neptuno*; *in clavam pro Marte*; *in caduceum pro Mercurio*, *&* *lemma adſcripſit*: ET VOS FULCIUNTO. Quaſi diceret vos minores Dii, id eſt, vos Domini, terreni Principes, Magnates, ſimul cum Deo fulcite ruentem mundum. Nam ſceptra veſtra participant à Sceptro Dei.

Diodorus Siculus.

Adde hic quod in *Italia* alicubi in Templo depictus ſit *mundus rotundus*, *quem duodecim baculi ſuſtentant*, Lemma ſubſcriptum eſt: *Prædicatio Euangelii*, ac ſi duodecim Apoſtoli

stoli verbis suis velut baculis teneant orbem.

Guev. l.3. c.56. *Aurelius Imperator* moriturus dixit: *Ex omnibus quæ habui & possedi, duo tantum habeo, nimirum quod Deum offendi, cruciatum, & dolorem, quod vitiis tempus impendi.* M. Aurelius.

Diodorus Siculus. Idem. l.3. c.51. Secundus *Philosophus* interrogatus quid esset *Mors?* respondit: Est *Somnus æternus, dissolutio corporum, divitum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, somni mater, umbra vitæ, discessio vivorum, omnium resolutio, laborum finis, cupiditatum clausula, improborum carnifex, bonorum præmium.* Mors quid sit?

Lycosten. *Epaminondas mortem fortium virorum otium esse dixit: improborum vero & ignavorum laborem.* Epaminondas.

Plato dicebat vita nostra sicut flamma stupæ à minimo vento extinguitur. Plato.

Seneca. *Homo est vas quassum & fragile, est corpus in omnem fortunæ contumeliam projectum.* Homo.

Alii dixerunt hominem esse calamitatis omnis hospitium.

Bernhar. *Mors bona est laboris corona, felicitatis porta, vitæ janua.* Mors.

Philippus. *Philippus Maced. Rex.* cum consuluisset Oraculum quomodo posset senex fieri: responsum accepit: *Vita quadrigas.* Quo audito primum edixit, ne ullus in regno suo quadrigis uteretur: Deinde cum Montem audivisset esse, nomine *Quadrigam* eum suffodit & evertit. Sed *Pausanias* in capulo gladii, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam. *Valer. Maxim. l. 1. c. 8. Ext. n. 9.*

Venus quatuor cygnis vehitur. Dicerem ego si vis ad Maturitatem pervenire, *vita quadrigas*, sed *Veneris. Venus* quippe *juxta Poëtarum Opiniones quatuor Cygnis vehitur*; & secundum *Bernhardum* Luxuriæ currus quadriga volvitur vitiorum: *Ingluvie ventris, inhonestate sodalium, mollitie vestium, otii soporisque resolutione.*

Crœsus Socrat. Quæsitus quidam olim quid mallet, an esse *Crœsus dives*, an *Socrates sapiens*; respondit: *In vita Crœsus, in morte Socrates.* *Bessæus in concion.*

Gorgias Leontin. Quæsitus olim *Gorgias Leontinus Orator* jam senex, an mortem æquo animo ferret, si è vita vocaretur, respondit: *Ex putri & defluente domuncula non invitus discedo.* *Lycost.*

Orator. Severus. *Severus Imperator* vivo sibi *loculum* parari jussit, cui se interdum inclu- *Xiphilin.*

cludens ſic illum alloquebatur: *tu ô locule virum capies, quem Orbis non capit.*

Annales Turcici. — Relli-gioſi Turcici.

Relligioſi quidam in Turcia incedunt per plateas portantes *ſpecula*; porriguntque obviis & dicunt; *inſpice & vide quis ſis.*

Laërtius l. 1. — Zeno.

Zeno philoſophus cum ab *Apollinis Oraculo* ſciſcitaretur, quomodo poſſet vitam bene agere? reſponſum accepit, *mortuos conſule, & ab iis quid ſit faciendum diſce.*

Idem. — Antiſthenes.

Antiſthenes à diſcipulis quæſitus quid eſſet *Mors*, *duos Circulos fecit, & hoc eſſe mortem affirmavit:* Interpretati ſunt illi, unum circulum eſſe corpus, quod ducitur unde incepit, nempe ad terram; alium circulum eſſe animam, quæ etiam ſuum terminum quærit.

Reinerus. — Nabathæi Reges in fimo ſepel.

Nabathæi Reges non in Mauſoleis ſed in fimo ſepeliebantur, nec aliud ſibi occini præter hæc verba voluerunt: *Pulvis pulveri, fimus fimo traditur.*

Idem.

Iidem Reges ante pectus loco ſignaculi mortem geſtabant, cum inſcriptione: *Mater bonorum, Noverca malorum.*

Idem. — Scythæ.

Apud Scythas in coronatione Re-

 gis

gis ſpargitur terra & cinis, & ſimul hæc verba dicuntur: Hæc tua eſt origo, vide ne quid ſuperbe agas.

Medicæus. *Nicolaus Medicæus Princeps* cum poſt multas exſpectationes filium accepiſſet, lacrymans in hæc verba prorupit: *Et tu fili ad ferendas hujus ſeculi calamitates adveniſti.* *Idem.*

Juſtinus. *Iuſtinus Imperator jubebat ſibi lectum conſpergi pulvere & lacrymans dicebat: Ecce nunc in pulvere dormiam, quoniam pulvis ſum & in pulverem convertar.* *Cedrenus.*

Albani. *Apud Albanos ſi maſculus naſcebatur, Adfines ei militaria munera offerebant cum his verbis: Armeris miſer, quia ad Bellum non ad otium veniſti.* *Criſpinianus.*

Marcus Antonius. *Marcus Antonius Senator Romanus cum Pyramides Ægypti luſtraret, ad ſuos dixit: Omnia tempus devorat, omnia conſumit, ſola gloria laborum noſtrorum cum tempore intercidere non poteſt: hæc ut æternum duret, vitæ eſt anteponenda.* *Comineus.*

Epaminondas præmium quale poſtulaverat. *Epaminondas Dux Thebanus* accepto lethali vulnere, cum univerſa civitas ad corpus ejus afflueret, de præmio laborum rogatus dixit: *Nullum aliud volo quam memoriam* *Lycoſt.*

mei.

mei. Sollicite itidem quæsivit an Clypeus salvus superesset, & cum superesse audivit, dixit; *nunc lætus morior hoc salvo, quo salvo lætus vixi: Epaminondas dux vester, nunc vivere incipit, quia sic moritur.*

Iuem: & Iulianus in Epist. ad Ameri.

Demo- critus solatu- rus Da- rium tres po- stulat homines qui lu- gubria non sumpsiss.

Democritus Philosophus mæstum Darium Regem ob mortem conjugis consolaturus; vitam defunctæ se restiturum promisit, si modo tres illi homines invenirentur: qui nunquam lugubri vestitu usi fuissent, quæsiti tres in tota Persia, & non inventi; tum ille ad Regem, vides ô Rex quam inevitabilis sit omnibus fati necessitas; nefas est deflere, quod nefas est devitare.

Spondanus.

Ferdi- nandus Rex.

Ferdinandus Rex Castell. ubi ab Isidoro intellexit vicinam esse horam mortis; regio habitu indutus ad Templum concessit, ibique consistens ad Altare, purpuram, sceptrum, coronam, torquem, annulum & omne regium vestimentum exsuens deposuit, dicens: Domine! Regnum quod à Te accepi, tibi restituo: colloca me in æterna luce: sic mortuus ibidem. *Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex inter medias epulas mortui cranium semper habuit, & à ministris hanc sibi vocem dici voluit; inspice Rex*

Plut. in conviviis Sapientum.

Ptol. Phila- delphus.

& cogita te talem aliquando futurum.

Xenophon.

Xenophonti sacrificium peragenti cum nunciatum esset, majorem natu filium occubuisse in prælio, coronam regiam primo deposuit, quæsivitque quonam modo occubuisset: ubi ergo audivit fortißime pro Patria pugnantem occubuisse, reposuit capiti coronam, & testatus est se voluptate majori perfundi, quàm dolore. — *Lycosten.*

Basilius.

Basilius Episcopus sibi vivus construxerat sepulcrum, sed imperfectum reliquit consulto: cum ergo pro festis diebus Episcopali pompa cogebatur uti, puerum destinavit qui subinde occlamaret: Pater mortem cogita, & sepulcrum tuum perfici jube. — *Marlia. c. 26.*

Lips.

Lipsius decubiturus dicebat semper: ad Lectum ad Lethum. — *Drexel.*

Carolus M.

Carolus Magnus cum in extremo mortis articulo constitutus, à suis rogaretur, quænam insignia sepulcro affigi vellet, respondit: Sola Mortis insignia sculpantur, hæc est enim regina illa potens, quæ omnes meas victorias in nihilum redegit & de meipso victore triumphum agit, hac adscriptione: Sola mors omnia æquat. — *Gregor. Turo.lib. Histor.*

Diogen. ad Alex.

Diogenes Cynicus cum aliquando — *Laërtius.*

curio-

curiosius sepulcra inspiceret, ubi defunctorum ossa cernebantur, Alexandrum M. obviam habuit, & cum ille percunctaretur, quid inter mortuos ageret? in hac ossium congerie Patris tui Philippi calvariam quæro, sed à cæteris dignoscere non valeo.

Marl. c. 26. — Muso-nius.

Musonius Philosophus interrogatus, quisnam sit aptior modus ad diem ultimum feliciter claudendum, respondit: Vive ut cras moriturus.

Hieroglyphica & Symbola.

Alphon-si coro-na.

Alphonsus. Arragonum Rex in Symbolo dicitur habuisse *Coronam*, in cujus ambitu hæc inscriptio exstitit: *Artifex cudit, Deus ludit, imponendo, deponendo.* In fronte coronæ *pomum* erat *Smaragdinum*; cum Lemmate: *Æstate prodor; Autumno probor; Hyeme perdor.* Manus tenens filo Orbis globum; cum lemmate *Tenui pendentia Filo.*

Topotius. — Pomum. — Manus.

Cande-la.

Candela ardens *cum inscriptione: Dum aliis prosum, consumor.*

Drexe-lius in Prod. ęter. — Brach-man. Lolium.

Brachmani certis temporibus solent mittere vicinis regionibus arefacta folia cum his verbis: *Talis est vita hominum, qualis foliorum.*

Lilium. *Iohannes Dux Cliviæ* habuit in Symbolo lilium cum inſcriptione; *Hodie aliquid, cras nihil.* Hinc in tumbis antiquorum exprimebantur lilia & roſæ. *Topotius.*

Germ. antiq. Sepul. inſcrip. In ſepulcris *Iuvenum* ac puerorum apud *Germanos* erat olim hæc Inſcriptio per interrogationem & admirationem: *Et mortuus eſt? In Senum* vero Epitaphiis erat eadem cum periodo ſeu puncto: *Et mortuus eſt.* *Drexelius in Prod. ætern.*

Scipio. In Exequiis *Scipionis* celeberrimi Marſalci Galliæ, ante tumbam caduceum prætulerunt, è cujus manubrio *tria lilia* pullulabant, utpote *ſtemma Galliæ*; per medium verò caducei erat inſcriptio hæc: *Non genere tantum ſed ore & re Scipio.* *Tomach.*

Calvariæ duæ. Duæ calvariæ jacent; una inter ſceptra & coronas.alia inter ligones & raſtra; inſcriptio *His diſcerne Regem à Ruſtico.* *Sond.*

Sol. *Perſæ* in tumbis ſculpebant *Solem*, cum lemmate: *Orietur.*

Phœnix. *Antiqui Ægyptii* Phœnicem in ſepulcro poſt fata ſuperſtitem ſculpebant, cum lemmate: *Evolabit.*

Athenienſ. *Athenienſes* in monumentis ſcribebant

bebant ciphras multas, cum lemmate: *Ignorans.*

Avis quæpiam reperiri dicitur, quæ uno dumtaxat die vivit, mane nascitur, vespere moritur: Interea vero aliarum avium nidos pervolitat & singularum voces ac cantus addiscit, canitque jam ut *Turdus*, jam ut *Philomela*, &c. Hæc avis Symbolum solet esse hominis cito morientis, cum inscriptione: *Non diu sed satis.*

Alexand. M.

Alexander M. de se dicere solebat, *vixi satis, quia non annos sed triumphos numero; metior me non ætate sed perennitate.*

Pausaniæ monument. Vita hominis Venatio.

Cirica.

In monumento *Pausaniæ* depicti erant canes multi insequentes feras diversi generis per campos & sylvas; Lemma: *Venatio.* Nempe vita hominis venatio est, & sæpe dum capere volumus, capimur.

Marl. Orph.

In *Orphei* sepulchro inscripta erat hæc unica vox: *Lusit.*

In monumento cujusdam Eleemosynarii scriptum fuit: *quod dedi Habeo; perdidi quod servavi.*

Plutarc. Ægypt.

Ægyptii inter convivia mortui caput circumferunt, & convivatoribus ostendendo dicunt: *Comedite tales futuri.*

Elati cujusdam Symbolum. Habuit quiſpiam ampullatus homo ex ſuperbia potius quam ex ſcientia pro Symbolo, in ſtemmate hanc unicam voculam *Omnia*. Cui oblique tumorem caſtigando quiſpiam adſcripſit literam S. ante O & legenda fuit vox *Somnia*. O bene humana *Omnia* ſunt *Somnia!* *Idem.*

Anguilla fragil. hum. Symbol. *Ægyptii* notaturi eum, qui rebus hujus vitæ fideret, ſpemque ſuam in fragili poneret: *hominem manu anguillam tenentem pingebant*; Nam mundana inſtar anguillæ elabuntur è manibus, nec teneri poſſunt, *Pierius.*

Homi. vita navis inſt. *Alii vitam hominis notaturi navem pingebant, cujus clavum Deus gubernaret.*

Iſabellæ Arragoniæ Reginæ Symbolum. *Iſabella Arrag. Regina* in Symbolo habuit duos floſculos, unus vocabatur *Scelenitropos*, id eſt, Flos Lunæ: Alter *Heliotropos*, i. e. Flos Solis: cum lemmate: *Sequor & æternum ſpecto.* *Briſſon.*

Mel mortis, fel vitæ Symbol. *Mortis Symbolum olim mel fuit, vitæ vero fel:* Nimirum ſicut apis, eſt homo, & dum vivit ex floribus virtutum, mel æternitatis colligit. *Rodigin. l. 28.*

Mortis Templum. *Spartani Templum Deæ Morti ex candido marmore exſtruxerunt, in cujus poſtibus ſcriptum erat: Morti matri perennis felicitatis.* *Pauſanias.*

Idem. *Leonidis* ossa in mausoleum sunt translata cum inscriptione: *Speculum benemeritorum de patria.*

Leonidis ossa.

Clotarius Imperat. tres Philosophos quos à consiliis habuit, interrogavit, quomodo posset vita humana optime exprimi: respondit horum *Primus, pingendum esse florem Caryophylli Indici, qui licet honore & odore cæteris præcellat, si eum tamen Testudo subintraverit, statim arescit; cum inscriptione: Tales opes momento pereunt.*

Clotario Imperatori à tribus Philos. vita humana æquiparata Caryophyllo.

Pierius.

Secundus, suasit pingendum Phœnicem, qui cum ab plumarum pulchritudine aves sibi sciat insidiari, noctu & interdiu volitat, nec tamen manus aucupis aufugit; cum inscriptione: Tantorum laborum stipendium, Mors: Tertius suasit hominem pingi in mari naufragantem, supra verò in nubibus Aquilam & Anchoram, cum Lemmate: Domine ad Te sunt oculi nostri.

Phœnici.

Brisson. Et Naufraganti.

In *Caroli V.* sceptro stabat masculus manu tabellam tenens, cum lemmate: *Sto*: infra vero mures ejus plantas arrodebant cum inscriptione: *Iacebis.* Idem Imperator dicitur annulum habuisse cum horologio, in quo carbunculus instar indicis horas indicabat; bicolor au-

Sceptrum Caroli V.

Rodigin. l. 28.

Pausanias.

tem fuit hic carbunculus, & lucida parte diem, nigra noctem denotabat. Lemma fuit: *Vertimur*, id est, Carbunculus in carbonem.

Henrici Galliæ Regis vitæ adornatio.

Henricus Rex Galliæ sic vitam suam ordinaverat; *Octo horas legebat, octo orabat; octo dabat corpori & Reipublicæ:* Sedenti ad Mensam *tres Orbes* apponebantur, in primo orbe *Crucifixus*; cum lemmate; *Cibus cordis*; in secundo *Liber*, cum lemmate; *Cibus mentis:* in tertio *panis*, cum lemmate; *Cibus ventris*: supra mensam ex tholo pendebat *Alauda*, cum inscriptione; *Cœlum cane, terram tace.* Loco horologii utebatur *candela*, quæ viginti quatuor lineis distincta, viginti quatuor horas diei ac noctis continuo ardens indicabat.

Annales Gall.

Alauda.

Adverte hic, quod *Alauda* cum in terra sedet, tacet, cum vol t in altum, canit: unde bene ille, *Deum lauda, non sicut Alauda*, à terra te elevasti, Deum laudare cœpisti ad terram redire noli ut Alauda redit, justorum enim via crescit, non decrescit.

Caßiodorus.

Salamandr.

Urbis Parisiensis insigne *Salamandra* nimirum in medio flammarum,

Marlia.

marum, apposita hac nota; *Circumdor, sed non uror.*

Idem cap. 6.

Struthio. *Struthio* aspiciendo ova, fovet: cui apposite Academicum: *Ex visu Salus.*

Julianus. *Iulianus Imperator* gerebat in stemmate regio *Aquilam* sagitta percussam, quæ confecta fuit ex ejusdem plumis addita notula; *Ex ipsa contra ipsam*: id est, ab ipsa nascitur quod illam perimit. Ita Mors ex peccato, at memoria mortis occidit peccatum, unde merito dici potest: *Ex ipso, contra ipsum.*

Lapis Alex. M. datus. Pulchrum etiam Symbolum humanæ vitæ potest esse Lapis ille pretiosus, quem, *authore Dorotheo*, Angelus dedit Alexandro M. Paradisum ingredi quærenti: hic enim lapis omnes alios pretiosos in bilance superabat, etiam simul positos: Conspersus vero pulvere minimo, minima pluma levior fuit: Hunc lapidem pulvere obsitum in Symbolo habuit *Alphonsus Arragoniæ Rex* cum Lemmate; *in pulvere non Rex.*

Alexandri M. tumul. In *Alexandri M.* tumulo fuit Asia & Africa ligata catenis cum Lemmate: *Victoria Alexandri.*

Exempla & reliqua Supellex.

Noctis filii Somnus & Mors.

Olympiæ visa est Nox in figura & habitu muliebri, quæ puerum album dormientem dextera tenebat, & sinistra nigrum dormienti similem. Primus appellabatur *Somnus*; Alter *Mors*, uterque *Noctis* filius. *Pausanias.*

Hispani.

Apud *Hispanos* mos fuit tot hastas figere circa sepulchra, quot hostes quis interfecisset. *Veridicus.*

Scythæ.

Apud *Scythas* qui victor fuisset in bello & vivus debuit bibere ex *aureo scypho*, & super mortui sepulchrum *aureus* appendebatur *scyphus*. *Idem.*

Regina Amalus.

Reginam *Amalusintam* sic descripsit *Caßiodorus* : *Si prudentem quæris, hæc fuit : si fortem, nulli ceßit : consilio optima ; relligione nitens ; prole beata ; ubique chara* ; Epitaphium ei tale fecit: *Casta vixit, lanam fecit, domum servavit.* *Lib. 1.*

Tessalia.

Tessalia funeri Matris suæ cum adesse non posset, misit spongiam lacrymis plenam cum lemmate; *Corde & lacrymis prosequor.* *Appianus.*

Libitinæ statua.

Romani in medio foro statuam *Libitinæ* posuerant, ut transeuntes ementesque & vendentes mortis monerentur. *Rosinus.*

Syba-

Solinus. *Sybaritæ* ut melius voluptatibus indulgerent, *plectebant eum morte, qui mortis mentionem fecisset.* Sybaritæ.

Tacitus l. 5. annal. In Principatu *Tiberii* sub pœna capitali interdictum erat, mortuos deflere; ipsæ matres flentes super mortuis filiis convictæ necabantur. Mortuos deflere interdictum.

Claudius Parad. In Coronationibus Imperatorum hujusmodi genus usitatum fuit, ut eo ipso die quo capiti Corona, manibus sceptrum Imperiale imponebatur, egregius sepulchrorum fabricator, tres diversos lapides, *Alabastrum Iaspidem & Porphyrum* afferret, ut ex illis habito delectu, sepulchrum construeretur, alta voce inclamans: Mos in coronatione quondam usitatus.

Elige ab his ex quo Augustiß. Cæsar,
Ipse tibi tumulum, me fabricare velis.

Stobæus Serm. 19. *Philippus Macedo* puerum habuit in Aula, huic tantum muneri destinatum, ut quotidie ad eum ingressus tale quid proferret: *Memento, ô Rex Te esse hominem: tunc Rex miseram conditionem considerans, tales è pectore effundebat voces: Heu me miserum! Homo sum, & proinde mortalis ac in cinerem redigendus.* Philippus Macedon. *Ælian. l. 5. c. 15.*

Plutar. *Ægyptii* dum *Genio* indulgerent, *Osirim* Regem in aurea tumba circumferebant. Ægyptii.

De-

Domitianus.

Domitianus Imperator invitatos ad convivium, in palatium nigro panno obductum induxit, ubi tantum duæ ardebant candelæ, & quemlibet loco solii, in tumba collocavit: dicendo: *Vive memor Lethi.*

Xiphilinus.

Æthiopes.

Macrobii Æthiopiæ populi defunctorum statuas ex auro vel Argento vel ligno erigere solebant, ut ita memoria defunctorum in Animis conservaretur: His vero Statuis excavatis includebantur cineres defunctorum. Is autem qui sanguine proximus defuncto fuit, eam statuam domum deferebat, & vitro pellucido includebat: Cæteri vero adfines, primitias frugum suarum, & alia plurima singulis annis offerebant.

Ctesias apud Diod. Siculum.

Galatæ.

Galatæ superstitionem habuêre, ut quamprimum exspirasset aliquis *varias ad eum literas & scripta destinarent: quæ ipso sepulturæ die una cum corpore cremabant.* Credebant literas à mortuis in alio mundo legi.

Al. ab Alexandro l. 3.

Lacedæmonii.

Lacedæmonii, ut Juventutem ad Majorum imitationem accenderent; defunctorum Heroum imagines in ære vel marmore ad vivum exprimebant, in senatuque exponebant sin-

Bessæus.

singulas cum suis elogiis & hoc lemmate; *si fueritis sicut isti, eritis sicut isti.*

Abrahamus Ortelius Cosmographus scribit quandam gentem esse, *quæ ossa mortuorum loco nummorum habet*, iisque utitur in emendis vendendisque rebus, loco auri, & ea ossa loco divitiarum habet.

Ossa mortuorum divitiæ.

Tyrannus quispiam sibi ex ossibus mortuorum, organa fieri curavit, dicens. *Saltus Regum, Mors hostium est.*

Tyrannus ex ossibus organa fabric.

Idem *Tyrannus* Capita occisorum in Arborum ramis horto suo delicato pomorum loco appendebat: in vestibulo autem horti scriptum erat: *Bellaria Martis.*

Phocylides.

Philosophus quidam rogatus ut suam de vitæ brevitate sententiam daret, *tacens in orbem se gyravit.*

Vitæ brevitas.

Lycosten.

Alter Philosophus parumper subsistens deinde se abscondit, & hoc esse optimum Symbolum humanæ vitæ dicebat.

Symbolum Vitæ humanæ.

Raderus. in virid. Sancto.

Ex carnio *Nicephori Imperatoris* poculum formatum est, *Bulgarorumque proceribus ab ipsorum Principe deinde propinatum.*

Cranium Nicephori.

Rosin. l. 5.

Romani, ubi animam ægrotus exhalare cœpit, qui proximiores erant, spiri-

Romani.

ſpiritum ejus egredientem ore appoſito excipiebant.

Cupreſſus Symbolum Mortis.

Apud eoſdem *Cupreßis* ſignabantur mortuorum domus, quia ſicut hæc arbor exciſa non renaſcitur, ita ex mortuo nihil jam ſperandum eſt. *Idem.*

Tibicines.

Tibicines præcedebant funebrem pompam, qui canebant laudes & facta defunctorum, præferebantur etiam inſignia honorum quos geſſit, coronæque omnis generis quas meruit: præterea totius familiæ imagines in haſtis & perticis portabantur: *Servi à defuncto libertate donati lacrymantes & pileati, ſeu alba lana velantes capita, præcedebant feretrum*; & hoc maxime honorificum fuit, familiam ſuam à defuncto honoratam fuiſſe. *Roſinus.*

Mos apud Romanos poſt exuſtum cadaver.

Apud eoſdem *Romanos* mos fuit, ut poſt exuſtum cadaver *Præfica* noviſſimum verbum illud, altiſſima voce inclamaret. *Ilicet: id eſt, ire licet jam domum*: quo dicto qui comitati funus erant, domum abituri *extremum Vale* ſic ter occlamabant: VALE, VALE, VALE! *nos te ordine, quo natura permiſerit, ſequemur.* *Idem.*

Epiſ-

Episcopi Constantinopolitani, ita olim gratulabantur Imperatoribus, *Imperator oriaris, Imperator moriaris*: quæ verba etiam ab Imperatoribus inter gemmas Diadematis circumquaque scripta portabantur.

Episcopi Constantinopol.

Ælius Sparti.

Severus Imperator moriens ultimo dixit, *Omnia fui, sed nihil prodest.*

Severus.

Petrus Alphonsus apud Drexel.

Ad *Alexandri* mortui corpus plures philosophi confluxerunt, & super Regio funere lamentati sunt. Unus dixit; *En modo quatuor ulnarum spatium ei satis est, cui spatiosissimus terrarum Orbis non sufficit.* Alter subjungit: *Heri potuit Alexander quos voluit à morte liberare, hodie seipsum non potest.* Tertius aureum tumulum contemplatus dixit: *Heri ex auro fecit thesaurum, jam mutatis vicibus thesaurum ex Alexandro facit aurum*: alii aliter sunt lamentati.

Philosophi lamentantes super Alexandri mortui corpus.

Lucius Marin. de reb. Hisp.

Carolus Rex Siciliæ cum in ultimis esset, hæc locutus est: *O vanas hominum cogitationes, ah miseri honoribus delectamur & Cœlum negligimus! Nondum cœpi vivere, & jam cogor vivendi finem facere. Eadem me necessitas involvit, quæ vilissimum mendicum: Vale igitur terra vale! sed ah utinam liceat dicere: salve Cœlum!*

Carolus Rex morti vicinus.

Tur-

Turcicus Imperator.

Turcarum Imperatores cum quendam è *Baßis* ſuis & imperii proceribus perire volunt, literas ad eum ſua manu ſcribunt, eaſque nigro holoſerico obvolvunt: Harum literarum hæc ſemper eſt ſumma: *Mitte mihi tuum caput.*

Busbequius de reb. Tur.

Pacuvius.

Pacuvius Syriæ præfectus hoc in more habuit, ut quotidie à cœna vino ſomnoque ſepultus ſe in lectum ferri à famulis juberet atque à flentibus occlamari: *Vixit! vixit!* Applica: Quod ille ex perverſa conſuetudine faciebat, nos pio & laudabili Chriſtianorum more, cum Domino N. facimus: reddimus illi ultimum obſequium, extulimus in lectum ſubterraneum, reſtat ut acclamemus, *Vixit*: nimirum *ad decus familiæ, Patriæ, Eccleſiæ & gloriæ, &c.*

Cauſinus l. 4. Symbol.

Auguſtus.

Auguſtus Imperator ſupremo vitæ die vocatos ad ſe amicos percunctatus eſt, ecquid videretur an vitæ Mimum bene tranſegiſſet, cum illi reſpondiſſent bene; ſubjecit ille: *Ergo plauſum date.*

Sueton. in Auguſt. 99.

Moneta Heros dicta.

Tempore *Severi Imperatoris* reperta eſt *moneta*, quæ *Heros* dicta eſt, in qua mirabilis exſculpta fuit figura:

Trebellius.

ra: *Caput Elephantis fuit, cum lemmate:* Magnanimitas. *Pectus Delphinum cum lemmate*; Humanitas. *Manus Castoris cum lemmate*; Officiositas. *Pedes Vrsi cum lemmate*; Modestia. *Imago fuit Herois significans virtutes quibus vitam suam ornare debet, ut laudi vivat immortali.*

Græcerus.

Henrico Bavariæ Duci apparuit quispiam in pariete scribens hæc verba: *Post Sex: Henricus* moriturum se existimans *post dies sex*, omni diligentia ad mortem se præparavit; ast transactis *diebus sex* cum salvus existeret, post 6. *hebdomadas* mortem imminere verebatur, ideoque rursus sua disponebat, sed nec tum mortuus: quapropter post *menses sex* vitæ finem fore autumans denuo paratus quasi moriturus; sed & tunc evasit incolumis: certissimè itaque *post annos sex* moriturum se, conclusit; Sed ecce *elapsis annis sex in Cæsarem eligitur*, & hoc ei Elogium adscribitur: *Seipsum singulis Senariis superabat, & post mortem identidem vivebat.*

Henricus Dux Bavariæ.

Henric. Spondanus.

Philippus Rex Hispaniæ moriens sic *Philippum* III. filium instruebat; *Fili hoc assequutus fastigium quod habui*

Philippus Rex Hispan.

habui, hujus etiam lecti in quo me jam vides memineris; hic ut cernis subsistit omnis Mundi gloria: sic vive ut Regem, non amittere se Regnum sed commutare sentiat.

Georgius Dux Clarentiæ.

Drexel. Prodrom. cap. 3.

Georgius Dux à fratre Eduardo Quarto Angliæ Rege ob suspicionem affectati Regni jussus est mori, data tamen est ei mortis optio. Ille, suavissimam, inquit, *mortem eligo, labrumque vino Malvatico impleri præcepit, in quod se collocans sensim dulcissimum liquorem sorbendo se submersit.*

Fons mirabilis efficaciæ.

Eusebius Norinb. l.6. c.54.

In *Insula* quapiam, *Boguca* dicta, fons laudatur perennis & nobilissimus, cujus aqua epota, *senes jam mortuis vicini rejuvenescunt*: Quidam senex decrepitus eo se contulit amore vitæ lotus & potus est ibidem aliquot dies, resumpsitque robur virile, & florens domum rediit, uxorem iterum duxit & genuit filios. *Hunc senem dicit se vidisse Petrus Martyr.*

Mausoleum.

Bessæus.

Artemisia Regina, Mausolo marito celeberrimum monumentum exstruxit & à nomine viri *Mausoleum* vocavit; Cineres verò viri cum vino mixtos ebibit, ipsa vivum Mariti sui sepulchrum facta.

Ludo-

Drexel. in prodrom.

Ludovicus Cortusius Jurisconsultus Patavinus ad funus suum musicos 50. omnis generis conduxit: feretrum jussit ferri à 12. Virginibus viridi veste ornatis cum cantu læto & triumphali; centum funalibus stipantibus comitante toto urbis clero & monachis omnibus, exceptis nigris, ne tristitiæ color lætitiam funeris funestaret, lachrymari testamento prohibuit.

Sepultura triumphalis.

Plutarc.

Menandro optimo Regi Bactrorum in Castris mortuo honorifice in civitatibus omnibus parentatum est: de reliquiis ipsius vehementer pugnatum est, & vix hac conditione pax stetit, ut singulæ civitates parte æquali cinerum ejus ablata, monumentum ei statuerent.

Menander Rex Bactrorum.

Idem.

Dionysii Uxor & liberi contumelia prius affecti, necati sunt & cineres eorum in mare dissipati.

Dionysii Uxor & liberi.

Epistol. 11. ad Geront.

Hieronymus scribit se vidisse duos conjuges; virum quidem, qui viginti sepelivisset Uxores: fœminam vero quæ viginti duobus superstes fuisset viris; & hos matrimonium denique secum inivisse. Exspectabant homines avidissime, quis horum prius moreretur, sed mortua primo fœmina

Duo Conjuges.

mina eſt, ergo maritus à populo totius urbis coronatus eſt, palmamque ferens manu, laureatus ante feretrum & omnem populum ibat, dum uxorem terræ commendaret.

Philippus Rex Macedoniæ.

Philippus Macedo moriens ad Proceres flentes & adſtantes dixit hæc ſolandi ergo; *Non moriar quia Alexandrum in quo vivam, in terra relinquo.* *Plutar.*

Eduardus IV. Angl. Rex.

Eduardus IV. *Rex Angliæ* moriens cum ei Cancellarius dixiſſet an non doleret, quod tam ſplendida palatia & poſſeſſiones relinquere deberet; reſpondit; oſtendendo filios: *Iſta pignora erunt mihi eburnea palatia, in quibus habitabo quoad ſtabunt: & poßeßiones meæ erunt, ex quibus ſine ullo jam labore percipiam fructum.* *Annales Angl.*

Hippocratis Ara.

Hippocrati Aram ſtatuerunt Antiqui; cum inſcriptione *Deo Vitæ.* *Lampridius.*

Galenus Morborum Imperator.

Cum *Galenus* à quodam morbo lethali *Antoninum Pium* liberaſſet (in quo depellendo Cæſar duodecim gemmas hauſit, quæ novem millionibus conſtabant) Imperator medico ſuum diadema dono dedit, dicens: *Antoninus Imperator Romanorum, Galenus Morborum.*

Ma-

Binetus. *Maria Vngariæ Regina* habuit aviculam nomine *Vita* quæ ejus moris est, à quo oculos avertit, signum est illum brevi moriturum; quem vero hilariter intuetur, ei vitam longiorem promittit: Hujus ergo aviculæ oculum hæc Regina in annulo habuit, cum inscriptione: *Non gemma sed Vita.* — Vita Avis.

Epit. variar. histor. *Athenienses Regibus suis sic precabantur vitam: Vince hostes armis, cives animis, corvos annis.* — Athen.

Ibidem. *Lacedæmones sic: Dent Tibi Dii largam manum, longam fidem, longam vitam.* — Lacedæmones.

Ibidem. *Veneti sic: Princeps esto tot annorum quot subditorum.* — Veneti.

Binetus. *Clementi* VIII. *Pontifici Romano ab initio Papatus obtulit quidam Horologium cum inscriptione:* SEMPER PRIMA, NUMQUAM ULTIMA. — Horol.

Epitom. var. hist. *Franci recens creatis Regibus offerebant formicam, in qua scriptum:* SEMPER SUPERSTES. — Franci.

Ibidem. *Lacones sic gratulabantur suis Ducibus:* Pelle mortem, pelle morbum. — Lacones.

Camerarius. *In Terra Saracinorum Avicula nomine Soroactes hæc duo propria habet:*

bet: primo quod à Dominica Paßionis ad Pascha nec cantet nec volitet, sed veluti mortua extensis in crucem alis ad ramos arborum pendeat; secundo quod sub tempus Ecclipsis Lunæ cor ei obrigescat, & oculi velut nube quadam & caligine inumbrentur.

Lamentatio. *Super uno Imperatore defuncto sic lamentabantur: Vtinam aut non nasceretur, aut non moreretur.* *Aurel. in mori. Imperat.*

Augustus. *Augustus Imperator capta Perusia in plurimos sævit: Orantibus veniam hæc unica vox occinebatur;* Moriendum est. *Sueton.*

Thraces natos plorant; mortuos rident. *Gens quæpiam Thracibus finitima, edito infante cum amicis frequentibus plorant, commemorando sibi quantas hic calamitates perferre debeat; è contra defunctum hominem cum lætitia efferunt, recensentes, quam multis sit malis subductus.* *Herodotus.*

Idem fecerunt Causiani, & Gethæ puerperia luxerunt, funera plausu exceperunt. *Stobæus.*

Saladinus. *Saladinus Ægyptiorum Regum maximus, cum totum Orientem subjugasset, Occidentem terruisset, Asiam domuisset, totum denique Orbem concußisset, ut morti se jam vicinum vidit, mandavit ut statim ac spiritum exhalasset, tu-* *Anton. p. 2. tit. 17. c. 9.*

nica

nica interior per omnes civitatis vicos in hasta circumduceretur & à præcone alta voce inclamaretur; Saladinus Orientis flagellum, Asiæ Dominus, omnium populorum terror, ex omnibus suis victoriis in bello partis, tandem Reginæ Morti cedens, nihil secum defert, nisi unicum hoc indusium quo in sepulchro operitur.

Plutarc. in vita. Xerx.

Xerxes.

Xerxes innumerabiles militum copias collegerat, quas cum lustrandi caussa in verticem montis se contulisset, lachrymis obortis suspirans dixit: centum abhinc annis nullus omnino superstes erit, omnes in cinerem redigentur.

Marl.

Philippus.

Philippus Macedo cum palæstram in qua Græci luctabantur, ingressus esset, & inter luctandum ad terram prolaberetur, jacentis sui corporis imaginem, in arena expressam videns & quam parum loci occuparet, considerans, jocando incepit dicere: O quam minimam terræ partem, natura sortiti, orbem appetimus Universum!

Brachmani.

Brachmani cum ab Alexandro petiissent donum immortalitatis, ipse vero respondisset; rem prorsus filii impossibilem postulatis, quia & ipse mortalis sum, tunc protinus adjecerunt, cur ergo tam insana regnandi libidine flagras, ac

si morti nuncquam tributum soluturus.

Pictores ut Mortis naturam exprimerent, illam proponunt nudam, lumine cassam, auribus carentem & falce armatam: Nudam quidem, ut doceant, quod hinc nudi exire debeamus. *Cur lumine captam?* quod in obvia quæque impingat & sine respectu obruat *Auribus caret,* quia clamoribus non flectitur, lacrymis non movetur, & ad preces humanas veluti rigida rupes surdescit: Hinc à *Pericle Atheniensium Duce Atropos* (inexorabilis) nominatur: Porrò *quid per falcem, quam feralis hæc Megara manibus vibrat?* quoniam mors omnia Sola æquat.

Est commune mori, mors nulli parcit honori;
Debilis & fortis, veniunt ad funera mortis.

Naviganti similis vita nostra.

Gregorius Navigantibus similem facit mortalium vitam, videntur enim homines quiescere loco, & opinantur arbores, agros, scopulos moveri, at non sic; navis iter agit, cætera neutiquam moventur. — Gregor.

Agrigentini stulti.

Staltos Agrigentinos antiquitas nominavit, de quibus dicitur: Agrigentini epulantur ut cras morituri, ædificant ut semper victuri. *Al-*

Campof. l. 8.

Alphonsus Dux Calabriæ Eduardo filio suo dedit in aureo clypeo Zodiacum talem, in quo quatuor animalia picta erant: Primum erat Cervus cum inscriptione; DEUM TIME. (Cervus timet tonitrua & fulmina.) *Secundum erat Ciconia cum inscriptione;* PARENTES REVERERE. (Ciconia senes parentes dorso suo portat ac nutrit:) *Tertium erat testudo cum inscriptione;* DOMUM PROCURA; Testudo domum suam semper portat secum; *Quartum erat Delphinus cum inscriptione;* OFFICIIS VACA. Delphinus alios pisces sibi conciliat benefaciendo, non nocendo: nautas præmonet saltu suo & lusu cum tempestas imminet, mergentes tergo portat: *Super omnia hoc lemma fuit:* CELER VIRTUTIS CURSUS. Id est, sic cito senescere possumus & longam vitam vivere.

Alphonsus filio clypeum dat.

Gregor.

QUÆSTIO III.

Quomodo Epitaphia construenda sint & sepulchrorum inscriptiones.

Epitaphium est Oratio sive prosa sive ligata in defunctorum sepulchris

Epitaphium quid?

chris ſcribi ſolita, vel vexillis ſuper ſepulchra pendentibus: Debet continere nomen mortui, genus mortis, gentis, familiæ & factorum præcipuorum brevem commemorationem. Supra inſcriptionem communiter hæc verba ponuntur, DEO O.M. vel ÆTERNITATI: Infra verò ponuntur nomina eorum, qui defuncto *Epitaphium* poſuerunt.

Epitaphia alia ſunt jocoſa, alia ſeria. Variis modis ſcribuntur. Aliquando enim ſimpliciter narratur, quis hic ſepultus ſit & qualis fuerit. Aliquando ipſe mortuus inducitur de ſe loquens cum Viatore aut Lectore. Aliquando ipſum marmor aut ſaxum loquitur de eo quem tegit: Interdum inſtrumenta loquentia inducuntur, quæ defunctorum tumulis aut inſculpuntur aut adpinguntur. Solebant autem antiquitus ſingulis ſua inſtrumenta apponi v. g. *Paſtori baculus*; *Nautis remus*; *Agricolis aratrum*; *militibus framea*; *Venatoribus falco aut canis*; *Cæteris cætera*. Modernis verò temporibus ſtemmata imprimuntur aut Symbola tumulis v. g. *Ducibus Aquilæ vel Leones*; *Sacerdotibus claves*; *Oratori-*

toribus Fulmen; *Poëtis Cygnus*; Ergo mos eſt ut interdum aliquod inſtrumentum loquatur v. g. Framea ſic;

ACUTA FUI OLIM
FRAMEA,
Sed nunc ad mortis ſaxum hebetata
ſum:
Fulgebam olim ſplendore Martio
Ibi, &c.
At nunc rubigine Lethi corrodor.
Timebat me Hoſtis,
Sed quamdiu me brachium Domini
N. agitabat.
Jam cum Domino feſſa Bello
& Victoriis
Hic quieſco &c.

Interdum ponitur ſupra tumulum pictura tantum ſeu Symbolum aliquod cum Elogio, ſeu acuta ſententiola v. g. *Si Regis cujuſpiam Amorem in ſubditos velles depingere: Symbolum hoc ſerviret, Pelicanus ſanguine pullos ſuos fovens; cum Elogio*: PRO LEGE ET GREGE. Vel *Aquila expanſis Alis* cum Epigraphe; SUB UMBRA ALARUM MEARUM. Vel *Leo apertis oculis dormiens cum* lemmate; NON

DORMIVIT QUI CUSTODIVIT.

Adverte autem, ſummè curandum eſſe ut *Epitaphia* & Inſcriptiones ſive tumulorum ſive vexillorum abundent doctrinis & ſententiis moralibus. Sed omnia melius in exemplis videbuntur.

EXEMPLA.

Quæris Viator quis ſub hoc Marmore tectus jaceat?
Homo, ut Tu mortalis,
Qui ſic Patriæ vixit,
Ut eum vixiſſe non pœniteat:

Tu
Manibus ejus bene precare
Salutis tuæ non immemor:
Vive & Vale!

ALIUD.

Hic decumbo Viator
Vide quid ſum,
Fui quod es,
Eris quod ſum;
Vale.

ALIUD.

A L I U D.

Mortales cum ſimus,
Quid futura dies nobis vehat
neſcimus:
Johannes mihi nomen eſt,
Cognomen N.
Annis vixi XVI.
In palæſtra literaria exegi VIII.
Virtuti litavi;
Integritati ſacrificavi;
Parthenius Parthenìè vixi;
Et Ecce,
In vernanti ætate morior.
O me vel ipſæ Muſæ,
Vel Fata,
Vel Amici,
Vel Parentes,
Flete!

Ex deliciis Orbis hæc ſint.
Franciſci Pacini.

Inveni portum, Spes & Fortuna valete,
Nil mihi vobiſcum eſt, ludite nunc alios;
Hoſpes eram Mundo, per Mundum ſemper eundo;
Nunc ſuprema dies ſit mihi ſumma quiës.

Angeli Politiani.

Politianus in hoc tumulo jacet Angelus; Vnum
Qui Caput, & linguas (res nova) tres habuit.

Iocosum in Vespiam, litigiosam Vetulam.

Tres habuit furias quondam, sed Vespia Manes
Vt petiit, furias quattuor Orcus habet.

Silvii Palladii.

Fui,
Non sum
Estis,
Non Eritis;
Silvius Palladius
Qui
Ut moriens viveret
Vixit ut moriturus.

Aliud Pro Juvene,

Heu! Heu!
Hic ante annos Juvenis jaceo
Morti ludibrium,
Fratri Funus,
Patri mœror,
Matri lacryma,
Musis luctus,

Juve-

Juvenibus exemplum,
Senibus ſuſpirium,
Mihi tabum, Cinis, Nihil:
Deo quid?
Ah! Viator cur rogas?
Eheu!
Jam audio quod timeo,
Quod Spero
Tu cras Scies,
Curioſe Civis abi.

Saladini Ægyptiorum Regis.

Floruit in toto, qui Rex Oriente potenter.
Nunc jacet; ex tantis quid tulit? Ecce nihil!

Principis Poëtarum Virgilii Epitaphium quod morti vicinus ſibi erexit, ad libros reſpiciens ſuos quos conſcripſerat, De Bucolicis, de Georgicis & Æneidos.

Paſtor, Arator, Eques, pavi, colui, ſuperavi,
Capras, Rura, Hoſtes, fronde, ligone, manu;
De Capris paſtis, de Rure ſato, Hoſte ſubacto,
Nec Lac, nec ſegetes, ſpolia nulla tuli.

Ovidii ex l. 3. Tristi. Eleg. 3.

Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum
Ingenio perii Naso Poëta meo.

Mirandula in templo S. Marci Florentiæ.

Hic situs est Picus Mirandula: cætera norunt
Et Tagus & Ganges: forsan & Antipodes.

Similii Præfecti militiæ sub Adriano Imperatore.

Similius hic jacet,
Cujus ætas multorum quidem annorum fuit;
Septem tamen duntaxat vixit
Quibus vixit sibi:
Similius septennis vetulus.

In Sardanapali tumulo erat manus sculpta ad elidendum digitis crepitum disposita.

Sardanapalus Anacyndaxis filius
Anchialem & Tarsum
Vno die condidit.

Ede. bibe. Lude.

Reliqua ne digitorum quidem crepitu digna sunt.

In Orphei sepulchro.

Lyra fuit sculpta cum inscriptione

LUSIT.

In Mercatorem magnum debitorem.

Mercator jacet hic: cujus mihi dicere longum
Nomina sit: moriens nomina mille habuit.

Viennæ Maximiliani Cæsaris.

Maximilianus Cæsar semper Augustus.

Demissus cœlo
Redditus cœlo.
Non obiit sed abiit.

Lovanii Joannis Vamesii.

Iste vir fuit, Lector, sed fuit:
Tu quoque quod es non eris.
Alius aliò sed omnes huc imus;
Cogita & huic bene apprecare,
Ita posteri tibi.

Joannis Fossæ ex nimio Poësis studio ad insaniam redacti.

Hac sunt in fossa Fossæ mirabilis ossa;
Qui sibi condendo versus, cere-comminuit brum.

Philosophiæ Magistri indocti, inter disputandum in Grammaticam peccantis.

Hic jacet Magister noster,
Qui argumentavit bis vel ter,
Semel in Celarent
Vt omnes admirarent:
Bis in Frisesomorum,
Requiescat in secula seculorum.

Magistri Grammaticæ.

Grammaticam didici, multos docuique per annos;
Declinare tamen non potui tumulum.

Uxoris Loth in statuam versæ.

Hoc est sepulchrum intus cadaver non habens,
Hoc est cadaver sepulchrum suum non habens,
Sed cadaver idem est & sepulchrum sibi.

ALIA

ALIA RECENTIORA.

SIGISMUNDI III
Poloniæ Regis.

Æternitati
Sigiſmundus III.
Suecis à Natura, Polonis à libera
populorum ſuffragatione
Utriſque à DEO Datus Rex
Joanne Sueco & Catharina Jagel-
lonia;
Hoc eſt
è vetuſtiſſimo hinc Gothorum, inde
Polonorum utrinque
Regio ſanguine:
Flos Europeæ Nobilitatis
Natus
A Patre Regum ſapientiſſimo
Regnandi,
A Matre Fœminarum piiſſima,
Deum colendi artes edoctus:
Ita vixit ut
Regnare,
Ita Regnavit,
Ut vivere eum diutiſſime Reipubl.
interfuerit.
Regnavit à pueritia,
Vixit ad Senium,
Semper bonus ſupra ſuorum vota,
Semper felix
Supra ſua merita &c.

Bello

Bello invictus, Victoria mitis,
Pace justus:
Nihil unquam magis timuit quam
bellorum caussas:
Nihil minus quam eventa;
Bellavit sæpe, vicit semper, triumphavit numquam,
Quod diceret
Regum rationes ita demum constare, si illis opus & Labor, Reip. merces & fructus, Soli Deo
Gloria & honor,
sua cuique redderentur, &c.
Vixit
Annis LXVI,
Quod Regum non multi,
Regnavit XLIV,
Quod pauci
Ubique inculpatus & propria sua laude innocens, quod vix alius.
Fama cane,
Livor sile,
Posteritas mirare!
Ego magnos Manes veneratus similes Orbi terrarum Reges precor, & abeo N. N. Lacrymans.

Constantiæ Reginæ Poloniæ

D. O. M.

Serenissima Regina Poloniæ
Constantia,

Fer-

Ferdinandi I. Imperatoris Optimi
Neptis Caroli Archiducis Austr.
& Mariæ Ducis Bavariæ filia,
Ferdinandi Cæsaris semper Augusti
soror,
Seren. & Potent. Pol. & Succ. Regis
Sigismundi III.
Conjunx,
Mortalitatis suæ exuvias
ad Dei Judicis usque adventum hic
deposuit:
Joan. Casimirum, Joan. Albertum,
Carolum Ferdinandum,
Alex. Carolum,
Annam Catharinam,
Lectissimos Principes,
fœcunda boni publici Mater reliquit:
Cœlo autem fœcunditatis suæ
partem filium & filiam
consecravit, &c.
Inopinato mortis casu
Conjux Regem,
Mater Principes,
Regina Regnum,
totam Christianitatem piissima Princeps in mœrore reliquit.
Versaviæ X. Julii Anno salutis
reparatæ cIↃ IↃc XXXI.
Ætatis XLIV.
Conjugii XXIV.

ALE-

ALEXANDRI CAROLI
PRINCIPIS.
D. T. O. M.
Hic
Primævo in flore raptus,
Flos ille Principum
Alexander Carolus Poloniæ & Sueciæ Princeps,
Sigiſmundi III. & Conſtantiæ Polon. & Suec. Regum filius
Vladiſlai IV. Pol. & Suec. Regis
Frater, tot Cæſarum, tot Regum germen,
mortales ævi flores, mortales exuvias
depoſuit;
Ille Alexander
Sanguine, Indole, exſpectatione
Magnus;
Et ipſa exſpectatione Major
Alexandro illi Magno, ſed innocenti
ſimillimus
Ea jam Indoles, is Animus præcurſor ætatis
In moribus, in factis, in conſiliis,
emicuit, eminuit
quo jam Regnis, quo ſpei publicæ
non Domi tantum, ſed
foris placuit.
Qui dum Chriſtiani Orbis florentiores partes inter ſtuporem &
amorem

amorem magnus hoſpes
luſtrat,
Repente ad Arma & bellum contra
Chriſtiani Orbis Hoſtem
Pro Relligione, pro Patria propera-
vit, rediit:
Huc ſtudia, huc vota omnia præpa-
rabat.
Interceſſit Pax, acceſſit Morbus,
ſucceſſit heu Mors!
Sed nihil laudi, nihil gloriæ
deceſſit.
Reſpexit Vota Cœlum, Animum-
que coronavit,
XIII Kalendas Decembris
ANNO
ÆTATIS XX.
CHRISTI CIↃ IↃC XXXIV.
Regnantis
Vladiſlai Fratris III.
Walenſteinii Manibus
Hanc nec molem, nec Pyramidem,
nec Sepulchrum, ſed exiguam
Ruderum ſtruem
ne deſpicias
Viator;
Quam ingentis machinæ ruinam
Ipſemet Jupiter Germanicus ex-
horreſcit.
Gigantem tegit,

Qua-

Qualem, terram Parentem
irâ Deorum irritatam
extremum Encelado fratrem
peperiſſe dicas ;
Hunc
ex claris quidem ſed modicè faſti-
giatis penatibus
ea ſors ſuſcepit,
Quæ ligones ſceptris vel gaudet vel
audet æquare
quæ ex Paſtoribus facit Heroës,
Novum Herculem dixiſſes ge-
nitum.
niſi ille ſerpentes in ipſis cunabulis
necâſſet, ut monſtris interficien-
dis adultus aſſueſceret ;
Hic
ab incunabulis malos Genios
foviſſet
à quibus aliquando monſtris inter-
ficeretur.
Jamque ita excreverat,
ut ipſum Jovem ſuam prolem
agnoſcere crediſiſſes ;
Ille
Supremus bellorum Miniſter,
Summus Imperii Adminiſtrator,
Olympum ſolus ſuſtinere videba-
tur.
Cur autem in tanto culmine non
validè

valide ſteterit, quæris?
Ambitionis turbo eum dejecit
Siquidem non ipſe, Sed fortuna fatigata dum majus quod ſibi
parabat pondus,
levis illa, detrectat,
Degeneres Ortus prodidit,
& ex filio Jovis
Rebellem indicavit,
Ut quem ſimulata fides evexerat
aperta perfidia deprimeret:
Relligionis ſacra pólluere,
Imperii Majeſtatem evertere,
tot Regum, tot Cæſarum ipſique
pene Cœlo cognatum ſanguinem innoxium
profundere,
Omnia ſuperbo pede calcare,
Regem ſe facere
Sacrilegus moliebatur:
Verum
Moles tanti furore ignis ante
tempus disjecta,
Molitorem ipſum egit in Cineres.
Sic Imperia iiſdem quibus parta ſunt
artibus amittuntur.
Tu
antequam abeas
Lapillum ſaltem congerere ne
graveris

Ut

Ut in Gigantis olim excreſcat tumulum, qui Gigantis nunc operit auſus.

EPITAPHIUM CARDINALIS DE RICHELIU.

Piis manibus tumulus.

Adſta Viator quo properas? quod uſpiam videbis & audies hic tegitur.

Joannes Armandus de Pleſſei de Richeliu. Davus origine,

Magnus ingenio, Fortuna eminentiſſimus.

Quod mirare

Sacerdos in caſtris, Theologus in aula, Epiſcopus in plebe,

Cardinalis ſine titulo, Rex ſine nomine, Unus tamen omnia.

Naturam habuit in numerato, felicitatem in conſilio, ærarium in peculio, ſecuritatem in bello, victoriam ſub ſignis, Socios in procinctu, amicos in obſequio, inimicos in carcere, Cives in ſervitute.

Hoc uno miſer quod omnes fecit miſeros,

tam

tam sæculi sui tormentum quàm
ornamentum.

Galliam subegit, Italiam terruit,
Germaniam quassavit, afflixit Hispaniam,
coronavit Lusitaniam, cepit Lotharingiam,
decepit Cataloniam, fovit Sueciam, truncavit
Flandriam, turbavit Angliam,
lusit Europam

Poëta purpuratus, cui scena mundus,
gloria siparium, regia gaza
choragium, Tragicus maxime, quia
fabulàm male absolvit.

Post regnum Suis testamento distributum,
paupertatem populo imperatam, dissipatos Principes,
nobilitatem exilio & suppliciis exhaustam,
Senatum auctoritate spoliatum, pacem terra marique
profligatam, exteras gentes bello & incendiis
vastatas, cum fatiscente corpore animum
grandioribus consiliis ægrè vegetaret & nullius
non interesset, aut vivere ipsum aut mori,
jamque bona sui parte mortuus, aliorum tamen
morte viveret, derepente spirare desiit & timeri.

O fluxa mortalitas, quam tenue
momentum inter omnia & nihil.

Mortui corpus rheda extulit, secuti

cuti pedites equitesque magno numero, faces prætulerunt ephæbi, crucem nemo, quia currus vehebat publicam.

Denique hunc tumulum implet non totum, quem Europa non implevit

Inter Theologos situs ingens disputandi argumentum,
Fidem Regi servavit,
Spem vivis reliquit,
Charitatem ab hæredibus abstulit,
Quo migravit Sacramentum est.
Hæc te volui Viator, hic te metire & abi.

EPITAPHIUM
aliud Ejusdem.

VIATOR

Sub hoc marmore quis quiescat vix effari audeo,
Cum vix mortalem fuisse censeam,
Qui tot immortalia dum vixit, fecit.
Est tamen.
Armandus Joannes Plesseus Cardin.
Dux Richelius
Sanguine, pietate, ingenio, prudentia, magnanimitate, fortuna magnus, virtute Maximus.

Ex

Ex bono olim ſubdito Optimus
Galliæ Princeps
Non minus prompte obedire, quam
ſancte imperare didicit.
Quocunque Regis ſui arma vexit,
Simul terrorem, victoriam, famam
circumvexit:
Armis prope totam pertranſiit
Europam.
Nemo Rex nec Regnum
cui ſui non incuſſit timorem;
nec Thronus in quo ſuum Regem
non poſuiſſet,
niſi religioſæ menti magis juſtitia
quam poteſtas imperaviſſet.
Illuſtre illius nomen
Galliæ & hoſtibus fulmen fuit,
ad cujus fulgorem etiam ſera poſte-
ritas connivebit & contremiſcet.
Si dies quibus vixit, Victoriis;
ſi anni Triumphis
numerentur
plura illum vixiſſe ſecula olim naſci-
turi cenſebunt.
Rerum ab eo geſtarum Hiſtoria non
habet, niſi à ſeipſa quod metuat:
tot Prodigiorum ferax, tot mirabi-
lium fœcunda
difficulter apud ventura tempora fi-
dem inveniet

quæ felix tamen hoc ſeculum
vidit.
Æqui ſemper tenaciſſimus & ideo
invincibilis
Nec hoſtes aliud lucrum habent,
quam quod proſtrati ejus victorias
auxerint,
Cæſi famam & nomen dilatarint,
Prudentia affluebat incredibili &
ideo feliciſſimus, imo omnibus
ideo felicior, quia ſupra
omnes prudentior.
Quod dixit fecit ſemper,
quam promiſit fidem nunquam
fefellit.
Vidit & mirari debuit Orbis,
paucorum odio obnoxium
à pluribus diligi, ab omnibus
æſtimari.
Si eximia illius virtus
ipſam interdum coëgerit loqui in-
vidiam
ne detrahat
Veritas ſilentium indicet.
nec ipſa ſibi fidem dabit oblatrans
maledicentia.
Virtutis erat aſylum, artium bona-
rum Mæcenas ſingularis.
Inaudito Seculis miraculo effecit,
ut innocentiſſimæ Pacis deliciæ
inter

inter horrida bella & arma late circumferentia tota Gallia luserint, regnaverint.
Tandem cælo maturus
Laudabili vitæ morte laudabili Coronidem imposuit.
Dum viveret ingentes possedit opes, nunquam ab iisdem possessus.
Vitę metam intrepidus operiebatur, quod
novos sibi Triumphos novas parari cerneret Coronas.
Diem clausit sicut vixit
Magnus invictus gloria plenus.
Et ne quid illi deesset honoris aut amici solatii.
Regiis etiam lachrymis desideratus est.
Tu Viator,
Si fortassis ita dissitus à Gallia vixisti,
Ut lucentem harum veritatum famam ignorare potueris,
fidem vera promenti adhibe,
& mimineris
turpe esse mortuis assentari ei,
qui à vivis quod speret in posterum non habet,
Gallia denique quanta quanta est,
nisi sibi æternam ab hoc marmore

ingratitudinem objici velit.
Omnia quæ dixi
Calculo ſuo confirmabit.
Vale & Manibus benè precare.
Mirare hac urna incluſum, quem ſecula nunquam ſatis mirabuntur.

Caput VIII.

De Oratione Natalitia.

DUplex Oratio Natalis eſſe ſolet: Una eſt qua gratulamur Parentibus felicem filii aut filiæ natalem. Altera eſt qua Natalem alicujus in recurſu anni recolimus, eidemque ipſi gratulamur. De utraque breviter.

Quæstio I.

Quomodo conſtruitur Oratio in qua Prolem natam Parentibus gratulamur.

Primo, præmitti ſolet aliquis diſcurſus; aut de Parentum felicitate; qui familiæ ſuæ fulcra aut decora in liberis accipiunt: aut de felici ſucceſſu Amicorum, aut de conſuetudine gentium, aut alia Hiſtoria ad rem accommodata. Præſertim tamen hi diſcurſus formari ſolent, ex occaſione aliqua interveniente temporis,

poris, loci, perſonæ, vel aliarum circumſtantiarum. *Secundo,* explicentur cauſſæ lætitiæ, propter quas parentes & amici gaudere debent, ut quod hoc modo familiæ fulciantur, Majorum gloria propagetur & optata nobis per poſteros nominis æternitas occupetur, &c. *Tertio,* Omina & auguria fiunt de Infantis felicitate, de valetudine bona, de genere vitæ: & hic laudes tractari Majorum poſſunt, quos ſcilicet infans imitabitur, & à quorum virtutibus nunc lucem & nobilitatem accipit. *Quarto,* fiunt apprecationes, ut hæc omnia impleantur quæ ſpe ſunt concepta. *Quinto,* ſi Patrimus Orationem dicit, gratias agit Parentibus quod ſingulari ratione ad hujus lætitiæ ſenſum ſe admiſerint: ſeque illis & Infanti ad Obſequia offert.

PRAXIS.

Semper ego riſu dignam exiſtimavi lacrymandi eorum conſuetudinem, quibus ſuorum natales indictis plorationibus excipere in frequenti amicorum collegio nimiopere religioſum fuit N. N. Stolidi certe Mortales, aut ne mortales qui-

 dem,

dem, si rationis in hoc opere & naturæ injuriam rite contemplemur: Vel enim se natos deflere debebant, vel plenissimo invidiæ ausu velle soli vivere & secum universam humani generis OEconomiam exstinguere. Nam ut ut verum sit, etiam quotidiano experientiæ calculo, hominem fortunæ adversarium & calamitatum nasci; numquid ita fuerunt in rerum natura hospites aut plumbei sensus, ut ad Virtutem homines creari nesciverint: Virtus verò cum fortuna litigare debet, si vera est, ut triumphet, & inter adversa debet clarescere. Non frangunt hominem sinistra, sed firmant; sicut Nebulæ Solem non fœdant sed commendant. Ignaviæ igitur militare voluerunt illi & voluptatem in stipendium mereri, non vitam velut arenam ingredi, in qua fortia agere & pati generosorum est hereditas. Sed ut ut sit, sanioribus saltem voluissem oculis hæ nationes hominis vitam inspexissent, didicissent utique filium personam patris, vocem patris, animum patris, simulacrum patris nasci, in familiæ ornamentum, decus Amicorum, senectutis

ctutis fulcrum, ærumnarum leninem, Reipubl. præsidium, Ecclesiæ tutelam, Cœli incrementum. Quid vero istorum tantam lacrymis materiam suggerit. Meliori nos disciplina imbuti, hodierna die & animis exultamus & nobis nostrisque Parentibus gratulamur; cum singulari Authoris naturæ beneficio; nos votorum vestrorum terminum, in senectute & ærumnis anchoram, nos amici commune solatium, illustris familia incrementum, Respubl. civem & præsidium, gloria & immortalitas clientem, in hoc recens nato filio attigerimus. Præsagit augur animus omnia summa de parvulo, nec infirma spes dicere jubet, fortunatissimam prolem, à Majorum suorum vestraque inprimis, qua dignitate, quo morum candore, qua virtutum frequentia, qua nominis & honorum sublimitate, neutiquam discessuram. Urent eum arcanæ quæ in Majorum cineribus latent faces, quæ etiam tunc cum cogitantur, quasi manu admoverentur, inflammant. Vocabit in sui honoris vestigium Dominus N. vocabit &c. (Hic laudentur Majores)

vocabunt alii; & quem generis na-ᵭi ſunt, virtutis etiam avitæ here-dem volent nanciſci. Quemadmo-dum enim non omnis Arbor cydo-niis malis rubet, nec quilibet fons *Nilum* fundit: Ita non exiguum eſt fortunæ ad Virtutes præſidium illu-ſtri veniſſe origine.

Eſt præterea quædam ad honeſtæ vitæ proſecutionem in venis nobili-bus lex, quæ magnos Spiritus ſuppe-ditat, ſemperque velut igniculis urit, & tamquam admotis calcaribus ex-citat, nec degenerem eſſe ſinit. Sic hunc parvulum olim *Themiſtoclem* non unus *Miltiades* in æmulos au-ſus animabit, Interim creſce beate Infans, Deo regente & ducente, te-nero ſolidare corpuſculo, & creſce in virum fortem fortium ſanguis, hauri ex inſtitutione te digna nobi-les Spiritus, æmulos indue Majori-bus mores; Avorum Parentumque imago virtutes repreſentet, meritis in Deum, in Patriam, in tuos auctus & dives ad ſublimes conſcende di-gnitates. Denique non niſi feſſus annis & meritis commune mortali-tatis tributum perſolve. *Dixi*

Quod ſi aliquis brevius dicere vo-

let,

let, omiſſo diſcurſu longiori, dicat tantum, gaudendum eſſe, quod Proles ſpei bonæ & ſanguinis nata ſit; enumeretque ornamenta quæ à Parentibus & Majoribus recens Natus accipit: Denique apprecetur Infanti fauſta omnia & longam ſalutem.

QUÆSTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio, in qua reſpondetur à Parentibus Gratulationi Natalitiæ?

Primo, ſolet etiam adhiberi aliquis diſcurſus per modum acceſſus. *Secundo*, Gratiæ aguntur pro adfectu & apprecationibus, optaturque ut ea eveniant. *Tertio*, Merita & laudes modice extenuantur. *Quarto*, petitur Continuatio benevolentiæ inchoatæ. *Quinto*, Gratiæ aguntur illi qui Patrem pueri egit in Baptiſmo: optaturque ut puer matureſcat ad ejus & reliquorum hoſpitum obſequia.

Reſponſoriæ ad Præc.

PRAXIS.

Si quemadmodum in magnis domibus veſtibula ulteriorem ornatum promittunt, ita natalis dies cæterorum dierum velut janua, reli-

Reſp. ad Natal. Grat.

quæ ætatis certiſſimum foret augurium, forunatiſſimam prolem ex DEI munere recens natam arbitrarer, ultroque parens virtutis ac Cœli filium venerarer. Sed *ab Occaſu diem commendare jubemur; cæterum ab ortu inter meridiem & veſperam ſpe metuque fluctuare, ne tempeſtas exſpectationem eripiat; dedecorant enim* (ut Lyricus canit) *bene nata culpæ*; & uſitato Græcorum circumfertur proverbio, etiam *Heroum filios plerumque noxas naſci.* Utinam votis N. N. veſtris ſubſcribant fata & deſideriis, ducatque & animet in Majorum veſtigia nobilis Genius; fiatque non quidquid calcaverit roſa, ſed quid egerit Reip. gloria, Parentum lætitia, amicorum ſolatium, familiæ ornamentum. Sed veſtrum comprimis N. N. in obſequium adoleſcat, nobilemque hujus diei benevolentiam, quem ſecundo natalem lætitiæ feciſtis, multis maturiſque officiis compenſet. Quam quidem felicitatem quia infans non agnoſcit, Ego vicaria gratitudine immortales gratias habeo, meque ſimul meoſque æterno favori Veſtro N. N. conſecratos eſſe, unice exopto! *Dixi.*

De

De alia natali, quam in recursu anni recolimus, non est quod dicamus; eo quod hæc Oratio proprie ad Gratulatoriam spectet, in eaque nihil fiat, nisi quod gaudii Caussæ coacerventur, ex laude ejus, cujus natalis dies est. Denique diuturnæ incolumitatis & prosperitatis apprecatio additur. Sed de his paulo post.

Sententiæ
Huic Materiæ servientes.

Corona Senum Filii eorum. (*Prov. 17. v. 6.*)

Matrimonii flores liberi sunt, quos quidem carnalium pratorum Divinus colligit Agricola. (*Clem. Alexandrinus.*)

Lætitia patris, filius sapiens. (*Menander.*)

Nihil est tam honorificum pueris, quam bono & honesto parente esse natum. (*Eurip.*)

Rapitur ad similitudinem suorum excellens quæque natura. (*Nazar.*)

Fortes creantur fortibus & bonis, est in juvencis, est in equis patrum virtus, nec imbellem feroces progenerant Aquilæ columbam. (*Horat.*)

Aurei Patres sæpe filios reliquerunt plumbeos. (*Aratus.*)

Acetum vini filius. (*Casaubonus.*)

Ex ovo albo sæpe nigri pulli prodeunt. — Garnerus.

E spinis Rosæ prodeunt. — Ammianus.

Filii sunt dulcedo amarißima & fel melle circumlitum. — Petrarcha.

Habes filios? habes & unde vivus doleas & mortuus agnoscaris: habes in quibus vivas, & in quibus sæpe moriaris. — Idem.

Magnum & dulce solatium Patri filius, sed sollicitum & grave. — Idem.

Magnum depositum habent parentes filios suos. — Chrysostom.

Boni vini & boni viri origo non est inquirenda.

Et verbo & facto parvis sit regula natis,
Optima sitque omni tempore norma Pater. — Verinus.

Qui non recte instituunt atque educant liberos, non solum liberis sed & Reipubl. faciunt injuriam. — Cicero.

Nemo glorietur quod magnæ urbis sit, sed quod sit dignus magna & illustri Patria. — Arist.

Liberis nihil est carius humano generi. — Livius.

Iam non admiror si omnia nos à prima pueritia mala sequuntur, inter execrationes parentum crevimus. — Senec. Epist. 11.

Con-

Idem.

Contemptum Tibi omnium opto, quorum tibi parentes copiam optaverunt.

E X E M P L A

Et Alia Supellex.

In Sacris literis vocatur filius *Ben*, id eſt, ut ait *Bineda*, Domus ſeu palatium Parentum. — Ben.

Proverb. — *Salomon* à matre vocabatur *filius votorum*. — Salomon.

In jure *filius* vocatur *perſona Patris*, *vox patris*, *corpus patris*. Alii vocant *filium animum patris*. — Filii diverſ. nuncup.

In Paneg. Conſt. Marcell. — *NaZarius* vocat *imaginem* ſeu *ſimulacrum patris*.

Votum erat *Carthaginenſium*, quo precabantur, ut Romani aut improbi aut maleſani naſcerentur. — Carthaginenſ. votum.

Doroth. Ep. Tyr. in Synopſi. — *Helias* cum eſſet naſciturus, Pater ejus vidit illum ab Angelis niveis ſalutari, & igne tamquam faſciis involvi & flamma ignis tamquam cibo nutriri: Hieroſolymam ergo profectus nunciavit Sacerdotibus viſum, & dictum ei fuit ne timeret, *naſciturum filium qui in luce habitabit, igneque & gladio vindicabit Iſraël.* — Helias.

Ester. Cum *Ester* nata esset, *Philomela* in cubiculum involavit, in cunisque sedens suavissime aliquandiu cecinit. *Salianus.*

Statuæ loquent. Apud *Iones* statuæ, erantquæ prætereuntes salutabant dicendo: *Salve, responde.* Cum nascimur nos majores nostri salutant sed ut respondeamus volunt, virtuti eorum, non ore sed more. *Appian. lib. 8.*

Orphei Sepulturæ. Locus Sepulturæ *Orphei* producit Luscinias excellentes cantu super omnes alias. Sic ubi nascaris interest. *Causin.*

Annul. In *Emigildis Reginæ Scotiæ* cunis apparuit annulus miræ pulchritudinis & magnitudinis, cum inscriptione: *Mater Regum, filia Regum, Regina Regum.* *Annal. Angl.*

Zoroast. *Zoroastes* ridens natus est, in præsagium magnæ Indolis. *Iustin.*

Venus. *Venerem* etiam ridentem natam fabulantur Poëtæ.

Curius Dentat. *Curius Dentatus* natus est cum dentibus & inde nomen traxit. *Livius.*

Fabius. *Fabius Ambustus* dictus erat, quod ipsi adhuc adolescenti fulmen nares ambussisset. Dictus est etiam *pullus Iovis*, quasi dilectus ab eodem. *Volateranus l. 14.*

Hercul. *Hercules* tener adhuc & lactens angues *Nat. Com. es.*

angues manu elisit. sic jam infantulus indolem futuri roboris dedit.

Plato. *Plato* cum positus esset in myrteto examen apum ori ejus insedit.

Ælianus. Stesich. In ore *Stesichori* Poëtæ infantis dicitur Luscinia consedisse.

Plin. l. 10. Pindar. Eædem in *Pindari* dormientis ore mellificarunt. præsagium fuit melliflui sermonis.

Diod. Sic. l. 8. Semiramis. *Semiramis* infans exposita diu educata est ab avibus: alii dicunt nutritam esse à Columba, cujus etiam nomen habet ex Syriaca.

Sabellicus lib. 9. Cajus Marius. In *Caji Marii* pueri sinu repertæ sunt *septem Aquilæ*, quod erat signum septies eum Consulem futurum.

Idem. Aurel. *Aurelianum* infantem ortum humili genere Aquila ex cunis rapuit, & in propinquam aulam deposuit.

Justinus lib. 9. Hieron. *Hieronem Syracusanum* expositum apes in Sylvis aluerunt: fuit is postèa *Rex Siciliæ*.

Dionys. Halicar. Servius. *Servius Tullius* visus est dormiens habere caput ardens, flamma circa tempora serpente.

Fulgos. lib. 1. & Laërtius. Socrat. de Platone. *Socrates* instituturus *Platonem* puerum, visus est sibi Cygnum videre è gremio suo egredientem, qui cantu orbem terrarum impleret.

Phi-

Philippus. *Philippus Macedo* visus est sibi per somnium imprimere Sigillum in quo erat forma Leonis. Natus est ei deinde *Alexander Leoni par magnanimitate.* *Fulgos.*

Olymp. *Olympias Mater Alexandri* putabat se fulmen gerere in utero. *Sabell. lib. 9.*

Aquilæ. Cum *Alexander* nasceretur duæ Aquilæ super palatium sedebant & una ad Orientem, altera ad Occidentem avolavit. *Plutarc.*

Mater Octavii. *Octavii Cæsaris Augusti* mater somniavit sua viscera in sublime ferri & in totum Orbem diffundi: Item se Solem peperisse; unde cum natus esset *Octavius* summum illi Imperium prædixit. *Alex. ab Alex. l. 3.*

Cicero de Octavio. *Cicero* somniavit quod *Iupiter* aurea catena *Octavium* Cœlo dimitteret ad portam *Capitolii* & postea flagellum illi daret, & revera triumviratus illius fuit flagellum insolentis nobilitatis.

Rustica. *Rustica quædam in Britannia* somniavit ex utero suo egressam *Lunam*, quæ totam illustraret *Britanniam*, genuit deinde puellam, quæ peperit *Alestunum Regem Britannorum.* *Fulgos. lib. 1.*

Hecuba. *Hecuba* visa est sibi per quietem facem *Sabell.*

facem eniti, natus eſt ergo *Paris*, qui *Trojæ exitialis fax* fuit.

Idem. *Aſtyages* ſomniavit ex ſe vitem enatam quæ magnam terrarum partem inumbraret: Nata ei poſtea filia quæ mater fuit *Cyri, Potentiſsimi Perſarum Medorumque Regis*. Aſtyages, Avus Cyri.

Plutarc. *Agariſta Xantippi Uxor* viſa eſt in ſomniis Leonem parere & peperit *Periclem*. Agariſta Periclis. Mat.

Fulgoſ. *Iuſtus Patricius Romanus* ſomniavit ex ſe egreſſam purpuram, genuit ergo filiam *Iuſtinam*, quæ in uxorem à *Valentiniano Imperatore* eſt accepta. Juſtina.

Mos Antiquorum Circa *Natalitia*.

Macrobius. Mos fuit antiquis ut infantes ſtatim in Terram deponerent: *Terram* enim *Deam Opem* eſſe; ejus igitur implorabant auxilium ut pia alimenta ſubminiſtraret infanti; Sedentes autem parentes vota concipiebant & terram de induſtria tangebant. Infans in Terram depoſ.

Solebant etiam puerum natum ſuper Clypeum locare: unde *Claudianus*

dianus de Honorio; Reptaſti per ſcuta puer.

Lacedæmonii etiam in Clypeos exponebant infantes: forte ut eundem locum naſcens puer haberet, quem moriturus; nam iidem & ſuper clypeos ſepeliebant: Ideo Matres *Lacænæ* filiis ſuis ituris ad bellum Clypeos porrigebant dicendo: *Aut cum hoc, aut in hoc.* Supple; redi.

Lacænæ Matres.

Herodotus.

Infans *ortus die quinto circa ædem ferebatur curriculo*, & tunc ei mittebantur munera, præſertim autem *Polypi:* dat rationem *Lyſias*; *quia infans veluti Polypus eſt*, talis enim evadit quales ii ſunt, cum quibus eſt aſſiduo.

Infantibus Polypus offertur & cur.

Theatr. vit. human.

Eſt autem Polypus piſcis, qui ejus rei, cui ſe applicat colorem induit.

Thraces infantem circumſedebant cum propinquis & lacrymabantur, narrabantque ei omnia, quæ erat paſſurus: mortuum verò cum lætitia ſepeliebant, narrantes ſibi, quæ mala evaſiſſet.

Thraces.

Herodotus.

Romani ſingulis annis recolebant diem Natalem, unde feſta dicta *Genethlia*; & carmen quod tunc decantabatur dictum eſt *Genethliacum*. Hunc diem feliciſſimum habebant,

Apud Romanos Feſta dicta Genethlia.

Roſinus lib. 2. Antiq.

dona

dona ſibi invicem mittebant: ſanguine eodem die abſtinebant, ne eum diem, quem ipſi accepiſſent, aliis demerent. Munus etiam *anniverſario Genio* ſolvebant.

Varro. — Vulcanus.

Vulcano non arriſerunt parentes (ſolebant enim pueris arridere) ideo nec *Iupiter* illum eſt Menſa dignatus, nec cubili.

Rosin. ſed enucle: in Quæſt. Plut. Rom. Boxhornius. — Genita Mana.

Ad *Genitam Manam* ſuſcipiebatur votum, ne quis Domi naſceretur probus, & credebantur eum nequiſſimum fore, cui hæc Naſcenti adſtitiſſet.

Parcæ.

Parcæ colebantur inter Natales, ne ſtamen vitæ cito abrumperent, & ut candidi & aurei velleris horas, hoc eſt, felices nerent: Dictæ ſunt à parcendo quia nemini parcunt.

Alex. ab Alexandro l. 2. — Brachmanes.

Brachmanes edito infante faciebant conſilium & ex membris judicabant cujus eſſent indoles, & ſi ea placebat, dabatur diſciplinis informandis, ſin minus occidebatur.

Varro. — Edua, Potina, Cuba, Deæ.

Pueri, quamprimum cum lacte transferebantur, conſecrabantur Deabus, *Eduæ*, *Potinæ*, & *Cubæ*; Scilicet edendi, bibendi, dormiendi.

CA-

Caput IX.

De Orationibus Salutatoriis & Valedictoriis.

Salutatoriæ Orationes.

IN Salutatoriis Orationibus significare ſolemus lætum nobis & gratum accidiſſe adventum alicujus, precamurque ſimul eidem omnia fauſta & obſequia noſtra dedicamus.

Quæstio I.

Quomodo conſtruitur Oratio Salutatoria?

Primo, Gratulando adventum vel incolumitatem alicui, redditur cauſſa lætitiæ & ſalutationis: quæ optima erit ſi deſumetur ex re & occaſione præſenti, ſive ex circumſtantia loci, temporis, perſonæ tam ejus quæ ſalutatur quam illius quæ ſalutat. *Secundo*, laudatur is qui ſalutatur à familia, virtutibus, meritis, adfectu &c. *Tertio*, omnia fauſta eidem imposterum apprecamur, dedicamus officia noſtra, animos, ſtudia, obſequia. *Quarto*, Petimus vel mutuam benevolentiam vel gratiam vel protectionem quiſque pro conditione ſuæ perſonæ.

Pra-

PRAXIS.

Et incolumem Te illustr. Domine & præsentem intueri, ingens mihi gaudiorum materia est: Nam & votis meis Cœlum subscripsisse video & benevolentiam in me tuam supra vota adscendisse adverto. Vehementius mirarer certe, in tanta animi tui profusione, nisi scirem eam Vobis Magni Viri à virtute impositam necessitatem ut prodesse debeatis. Et *sicut sidera lucem habent ut illustrent, ita Vos amorem & gratiam ut communicetis.* Sed & inopem se hic Eloquentia mea in tuo Mecœnatis mei favore explicando fateri debet: & quia animorum negotium est, adfectibus cedit, ut illi scilicet perennem gratitudinem æternâ obsequiorum periphrasi æternum perorent.

Salutatoria.

ALIA PRAXIS.

Lætitia est, & pronior in Te adfectus Perillustris Domine qui nos ad Te expedivit & studiosæ juventutis universæ animorum de tuo adventu jussit esse interpretes. Circumspice frontes omnium & colliges neminem esse cujus plenum gaudiis pectus in vultum non exundet, neminem qui non quam optime

Salutatoria qua Illust. quępiam persona pro stemmate Lunam habens Collegium lustratura excipiebatur quondam.

me cupiat, neminem qui ad jucundos *Maji* Dies amœnam sibi de avita tua LUNA affulsisse lucem non affirmet. *Diogenis*, quod meminimus olim, querela fuit, cum illum *publicum Orbis hospitem* & re & nomine *Magnum* incola dolii susciperet, ex Principis adventu tenebras sibi suboriri & clarioris diei interire amœnitatem: Contrarium experimur hodie: tantam scilicet lucem nobis cum lætitia infundi ut dejecto vultu, ipsa prope debeat connivere Eloquentia: Enimvero si vel generis tui inspicimus claritatem, bonam fidem, quis fulgor! quot homines video, tot Heroës numero; quot viros, tot pene Senatores; ut recte Domus vestra *Equo* conferri possit *Trojano*, de qua semper amplissimi Duces, non in Orbis excidium, sed in Patriæ Salutem & Ornamentum prodierunt. Fatiger enumerando, si incipiam & citius deficiam quam finiam: Vestra hæc laus à multis viget annis, vos domi habere exempla quæ sequamini non aliena tueri; & nobilem honorum textum semel cepisse, numquam interrupisse. Itaque cum fortunam nonnemo glo-

gloriabundus in Domo ſua dixit conſediſſe: in veſtra ego annon verius virtutem dixerim habitare; alibi hoſpitem eſſe, apud vos incolam: niſi forte & ideo inſigne gentis lunam geritis, quod ſicut hæc deficere quidem debet: Sed commoda viciſſitudine aliam ſui vice ſemper ſubſtituit: ita in veſtræ Proſapiæ curſu cedere quidem debetis aliis, quod naturæ decretum urgeat, alii tamen in locum ſuccedunt, perinde quaſi alter alteri lampada traditis & deſinendo ſemper incipitis. Sat clarum in te documentum videmus, Perilluſtris Domine, qui Relligionis amore & Sapientiæ ſtudio & belli gloria Majores tuos producis, & velut vivum ac celebre trophæum Orbi loqueris. Gradere tanquam hæres eorum, virtute & honore, in Eccleſiæ, Patriæ, Familiæ ornamentum diutiſſime; hoc voyemus, optamus! *Dixi.*

QUÆSTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio Reſponſoria ad Salutatoriam.

Reſponſurus *Primo*, Gratum ſibi eſſe adfectum Salutantis & ſe viciſſim

Reſponſoriæ ad Præced.

ſim lætari tum ob valetudinem ejus tum ob animi in ſe propenſionem dicet. *Secundò*, Extenuet modeſte laudes ſuas & ſalutantem laudet. *Tertio*, Apprecetur ei omnia fauſta & ſua ſtudia cum obſequiis offerat, oretque ut perſeveret in adfectu erga ſe.

Praxis. I.

PRAXIS.

Ad plurimos Salutantes Reſponſoria.

Placet Nobiliſſimi Domini igneus in pectoribus adfectus. Optime in meam initiati benevolentiam non verba dediſtis, ſed tela: Tela quæ Animum inflammant, Cor adurunt, totum invadunt, & nihil niſi vos, niſi veſtri Amorem injiciunt. Perennet hic ignis in animorum veſtrorum Templis, & veſtri pectoris in me benevolentia, melior quam *Clelia Veſtalis* hanc flammam æternis excubiis cuſtodiat. Meliore nos quam *Achillem Mater* incendio perfundimus, ut immortalitate imbuamur: *Ille inviolabili Styge lotus, plantarum tamen improvidus fuit; & quam toto corpore nactus æternitatem habuit, greſſu corrupit; ne totus fortaßis hominem,*

minem, adhuc inter homines, excederet, & nostræ felicitati majus reservaretur beneficium, qui amoris mutui flammâ irrigamur & involvimur. Amor autem, non vili fomite succensus, æstatem habet semper, hyemem nescit; semper incipit meridiem, nunquam declinat in vesperum; semper ortus dedidicit occasum. *Asbesti* erimus sic credo & quæ lapidis gloria est, cordium nostrorum fiet, *semel accendi, semper ardere.*

PRAXIS ALTERA.

Praxis 2.

Concordem singulorum adfectum, quem veluti omnium lingua Orator liberalissimè explicuit, gratissime suscipio, & quia Animus non nisi animo dignè æstimatur meum rependo. Quot verba audivi, tot Amoris monumenta accepi; quem in ea ingeniorum ac nationum diversitate reperire, erga me immeritum & volentem adhuc mereri, vehementissime gaudeo. Præcox gratitudinis vestræ natura est, gratos fieri ante munera, & ut gratissimi sitis, gratiis beneficia præcurrere: Nisi forte quod in magnis solet esse satis, apud vos magnæ mentis Posseſſo-

ſeſſores voluiſſe facere, feciſſe ſit. Si tamen in tam caſto Amore peccari poteſt; nimium ego in laudes meas vos exundaviſſe, accuſo: quas in me haud reperiri ut ego diſſimulem, rubor ingenuus cordis interpres, confitebitur. *Sed qualis eſſe deberem, non quis ſim edocuiſtis*; Et Amor veſter, ut Me venuſtiorem haberet, fecit. Nihil tamen non placet in amore, ſapiunt errores & peccata prope virtutes fiunt. Agite mutuos colligemus amores, non *Gordio Nodo*, quem *Macedo* quiſpiam diffindat; ſed *Adamante æterno*, quem nec *Morti*, nec tempori violandum relinquamus. *Dixi.*

QUÆSTIO III.

Valedictoriæ.

Quomodo conſtruitur Oratio Valedictoria.

In tribus præſertim occaſionibus utimur valedictoria Oratione. *Primo*, Quando Amici Amicis per ſe vel per alios valedicunt. *Secundo*, Quando filii Parentibus valefaciunt, diſceſſuri vel in exteras Nationes, vel ad Bellum, vel ad Aulam. *Tertio*, Quando famuli à Dominis abeunt.

In

In ejuſmodi itaque Oratiuncula fabricanda, hæc puncta exprimi debent: *Primo*, Dolor de abitu ſuo explicetur & reddatur cauſſa, quare invitus disjungatur. *Secundo*, Exponatur neceſſitas diſcedendi, & cauſſæ dentur, quæ eandem urgeant *Tertio*, Gratiæ habeantur pro beneficiis, & eorum laus inſtituatur. *Quarto*, Venia abeundi poſtuletur & ſui Memoria, (Filius autem petat paternam benedictionem.) *Quinto*, Offerat ſe cum obſequiis ſuis, quod memor velit manere beneficiorum, gratuſque vivere pro iiſdem. *Denique* precetur ut ſalvum & incolumem rurſus redire liceat.

PRAXIS.

Valedictoria ad Amicum.

Praxis Valedictor.

Ignoſces Amicorum optime, ſi crudelior in utriuſque noſtrûm amicitiam eſſe debeo. Non meæ poteſtatis negotium eſt, ſed eorum, quibus in me fortuna & nondum matura ætas arbitrium conceſſit & Imperium; ut relicta pauliſper Patria alienas per terras *Ulyßis* colligam veſtigia. Durum fateor eſt, à Patria

abire: durius ab eo avelli amico, cujus conspectu frui & colloquiis, nihil ferè in vita dulcius fuit. Sed parendum Majoribus est, qui Fatorum nobis tabulas prælegunt: Eris mihi Amicus etiam in absentia præsens, & cum oculis Te non potero, animo circumferam; in quo altius Te mihi tua beneficiorum argumenta impresserunt, quam ut tempore possis aut reminiscentis animi insidiis obliterari. Alia in terrâ vivam, alio sub Sole, sed non alius: semper Idem, semper Tuus ero hoc in votis laturus perpetuo, ut sicut nunc salvos & tristes separari contingit: ita postliminio incolumes & hilares convenisse eveniat.

QUÆSTIO IV.

Quomodo construitur Oratio Responsoria ad Valedictoriam?

Responsoriæ ad Præced. Respondens *Primo*, Explicet caussas doloris concepti propter abitum; si tamen id Valedicentis persona & dignitas patiatur. *Secundo*, Apprecetur felix iter & felicia omnia; & si de aliquo monendus erit discessurus, moneat. *Tertio*, Pollicea-

tur

tur se ejus memorem fore, petatque vel imperet mutuam sui memoriam, præsertim autem ut communicatione literarum subinde sibi loquatur.

Praxis
Responsoria ad Præced.

Praxis Respons.

Amicum in oculis ferre non posse, grande pectoris Amici vulnus est; & dimidio animæ suæ privari, quidni doloris ingens materies? Abis à me inter Amicos optime, & quomodo animum tristitia non vulneres? I tamen felix, siquidem hæc Majorum tuorum voluntas, cui refragari velle, læsi Numinis foret piaculum. Eat Tecum fortuna & virtus tua individuo passu,, eat amor noster, & jam Orbem in benevolentiæ campum nactus, quo fuerit remotior, hoc fiat auctior.

Ostendes non dubito, Amice, Cœlum non animum ab iis mutari qui trans mare currunt; & levem illorum damnabis Amicitiam qui simul ex Oculis ubi evaserunt, etiam ex animis evolant. Hærebis, mihi crede, infixus pectori, impressus

animo, & vitam prius, quam tui memoriam amisero. Illud unicum Te meminisse cupio, *Amyclas silentio periisse*: quapropter ne simili ruina noster Amor pessum eat, dulcibus verbis & absente colloquio eum nutrire cave obliviscaris.

Sententiæ
His Materiis Servientes.

Lætitia loquax res est & ostentatrix sui. — *Symmachus.*

Bona valetudo maxime divinum longeque blandissimum est condimentum. — *Plutar.*

Nihil tam difficile est quam differre gaudia: Item, Spem gaudia parant. — *Quintil.*

Amicos incolumes cogitare & intueri, melle frui est. — *Seneca.*

Sequenti gaudio confert dulcedinem præmissa tristitia. — *Cassiodorus.*

Hospites à Iove sunt omnes. — *Homer.*

Iupiter est honorator supplicantium & hospitum: est hospitalis qui hospites venerabiles simul comitatur. — *Idem.*

Qui favoris gloriam veri petit, animo laudari magis, quam voce volet. — *Seneca.*

Diis thura, hominibus probis laudes debentur. — *Socrat.*

EXEMPLA
& Alia Supellex.

Alex. ab Alex. — Roman.

Mos fuit *apud Romanos* ut matutina Salutatio absolveretur verbo, *Ave*; vespertina autem verbo *Salve*.

Idem l. 2. c. 19. — Nomenclatores.

Ad affabilem Salutationem multum pertinebat suo quemque nomine salutare: *unde Romani secum habebant nomenclatores qui civium nomina suggerebant*.

Ibidem. — Græci.

Apud *Græcos* verò mos tenuit non proprio sed officii nomine salutare: eos tamen qui præcipua dignitate eminebant, proprio nomine salutabant.

Modus salutandi Deos.

Dii salutari debebant capite tecto, præter Saturnum: Et Imperatores aliqui ut *Caligula* & *Diocletianus*, qui divinos honores affectabant, aperto capite salutari volebant:

Suetonius. — Salutando tangebant

Salutabantur etiam Dii dexteræ osculo, & corporis circumactione: quod & Imperatoribus aliquibus factum fuisse ab Adulatoribus testatur historicus.

Alex. ab Alexan. — Manus, Genua, Frontem.

Fiebant etiam Salutationes apprehensione manuum: Genua etiam osculabantur & frontem tangebant: eo

quod genua sacra sint Clementiæ, Frons autem sinceritati & Majestati.

Osculum manus. *Romani milites* ex more patrio *victrices Imperatorum manus osculabantur.* Idem. l. 2.

Aves salutantes. Non solum *cives Romani* ingredientes Imperatores post bellum acclamationibus salutabant, *sed & aves edocebant*, ut hæc duo verba: *Salve Imperator*; distincte possent pronuntiare. Pontanus.

Hebræi. *Apud Hebræos* & alias gentes viguit mos, ut viris magnis urbem intrantibus cives obviam prodirent cum lampadibus ardentibus. Suetonius.

Holofernes. Duci *Holoferni* omnes *Lybiæ & Mesopotamiæ* populi cum ramis olivarum & lampadibus obviam processerunt. Iudith. cap. 3.

Pompejus. *Magnum Pompejum* cum triumpho *Neapolim* ingredientem, cives, ornati sertis cum lampadibus exceperunt. Plutar.

Idem. *Idem Pompejus ex morbo recreatus, cum Romam Neapoli venisset tota fere Vrbs cum palmis ei obviam processit, floresque sparsit.* Iustinus.

Odores. *Mos fuit, ut in adventu Principum Viro-* Athenæus.

Virorum varii ſemper odores accenderentur.

Idem. — *Antonius Triumvir* cum Arcem *Athenarum* ingrederetur, ſalutatus eſt lampadibus ac univerſis tectis fulgentibus. — Antonius.

Laërt. lib. 3. — Cum ad *Olympia* ſemel deſcendiſſet, omnes Græci ad eum concurrerunt, relictis ludis: *illumque velut Numen divinum venerati ſunt.* — Plato.

Idem. — Hanc habuit authoritatem *Zeno Philoſophus*, ob probitatem morum apud Athenienſes, ut dum *Athenis* moraretur hoſpes, *Cives apud eum claves urbium deponerent.* — Zeno.

Idem. — *Platoni Syracuſas venienti Dionyſius Tyrannus navim laureatam obviam miſit: è navi autem exſcendentem quadrigis excepit, & ipſemet ejus aurigam egit:* Summam Platonis Sapientiam hoc cultu æſtimans. — Plato.

Iuſtinus. — *Iulius Cæſar* cum ab aliquo ſalutaretur, ſcintillas ex oculis projiciebat gaudens ſe ſalutari. — Cæſa.

Idem. — *Alexander Magnus* à nemine volebat ſalutari, ſed ab omnibus adorari. — Alex. M.

V. Max. lib. 2. — *Scipio Africanus* id ſibi nomen comparaverat, *ut prædones etiam ad* — Scipio.

eum salutandum venirent, felicesque se judicabant quod eum videre licuerit: manus ejus victrices deosculabantur *& dona Diis offerri solita in vestibulo ejus deponebant.*

Livius. A *Gadibus* usque *Romam* aliqui venerunt ut *Livium Romanæ Historiæ Scriptorem* viderent & salutarent: Putabant enim ex *Livii* adspectu melius se veterem Romanorum frugalitatem, fidem, sinceritatemque comprehensuros, quam ex statuis & ædificiorum magnitudine. *Fulgos. l. 2.*

Ismenias. *Ismenias Legatus Thebanus ad Persas*, ne Regem salutans adoraret, *annulum suum volens dejecit*, & eum suscepturus se inflixit. Applica, dicendo te non coacte nec ficte facere, &c. *Plutarc.*

Sfortia. *Franciscus Sfortia Dux Mediolanensis* cum inter hostes aperto capite esset productus, tanta Majestate eos perculit, ut confestim ex ejus conspectu humi procumberent, eumque genu flexi adorarent. *Fulgos. l. 2.*

Ammoni Statua melodiam reddens ad Ortum Solis. *Ammon statuam in Ægypto fabricavit super montis culmine, quæ intus instrumenta musica habuit eo artificio composita, ut quotidie Sol Oriens, cùm per ejus statuæ Os radios immitteret instrumen-* *Strabo.*

ſtrumentaque attingeret, ſtatim elegans melodia audiretur exire de ſtatua, qua & Sol Oriens ſalutabatur ſemper & prope habitantes de præſentia Solis exhilarabantur.

CAPUT X.

De Orationibus Gratulatoriis.

GRatulari eſt gaudium teſtificari, quod concipitur ex felicitate Amici aut cujuſcunque perſonæ. Gratulamur verò *felices eventus, depulſa pericula, honores obtentos ac dignitates, comparatam victoriam, &c.*

QUÆSTIO I.

Quomodo conſtruitur Oratio Gratulatoria?

Primo, Mentio fit felicitatis, quæ illi contigit, & quis hominum inde ſenſus, quæ lætitia ſit, explicatur. *Secundo*, Laudatur is, cui gratulatio fit à Majoribus & meritis ac factis & dictis, & à modo quo ad eum rerum ſucceſſus pervenit. Quod ſi victoriam v. g. gratularis, exaggeras ejus magnitudinem, celebritatem, juſtitiam, fortitudinem, item

Gratulatoriæ.

clementiam, utilitatem, perennitatem facti, exspectationem aliorum & præsertim adjuncta illa *Quis, quid &c.* per comparationes & consequentia. Quod si verò honorem gratularis, exaggeras ejusdem honoris amplitudinem etiam ab adjunctis & consequentibus. *Tertio*, Excitamus eum cui gratulamur ad gaudium super hoc suo eventu. *Quarto*, Optamus ut imposterum feliciter illi eveniant omnia ad publicum bonum & Patriæ gloriam.

P r a x i s

Gratulatoria Festorum Pentecostes ad multos.

Gratulatoria Festorum.

Beatissimus ignis, quo melior Christiani Orbis portio, hoc triduo succensa incaluit, eccujus glaciale etiam pectus feliciter non resolvit? Et siquidem Amoris est colliquescere; eccujus in vota animum scintillare non fecit: Cor enatare in desideria? Nimirum pudor est in Eloquentia sterilem esse, post tam uberem Cœlestium linguarum pluviam: quando ab eloquente Cœlo *Verbum* prius *quod Caro factum est*, &

& modo pro nobili *Verbo* ut simus diserti linguas accipimus. Et potuerit olim felix *Cadmus ex projecta temere dentium semente, armatam videre Gigantum messem, in sui ipsius perniciem mutuo certamine ruentium?* non poterit nobilissimus Divini Cordis *Tullius* de proseminatis ex consilio linguis enatos Oratores intueri? qui pulcherrimo conflictu mitissime crudeles in mutuæ salutis commoda depugnent? Certe si vera promenti apud ingenuos fides est, meliore supra *Catullum voto*, potiore supra *Nasonem Metamorphosi*, totus lingua fieri exopto, ut integram vobis valetudinem totus gratuler; vel ut nobilius voveam; totus verbum esse amaverim, ut animi in vos mei propensionem, perpetua factorum elocutione enuntiem: aut denique quod ego & Vos mavultis, totus Cor fieri, totus Cor vivere desidero, ut nihil nisi non amare nesciam. Eritis & vos sic credo *Linguæ*, eritis *Verba* pectoris mei, eritis *Corda*, & in reciproco amoris duello invicti, vinci vos æternum non patiemini.

Praxis Altera.

Gratulatoria Dignitatis.

Gratulatio Dignitatis.

Inter oborta dignitatis tuæ gaudia Tibine honorem an Te honori gratulemur, adhuc apud nos in ambiguis est N. Scimus honorem diuturna ambitione talem desideravisse, qualem Te Indoles tua & virtus pridem fecit: Virum sua fortuna dignum & huic muneri natum. Sed & hoc ignorare non possumus, te ad illud dignitatis subsellium adscendere, quod avitæ Majorum tuorum virtuti veluti hæreditarium præmium est; in quo sustinendo à multis prope ætatibus ex vestra stirpe alterna fatigatione *Atlanti Hercules* succedit. Redit, crede, nobis hodierna die in animum N. Divus avus tuus, cujus in eodem munere prudentia; hæc recte factorum apud nos vestigia impressit, quæ nulla temporum oblivione possunt eradi. Redit & divus Parens ejusque simul & eloquens lingua & strenua manus & beneficiorum in nos omnes ac inprimis in Patriam amplitudo. Redit N. & Frater tuus qui paulo ante hoc solium bene gestis imple-

vit,

vit, quod nunc inscendisti: & si ideo cessit ut tu succederes, fas est ut dolorem lætitia commutemus; sed quid multa: melius Tu moribus omnes referes, quam nos Oratione, siquidem nobile Majorum compendium & viva tuorum Historia nobis relictus es, ut quod sparsim fecerunt omnes, tu unus feceris. Facies, non dubitamus, & ituro in posteritatem exemplo ostendes, *non ab honore Magnates, sed à Magnatibus honorem exornari*: Hoc in læto animorum plausu hodie vovere non possumus, sed à tua virtute jussi, sperare & audemus; & debemus.

PRAXIS TERTIA.

Gratulatoria Professoris ad Discipulos.

Gratulatio Professor. ad Discip.

Nunc demum & ipse clarissime intelligo, quam *difficile sit Amori & lætitiæ verba reperire* N. Invictus enim uterque *Hercules*, ubi Cor & Animum possederunt, columnas eloquentiæ figunt, & solemne roboris sui Epitaphium *Non plus ultra* audacter

audacter objiciunt. Omnem excedunt loquendi poteſtatem magnitudine, & arbitrantur exiguum omne, quidquid ſermone poteſt terminari. Benignius tamen nobiſcum egit parens natura, quando vultum pectoris Oratorem eſſe voluit, & in verborum deliquio ipſum eloquens fieri ſilentium. Unde videre veſtrum hic audire ſit, & mei magnitudinem gaudii de veſtra valetudine, ſi cognoſcere deſideratis, per geminas animi feneſtras, oculos & frontem feliciores *Momi* Cor inſpicite. Quid enim vero amicus in ſalvo amici adventu omnem prompſerit lætitiam? Vos dulciſſimum amicitiæ nomen Amore in me veſtro ſupergreſſi, prope ad ætatis meæ injuriam, velut filii parentem diligitis. Ut vel inde colligere liceat, volociorem amoris curſum eſſe quam ætatis; & alios vitæ, alios virtutis annos computari. Utinam vero quod veſtrum pleriſque in votis eſt, hoc in felici eventu videamus! Utinam (parcite ambitioſius dicenti) æmula *Iovis* felicitate, *de meo cerebro velut totidem armatæ Pallades in Orbis decus prodeatis & Ornamentum*. Sed labore hic opus

&

& obſtetrice induſtria, ut mihi laudis vectigal non pereat, vobis deſiderium.

Aderunt boni Superi ſine dubio, aderit is qui triumphat omnia JESUS, ut abjecto triſtitiæ & inertiæ ſepulchro in omnis diligentiæ vitam conatus erexerimus: & pia modo non defuerit voluntas; ab hac ſudoris nocte, à prudentiæ aurora, in perennem lætitiæ & ſolatii proficiemus meridiem.

QUÆSTIO II.

Quomodo conſtruitur Oratio Reſponſoria ad Gratulatoriam?

Reſponſor. ad Præced.

Primo, Explicet lætitiam Reſponſurus; quam ex Gratulantis adfectu percepit, collaudetque ejus in ſe ſtudium. *Secundo*, Extenuet modeſte ſuas laudes: & ſi dignitatem conſequutus ſit, dicat ſe alteri potius aptiori & digniori eam optaſſe, cui ipſe tum ob amplitudinem tum ob oneris magnitudinem non ſufficiat. *Tertio*, Gratias agat pro adfectu & ſua ſtudia gratulantibus offerat.

PRA-

PRAXIS.

Praxis Reſponſoria.

Reſponſoria ad gratulationes multorum.

Et non ingens mihi lætitiæ cumulus ad Orbis commune gaudium acceſſerit? quando temporis & Scenæ ſtudioſos in pulcherrimum amoris certamen deſcendiſſe video N. Ecce amoris feriæ ſunt & mutuæ gratulationis ſolemnia: & in occaſionem & humanitatis legem peccatum putaviſſetis, niſi tot torrentibus, favoris in me veſtri & adfectus ſtudia, non ornate minus, quam alter altero copioſius effundere contenderetis. Ô placidam litem quia concordiæ! ô dulce bellum, quia pacis! Et quidni ſinguli Victores amicum animum meum, tot jam beneficiis victum, tot jam nominibus veſtrum, rurſus & iterum univerſi in prædam & triumphum accipitis. Accipite, poſſidete, triumphate, ſed veſtri prius victorem, poſſeſſorem, triumphatorem. Certe fortunam meam venerari debeo, certe virtutem veſtram agnoſcere, qua jam effectum video, ut magis

magis in ſingulorum animis & cordibus, quam in hoc doctrinæ pulpito me conſediſſe intelligam : magis adfectibus provehi veſtris ; quam meis paſſibus. Sicut animorum Principi ſceptra porrexiſtis & in tanta cordium claſſe ad clavem ſedeo. Agnoſco, generoſa pubes, agnoſco nobiles animos, & beneficiorum licet adhuc tenuium, non ſteriles ſinus, de quibus nobilem fructum & regiam meſſem, amorem & gratitudinem ecce maturè colligo.

Pendebis revera ante pectoris horreum pretioſus laboris mei manipulus : pendebis æternum memoriæ monile ; & ſiquidem te mihi gemmam imprimis, æterno tui teſtimonio cor meum conſignabis. *Dixi.*

Praxis Altera.

Reſponſoria ad Gratulatoriam Dignitatis.

Praxis altera. Reſponſoria.

Ab amici honore in æmulationem non accendi hæc demum veriſſima amicitiæ teſſera eſt, & ambitione magnarum mentium furia ſecu-

ſecuros vivere, non homines oſtendit, ſed Heroës N. Optaſſem ego hoc honore mactatus, ita me veritas, ut Sereniſſimi noſtri &c. & omnium veſtrûm favor, in alterius potius humeros hanc dignitatem devolviſſet: qui & conſilio & manu melius omnium exſpectationi reſpondiſſet & votis. Sed quia Fatorum voluntas me hac felicitate damnavit, mei erit laboris negotium accurare ut Sereniſſimum & vos beneficii non pœniteat. Illud tamen animum erigit & non exiguam lætitiæ materiem ſufficit, quod, de vobis bene merendi campum nactus, obſequia & ſtudia in veſtri commodum convertere poſſim, & in honore publico, publicus omnium vivere ſervus. Quod ubi pro virili enitar; gratia & amor veſter, ſic credo, mihi nunquam defuerit. *Dixi.*

SENTENTIÆ
Pro Gratulatione dignitatis.

Honor fugientes ſequitur, ſequentes fugit. P. Syr...

Virtutis umbra honor etiam invitos comitatur. Senec...

Glo-

Bion.	*Gloria Mater annorum.*
African.	*Ipse honos laborem leviorem facit.*
Bias.	*Magistratus virum ostendit.*
Valer. Max.	*Virtutis uberrimum est alimentum honos.*
Arist.	*Virtuti laus debetur.*
Tacitus.	*Gloria Virtutis pedissequa est.*
Cedren.	*Ab hominibus iis honor debetur, quos honore Deus dignatus est.*
Arist.	*Solis bonis honor debetur.*
Gregor.	*Honor malis exhibitus in eorum commutatur ruinam.*
August.	*Honorem non debet sequi Virtus sed ipse Virtutem.*
Gregor.	*Dejicitur cum elevatur, qui honoribus proficit & moribus cadit.*
Arist.	*Qua in civitate non magnus honos virtuti tribuitur, in ea optimus civitatis status, stabilis & firmus esse non potest.*
Xenophon.	*Nulla voluptas humana ad divinam accedit propius, quam ea delectatio quæ ex honoribus percipitur.*
Arist.	*Melius est civitatem regi à viro optimo, quàm à lege optima.*
Cicero.	*Magistratus est lex loquens.*
Thucydid.	*Magistratus est medicus civitatis.*
Dion.	*Præfectum rebus publicis stantem mori oportet.*

Vel-

Velut thus non hominibus sed Diis competit, ita laus non indignis sed bonis tribuenda. [Stobæus.]

Magnæ virtutis est cum felicitate luctari. [Augustin.]

Vita brevis est, gloriæ cursus sempiternus est. [Cicero.]

Fax mentis honestæ gloria. [Silius.]

Eximiam virtutem sponte sequitur suum decus. [Plutar.]

Gloriosis magis placent præconia, quam tributa. [Caßiodor.]

Quid est dignitas in indigno? ornamentum in luto. [Saresb.]

Quidam honores fugiunt, ut honoribus obvient, sæpe enim gloria ut acquiratur contemnitur, & munus ut obtineatur relinquitur. [Hugo.]

Magni animi fiunt magnis honoribus. [Livius.]

Pecunia ex quo in honore esse cœpit, verus rerum honor cecidit. [Seneca.]

Nullus in fortium Regum pectoribus aculeus, laudis & gloriæ cupiditate acrior est. [Guicciard.]

Homicidii genus est famam hominis impetere. [Idem.]

Fama unicus sapientum thesaurus est purißima vitæ gemma. [Lipsius.]

Nec flamma sine fumo, nec sine [Idem.]

ca-

calumnia fama solet surgere.

Thucydid. Sola dulcedo gloriæ non senescit.

Plaut. Sat ero dives si bonam famam mihi servassem.

Fructus honos oneris, fructus honoris onus.

Aliæ pro Gratulatione Victoriæ.

Reisnerus. Omnis victoriæ fructus in eo consistit, si ea bene & recte utaris.

Plutar. Recte Victoria uti clarius est, quam vivere.

Cicer. Victoria semper est insolens.

Agath. Non ita armis quàm pietate paratur victoria.

Reisnerus. Victoriam semel partam prudens conservabit Princeps, si securitatem frequentissimum calamitatis initium vitaverit.

Florus. Vera est victoria quæ salva fide & integra dignitate paratur.

Fl. Vopiscus. Si vis vincere, clementer age.

Plato. Vincere seipsum omnium Victoriarum prima est & optima.

Gorgias. Liberales & humanos esse erga inferiores præclarum est Ducibus viaticum ad victorias, ad triumphos.

Ra-

Ratio & consilium sunt propriæ Ducis artes. Tacit.

Quemadmodum egregium est hostem dejicere, ita non minus laudabile infelicium misereri. Idem.

Solet Deus his, qui justa & necessaria arma induunt & belli caussa præstant, certam vincendi occasionem proponere. Paulus Iovius.

Exempla
Et Alia Supellex pro Gratulatione Dignitatis.

Templum Honoris. *Apud Romanos Templum Honoris penes templum Virtutis erat,* nec potuit templum Honoris intrari, quin prius virtutis penetraretur. Al. ab Alex.

Statua Honoris. In civitate *Peloponei* fuit *Templum Honoris,* in quo *Statua ejusdem præferebat manu sinistra orbem, ex sapphiro plenum coronis regiis, sceptris, clavis, & aliis dignitatum insignibus: dextera verò statuam Virtutis Chrystallinam gestabat, aureo torque colligatam; à quo hæ literæ auro fusæ dependebant:* TIBI UNI ET SOLI: (*supple, militat honor.*) Ægesippus.

Princeps & subditi. *Timon Philosophus* interrogatus, quid interesset inter Principem & Popu- Frison.

Populum, reſpondit: *Quod inter unum & omnia*; Omnes enim ſubditi Principem unum ſpectant, unus autem Princeps omnibus mores & leges præſcribit.

Cardanus. *Arcadii in Regum thronis poſuêre fortunam auream, quæ dextrâ diadema regium cum Sole, ſiniſtra ſphæram Orbis cum lilio tenebat.* Significare volebant eum qui in dignitate eſſet, debere ut Solem lucere, ut aurum Rempubl. ditare, ut lilium bonis moribus bonos odores ſpargere. Arcadii.

Plutar. Cum *Pyrrhum* ob præclara geſta milites *Aquilam* vocarent: *per vos,* inquit, *Aquila ſum qui veſtris armis velut pennis ſublevor.* Pyrrhus Aquila.

Stobæus. *Ariſtoteles* præcipuam dicebat eſſe dignitatem non fungi honoribus, ſed ab aliis honore dignum judicari. Ariſt. de dignit.

Panormitanus. *Alphonſus Arragonum Rex* dicebat, *hos qui aliis præſunt, tanto privatis hominibus meliores eſſe debere, quanto honoribus alios præcellerent.* Alphonſus.

Idem. Idem Rex dicere ſolebat: *Bonus eſt Princeps qui ſubditos ſuos habet in capite: melior, qui in corde; peſſimus qui in ventre.*

Episcopis oblatum quid? Episcopis suis quædam nationes ingressum gratulantes, ex aureis literis componebant & offerebant illas duas voces: *Bonus Pastor*. Aliis flores aureos: *Ambrosio suo Mediolanenses* Apiculam & stellam auream. *Epitom. Pieri*

Cives gratulantes Regi. Cum Regi cuidam recens coronato *Angliæ cives* gratularentur, offerebant ei: *Primo, Aureum lilium & gladium* cum lemmate: *Et pace & cæde Tui. Secundo*, offerebant *lances aureas*, cum lemmate: *Tu unus, plus omnibus vales. Tertio, Claves aureas* cum lemmate: *Tecum & intrare & exire & manere parati. Quarto*, offerebant *ei filios suos & pueros* acclamando: *Et patrum & filiorum & Nepotum Rex esto. Quinto*, faciebant *Sertum ex tot flosculis quot urbes erant in Anglia & coronantes Regem clamabant: Regno coronaris, Vive!* *Genebr. Sabellicus.*

Carolus V. *Carolus V.* cum ad aliquam veniret civitatem de triplici P quærebat quale esset, hoc est, qualis esset *Parochus, Præceptor, Prætor*. Putabat enim omnia salva esse, si hi qui eminerent, sancti & boni essent. Nam *Annal. Franc.*

Nam *mobile semper mutatur cum Principe vulgus.*

Pierius. *Ægyptii* inter gratulandum porrigebant Principi *sceptrum*, quod in imo habuit caput *Hippopotami*, quod Animal ferum est & immite; in summo autem *Ciconiæ* caput avis benignissimæ; ut innuerent Principem debere esse ferum malis, benignum bonis. Ægyptii apud eosdem.

Sabellicus. Apud *Ægyptios* eosdem hic mos fuit antiquitus Principem eligendi, eique honorem gratulandi. In aperto campo, ubi coronandus erat Princeps, quærebatur ex eo, *Essetne pius?* Et ille tunc manus in Cœlum tendebat. *Secundo*, Quærebatur, *Essetne justus?* & tunc ille frameam eductam cervici propriæ applicabat. *Tertio*, quærebatur: *Essetne liberalis?* Et tunc ille aurum argentumque in vulgus spargebat. *Quarto*, *Essetne laboriosus?* Et tunc stivam à rustico oblatam ad aulam instar arantis deferebat. Ad aulam verò appropinquanti occurrebant *Iuvenes cum ornamentis & insignibus regiis.* Post ingressum autem illius in aulam prodibant *centum juvenes cum cultris argenteis, & prospectan-*

Mos eligendi Principem. Pius. Justus. Liberalis. Laboriosus. Centum juvenes.

te Rege è palatio in cultros irruebant dicendo : MORIMUR UT VIVAS.

Agatocles.

De *Agathocle*, qui ex figulo Rex erat factus, refertur, quod ſingulis annis ſuis Senatoribus gratulantibus ſibi, ollulas à ſe factas diſtribuerit, in quibus hæc inſcriptio fuit : *Vilis labor honor Regum.*

Indi. — *Ericius.*

Apud *Indos* veteres pridie coronationis, juventus in campum effuſa expeditis jaculis nummum in ſublime projectum ita configebat ut tota die non decideret : Poſtridie verò totum nummiſma confoſſum, gratulabunda offerebat Regi, dicendo ; *Forma Rempubl. ſicut pecuniam.* Porrò Regum Indiæ munus erat, monetam cudere, in qua hæc inſcriptio fuit : *Regis opus, Regis munus.*

Mos Græcorum. — *Sydonius.*

Apud *Græcos* olim mos fuit, ut Princeps electus, adhuc ante coronationem per Provincias & Urbes imaginem ſuam mitteret ; quam cum ſumma reverentia ſuſcipientes ubique exponebant, & dulci cantu atque acclamationibus adgratulabantur dicendò : *Vivat Rex !*

Macedones. — *Politianus in*

Macedones ultimo Regi ſuo Perſeo gratu-

Miscel-lan. *gratulantes auream fortunæ statuam obtulerunt, dicendo: Dent superi vitam, nos fortunam.*

Epit. Bactriani.

Bactriani anniversarium Regi suo gratulantes natalem, *Cupressum mortalitatis signum succendebaut: Cedros vero & Myrtos immortalitatis Symbola radiis solaribus exponebant, clamando: Pluant vitales Regibus ignes.*

Baden. in Symb. Alphonsus.

Alphonso Regi Castellæ cum gratulabundus Populus acclamaret juxta morem, *Vivat Rex.* Ipse ad vices singulas respondebat, *Vivat Lex, vivat Grex!* Vivit Lex per attentam sedulitatem, vivit Grex per providentiam Regis.

Tipotius. Regis Boh. Symbolum.

Vladislaus Vngariæ & Bohemiæ Rex in Symbolo habuit *Obeliscum*, in cujus fastigio corona aurea erat posita ad quam homo alatus enitebatur: Lemma. *Vel sic enitar.*

Eduardi Symbolum.

Eduardus Marchio habuit in Symbolo laurum juxta amnem profluentem: desuper vero in nubibus solem: à cujus radiis laurus urebatur; cum lemmate: *Non aliter.* Significatur neminem posse Laurum mereri, nisi virtute Solis illustris sit, & æstum fatigationis sustineat.

Ægyptii Senatoris figura.

Ægyptii hominem in Magiſtratu collocatum ſic exprimebant. *Senem in cujus dextra Sol, in ſiniſtra Horologium.* Hinc *Cælius Rodig*: inquit, *Eſto horologium, ad quod ſe tota vita dirigat, eſto Sol exemplo & moribus prælucens.*

Rodigin. lib. 5.

Romani:

Romani ante Magiſtratum faces ardentes præferebant, ut innuerent, Magiſtratum virtute debere prælucere.

Roſinus.

Johannes Rex Angl.

Iohannes Rex primus Angliæ ut virtutem exprimeret, qua omnibus præluxit, *Montem Ætnam pinxit eructantem flammas* cum lemmate: PRÆLUCEMUS.

Tipoc.

Alphonſus.

Alphonſus Rex Arragonum in Symbolo habuit lumen ardens cum lemmate: *Aliis ſervio, mihi conſumor,*

Binet.

Rex Ludovicus XI.

Ludovicus XI. *Rex Galliæ* habuit in Symbolo *Pelicanum* revocantem ad vitam ſanguine proprio pullos emortuos; Lemma: *Sanguis meus eſtis, vivite.*

Annales Franc.

Urbanus V. Pont.

Ambroſius Pigapheta in coronatione *Vrbani* V. canem inſtruxit, qui occurreret Pontifici, & ſe pedibus ejus ſupponens ululatum ederet per ſyllabam *V* vel *ur*; Tunc dixit *Pigapheta,*

Platina.

pheta. Vive Pontifex, te Pontifice canes in oves convertentur; tuumque nomen si non exprimendo, certe inchoando celebrare conabuntur.

Claudianus. *Ad Honorii Cæsaris Inaugurationem in Cœlis melodia audita est, visæque stellæ motu quodam veluti saltu commoveri.* Honorius.

EXEMPLA

Et Alia Supellex pro Gratulatione Victoriæ.

Stobæus. *Epaminondas* conspecto ingenti exercitu, qui Duce carebat bono, *O quam magna*, inquit, *bellua, sed sine capite.* Epaminondas.

Plutar. *Pausanias* quærenti cuidam, quo modo de Thracibus victoria comparari posset: *Si*, inquit, *qui vir optimus est in belli Ducem eligatur.* Pausanias.

Stob. *Agesilaus* quæsitus quid Ducem belli præcipue exornaret, respondit; *Adversus hostes audacia & in oblata opportunitate ratio & consilium.* Agesilaus.

Brissonius. *Numantini à Scipione* in fugam versi cum castigarentur à suis quod toties victos fugissent; respondit quidam: *Pecus equidem nunc etiam idem est, sed mutatus est Pastor.* In- Numantini.

nuens æque fortem nunc esse exercitum, sed Ducem debilem.

Alphonsus. *Alphonsus Arragoniæ Rex non tam quod hostes vinceret, gloriari solebat, quàm quod didicisset victis consulere. Illud enim fortunæ munus esse, hoc verò semper suum.* *Panorm. lib. 2.*

Julius Cæsar. *Iulius Cæsar à Pompejo* acie quadam victus, cum victor hostes non prosequeretur: *Hodie*, inquit, *penes hostes erat Victoria, sed non habent Ducem, qui Victoria sciat uti.* *Plutar.*

Fridericus. *Fridericus Imperator* debellatis in Hungaria hostibus, dixit ad suos: *Magnum opus actum est, milites, nunc autem majus restat, ut scilicet vincamus nosmetipsos, atque avaritiæ & ulciscendi cupiditati frænos imponamus.* *Æneas Sylvius.*

Alexander. *Alexander suadenti Parmenioni ut noctu Darium invaderet,* respondit: *Malo me fortunæ pœniteat, quam Victoriæ pudeat. Et nolo victoriam furari.* *Curt.*

I. Cæsar devictis hostibus hoc sibi scripsit encomium. VENI, VIDI, VICI. Et *Carolus Imperator* dixit, VENI, VIDI, VICIT AUTEM CHRISTUS. *Phil. Camer.*

Cæsar. Carolus.

Timol. *Timolion Corinthius cum in Templo Delphico Apollinem de victoria* *Fulgos. lib. 1.*

con-

consuleret, Corona quæ inter donaria pendebat, in caput illius tam apte incidit, ac si manu imponeretur, quod omen Victoriæ fuit.

Sabell. lib. 9. — Cæsar. *I. Cæsar cum in Africam ex scendens corruisset, omen in melius vertens exclamavit: Teneo Te Africa.*

Idem. — Alex. Magn. *Alexander Magnus cum obsideret Tyrum, videbatur sibi videre Herculem à Tyriis maxime cultum, qui sibi è muro manum porrigebat. Vnde omen victoriæ cepit & vicit.*

Fulgos. — Sylla. Primo bello adversus *Marium Sylla* vidit à *Pallade* sibi fulgur dari, monerique ut eo telo hostes peteret: *Marium* igitur igne & ferro patria expulit. Idem deinde contra Marii filium pugnaturus, vidit *Marium patrem monere filium* ne postridie cum *Sylla* confligeret, eo quod illa dies sibi infausta fuisset.

Idem. — Judas Macabæus. *Iudas Macabæus* antequam confligeret cum *Nicanore Regis Syriæ Duce* vidit in somniis *Oniam* pro se orare, & quod *Ieremias Propheta* gladium sibi aureum contra hostes porrigeret.

Theophrastus. — Celtiberi. Apud *Celtyberos aquæ Scyphus* ante Ducem belli portabatur, &

vocabatur *poculum fortunæ*. Si ergo aliquid aquæ casu effunderetur, pro malo omine id fuit interpretatum; quod si ex inadvertentia scyphus è manu decidisset, desperabant omnino & se hostibus ultro subjiciebant.

Mithridates. *Mithridates Rex Ponti* devictus à *Pompejo* sic se solabatur: *Omnis mihi etiam adversa fortuna, cujus author Pompejus est, tolerabilis est: nec enim turpe est ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque inhonestum ei se submittere, quem fortuna supra omnes extulit.* *Paterculus.*

Carolus V. Rex. *Carolus* V. *Rex Hispaniæ* occupavit castra Ducis Brunsvicensis, & miles ejus statim etiam castra diripuit: Cecidit Dux ad pedes Regis supplex, ut satis haberet, accepisse castra & vicisse; vitam relinqueret militibus & aliam supellectilem, respondit *Carolus*, *cujus castra ejus rastra.* Hoc est, qui castra accepit, omnia potest radere & accipere. *Camerar. l. 5.*

Alphonsus. *Alphonsus Rex Castellæ* dicebat: *Probos milites gemina manus armat, fortis & justa: fœdifragos terna exarmat, perfida, pia; strenua.* *Aventinus lib. 5. Ann.*

Cabrias. *Cabrias Dux Atheniensium* dicere *Marli.*

sole-

ſolebat : *Se malle exercitum Cervorum Duce Leone, quam exercitum Leonum Duce Cervo.*

Fulgoſ.

Ludovicus Burgund. Rex contra Cæſarem bellum movit : ſed captus ab eodem juravit ſe amplius illi bellum non illaturum. At liberatus denuo cum majori exercitu venit, ſed iterum victus omnia perdidit. inſuper oculi illi eruti ſunt, & in fronte ab aure ad aurem hæ literæ ferro impreſſæ: *Hunc ſervavit Clementia, perdidit perfidia.*

Ludovicus Rex.

Politia. lib. 5.

Apud Cimbros contra perfidos quatuor cohortes educebantur; *prima erat Puerorum, ſecunda Iuvenum, tertia Virorum, quarta Senum.* Sed primæ tres tantum ſpectabant prælium. Quarta autem cohors pugnabat. *Putabant enim debiles vires ſufficere ad hoc ut perfidi vincerentur.* Nam perfidia deſeritur à Deo & ideo enervis eſt.

Cimbri.

Patricius in Ethic.

Normantici Galliæ urbem obſederant, & jam occupaverant armamentarium. Inaudivit hoc *Rex Philippus* & ad turbatos cives ſcripſit: *ne timueritis, mox aderit vobis dextera magnetica*; Venit & caſtra metatus, ſupra caſtra magnetem in mon-

Philippi Magnetica dextera.

te poſuit: & ecce gladius cujuſdam Normantici per aëra ad Magnetem volat: quod videntes adverſarii conturbati, ſe ſuaque omnia *Philippo* ſubdiderunt. Retulit tunc Philippus tale Elogium: *Philippus Rex utitur in bello dextera magnetica, in pace aurea:* (erat quippe liberalis.)

Sceptrum.

Cheronenſes habuerunt aureum ſceptrum inſtar haſtæ *à Iove* donatum *Pelopi*, quod hanc prærogativam habuit; ut quoties exercitus tumultuaretur, Rex ſolo ſceptri attactu tumultum ſedaret, ſi victa pars fureret & diſcordaret, elevatione ſceptri concordiam faciebat; cum defecit pecunia, dona ſibi oblata cujuſcunque materiæ, tactu ſceptri in aurum mutabat.

Pauſanias in Bœoticis.

SERE-

SERENISSIMO
DOMINO
FRIDERICO
WILHELMO,
Sacri Romani Imperii Archicamerario, Marchioni Brandenburgico, Magdeburgi, Borussiæ, Juliæ, &c. Duci, &c.

Prußiam suam ingredienti,

PANEGYRIS GRATULATORIA,
Oblata *Anno* 1655.

INGREDERE
Inclyta Germaniæ Principum Gemma
SERENISSIME
FRIDERICE WILHELME:
per altas exultantis populi voces, plausus, vota, panegyres;
INGREDERE.
Oculis TE ferre liceat;
quem hactenus Corde ferimus,
Crede sine fuco loquenti.
Quocunque venies; TE prævenisse invenies.
Velocior Amoris, & Famæ cursus est, quam corporis.

Reperies, TE pectorum omnium
Inquilinum, quando conſpiciendum Hoſpitem concedes:
Hæc BONORUM PRICIPUM
Immenſitas eſt:
Ubique! eſſe.
Non venire ad ſuos; ſed apparere.
Provinciarum intervalla tenere;
non contineri.
Nec aëris circumfuſi ambitu
ſuam præſentiam metiri:
ſed
animis ſubjectorum.
Fuerit felix
Ille Regum Phœnix.
qui ſingulari commendationis epiphonemate gloriari auſus fuit:
Se in ſubditorum gremiis ſecure
dormire poſſe:
Quid enimverò eſt Somnus?
gelidæ niſi mortis imago?
Quid ſunt fidorum Civium gremia?
niſi amica benevolentiæ Cæmiteria?
Majus TIBI, Amor TUI concinnavit encomium:
In Tuorum pectoribus, vigilas perpetuò, pro quibus vigilas.
Et eorum vitâ jugiter vivis,
quorum

Pu-

PUBLICA,
Ut vivere possint
Anima, Cor, Tutelare Numen es.
Hoc est verè ELECTOREM esse:
eligere
cordium imperatorem fieri:
& Throni loco,
Animos Civium potiùs,
quam aurum vel ebur
inscendere,
Hoc est BRANDENBURGICUM *esse*;
Sceptro Amoris eminere:
&
Principem omnium, residere in
omnibus.
INGREDERE
Aureum BRANDENBURGICÆ
domus ornamentum,
Prosapiæ Serenissimæ Culmen.
A TUI Nominis auro, preciosi
fieri possumus:
A TUA luce, exornari
optamus.
Pacifici vivimus sub TUÆ CELSITUDINIS Palladio:
In TUO SERENO etiam
apricari lubet.
Non de Principum illorum grege
es, qui ortu suo ecclypsim faciunt

ciunt exiguis ſtellis.
Tenebras quoque accendis adventu
TUO.
& more Magni ſideris,
quicquid contingis,
inauras.
INGREDERE
Pruſsiæ noſtræ Illuſtriſsimum
CAPUT & CORONA.
prona ecce TIBI membra ſternimur: per acclines omnium
procede ſublimis cervices.
A TE pro TE ſapere volumus,
TECUM pro TE. velle.
Facundus orator; Tui Amor;
pectoribus noſtris TE perſuaſit:
Aliâ non indiges panegyri.
Epiſtolæ Tuæ commendatitiæ
vivimus.
Animi noſtri ad obſequium TUUM
cerei, Non aliò quam TUÆ
Voluntatis Sigillo, gaudent obſignari.
INGREDERE
lætitiæ provincialis, Ampliſſime
Fundator.
Si delectat gratulantium læta periphraſis?
obtutus noſtros intuere.
Specula ſumus;

quæ

quæ nullam novimus referre imaginem nisi TUAM.
Artifice nimirum gratitudinis Euripo TE TIBI refundimus.
Arcus & Colossos non desidera.
quot numeras circumfusæ multitudinis ingenia
tot Triumphales statuas,
tot adventus Tuus
erigit Elogia.

INGREDERE

Virtutum Nobile Palatium
TE à TE,
non à Satellitio quod foris est æstimamus.
Non in TE fortunam sed TE in fortuna veneramur.
Magistra Fortunæ Virtus agmen ducit.
& meritum honoris tributum indicit.
Adest à latere Tuo, nequaquam separabilis Achates,
JUSTITIA.
Mens DEI, Harmonia Reipublicæ,
Regnorum omnium urbiumque sustentatrix.
Adest Æquitatis soror Clementia.
Princeps PRINCIPUM gloria.
Ad-

Adeſt comis ſeveritas cum Humanitate.
rarum hodie apud Magnates conjugium.
Adeſt Magnanimitas & in utramque fortunam ambidextra Fortitudo.
Adeſt reliqua, ſupra numerum & cenſum Honeſti familia.
Nam qui uni Virtuti fores aperuit omnibus domicilium elocavit.
Ita ſociale ſingularum cum ſingulis vinculum eſt,
Omnes habet, qui unam.
Tali tantoque ſtipatus exercitu quando ades non potes non adeſſe amabiliſſimus
SERENISSIME HOSPES.
Aliàs
perennis Animorum Noſtrorum Incola.
AVE. FAVE.

CAPUT XI.

De Oratione Gratiarum Actoria.

Gratias agimus pro beneficiis vel publicis ut Regi & Reipubl. vel privatis, ut Patronis, Amicis, Benefactori-

ctoribus, &c. Utrobique idem artificium servandum.

Quæstio I.

Quomodo construitur Oratio Gratiarum Actoria?

Primo, Mentio fit accepti beneficii. *Secundo*, Exaggeretur hoc beneficium à circumstantiis personæ dantis & accipientis, loci, temporis, modi & aliis: ita ut extenuetur dignitas accipientis; amplificetur autem gratia dantis; dicendo sufficientes gratias agi non posse, optando vocem & eloquentiam multiplicem. *Tertio*, Fiat gratiarum actio humilis & sincera, item promissio gratitudinis & curæ, ut illud munus ad honorem dantis vel publicum bonum cedat. *Quarto*, Subjungatur petitio, ut in gratia servetur.

Praxis.

Gratiarum Actoria pro Dignitate collata,

Gratiarum Actoria.

Si mihi centum Linguas, ex veteri Poëtarum voto, hodie natura donavisset; aut si jucundiori Metamor-

morphosi totus mens, totus lingua fierem, nondum ego beneficii magnitudinem; quo me amplissime cumulavisti, *Regum Serenissime*, vel eloqui possem, vel complecti: Nam & me unum è tam nobili illustrium virorum collegio, electum esse, in quem regium animum tuum beneficentia gravem deponeres; & supra vota mea imo & ultra merita hoc insigniri honore, quantum amoris & regiæ gratiæ argumentum? A teneris quidem ad hoc paternis præceptis imbutus vixi, ut tibi servire & ad tuos nutus obsequiis promptissime currere, supremam judicaverim fortunam: nec vivere jucundum foret, nisi Tibi viverem: sed quanti apud eum studia tua ponderis esse convenit, cui vitam debeas, & omnia quæ cum vita mortales acceperunt; Quamquam & hæc si tuleris, & sorte tua minus & majestate tua inferius obsequium obtulisti. Habetis hoc, habetis, *Serenissimi Terræ Soles*, jam experientia disco, cum illo Planetarum Rege commune, ut quidquid à nobis, velut inferioribus Regni elementis, studiorum accipitis, uberiori fœnore

re-

refundatis; nos umbras adſpicitis, ut illuſtretis: noſtra obſequia exigitis, ut benefaciendi campum nacti eam quam Majeſtas impoſuit neceſſitatem decurratis ſingulis prodeſſe. Quid verò huic animi regii in me propenſioni poſſum, niſi humilibus verbis humiles gratias reddere: niſi forte mea meorumque ſtudia, ſicut in dignitatis meritum, ita in meriti ſtipendium ſuſcipis. Certe ſi dati beneficii qualiſcunque ſolutio eſt, accepti perennis confeſſio: non ingratos nos morituros ſanctiſſime pollicemur. Permittet enim benignitatis tuæ facilitas, nos vel nubium mutuam gratitudinem æmulari, quæ eodem, quod à Sole acceperunt lumine; plures in ſe Solis imagines depingunt, ut à quo ſplendeant Orbi demonſtrent: & nos amorem regium, quo nunc inſigniti vivimus, late per Orbem & Orbis famam portabimus: dicemuſque natis, narrabimus poſteris, ut conſequentium ſeculorum memoria ſciat, cujus ſtellæ ſimus, cui Soli lucem debeamus. *Dixi.*

SEN-

Sententiæ.

Hic cumprimis Seneca de beneficiis, legendus; nam in hac materia unus Seneca pro multis valet.

Sine gratitudine nec thus nec myrrha Deo placet. *Trismeg.*

Beneficia sunt voluntatis compedes & aureæ catenæ quibus animus ligatur & trahitur. *Prov. Com. Latin.*

Qui in gravi periculo succurrit, vel magno aliquo beneficio alium afficit, Dei vice fungitur: & ei cui prodest, Deus est. *Cicero.*

Iusta caussa est lætitiæ lætum amicum videre, justior fecisse. *Seneca.*

Referre non potest gratiam nisi qui meminit, & qui meminit jam refert.

Statim gratus est, qui se onerat, id est qui promittit gratitudinem.

Eodem momento quo obligatus es, si vis cum quolibet paria fecisti; quoniam libenter qui beneficium accepit, reddidit.

Non necessitatibus tantum nostris provisum est, sed usque in delitias amamur (nempe à Deo.)

Mundus est domicilium hominis,

cœlum autem tectum, aliter die aliter nocte splendens.

Beneficium aspere datum lapidosus panis est.

Ingentia beneficia sæpe tarditas corrumpit.

Bis dat, qui cito dat.

Illud beneficium jucundum, victurumque in animo scias, quod obviam venit.

Tempore quædam magna fiunt, non summa.

Ingens beneficium est unus in fame panis.

Theophrast. *Gratia sine pœnitentia esse debet.*

Innocent. Pontif. *Mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu, male rependunt gratiam hospitibus.*

Vulg. Sent. *Gratia tarda ingrata est gratia.*

Plaut. *Si quid benefacias levior pluma est gratia.*

Festus. *Post munera cito consenescit gratia.*

Arist. *Immortales sunt gratiarum horti.*

Prover. Lat. *Beneficium da cæcus, accipe videns.*

Demus beneficia, non fœneremur.

Dignus est decipi, qui de reddendo cogitabat, cum daret.

Magnanimi & boni proprium est non

non fructum beneficii sequi sed ipsa beneficia.

Multò gratius venit quod facili quam quod plenâ manu datur.

Quod voles gratum esse, rarum effice.

Nemo libenter debet quod non accepit sed expreßit.

Nulla res carius empta est quam quæ precibus empta est.

Molestum verbum & onerosum & demisso vultu dicendum Rogo.

Exorari in perniciem sæva bonitas est.

Rogantibus pestifera largiri blandum & affabile odium est.

Non committe ut poßit aliquis quandoque dicere: Hic me amando occidit

Ante des oportet arbitrium mihi, deinde beneficium.

Non est beneficium, debere cui nolis.

EXEMPLA
& Alia Supellex.

Gratiæ Tres.

Poëtæ & antiqui *tres Gratias* finxerunt, cum ob multas caussas, tum ob hanc, ut meminerimus gratiam

tiam memoria tenere, ore laudare, obſequiis demereri. Pinguntur etiam *junctis manibus*, quia beneficia mutuo redeunt: *Ridentes* quia benefacientium vultus hilares eſſe debent; *Virgines*; quia ſincera & ſancta: *Tres* quia tria genera beneficiorum ſunt; *promerentium*, *dantium*, *accipientium & reddentium ſimul*.

Manibus junctis Ridentes Virgines.

Pierius.

In manu *Delphici Apollinis tres Gratiæ* inſidebant, quarum *una Lyram*, *altera tibias*, *tertia fiſtulas* habebat: Innuebant ſcilicet *Gratias*, ſi veræ ſunt, vocales eſſe & beneficium acceptum ubique canere. Aut beneficium ſi alio non poſſit, debere ſaltem compenſari celebratione.

Gratiæ Vocales.

Idem.

Gratiæ Symbolum olim *Roſa* fuit. Forte quia ut illa ſcarabæum necat, ita hæc ingratitudinem.

Roſa Symbolum Grat.

Ælianus.

Pythagoras quæſitus quomodo homines poſſent Diis ſimiles vivere, reſpondit, *ſi veritatem amplectantur & omnibus benefaciant*.

Pythagoras.

Sen. de Benef. lib. 5.

Alexander Magnus cuidam dono dedit Urbem, qui invidiam fugiens, dicebat, id non convenire fortunæ ſuæ, cui *Alexander*: *non*

Alexandri munificent.

quæro quid Te accipere deceat, ſed quid Me dare.

Anaxilaus. *Anaxilaus* quæſitus *quid in regno eſſet beatiſsimum,* reſpondit: *Non vinci beneficiis.* *Phavor.*

Simonides. *Simonides* roganti cuidam, ut ſibi encomium ſcriberet, ſe gratias pro eo relaturum; reſpondit; *duas arcas domi habeo, unam gratiarum, alteram argenti; & cum me premit neceſſitas, gratiarum quidem arcam aperio; ſed inanem reperio: alteram ſolum mihi commodam experior.* *Stobæus.*

Varro dicebat *qui aquam hauris, fontem corona.* Alluſit ad conſuetudinem Romanorum, qui *in Feſto Fontinalium* ſolebant fontes coronis redimi. *Varro.* Fontinalia.

Atheniensium gratitudo. Non erga homines tantùm ſed erga belluas grati fuerunt *Athenienſes.* Nam decreto ſanxerunt, ut Muli, qui egregie diu laborarunt, vinculis ſoluti libere paſcerentur, ad mortem. *Rodig.*

Ruſſorum Proverbium eſt vulgare: Etiam ſaccarum non bono animo datum in abſinthium vertitur. *Prov.*

Pomponius. *Pomponius Dux Romanus,* dum Victor rediret, *Pyramidem* illi triplicem exſtruere volebant filii, cum- *Epitom.*

que

que ille rogâsset ne facerent; illi, *cum tres posuissent Pugnatori, Victori, Triumphatori*, etiam *quartam Contemptori Pomponio* exstruxerunt.

Agesi-laus.

Agesilaus Rex cum *Apellem* ægrotantem visitasset, pulvinar surrigere fingens, decumbentis cervici caute aurum supposuit. non multo post Regis discessum, adveniens puer, amoto pulvinari, dum lectulum sternere vellet, aurum reperiens exclamavit: *Vide Domine* quid in lectulo tuo repererim; At *Apelles* silentium ei imponens dixit; *hoc est furtum Regis:* mox intulit Puer; *Quid? benignitate motus voluit tuæ inopiæ subvenire, &* furtum *dicis?* tunc *Apelles*; *Optime dixi, quia Rex hoc munere Cor meum furatus est & perpetuo me sibi addixit.* Sciebat enim *Agesilaus multo præclarius esse alios ditare, quam ditari, & nil gloriosius quam beneficium apud bonos viros depositum.*

CAPUT XII.

De Orationibus Petitoriis, Commendatoriis & Exhortatoriis.

QUÆSTIO I.

Quomodo construitur Oratio Petitoria?

Primo, Solet fieri communiter accessus vel à commendatione liberalitatis ejus à quo petis: vel ab extenuatione petentis: vel ab exaggeratione meritorum præsertim cum pro aliis intercedimus; vel à refutatione eorum quæ in petitione suspecta esse possunt: vel à deprecatione audaciæ seu professione verecundiæ, quod sine meritis ad petendum accedat, &c. *Secundo*, Exprimitur postulatum. *Tertio*, Subjiciuntur rationes, quæ, quod petitur, persuadent; Hæ autem rationes accipiuntur communiter, vel ex persona dantis vel petentis, enumerando scilicet merita ejus & majorum: vel etiam sumuntur à necessario, à facili, à glorioso & reliquis rei petitæ adjunctis. *Quarto*, Promittitur perpetua beneficii memoria, exprimitur

mitur ſpes de obtinendo petito concepta, & obſequia offeruntur.

PRAXIS

Petitoria Dignitatis à Rege.

Et Ego ad pedes munificentiæ tuæ cum precibus ſupplex advolvor ut beatior ſurgam; & in hac felici ruina ac Majeſtatis tuæ umbra, fortunæ meæ lucem & faſtigium inveniam. Scio petentium deſideria regiis animis theatrum gloriæ ſternere: & injuriam eos infligere Principibus, qui neceſſitate preſſi, ad has publicæ ſalutis Aras, vel ut verius dicam ad hos tutelares Deos accedere erubeſcunt: Siquidem regiæ manus, divini fontes ſunt, quibus latiſſime beneficia in nos & Rempubl. dimanant. Certe ut *Pharus* in æquore laborantibus inter pericula nautis viam oſtendit, qua ſecuritatem inveniant, ita liberalitas Principis, ſinum Principis; in quem vota noſtra velut portum confluant, ut ditiora redeant. Audivimus lamenta Regum, *dies ſibi periiſſe conquerentium, quos cum nulla beneficii linea ſignaviſſent, neque ſe vixiſſe arbitrabantur:*

Petitoria dignitatis.

Quia ut Soli lucere, ita Regibus benefacere natura eſt. Et tua in Nos *Seren. R.* ſubditos humanitas & Majeſtatis tuæ inſignis facilitas, ideò in virtutum Regiarum exercitu altius eminent; ne à conſpectu tuo à magnis aliorum corporibus, minorum neceſſitates præpediantur. Quid mirum igitur ſi hac Majeſtatis tuæ beneficentia provocatus, cum *N. Dominum* fatis conceſſiſſe accepi, ejus honoris heres fieri ex nutu & benevolentia *Seren. Majeſt.* ſupplicem? In manu tua *Seren. Rex* fortunam meam volvis, velis tantum & levaſti: reſpice & ſerenior abeo. Forte mea & Majorum merita aliquis hic exegerit; *ſed petere beneficium veni, non licitari: impetrare, non exigere:* Omniaque quæ aut mei aut ego pro *Republ.* pro *Sereniſſ. Majeſtate tua* fecimus, obliviſci malimus producere: parati & vitam ponere ſi Patriæ neceſſitas, ſi voluntas S. M. & Amor juſſerit. Gratiam & favorem Regium peto non debitum: cujus vel uno radio, ſi me nunc beaveris perennes ſervitutis compedes animo meo injeciſti. *Dixi.*

SEN-

SENTENTIÆ.

Menan. *Pulcher thesaurus collatum beneficium.*

Sidonius. *Benefacere homini est magnum beneficium apud Deum deponere.*

Cicer. *Liberale officium serere beneficium ut poßis metere fructum.*

Demost. *Principum dona sunt auctoramenta servitutis.*

Plutarc. *Ficus non florent & fructus habent dulcißimos; & quidam benefaciunt, non promittunt.*

Martia. *Extra fortunam est quidquid donatur amicis,*
Quas dederis solas, semper habebis opes.

Iovianus. *Princeps liberalis amicos ex hostibus, ex alienis suos, ex infidis fidos faciet.*

Idem. *Melius beneficiis custoditur Respublica quam armis.*

P. Mimus. *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.*

Demost. *Plures honorare est multos ad bene merendum provocare.*

Cicero. *Beneficium & gratia sunt vincula concordiæ.*

Eurip. *Thesaurus pulcher pulchrè collata gloria.*

Tunc ſolum pretioſa eſt pecunia, quando uſu largiendi deſinit poßideri. Boëtius.

Beatißima dos in Principe Liberalitas & Clementia. Pomp. Lat.

Corpus alimento nutritur, animus nobilis, laude, honore, præmio. Xenoph.

Multo præclarius eſt beneficiorum quàm trophæorum relinquere memoriam. Idem.

Præmia bonorum malorumque bonos maloſque faciunt. Plinius.

Liberalitatis aureum ſemen producit auram favoris ex qua prodit meßis honoris. Sophocl.

Nutriunt præmiorum exempla virtutes. Plinius.

Pauperibus una educandi ratis, bonus Princeps. Idem.

Avaritiæ fuga & liberalitatis gratia Regum gloria eſt, & Regnorum firmamentum. Ariſt. ad Alexan.

E X E M P L A
& Aliæ Eruditiones.

Crœſus. *Crœſus* cum divitias jactaret coram Legatis exterorum; *Legatus Ægyptiorum quæſivit, quis theſaurus omnium utilißimus eſſet?* Cui Rex: *Liberalitatis,* reſpondit, *theſaurus præcedit* Plutar.

cedit aurei gemmarumque theſaurum.

Typocius. *Iacobus* II. *Arragoniæ Rex* Cervam alatam pinxit cum cornibus aureis. Inſcriptio: *& auro & celeritate.* Innuebat Principes debere eſſe liberales in dando & celeres in agendo. — Jacobus II. Arrag. Rex.

Zonaras. *Aurelianus Imperator* cum à ſuis quæreret, *quo pacto Imperium bene regi poſſet*, reſpondit quidam: *auro & ferro*, id eſt, liberalitate ſeu manu liberali & forti. — Aurelianus.

Coker. *Ptolomeus Rex* incredibiliter delectabatur, ſi à ſe ditatos videret, & dicere ſolebat: *Magis eſſe regium ditare quam diteſcere.* — Ptolomeus.

Idem. *Alexander M.* diſputans inter Philoſophos, de felicitate rogatus ſententiam dixit: *Nihil beatius eſſe quam donis multos & muneribus ſibi obſtringere.* Gloriabatur itidem ſibi à natura datum eſſe quod nulli cederet in beneficiis. — Alexander M.

Plutarc. *Indorum Rex* quiſpiam occurrens *Alexandro M.* dixit: *Provoco Te non ad pugnam nec ad bellum, ſed ad aliud certaminis genus; Si inferior es à nobis beneficia accipe; ſi ſuperior nobis benefacito:* Ita ab Alexandro M. regnum obtinuit. — Rex Indiæ.

Dion. *Auguſtus Imperator* adeptus Imperium — Auguſtus.

 perium

perium *nihil se magis gratulari dixit, quàm quod illum gradum conscendisset, ex quo omnibus benefaciendi facultas daretur.*

Dionysius. *Dionysius Siculorum Rex* ad filium ingressus cum magnam vim cælati argenti in mensa vidisset: *Fili*, ait, *non est in Te regius animus, qui his omnibus neminem tibi amicum fecisti.* *Plutar.*

Cimon. *Cimon Atheniensium Princeps adeò ad dandum promptus fuit, ut & prædia, quæ pluribus in locis habebat, sine custode habuerit, ne quis ita impediretur qui vellet suis bonis frui. Illum etiam euntem semper famuli cum nummis sequebantur, ut si quis ejus ope indigeret, statim haberet quod daret.* *Idem.*

Sol. *Epictetus* monet sicut Sol preces & blandimenta non exspectat ut oriatur sed sponte surgit, & ab omnibus salutatur; sic tu nec plausus exspecta nec laudes ut benefacias, sed sponte benefac & pariter ut Sol omnibus eris gratus. *Stobæus.*

Theodosius. *Theodosii Imperatoris* tam certa fuerunt beneficia, ut tum accepta viderentur cum sponderet. *Pacat. in Paneg.*

Maximilianus. *Maximilianus* I. moris habebat dicere; *Charitas non exspectat preces egentis,* *Reisner.*

egentis, sed ubi necessitatem videt, ante preces prævolat.

Cokerus. *Thomas Briccotus Doctor Parisiensis, ut Franciscum* I. *Galliæ Regem liberalem nimis admoneret, in solemni ejus inauguratione laudans cæteras virtutes,* manus *eum* similes *habere dixit,* D. Francisci manibus, *hoc est, stigmata habere eum in manibus seu terebratas manus per quas omnia effluant; Et ideo timendum, ne Regnum ad paupertatem Franciscanam deduceret.* Franciscus Primus.

Apud Lampridium. De *Alexandro Severo Cæsare* hoc scriptum exstat Elogium: *Dies nunquam transiit quin aliquid mansuetum, civile, pium faceret, sed ita ut ærarium non everteret.* Alexander Severus.

Bodinus & Cokerus. *Robertus Capetis filius melle pauperes humanissime semper fovit, eisque jumenta præbuit ut se quocunque iret sequerentur, ac pro se vota facerent.* Eo nemo aut felicius aut tranquillius imperavit. Robertus.

Idem. *D. Ludovicus* 100. & 20. pauperes habuit qui eum ubique sequebantur, & eodem quo ipse victu sustentabantur: diebus verò Quadragesimæ numerum duplicabat. Ludovicus.

Idem. *Ludovicus* V. *Rex Scotorum* ob liberalitatem præcipuè in egenos co- Ludovicus V.

gnomentum accepit, ut *Pater pauperum* vocaretur & hunc titulum præ aliis chariſſimum habuit.

Archelaus.

Archelaus Macedonum Rex cum ab eo poculum aureum quidam peteret: ipſi juſſit ut miniſter illud *Euripi* daret, petentemque intuitus, *Tu quidem*, inquit, *dignus eras qui peteres & non acciperes: hic verò dignus eſt qui accipiat & non petat.* — Plutar.

Alexander M.

Alexander M. quæſitus ubinam ſuos theſauros haberet; *Amicos oſtendens*; *hi*, inquit, *liberalitatis meæ ſcrinia ſunt.*

Severus.

Alexander Severus Imperator ſingulorum nomina quibus aliquid præſtitiſſet deſcripta habuit: qui nihil aut parum petiiſſent eos appellabat inquiens; *quid eſt cur nihil petis? num me Tibi vis fieri debitorem? pete ne privatus de me queraris.*

Agapetus.

Agapetus Iuſtiniano Imperatori ſic ſcripſit; *Veſtimentum non veteraſcens eſt beneficentiæ amictus & incorrupta ſtola erga pauperes. Eum igitur qui pie regnare vult talium indumentorum pulchritudine animum oportet exornare; Amoris enim in egenos qui indutus eſt purpuram, cœleſtis quoque candidatus eſt Regni.* — Coker.

Caro-

Drexel. *Carolus* V. Imperator ut Peruanam Provinciam sibi reconciliaret, misit eo Nobilem eique plures chartas puras & à Scriptura vacuas dedit, solo nomine suo imperatorio notatas, eo consilio, ut quisquis privilegium aut munus aliquod peteret jam impetrasset illud, si in hac charta virgine, hoc scripsisset. Carolus V.

Plutar. *Menecrates ea conditione sanabat gratis plurimos, ut veste ab eo accepta ejus se clientes & ab eo sanitatem acceptam faterentur ubique.* Menecrates.

Quæstio II.

Quomodo construitur Oratio Commendatoria?

In hac Oratione petimus aliquid, alicui commemorando ea, propter quæ videtur dignus ut accipiat. Hæc puncta servantur: *Primo*, vel liberalitatem ejus aut amorem extollimus apud quem commendamus: vel necessitudinem nostram cum eo exponimus: vel etiam ejus amicitiam quem commendamus cum illo vel nobiscum explicamus. *Secundo*, Laudatur is qui commendatur, à meritis, à studiis obsequendi, à dotibus natu- Commendator.

Coker.

naturæ, à virtutibus, &c. *Tertio*, Ponuntur rationes ſuadentes ut commendatum habere velit. Sumuntur verò hæ rationes vel à neceſſario, vel ab utili, vel ab honeſto vel aliis adjunctis. *Quarto*, Petitio adhibetur & promiſſio tam ſuorum obſequiorum quàm commendati.

Hæc Oratio ferè in omnibus cum petitoria convenit, niſi quod hic alteri petamus, ibi nobis: ideo & praxis ſpecialem difficultatem non habens, fruſtra nobis remoram hic objecerit.

QUÆSTIO III.

Exhortator.

Quomodo conſtruitur Oratio Exhortatoria?

Ignea hæc Oratio tota eſſe debet & ardere, quia in illa auditores ſtimulamus, ut omni periculo contempto. omni abjecta ignavia animum aſſumere velint, & hoc quod opportunum eſt non negligere. *Maximè utilis eſt exercituum Ducibus, qui ante prælium ſuorum militum animos debent incendere.* Hæc puncta habet. *Primo* laudantur eorum virtutes quos exhortari debemus, ſpes egre-

gias de illis præferendo, quod ſcilicet ſtimulis ad honeſta non indigeant: vel neceſſitas præſentis periculi graphice deſcribitur: vel ex abrupto hoſtium ferocia aut ignavia exaggeratur. *Secundo*, Rei, ad quam exhortamur facilitas, utilitas, honeſtas, gloria oſtenditur: & quod damnum, quæ infamia ſit ſecutura niſi faciamus. *Tertio*, Adhortatio ardens fiat ad id quod volumus, commemorando Majores noſtros & eorum exempla in ſimili negotio, Dei honorem, exſpectationem omnium, omnia etiam bona de eventu futuro.

PRAXES hujuſmodi Orationum nobiliſſimas habes apud *Livium*, *Saluſtium*, *Curtium* & alios; Excellunt præ aliis quas *Catilina* ad ſuos commilitones habuit; & *Darius* ad ſuos pugnaturus in *Alexandrum M.*

CAPUT XIII.

De Electione Officialium ac Magiſtratuum.

EST apud pleroſque conſuetudo *Officiales certos* ut *Conſules, Iudices, Secretarios, &c.* eligendi liberis & vo-

& votis & ſuffragiis; quod etiam ſine Orationibus perfici non ſolet. Sit ergo

QUÆSTIO I.

De Electione.

Quomodo ejuſmodi Oratio conſtrui ſoleat.

Primo, Communiter ipſius officii dignitas, poteſtas & ea quæ officium comitantur, exponuntur & exornantur. *Secundo*, Laudatur is cui tua ſententia ſuffragaris, tum à meritis, tum à moribus, tum à virtutibus, tum ab illis maximè quæ ad hoc officium rite obeundum conferunt. *Tertio*, Concluditur vel per iteratam commendationem aut petitionem ut huic Officio ſuam operam ſubtrahere nolit: vel per interpretationem ejuſdem ſententiæ in aliis de illo, vel per augurationem publici boni, quod ex illius electione proveniet: vel per expoſitionem exſpectationis omnium de illius virtute.

PRAXIS.

Praxis pro Electione judicis.

Si de ſingulis hominum factis abſque errore judicare difficile eſt, multo ſane difficilius eſt de eo decerne-

cernere aliquid cui judicia & Tabulæ fatorum humanorum committendæ ſunt. Quæ enim ibi ſingula in periculum veniunt, in hoc conſilio omnia velut agmine facto in unum periculum conjurant. Dicenda eſt aliquando ſententia de unius hominis aut facultatibus aut vita: at hic ſimul de omnium opibus & incolumitate dicendum eſt, & in unius officii æqua & iniqua collatione omnium bonorum ire improborumque rationes aut ſummo malo aut pari bono dijudicandi veniunt; *Iudicem nimirum eligimus*, id eſt, *justitiæ Antiſtitem*, qui æquum & iniquum diſcriminet; qui innocentiam à violentia tueatur; qui injurias arceat; qui vivum velut Oraculum omnibus nobis fatum prælegat, qui de fortunis & vita decernat. Omnes igitur quorum cauſſæ ad hujus tribunal devolventur, de quorum dignitate, honore, nomine deinceps certabitur, ſupplices in hoc conſeſſu ſe mentibus noſtris præſentant atque à nobis exorant, ne eorum veſtraſque fortunas alicui ex iis committatis, cui *judicialis ſedes Meſsis aureæ campus cum Græculo*

quodam

quodam audiat & qui desalcatis calamitosorum fortunis, avaritiæ suæ & cupiditatis horrea explere laboret. Eligendus ille est cui aperta caussa est & æquitas, cui clausa pro tribunali arca sit. Nam ut *Poëta* ait:

Non bene selecti Iudicis arca patet.

Eligendus ille qui *Iudiciale officium agnoscat esse miserorum Asylon*: maximeque illud evitet quod vulgari verbo circumfertur; *Iudicium nihil est nisi publica merces.* Porrò hunc esse *Dominum* N. non ego assero, sed Virtus, sed Doctrina & animi Candor indicant; Vos *Domini N. N.* verborum non exspectata assertione, ex factorum meritis, de dignitate merito huic conferenda cogitate. Meminit hic *moniti Philosophici, in Magistratu non ditiorem hominem sed clariorem fieri debere.* Meminit & illius proborum cautelæ, *ita Leges tractandas esse ne judices cum alios absolvunt, se condemnant.* Spero itaque fore, ut si meæ suffragati opinioni successeritis, Patria universa atque omnes boni cupitis bonis perfruamur.

SEN-

Sententiæ De Judicio.

Caßiod.	*Tam diu Iudex dicitur, quamdiu Iustus putatur.*
Augustin.	*Ignorantia & malitia judicis plerumque est calamitas innocentis.*
Ovid.	*Non bene selecti Iudicis arca patet.*
Seneca.	*Si judicas cognosce, si regnas jube.*
Augustin.	*Sublata justitiâ quid sunt imperia nisi magna latrocinia.*
Petronius.	*Ergo judicium nihil est nisi publica merces.*
Cicero.	*Semper iniquus est Iudex qui aut invidet aut favet.*
P. Syrus.	*In judicando criminosa est celeritas.*
Cicero.	*Summum jus, summa injuria.*
P. Cyrus.	*Grave judicium est quod præjudicium non habet, id est quod novo exemplo fit aut ad novam normam.*
P. Mimus.	*Grave præjudicium est quod judicium non habet, id est quod nullus Iudex sequitur vel propter crudelitatem vel propter timorem.*
Petrar.	*Malo Iudice nullum est venenosius animal.*
Idem.	*Iudicis vox, legum vox est, & ipsius justitiæ.*
Caßiod.	*Cunctator esse debet, qui judicat de salute.*

Gla-

Gladius conditur ubi aurum ſuſcipitur. — Idem.

Malum Iudicium omnis mali cauſſa eſt. — Stobæus.

Pœnam ſi tuto potes donabis, ſin minus temperabis — Senec.

Non eſt Princeps ſupra leges ſed leges ſunt ſupra Principem. — Plinius in Trajano.

Tantum valent leges quantum volunt Reges. — Peſſima vox eſt.

Tantum valent Reges quantum volunt leges. — Optima vox eſt.

Si in aurem Iudicis ſuſurret pecunia; & Orphei lyra & carmen Amphionis & Muſa Virgilii voce pecuniæ ſuffocantur: Quid plura? Vbi nummus loquitur, Tulliani eloquii tuba rauceſcit: ubi nummus militat Hectoreæ militiæ fulgura compeſcuntur: Vbi pugnat pecunia, virtus expugnatur Herculis, Vincit nummus, regnat nummus, imperat univerſis nummus. — Philo.

Plus valet favor in Iudice quam lex in codice.

Gunſtius eſt pluris quam tota Scientia juris.

Iuſtitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, perſonam non accipit, Deum imitatur. — Caſsiod.

De Magistratu.

Thucydid. *Magistratus est medicus civitatis.*

Aristot. *Melius est civitatem regi à Viro optimo quam à lege optima.*

Idem. *Ubi præses fuerit philosophus, ibi civitas erit felix.*

Pythagoras apud Stob. *Insanienti gladium & improbo magistratum committere perinde periculosum est.*

Arist. *Ars gubernandi civitates principatum tenet in omnibus artibus.*

Cic. *Magistratus est lex loquens.*

Idem. *Qui Reipubl. præsunt nulla re facilius benevolentiam multitudinis sibi conciliant, quam abstinentia & continentia.*

Idem. *Magistratus intelligat se civitatis personam gerere, ejusque dignitatem & decus sustinere.*

Idem. *Qui præsunt similes legibus sint, quæ ad puniendum non iracundia sed æquitate ducuntur.*

Dion. in Adria. *Præfectum Reipubl. stantem mori oportet.*

Eruditiones de his Materiis.

Judex & Ara. *Archytas* dicebat : *Iudicem & aram idem esse, utrumque miserorum Asylum.*

Alexan-

Alex. M. *Alexander M. cum audiret Accusatorem alteram aurem manu occludebat, quæsitus cur id faceret; Alteram, inquit, aurem defensori integram relinquo.* Plutar.

Ægyptii. *Apud Ægyptios iidem erant judices qui Sacerdotes erant.* Ælianus.

Lacedæmon. *Apud Lacedæmonios judicabant Iudices occlusi, ut neminem viderent.* Al. ab Alex.

Bythinii. *Bythinii judicaturi in conspectu Solis tribunal ponebant.* Idem.

Allobroges. *Allobroges antequam ad Iudicium irent vini craterem bibebant, vocantes craterem judicii & veritatis.* Forte ut è fundo veritatem haurirent: vel ut eloquentiores & audaciores essent: vel quod sicut vinum est dulce & severum; ita judex esse debeat severus per justitiam, dulcis per clementiam: & sicut vinum æque Regem inebriat atque gregem, sic judicium debeat esse sine respectu.

Trajanus. *Trajanus Imperator* judicibus hoc Symbolum dabat: *Fulmen super pulvillum* cum Lemmate: *Lenis severitas.* Epitom. var. hist.

Veritatis imago. *Apud Ægyptios judices gestabant in collo imaginem* Veritatis *ex Saphiro; quæ habebat oculos clausos & plurimos ante se libros.* Diod.

Præ-

Præclarè de veritatis imagine dicit *Ælianus: Ego Iudicem non ex lapide exsculptam veritatem circumferre, sed in ipso corde defixam habere volo.*

Coker. Celeberrimus ille in Germania furum domitor, sub quo catenæ aureæ in publicis viis intactæ jacebant; supplicio afficiendis in convivio annulos donabat, dicere solitus: *Amicus tuus & Iudex sum.* (Amicus & Iudex.)

Pontan. Ad *Ludovicum* XII *Galliæ Regem* accessit qui patrati homicidii veniam peteret, Rex facti enormitatem perpendens & quod jam tertio id sceleris admisisset: *Tene*, inquit, *veniam flagitare, homicidii jam* tertii? *& ecce joculator qui forte aderat; quid Domine* Tertii? *imo* Primi *dumtaxat, nam secundum & tertium tua sunt, quia si tu primum non condonasses, hæc reliqua non perpetrasset.* (Ludovicus XII.)

Cranzius l. 3. Vand. Histor. *Canutus Vandalorum Princeps* justissimus fuit & nulli vel amico vel sanguine juncto parcebat. Dum ergo de reis semel sumeretur supplicium, quidam damnatorum proclamavit *se Principis Cognatum esse, parceret sibi*; tum Rex: *Cognato*, inquit, *nostro ut honoratior ei sit locus sublimiorem parate crucem.* (Canutus.)

Fer-

Ferdinandi dict.

Ferdinandus Cæsar clemens & justissimus illud crebro in ore habebat: *Fiat Justitia aut pereat Mundus.* Cokerus.

Lacedæmoniorum sellæ Senatoriæ.

Lacedæmonii centum & quadraginta sellas in senatu habebant totidemque judices, hæ sellæ verò ex ebore erant factæ & Leonibus incumbebant: Leones autem uno pede sellam fulciebant, & altero simiam projiciebant: Lemma subscriptum fuit: *Cede, Leo hic sedebit.* Epit.

De Magistratu.

Cleo.

Cleo Reipublicæ destinatus convocatis amicis dixit, *Solvere se velle amicitiæ vincula; ne forte cæco erga eos adfectu ductus à Justitiæ semita deflectat.* Plutar.

Rex fatuus Simius in tecto.

Bernhardus ad Eugenium recens electum Pontificem scribens sic ait: *Simius in tecto & Rex fatuus in solio æque monstrosa res est: gradus summus & animus infimus: sedes prima & vita ima; lingua magniloquax & manus otiosa; sermo multus & fructus nullus; vultus gravis & actio levis, ingens authoritas, & nutans stabilitas,*

Ambrosii dictum.

Ambrosius de iis qui titulum cum dignitate accipiunt sic dicit: *Actio congruat nomini, ne sit nomen inane & crimen*

crimen immane: honor sublimis & vita declivis.

Stobæus. Zeno dicere est solitus; Solia & Urbes decorandas esse non pretiosis ornamentis sed viris. Zeno.

Tympius. Iacobus Almanso Africæ & Hispaniæ Rex throno suo inscribi jussit hæc: Primo Iustitia tenet primum à Rege locum. Secundo Charitas divitibus maxime convenit. Tertio Patientia pauperum est propria. Quarto Castitas est præcipuum juventutis ornamentum.

Ex alia parte erant hæc scripta: Rex sine justitia est nubes sine pluviâ. Dives sine charitate est cibus sine sale. Pauper sine patientia, est alveus sine aqua. Iuvenis sine castitate, est lucerna sine lumine.

Savedra. Mexicani quoties Regem novum inaugurant toties postulant ab eo jusjurandum quod justitiam sit administraturus: non oppressurus subditos: futurus in bello fortis ac strenuus: curaturus denique ut Sol cursum suum ac splendorem retineat, nubes pluviam largiantur, fluvii manent aquis, & terra ubertim fructus suos proferat. Putabant enim quod si Rex probus esset, ei obediret Sol & tellus fœcundior esset atque totus orbis

gratus fieret pro administrata rectè populis justitia.

Sic Homerus:

Sicut percelebris Regis qui numina curat,
In multisque probisque viris jura æqua ministrat.
Ipsa illi tellus nigricans prompta atque benigna est
Fert fruges segetesque & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes & suppeditat mare pisces.
Ob rectum imperium populi: Sors tota beata est; unde & Boëtius. Annus bonus non tam de bonis fructibus quam de justè regnantibus existimandus est.

Signum est boni regiminis & Regentis, quando panis est in foro: justitia in judiciis, securitas in omni loco. — *Proverb. Italic.*

Chrysippus. — *Chrysippus* rogatus, cur nollet Rempubl. regere, dixit: *Si male rexero; displicebo Diis, si bene, hominibus:* juxta *Poëtæ* sententiam.

Seu sequeris verum, seu damnas, pessime vivis;
Odia Divorum contrahis aut hominum.

Epaminondas. — Cum *Epaminondæ* per invidiam

&

& contumeliam vilissimus quidam Magistratus datus esset, suscepit ipsum, dicendo *non solum Magistratus ostendit ornatque virum, sed & Vir Magistratum. Itaque se gessit & Magistratum illum honorabilem fecit, ut à multis deinde ambiretur.*

Erasm.

Plutar. — Agesilaus.

Agesilaus quæsitus, cur Spartanorum Respubl. præ aliis floreret? *quia*, respondit *Spartani & imperare sciunt & parere.*

Stobæus. — Agathon.

Agathon dicebat *Magistratum trium debere meminisse, primum, quod hominibus imperet: deinde quod secundum leges; tertio, quod non semper imperabit.*

Panormitanus. — Alphonsus.

Alphonsus Magistratum Cotem *appellare solebat,* qua hominum ingenia probantur.

Trebell. Pollio. — Saturninus.

Saturninus cum milites illi peplum imperiale imposuissent, advocata concione, de se ipso dixit: *Commilitones bonum Ducem perdidistis & malum Principem fecistis.* Erat hic militum Dux optimus, sed Imperator factus cum severus nimium esset, ab iisdem militibus interemptus est.

Ælian. — Themistocl.

Themistocles audiens quosdam ambire Magistratum: *Si mihi,* inquit,

duas oſtenderitis vias, quarum una ad ſepulchrum, altera ad tribunal duceret; multo libentius ingrederer eam, quæ recta ad ſepulchrum ducit.

Demoſthenes. *Demoſthenes* dicebat, *ſi ex duobus alterum ſit eligendum, citius ſe in exilium iturum quam ad ſuggeſtum aut tribunal: Scire enim ſe quantum invidiæ, calumniarum, ac periculorum ei exſpectandum ſit, qui ad gubernacula accedit.* *Eraſ. in Apoph.*

Seleucus. *Seleucus* frequenter dicebat *paucis notas eſſe Magiſtratuum magnas curas, alioquin neminem repertum iri qui Regum diadema humi projectum tolleret.* *Idem.*

Antigonus. *Antigonus* cum regium diadema & purpuram accepiſſet, dixiſſe fertur; *O nobilem magis quam felicem pannum, quem ſi cognoſcas. quam multis curis, periculis & miſeriis refertus ſit, ne humi quidem jacentem elevares.* *Stobæus.*

Bion. *Bion* dixit, *oportere bonum virum à Magiſtratu diſcedere non ditiorem, ſed clariorem.* *Idem.*

Pythagoras. *Pythagoras* dicebat, *primo luxuriam civitates ingredi, deinde ſaturitatem, poſtea contumeliam, poſtremò exitium.* *Idem.*

Trajanus ad *Trajanus Imperator* dum Præfe- *Dion.*

ctum

ctum Prætorii ense accingeret, dixit: *Cape hunc ensem, & si juste imperavero pro me, si injuste, contra me utere.* Præfectum.

Tranquillus. *Caligulæ* vox fuit, cum in Imperatorem esset electus, *nunc omnia sibi & in omnes licere. Reges* vero *Lacedæmonii* minorem sibi delinquendi potestatem censebant esse relictam; quam privatis hominibus. Caligula.

Reisnerus. *Clotarius Rex Galliæ* hoc monile habuit: *Cor punicei coloris in campo candido: ex corde duæ spicæ promicabant; una à dextris aurea & loco aristarum radios solares habens*, cum lemmate: *Et luce & ardore. Altera verò spica à sinistris adamantina, habens aristas æneas* cum lemmate: *Nec luce, nec ardore. Prima Spica* pietatem notat fervore & luce boni exempli, splendidam. *Secunda* Magnanimitatem significat, quam nec ardor adversitatis, nec lux prosperitatis potest evertere; tale Cor habere debet quisquis in dignitatem adoptatus est. Clotarii monile.

Guicciardinus. *Ludovicus Sfortia ad Genuenses* misit *F. Marchesium* ut ab iis grande tributum exigeret. *Genuenses Legatum humaniter acceptum in hortum* Ludovicus Sfortia.

Basilica. *deducunt, herbamque illi* BASILICAM *nomine offerunt,* dicentes : *accipe & debilem hanc* (afflictæ Reipublicæ Symbolum) *herbam odorare:* accepit ille & odoratus dulcem odorem percepit : Jusserunt deinde ut herbam premeret ac contereret, denuoque odoraretur; fecit & fœtorem sensit : Tunc *Genuenses: Sic* inquiunt, *Si clementer Princeps egerit, gratiam habebit apud omnes, si presserit nos & triverit, amaritudinem & molestiam sentiet.*

Pericles. *Pericles* in Ducem Atheniensium electus frequenter sibi occlamabat potissimum mane dum indueretur: *Attende ô Pericles attende, cives sunt, liberi sunt, Græci sunt, Athenienses sunt quos regis.* Plutar.

Monarcha Indorum. Apud *Indos* supremus Monarcha, quem sua lingua *Vohon*, hoc est, jubar honoris appellant : Is limites palatii nunquam egreditur, nec in oculos hominum venit; per palatium vel vehitur super cunas, vel à terra sublatus in altissimis sandaliis ambulat, ut nunquam terram attingat : cum in throno sedet, ex una parte pendet pugio seu gladius, ex altera arcus & sagittæ. Richterus.

Qui-

Epitom. var. hist. Quidam *Senator stellam habuit cum sex radiis* ejusmodi: *primus radius* fuit *instar Spicæ* cum inscriptione; *Vtilitate. Secundus, instar clavis* cum lemmate; *Æquitate. Tertius, instar digiti* cum lemmate; *Actione. Quartus, instar capitis coronati* cum lemmate; *Dignatione. Quintus, instar candelæ accensæ* cum lemmate; *Pietate. Sextus, instar floris pulcherrimi* cum Lemmate; *Odore bonæ famæ.* Plane Symbolum hominis ad Magistratum promoti. Symbolum Senatoris.

Ludov. Legionen. *Cimbri* duplex Elogium dederunt *Reginæ Amphiliæ:* In moneta sculpta fuit ab una parte *Amphilia cum Cithara*; lemma, *Cimbriæ hilaritas:* ab altera parte *eadem Amphilia cum lampade ardenti:* Lemma. *Cimbriæ Serenitas.* Innuebant exhilarari Regnum amore Reginæ erga suos, & præstantia familiæ illustrari. Cimbri.

Fulgos. *Alexander Severus* Imperator eos quibus collaturus erat Magistratum ex albo recensebat, ut si quis vitia alicui objiceret & probaret, reus magistratu privaretur: quod si objecta non probasset accusator rei pœnam subibat. Severus.

Panor. *Alphonsus Arragoniæ Rex* in pa- Alphonsi

Symbolum. latio hoc Symbolum habuit, *Fuci circa Alveare* cum lemmate: *Malum Regnum ubi apes laborant, fuci devorant.*

Carolus M. *Carolo Magno placebant illi Principes, qui essent Augusti Imperio, Pericles judicio, Alexandri Bello.* Epitom.

Idem. Idem dicere solebat; *Optimus ille Princeps cui nomen Adamus, cognomen Abrahamu* id est, qui laboriosus ut *Adam*, pius ut *Abraham.* Ibidem.

Numidæ Principes Cauriach vocant & unde? *Numidæ* Principem suum vocabant *Cauriach* hoc est, rivulus: Hoc autem inde fuit: *Habebant Numidæ fontem* Jovis *nomine insignitum, cui sacrificabant tempore interregni, ut ipsis Principem ostenderet.* Certis ergo temporibus summus Sacerdos fontem inspiciebat & cujus personæ vultum sibi ibidem ostendi *à Jove* advertit, eum mox populo Principem promulgavit: Hujus ceremoniæ memores, *Principes quotidie aqua istius fontis lavabantur*, quam porrigendo cubicularius dicebat: *Domine Cauriach*: h. e. memento Te rivum esse. Ibidem.

Tiberii Regn. Tempore *Tiberii Cæsaris* cum Imperium suscepisset, *viæ dicuntur immutasse situm* læva in dexteram, dextera in lævam commutata. Plinius.

Rudol-

Tipoc. *Rudolphus Secundus* ex consensu sex Electorum factus Imperator, curavit sibi in Symbolo pingi super eburneam mensam *sex calculos seu Sortes; septimum verò desuper quasi de Cœlis venientem* cum lemmate; *Consentientibus.* Innuebat omni electioni legitimæ, etiam Deum adjicere suum calculum. Rudolphus II.

Epitom. *Tartari Principem electuri* in locum campestrem conveniunt, & eum qui Successione vel votis eligitur, in thronum collocant omnesque acclamant: *Rogamus, volumus, præcipimus ut domineris nobis!* Respondet ille: *Si hoc à me vultis, necesse est ut parati sitis quidquid præcepero facere.* Respondent illi: *Sumus:* Tunc Princeps; *Ergo oris mei sermo de cætero gladius meus erit.* Fit interea applausus à Populo: Postea ipsum è throno acceptum supra stragulum in terra stratum deponunt, & sedentem sic alloquuntur. *Vide sursum & agnosce Deum; respice deorsum & vide stragulum in quo sedes: si bene administraveris, ad votum habebis omnia; si male, à Deo humiliaberis, ut nec hoc tibi stragulum relinquatur.* In sigillo dicti Principis solebat Mos Tartarorum in eligendo Principe.

esse hæc superscriptio: DEUS *in Cœlo & Cham in terra: Dei fortitudo & omnium hominum Imperator.*

Bajazetes. *Bajazetes Turcarum Imperator* exprobrabat *Tamerlani* natale pastoritium; sed hoc responsi tulit; *Nescis & ex lana ovium purpuras Regum fieri:* Hic *Tamerlanus* loco monilis fulmen de torque gestabat, cui inscriptum fuit: *In terra vapor, in nube terror.* Paulus Iovius.

Joannes Pontifex. Simile refert *Platina* de *Ioanne Pontifice*, qui in gemma annuli scriptum habuit. *Tunc gutta, nunc gemma.* Platina.

Pausanias. *Pausanias Lacedæmoniorum Rex* cum Simonidem Philosophum rogâsset, ut sibi dignum aliquod documentum traderet ad potestatem Imperii recte administrandam; *respondit vir sapiens; Hominem Te esse memento.*

Amasis. *Amasis Ægyptiorum Rex* obscuro loco natus cum ad Regalem dignitatem pervenisset, Nobiles & Primarii obsequium præstare detrectabant; *tunc Rex accito ad se aurifice, mandavit ut è pelvi quadam pedibus suis lavandis antea destinata, insignem Iovis statuam fabricaret; quam dum* Herodotus l. 2.

quodam

quodam die ipse totusque populus in templo versarentur, jusßit in medium afferri: mox eam flexis genibus omnes adorarunt: quibus Amasis, quid adoratis? adoratis vas quod hesterno die pedibus abluendis meis deserviebat: Cui omnes uno ore responderunt; *non adspicimus quod fuit, sed quod nunc est:* Tunc Rex, hæc eadem verba in eos retorquens, continuo dixit: *Ergo non aspiciendum quod fui, sed quod sum: humili quidem loco sum natus, tamen Deo ita disponente ad regalem thronum adscendi.*

Marl. — Rudolphus.

Rudolphus Imperator audiens purpuratos ab ejus congressu tenuiores arcere, dixit: *Sinite homines ad me venire, neque ideo Imperator sum ut arcula includar.*

Vinc. Beluac. Spec. Hist. l. 10. cap. 46. — Trajanus.

Trajanus Imperator profecturus ad bellum cum equum jam conscendisset, vidua quædam occurrit alta voce inclamans: *Filius meus, ô Rex, te regnante interfectus est:* mox apprehenso pede illius, dixit: *Obsecro Domine, ut, cum eum mihi reddere non vales, sanguinem saltem ejus vindicare digneris* *Ego*, ait ille, *satisfaciam tibi cum rediero; quod si non redieris,* ait illa, *quis mihi præstabit? Successor*

meus, ait Imperator: *at illa; quomodo hoc ſciam? quod etſi facturus eſt, quid tibi proderit ſi alius benefecerit? Succeſſor tuus injuriam patientibus vel paſſuris pro ſe tenebitur; Te non liberabit juſtitia aliena: nonne melius tibi eſt, ut tu juſtitiam mihi facias & pro hoc mercedem recipias, quam alteri hanc tranſmittas*. Movit Imperatorem pietas & equo deſcendens cauſſam viduæ diligenter examinavit, & condigna ſatisfactione viduam conſolatus eſt.

Idem. De *Eodem* fertur quod culpantibus amicis, quia nimis circa omnes communis eſſet & facilis, benigne reſpondit, *Talem ſe velle Imperatorem eſſe privatis, qualem Imperatorem privatus optaret*. Hinc merito acclamatum eſt: *Bonitas Trajani*. *Eutrop. lib. 8.*

Julianus ad Accuſatorem. *Cephidus* accuſator quidam acerrimus apud *Iulianum* accuſabat *Numerium* furti: Cum autem objecta diluerentur, tunc accuſator ita percitus exclamavit; *Ecquis nocens poterit eſſe unquam ſi negare ſufficiet?* Tunc *Iulianus*; *& quis innocens eſſe poterit ſi accuſare ſufficiet?* *Ammian. Marcellinus lib. 18.*

Pelopidas. *Pelopidas Imperator* in expeditionem proficiſcenti cum uxor ingemiſcens *Marc.*

miscens sæpius exclamaret ut propriam vitam tueretur sibique consuleret; *Aliorum est*, respondit, *vitam propriam tueri, at Imperatoris ex suis incommodis omnia Reipublicæ parare commoda.*

Ammia. Marcellin. l. 14. Alex. Magn.

Alexander urgenti Matri, ut occideret quendam insontem, & dictitanti se per novem menses portasse prægnantem; ita respondit prudenter & piè; *Aliam parens optima posce mercedem, hominis enim salus nullo beneficio compensatur.*

Fulgos. lib. 6. cap. 4. Themistocles.

Themistocles Simonidi petenti ut injustam caussam diceret, respondit; *Neque tu bonus Poëta fueris, si præter Musicæ modulos caneres, neque ego bonus Princeps, si contra leges pronuntiem.*

Antiochus.

Antiochus Rex Asiæ Regni sui civitatibus scripsit, *si quid in literis, quæ ejus nomine scriberentur, esset, quod legibus adversum videretur, crederent se inscio ejusmodi Epistolas esse scriptas, ideoque iis non obtemperarent.*

Plut. in Apoph. Rom. Reges Ægyptii.

De Regibus Ægyptiorum legitur, quod Magistratibus præceperint, illos juramento devincientes, ne quid gererent contra leges, etiamsi ab ipsismet Regibus mandaretur.

CAPUT XIV.

De modo ferendi Votum seu Consultationem.

VOti Propositio est Oratio in qua nostram sententiam in publico consessu cum gravitate explicamus ad Reipubl. aut districtus ad alterius cujuscunque loci vel personæ utilitatem. *Triplex votum esse potest: Assertativum*, quod propriam sententiam à nobis inventam exponit. *Confutativum*, quod alienam sententiam allatis rationibus refellit. *Mixtum*, quod partim alienam sententiam refellit, partim propriam dicit & stabilit: de singulis singulatim.

QUÆSTIO I.

Oratio Voti Propositiva.

Quomodo construitur Oratio Voti Propositiva?

RESPONDEO I.

Assertativa.

Votum Assertativum ita proponi solet.

Primo, Fit brevis ingressus ex occasione vel rei præsentis, vel pericu-li im-

li imminentis, vel personarum deliberantium, vel ipsius dicentis. *Secundo*, Proponitur sententia, quæ si partes habuerit, dividenda erit; & quid primo, quid deinde dici debeat, explicandum. *Tertio*, Rationes pro sententia afferuntur, non tantùm ex locis Dialecticis sed etiam *ex Ethicis*, ostendendo id quod suadetur esse *bonum, honestum, gloriosum, jucundum, utile, necessarium, facile, opportunum, &c.* Item, *à Simili, ab Exemplis, à Testimonio. Quarto*, Concluditur per repetitionem brevem cum amplificatione. Solet etiam subjungi, id sibi quidem videri, sed tamen libenter rationes meliores & commoda publica secuturum: nec habiturum sententiam suam optimam sed optimam suam.

RESPONDEO II.

Votum Confutativum ita peragitur.

Oratio Confutativa.

Primo, Mentio fit Authoris prioris voti, sive cum laude, sive sine laude; & dicitur eum nonnihil ab eo quod salubrius est Reipub. discessisse. *Secundo*, Refutantur rationes dictæ

pro

pro priore voto, modeſtè tamen & ſine offenſa: vel omnes in cumulo ſimul, vel ſingulæ ſeorſim. *Tertio*, Concluditur per Repetitionem & Amplificationem brevem.

Respondeo III.

Mixta.

Votum Mixtum ſic pertractatur.

Nempe occupatur illud circa puncta utriuſque voti Aſſertativi & Confutativi: ſive velis prius tuam ſententiam aſſerere & ſtabilire, & poſtea refutare alienam; ſive è converſo utrum libet, licet.

Adverte autem *Primo*: quod is qui primus dicet Sententiam, exponere ſoleat cauſſam conſultationis inſtitutæ, eamque exaggerare, invitareque & adhortari alios ad Societatem & conjunctionem votorum.

Adverte *Secundo*: quod is qui alterius ſequitur ſententiam, tractare poſſit *prius* aliquem locum per modum acceſſus: v. g. *Prudentis eſſe* (dicendo) *bona conſilia ſequi*: vel illud dictum *Herodoti* præferendum; *Apud me tantundem valet bene ſentire per ſe, & alteri bonam ſententiam dicen-*

dicenti accedere. Secundo, Sententiam alterius collaudabit, eique aſſentietur additis ſi quæ occurrunt, novis rationibus, aut egregia amplificatione. Poteſt etiam is, qui alterius ſententiam ſequitur, ita eam tractare, tanquam à nullo fuiſſet dicta, niſi forte in medio vel in concluſione, vel quando mentio fit datæ rationis, injiciendum ſit, id ab alio eſſe dictum. Qui verò contrarium ſentit, teſtabitur non ſe ideo facere, quod vero adverſetur, ſed quod aliud ſibi videatur: ideoque proteſtationem benevolentiæ aliaque amica verba & officioſa interſeret ſive initio, ſive in concluſione.

Adverte *Tertio*: Quod in *decretis ferendis*, ubi non prævalet pluralitas votorum, ſic procedendum ſit. *Primo*, Repetuntur & explicantur ſententiæ conſultorum, collaudaturque eorum ſtudium & conſilium. *Secundo*, Rationes eorum vel approbantur vel reprobantur, datis cauſſis cur utrumque fiat. *Tertio*, Fertur *Sententia decretoria* oſtenditurque ejus æquitas modeſte & prudenter.

Praxes fruſtra ſubjecerim cum & ſupra ſub generalibus præceptis in Diſpo-

Pars. I. c. 2. q. 3. modo I. & 2.

Dispositione posuerim & passim apud Historicos probatos habeantur.

SENTENTIÆ
Pro hac Materia.

Rex est profecto sacra Consultatio. Plato.

Omnia prius consilio experiri sapientem decet. Terent.

Consilio utilius quàm viribus arma gerentur. Verin.

Vis consilii expers mole ruit sua. Horat.

Parvi sunt arma foris, nisi consilium sit domi. Cicero.

Diu delibera, cito fac: nihil curare hoc est insanum esse; nihil posse hoc est mortuum vivere. Seneca.

Consilium qui de Republica tollit ex animo rationem tollit. Farnes.

In consilio sis testudo, in factis Aquila. Vulg. dict.

Veritatis Oratio soluta esse debet & libera. Ammian.

Veritas suavissima narratio est. Democrit.

Pietas palam declaranda, veritas audacter dicenda. Idem.

Non est turpe cum re mutare consilium. Seneca.

Non est consiliis juxta metum locus. Dic.

Amor

Livius. *Amor privati commodi, venenum est boni consilii.*

Proverb. German. *Senex vinum sanum vinum.*
Senex vir, sanum consilium.

Eruditiones & alia Supellex.

Æne. Sylvius. Fridericus. *Fridericus Imperator tunc demum salvam fore Rempubl.* dicebat, *si Senatores de rebus consultaturi, in vestibulo Curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent.*

Panor. Alphonsus. *Alphonsus Arragoniæ Rex* dixit: *Romæ esse debuisse domum Concordiæ ante Capitolium & domum consilii: in qua priusquam ingrederentur Capitolium Senatores, amorem privati commodi, odia, simultates & alios adfectus malos exuerent.*

Tacit. Cæsonius Pætus. *Cæsonius Pætus* tuendæ *Armeniæ* caussa à *Nerone* contra *Parthos* missus fortium & militarium virorum consilia optima contemnebat, & opposita licet deteriora faciebat, ideo tantum, *ne indigere aliena sententia videretur.*

Coker. Lacon. *Lacon quidam* omnis consilii quantumvis egregii, quod ipse non attulisset, inimicus fuit.

Plutar. Aristides & Themistocles. *Aristides unà cum Themistocle admodum sibi inimico* in Reipubl. nego-

tio

tio ad legationem missus; *visne ô Themistocles*, dixit, *ut in his montibus paulisper inimicitiam deponamus, recepturi eam, cum redierimus.* Innuebat deponenda esse odia iis qui Reipubl. negotia curant.

Occasio. *Terentius* dicit: *Consiliariorum primum dogma est, occasionem observare properantem:* Est enim occasio anima actionum & rerum bene gerendarum Mater.

In subitis consil. rapien. *In subitis arduisque periculis, rapienda sunt consilia, non quærenda.* Coker.

Monitum. *Idem dicit, meminerit consiliarius, dum navis est salva, consulere; & providere ne evertatur; postquam enim fluctus exsuperat, inane est studium.* Herod.

Consilium. *Maturum est consilium cui adsederint timor & cunctatio.*

Severus. *Alexander Severus rem primo die consiliariis suis tantum proponere solebat,* & *spatium dare ut disquirerent, cogitarentque dicturi postea sententias, ne incogitantes consilia funderent.* Lampridius.

Puteoli Palatium exstruunt. *Puteolis Respubl. in Campania,* post multa feliciter gesta bella & triumphos *exstruxit Servio Duci suo palatium ingenti sumptu: in quo diversa conclavia ea arte fornicata, ut ex uno in aliud transitus esset, & quod in uno di-*

cebatur.

cebatur, hoc in singulis & omnibus echo distinctissime readebat & audiebatur. Cum ergo Dux cum suis centurionibus consilium habebat in certo conclavi, milites alii per alia sparsim conclavia sedebant: & cum finire deliberationem vellet, clariori voce hæc solum verba pronunciabat; *ita decernimus*; & confestim echo undique resonabat, *intus*: statimque miles ad obsequia Ducis exsiliit.

Baleares Insulæ.

In *Balearibus Insulis* hæc consuetudo fuit, ut quoties de arcano aliquo vellent deliberare senatores, in campos exirent, ibique foveam effoderent, versus quam inclinabant ora & vota invicem & consilia loquebantur; & ubi finiebatur deliberatio, foveam illam terra implebant, atque reliquo campo complanabant. *Sepelienda esse consilia sub silentio innuebant:*

Mydas.

Timebant nimirum, ne venti voces raperent, deferrentque consilia late per campos, quod circa *Mydam Regem Phrygiæ* contigisse fabulæ memorant: Habuit hic Rex asininas aures, & dum semel *à Chirurgo* tonderetur, habere animadversus est; igitur apud hominem pecunia si-

lentium emit, ſed hic dum diu ſecretum tenuiſſet, ſemel in campis vagus, impatiens arcani, inclinato ad arundinem ore, *arundo*, inquit, *audi*, *Mydas habet aures aſininas*: res mira, ſtatim hæc verba ab arundine ad arundinem meare, & cum vel minimus ſpiraret ventus, clariſſime omnes campi reſonare: *Mydas habet aſininas aures.*

Frigora. Et *Gobrias* in Apologo ſuo ait: *in quadam parte Indiæ tanta eſſe frigora, ut verba loquentium priuſquam ad aures audientium perveniant congelentur, in terramque ruant*, aut in aëre ſuſpenſa hæreant; verno autem tempore cum reſolutio incipit flantibus *Zephyris* reſolvuntur etiam verba, & tunc prius ſonare per aëra & audiri incipiunt.

Conſus. Apud Antiquos *Conſus, Deus Conſiliorum colebatur*, ejus ara ſubterranea fuit; ad inſinuandam Conſiliorum occultationem.

Joannes Caſtellæ Rex. *Ioannes primus Caſtellæ Rex ferali & lugubri veſte toties induebatur quoties tributorum conferendorum conſilio Regnum onerare debuit.* Roſinus.

C A-

CAPUT XV.

De Legationibus.

ET Domi & extra Legationes obimus. Extra ad fœdera ſtruenda, indicenda bella, contrahendam amicitiam cum Principibus, petenda auxilia, &c. Domi vero mittimur ad *Comitia generalia* à Nobilibus: & à Regé ad *Comitia Nobilium* quando magna inſtant *Comitia*.

QUÆSTIO I.

Quomodo Oratio ejuſmodi conſtrui ſoleat. Legatio.

Primo, Acceſſus ſolet fieri ab aliquo diſcurſu, ſive à laude ejus ad quem dirigitur Legatio; ſive ejus à quo fit; ſive à ſtudio utriuſque Regni erga ſe mutuo: ſive ab alia quacunque circumſtantia aut re, à qua commode ad rem inſtitutam deſcendi poſſit. *Secundo*, Puncta Legationis exprimuntur. *Tertio*, Singulæ Legationis partes ſuis argumentis ſuadentur & confirmantur. *Quarto*, Concluditur vel adhortando ad hoc quod intenditur; vel petendo ut admittatur; vel commendando, vel

exigen-

exigendo, vel quid ſimile fieri debet, ſecundum exigentiam materiæ ac prout res poſtulat.

Quando laus Principis à quo legamur ponenda ſit, facile prudens Orator adverterit. nempe tunc, cum rei in qua Legatos agimus authoritas, veritas aut neceſſitas tali modo ſolidatur.

Nota verò, quod in *florentiſſimo Poloniæ Regno* hic mos invaluerit, ut Legati à Rege ad Comitiola Nobilium, *primo*, Nomine Regis præſentes ſalutent, gratiamque & favorem regium offerant: *deinde*, literas fidei, *Credentes* illi vocant, oſtendant: *poſtremo* autem, puncta Legationis præmiſſo acceſſu & diſcurſu, ſive de bono regimine Reipubl. ſive de ſtudio Regis in Remp. oratione explicent.

Exempla Legationum pulcherrima exſtant apud *Waſſenbergium* in libro de rebus geſtis *Vladiſlai* I V *Regis Poloniæ*. Sed & apud hiſtoricos paſſim praxes legeris: Excellit illa *Legatorum Scytharum ad Alexandrum M.* quam videre licet *apud Curtium lib.* 7.

Quandoquidem tam varia & multiplex materia Legationis eſſe ſoleat,

ſoleat, non eſt poſſibile ſingulas occaſiones ſuis eruditionibus inſtruere; Studium igitur cujuſcunque, hic ſupplementum faciet.

APPENDIX.

In *Genere Iudiciali* in quo accuſamus vel defendimus ut vel malitia puniatur; vel innocentia abſolvatur, nihil dicere attinet: ſive quod ex generalibus præceptis ſatis conſtare poſſit; ſive quod in eo excellere ambiens, ſatis lucida apud Authores paſſim præcepta & maxime apud *Ariſtotelem* habeat. PRAXES verò in tot *Ciceronis* Orationibus. Hoc tamen pro comperto ſit, à modernis Oratoribus forenſibus, quos *Pragmaticos aut Cauſidicos* nuncupamus, non aliunde ſumi probationes, quàm ex *Iure ſcripto communi & ſpeciali*: & quo quis ingenioſior & in legendo Jure diligentior, eo facilius poteſt & leges & conſuetudines accommodare Cauſſæ, quam defendit aut arguit. Supervacaneum igitur hic hærere, quapropter litori potius vicinus antennas ſolvo & Anchoram figo.

Genus Iudiciale.

Ignoſci tamen mihi poſtulo, quod longior fuerim, quàm eſſe propoſui

 & pro-

& prope in tituli nomen desiq. Utilitas me studiosæ Juventutis protraxit, cui unicè complacere studui. Nisi forte & *Poëtæ* versu mihi adblandiar, cujus judicio sunt,

Quæ bona, multa parum, quæ mala, pauca nimis.

Sed scio & Sapientum comitiis definitum circumferri, quod *in longitudine brevitas, in brevitate longitudo possit inveniri:* Nam & ille quondam in paucissimis versibus habitus est longissimus ab Eruditorum censura, quoniam *ineptus Poëtaster:* & *Homerus in Iliade & Odysseis* ideò brevior, quia utilis & non è trivio Poëta. Sed manum de tabula, ne hoc ipso nomine malus esse incipiam, dum me peccasse excuso.

ICON ANIMORUM BARCLAII.

Quinque præcipuarum Nationum in Europa *rhythmicè exposita.*

HISPANI.

Hispani viri, grandes & miri,
Iudiciosi, Majestuosi

Vultu

Vultu austeri, mente synceri,
Consiliorum utiliorum
Providi cuncti, vivi, defuncti
Iusti tenaces, joci spernaces,
Non sunt verbosi sed operosi,
Cœptis constantes, gestis præstantes,
Sordidi victu, mundi amictu,
Quis, qualis, teste noscitur veste:
Sunt pleni fastu, sed sine astu,
Iactitant genus, numerant fœnus
Cui vix est sulcus, vel est bubulcus.
Servantes legum, amantes Regum
Artes detrectant, arma affectant;
Ad quæ ceu nati, dum fas ætati
Terris & mari, Bellorum gnari,
Quo pedem ponunt, nunquam deponunt,
Nisi elati, exanimati.
Ad mercaturas, & ad usuras
Pronum servile vulgus & vile.
Cautè furaces sed non rapaces
Tegunt amores, & sic gratio s,
Spreti, per tricas, vexant amicas:
Donec donata reddant amata.
Tacent irati, si provocati,
At non diurni, sed diuturni
Vltores rixæ, menti infixæ.
Religionis & Regionis
Sunt dilatandæ & propagandæ
Semper intenti Zelo ferventi.
Christianismum & Catechismum

Docent realem & non verbalem.
Inquisitores, extirpatores
Calvinistarum, Atheistarum,
Et perversorum politicorum.
Hinc pax optata & illibata
Hispanas sedes colit & ædes.
Hæc Hispanorum regula morum.

GALLI.

Galli famosi sunt bellicosi,
Furore calent, impetu valent;
Corpore breves, animo leves,
Capillis nigri, ad artes pigri,
Linguâ procaces, mente salaces,
Luxu effrenes, etiam senes,
Vestitu compti, ad arma prompti,
Non provocati furunt irati,
Cadunt duellis plures quam bellis.
Vix viri gestu, fœminæ questu,
Rident vel plorant quando perorant.
Hosti venales, sponsis rivales,
Permutant leges, occidunt Reges,
Torturis fortes contemnunt mortes.
Fœdus cum Turcis cunctisque spurcis
Barbaris pangunt, Hispanis frangunt.
Et protestantum & rebellantum
Parricidarum, & Pyratarum
Sunt receptores & defensores.
Perfidos amant, fidos infamant.
Vindictas fovent, diris se vovent,

Blas-

Blasphemant, jurant, Cœlum non curant
Confecti rugis, vix cessant nugis.
Sunt Christiani fide, sed vani,
Credunt quod volunt, rident quod co-
Religiosi, non scrupulosi, (lunt.
Seu cucullati, seu purpurati
Miscent insanis sacra profanis
Hæc est Gallorum regula morum.

ITALI.

Itali suaves vultu & graves,
Callidi mente, lividi dente,
Ingeniosi, fastidiosi,
Negligunt cœpta, apta, inepta,
Moras pertæsi simulant læsi;
Odiis scatent, in quibus latent,
Insidiosi sunt, & dolosi,
Enecant arte hostes non marte,
Mensas frugales amant & sales,
Læti convivunt, nil tamen fidunt,
Amici vultu tantum, & cultu
Officiosi, & curiosi:
Sunt hospitales & liberales,
Moneri cavent, advenis favent,
Donis ditati, multum sunt grati,
Vivunt decorè, gaudent honore,
Zelant amantes, sunt simulantes,
Non militares sed sunt scholares,
Ludis, & jocis & cantu vocis
Sunt personati, Comœdi nati,

Scriptis lascivi, molles festivi,
Cortesiani qui sunt Romani
Oratione, Devotione
Nulli cedentes, si sunt ferventes
In his si frigent, intantum rigent,
Vt Atheistæ sint non Papistæ,
Humanitate & Pietate
Sunt Christiani verè non vani,
Peregrinorum & miserorum
Soli Patroni, ad curas proni,
Hæc Italorum regula morum.

GERMANI.

CAsti Germani, Iuvenes cani,
Artibus clari, opere rari,
Mente sinceri, fidi & veri,
Laboriosi sed ebriosi,
Vt potatores sic sunt ultores
Ad mensam Fratres, senatu Patres,
Intenti ad quæstum amant honestum,
Et parentelis, & clientelis,
Obstringi curant, servantque jurant,
Peregrinantur, multum vagantur,
Quovis in loco non sine joco,
Patriam putant ubi compotant;
Vxor & panis si detur sanis,
Illis retenti, vivunt contenti.
Cuncti civiles magni & viles,
Disciplinati, ad cultum nati:
Sed gestu crassi, voce sunt bassi,

Blasphe-

Blaspherant læsi, vomunt obæsi,
Ædibu mundi, prole fœcundi,
Bella eterna, ut & interna
Pubers quærunt, & dura ferunt,
Nil curant æqua sint vel iniqua.
Num sint pro charis focis vel aris
Certant pro ære, avari verè,
Religionem, Devotionem
Austeram rident, credunt quod vident.
Illis doctrina hæc est divina,
Quæ sensus mollit, terrores tollit,
Qui de æterno fiunt inferno,
Hæc Germanorum regula morum.

POLONI.

FOrtes Poloni, equites boni,
Gens generosa, sed otiosa,
Nobilitatis, & libertatis
Gaudent honore, æquali more,
Duces vocari, aut procreari,
Nobiles sane putant inane.
Immunitates & dignitates
Plebeis negant, ut sint quos regant.
Vivunt privati ut ruri nati
Publicis curis, rebusque duris.
Quæstu allecti, vix sic sunt recti,
Soli mandata, cælitus data.
DEI rigorem, & Sanctum morem,
Mitigant lenta lege inventa;
Fide constantes, Zelo nutantes,

Veren-

Verentur clerum & amant verum,
Divos honorant, devotè orant,
Iejunant strictè, nil agunt fictè,
Mens timorata illis innata.
Captivant nullum, nec perdunt ullum,
Nisi convictum & jure dictum;
Hinc ditiores premunt minores,
Quos tollunt cæde solvunt mercede,
Observant Reges sed frangunt leges,
Nil celant jussi, plorant percussi
Sunt prodigales, non liberales;
Vt sine muris, sic sine curis;
Vivunt bibentes & comedentes:
Bonum futurum, malum venturum,
Provident nunquam, nec curant unquã,
Quando compotant ebrii notant
Haustus æquales, qui negant tales
Hostes censentur, mensis arcentur;
Sordidis tectis fœdisque lectis,
Et cum vitellis, & cum porcellis,
Degunt conjuncti rustici cuncti:
Hospiti stramen vix dant & panem,
Nobiles cauti sunt magis lauti
Domos ducales, vel his æquales,
Struunt decorè magno splendore;
Sed mox erectas linquunt neglectas
Stillis sexcentis plenas & ventis,
Sic fit equile heri cubile.
Hæc Polonorum regula morum.

SOLI DEO GLORIA!